

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГРИЦИШЕН ДИМИТРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК: 657.421.1: 657.471.1 (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Спеціальність 25.00.05 – державне управління в сфері державної безпеки та охорони правопорядку

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Д.О. Грицишен

Науковий керівник
Драган Іван Олександрович,
Доктор наук з державного управління, професор

Житомир – 2021
Харків - 2021

АНОТАЦІЯ

Грицишен Д.О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2021.

Держава є інститутом стримування економічної злочинності, адже переслідує економічні інтереси, що лягають у площину забезпечення національної безпеки. Роль держави полягає у формуванні соціальних, політичних, правових, економічних та інформаційних механізмів, як в частині осмислення дисциплінованості населення та налагодження системи взаємоузгодження економічних інтересів різних суспільних груп, так і в частині формування дієвого механізму запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці. Наслідки економічної злочинності для національної безпеки є настільки вагомими, що їх можна визначати як детермінанти дієвості економічної системи держави та можливості її існування в майбутньому. Економічна злочинність як загроза національній економічній безпеці характерна різним економічним та політичним системам.

Мета дисертації полягає в обґрунтуванні теорії та методології формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як складової національної безпеки.

Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що становить загрозу національній безпеці.

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що становить загрозу національній безпеці.

Обґрунтовано тенденції розвитку наукового знання про процеси формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через застосування бібліометричних досліджень, що дозволило встановити властивості економічної злочинності як об'єкту наукового пізнання та ідентифікувати підходи до її вивчення в різних історичних та соціально-економічних умовах.

Вперше одержано теоретичні передуми розвитку державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як суспільного явища, що ґрунтується на візуалізації потреб людини як фізичної істоти та соціально-економічного агента (за пірамідою потреб А. Маслоу), які визначають інтереси та виступають стимулами економічної активності людини. Розроблено матрицю задоволення потреб людини через економічні злочини та встановлено місце держави як інституту врегулювання конфлікту інтересів.

Удосконалено категоріальний апарат державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через обґрунтування багатовекторного прояву економічного злочину, а саме: соціально-економічне явище (соціально-економічне явище, яке полягає в суспільно небезпечній діяльності, яка здійснюється учасниками економічних відносин через порушення законної діяльності або здійснення незаконної діяльності та призводить порушення інтересів економічних агентів (держава, суб'єкти господарювання, населення, міжнародні партнери та інші), принципів економічної свободи та дисбалансу в суспільних відносинах); об'єкт кримінального права (вид злочинної діяльності особи або групи осіб, які здійснюють суспільно-небезпечні діяння в сфері

економічної діяльності через законну та незаконну діяльність з метою отримання економічних вигід та порушуючи права інших осіб, що призводить до економічних збитків); об'єкт державного управління (об'єкт державного управління, що проявляється як соціально-економічне явище, що переслідується законом, адже має на меті отримання незаконної економічної вигоди особою чи групою осіб, суб'єктом господарювання або іншими особами та реалізується через законну та незаконну економічну діяльність та чинить вплив на суспільні відносини, що загрожує національній безпеці держави); загроза національній безпеці (чинить вплив на суспільно-економічні відносини, що призводить дисбалансу економічної системи, соціально-економічні наслідки чого викликають ризики для їх безпеки).

Розроблено класифікаційну модель економічної злочинності як об'єкту державної політики, яка передбачає сукупність ознак, які враховують усі властивості економічних злочинів та методів запобігання та протидії ними (за складовими економічної діяльності; за сферою економічних відносин; за змістом скоєного злочину; за способом скоєного злочину; за об'єктом скоєного злочину). Це дозволило визначити роль держави як: регулятора економічної діяльності, контролера економічної сфери суспільства, інституту протидії злочинам.

Запропоновано теоретичні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через: 1) обґрунтування їх змісту та властивостей як загрози національній безпеці та прояву в державному та корпоративному секторах; 2) ідентифікацію складових державної політики, що пов'язані із окремими видами економічних злочинів; 3) визначення сфер впливу економічних злочинів на національну безпеку (підвищує рівень терористичних загроз та окупації державних територій; знижує рівень

інвестиційної привабливості; втрата іміджу країни на міжнародній арені; знижує рівень обороноздатності; підвищує рівень енергозалежності; підвищення тінізації економіки).

Розроблено комплексний методологічний підхід до формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що включає сукупність послідовних етапів ((1) ідентифікація проблеми та виявлення її симптомів, зважаючи на поширення економічних злочинів та їх впливу на економічну незалежність та довіру стейкхлдерів; (2) зміст державної політики як процесу та системи; (3) предметно-об'єктне поле; (4) мета та завдання (загальнодержавні, економічні, правові, соціальні); (5) напрями формування, (6) об'єкти та (7) суб'єкти формування і реалізації державної політики; (8) взаємодія із іншими видами державної політики; (9) методи реалізації; (10) принципи державної політики; (11) механізми реалізації), які враховують особливості економічних злочинів в державному та корпоративному секторах економіки та формують нове наукове значення щодо розширення методологічних інструментів державного управління.

Обґрунтовано взаємодію державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності з іншими видами політики, зокрема: інвестиційна, антимонопольна, монетарна, бюджетна, фіскальна, антикорупційна. Визначено, що зазначені політики визначають межі економічної діяльності в суспільстві та формують середовище поширення економічної злочинності.

Визначено вплив економічної злочинності на національну безпеку через ідентифікацію місця України у міжнародних рейтингах за сукупністю показників (індекс економічної свободи, індекс конкурентоспроможності, індекс легкості ведення бізнесу, індекс прав власності, індекс сприйняття корупції, індекс недієздатності держави), що визначає економічну злочинність як найбільш вразливий ризик порушення національних інтересів.

Обґрунтовано симптоми проблеми державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що полягають в динамічному поширенні економічних злочинів в Україні та їх змістовною та формальною трансформацією в умовах розвитку соціально-економічних відносин та застосування інноваційних інформаційно-комп'ютерних технологій.

Удосконалено механізми реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через міжнародне співробітництво, властивості якого ідентифіковано в розробленій класифікаційній моделі (за напрямками (презентаційна, навчально-освітня, технічна та інші види допомоги, безпосередня взаємодія); за формами прояву (через налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків, через договірні відносини, через здійснення спільних правоохоронних заходах); за суб'єктами (шляхом створення міжнародних правоохоронних організацій (глобальні, регіональні), міжвідомча взаємодія (відомчі, через міжнародні організації); за діяльністю окремих осіб (офіцери зв'язку, особисті контакти)), що підвищують результативність та ефективність вітчизняної правоохоронної системи та її гармонізацію з подібними системами інших країн.

Визначено напрями трансформації державної політики в сфері забезпечення та протидії економічній злочинності в контексті взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями Інтерпол та Європол, зокрема в частині нових завдань розвитку управління правоохоронною діяльністю в забезпечення реалізації глобальних цілей Інтерполу.

Удосконалено інституалізацію державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю через формування власне відповідних дефініцій (державна фінансово-

контрольна діяльність - вид діяльності держави в процесі управління сферою фінансових, майнових, податкових, митних, бюджетних відносин, що спрямована на забезпечення контролю за законністю, правильністю, своєчасністю реалізації вказаних відносин, а також упередження, виявлення та припинення порушень, зловживань та злочинів в цих сферах; інституалізація державної фінансово-контрольної діяльності - процес ідентифікації відповідних інститутів, формалізації та систематизації фундаментальних положень (об'єкт, мета, принципи, функції, завдання, форми, норми) такої діяльності цих інститутів зокрема та загалом в контексті відповідного фокусного запиту); ідентифікацію та систематизацію інституційних засад щодо кожного з виокремлених інститутів такої діяльності; генерування матриці інституалізації власне державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю, яка включає мету, предмет, об'єкти, суб'єкти, принципи, функції, завдання, форми та норми. Її реалізація сприятиме оздоровленню не тільки економіки нашого суспільства, а й його морально-духовної сфери, а синергетичний ефект таких зрушень забезпечить отримання реальних дієвих результатів на шляху реалізації Цілей сталого розвитку Україною.

Удосконалено процес взаємодії правоохоронних органів як основи реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через: 1) ідентифікацію завдань та сфер діяльності існуючих та новостворених правоохоронних органів; 2) розробки комплексу інформаційно-комунікаційних зв'язків, що забезпечує обмін інформацією; 3) розробку ієрархічної структури управління правоохоронною системою в частині запобігання та протидії економічним злочинам.

ANNOTATION

Grytsyshen D.O. State policy in the field of prevention and counteraction to economic crime. – Manuscript.

Dissertation on competition of Doctor of Sciences degree in Public Administration by specialty 25.00.05 – public administration in the sphere of state security and protection of public order. – National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv, 2021

The state is an institution for deterring economic crime, because it pursues economic interests that lie in the plane of national security. The role of the state is to form social, political, legal, economic and information mechanisms, both in terms of understanding the discipline of the population and establishing a system of coordination of economic interests of different social groups, and in terms of forming an effective mechanism to prevent and combat economic crime as a threat to national security. The economic crime consequences for national security are so significant that they can be defined as determinants of the state economic system effectiveness and the possibility of its existence in the future. Economic crime as a threat to national economic security is characteristic of different economic and political systems. The purpose of the dissertation is to support the theory and methodology of formation and implementation of state policy in the field of prevention and combating economic crime as a component of national security. The object of the study is the process of formation and implementation of state policy in the field of prevention and combating economic crime, which poses a threat to national security. The subject of the research is the theoretical and methodological issues of state policy formation and implementation in the field of prevention and combating economic crime, which poses a threat to national security.

The tendencies of development of scientific knowledge about the processes of state policy formation and implementation in the field of prevention and counteraction to economic crime using bibliometric research are justified. It allowed establishing the properties of economic crime as an object of scientific

knowledge and identifying approaches to its study in different historical and socio-economic conditions. Theoretical preconditions for the development of state policy in the field of preventing and combating economic crime as a social phenomenon based on the visualization of human needs as a physical being and socio-economic agent (according to A. Maslow's pyramid of needs) are received for the first time. They determine the interests and act as stimuli for human economic activity. A matrix for meeting human needs through economic crimes is developed and the place of the state as an institution for resolving conflicts of interest is established. The categorical apparatus of public administration in the field of prevention and counteraction to economic crime has been improved by substantiating the multi-vector manifestation of economic crime, namely: socio-economic phenomenon (socio-economic phenomenon, which is a socially dangerous activity carried out by economic relations participants through illegal activity and which leads to violation of economic agents interests (state, business entities, population, international partners, etc.), the principles of economic freedom and imbalance in public relations); object of criminal law (type of criminal activity of a person or group of people who commit socially dangerous acts in the field of economic activity through legal and illegal activities for economic gain and violating the rights of others, which leads to economic losses); object of public administration (object of public administration, which manifests itself as a socio-economic phenomenon prosecuted by law, because it aims to obtain illegal economic benefits by a person or group of people, business entity or other people and is realized through legal and illegal economic activity and affects public relations, which threatens the national security of the state); threat to national security (affects socio-economic relations, which leads to the imbalance of the economic system, the socio-economic consequences of which pose risks to their security).

A classification model of economic crime as an object of state policy has been developed, which provides a set of features that take into account all the properties of economic crimes and methods of prevention and counteraction to them (by

components of economic activity; by economic relations; by content of crime; by method of crime; by the object of the crime). This allowed us to define the role of the state as: a regulator of economic activity, a controller of the economic sphere of society, an institution for combating crime. The study suggests theoretical bases for the formation and implementation of state policy in the field of prevention and combating economic crime through: 1) substantiation of their content and properties as a threat to national security and manifestation in the public and corporate sectors; 2) identification of state policy components related to certain types of economic crimes; 3) identification of economic crimes areas of influence on national security (increases the level of terrorist threats and occupation of state territories; reduces the level of investment attractiveness; loss of national image in the international arena; reduces the level of defense; increases energy dependence; increases the shadow economy). A comprehensive methodological approach to the formation and implementation of state policy in the field of prevention and combating economic crime is developed. It includes a set of successive stages (1) identification of the problem and its symptoms, given the prevalence of economic crimes and their impact on economic independence and stakeholders' trust; 2) the content of public policy as a process and system, (3) subject-object field, (4) the purpose and tasks (national, economic, legal, social), (5) directions of formation, (6) objects and (7) subjects of state policy formation and implementation, (8) interaction with other types of state policy, (9) methods of implementation, (10) principles of state policy, (11) implementation mechanisms), which take into account the features of economic crimes in state and corporate economy sectors and form a new scientific value for the expansion of public administration methodological tools. The research substantiates the interaction of state policy in the field of prevention and counteraction to economic crime with other types of policy, in particular: investment, antimonopoly, monetary, budgetary, fiscal, anti-corruption. These policies are found out to determine the boundaries of economic activity in the society and form the environment for the spread of economic crime.

The impact of economic crime on national security through the identification of Ukraine's place in international rankings by a set of indicators is determined. These indicators are index of economic freedom, index of competitiveness, index of ease of doing business, index of property rights, index of corruption, incapacity index. It defines economic crime as the most common risk of national interests violation.

The symptoms of the problem of state policy in the field of prevention and counteraction to economic crime are substantiated. They are the dynamic spread of economic crimes in Ukraine and their substantive and formal transformation in the development of socio-economic relations and the use of innovative information and computer technologies. The mechanisms for implementing state policy in the field of prevention and combating economic crime through international cooperation are improved. Its properties are identified in the developed classification model (by areas (presentation, educational, technical and other assistance, direct interaction); by forms of manifestation (by communication links, through contractual relations, through the implementation of joint law enforcement activities), by entities (through the creation of international law enforcement organizations (global, regional), interagency cooperation (departmental, through international organizations), by the activities of individuals (connection officers, personal contacts), which increase the effectiveness and efficiency of the domestic law enforcement system and its harmonization with similar systems of other countries. The directions of transformation of the state policy in the field of prevention and counteraction to economic crime in the context of interaction with Interpol and Europol international police organizations are defined, in particular, development of law enforcement activity management to fulfill Interpol global goals.

The institutionalization of state financial and control activities as a tool to combat economic crime is improved through: the formation of appropriate definitions (state financial control activity is the type of state activity in the

management of financial, property, tax, customs, budget relations, aimed at ensuring control over legality, correctness, timeliness of these relations, as well as prevention, detection and termination of violations, abuses and crimes in these areas; institutionalization of public financial control activities is the process of identifying relevant institutions, formalization and systematization of fundamental issues (object, purpose, principles, functions, tasks, forms, norms) of these institutes activity in particular and in general in the context of the corresponding focal request); identification and systematization of institutional bases for each of the selected institutions of such activities; generating a matrix of institutionalization of the state financial and control activities as a tool to combat economic crime, which includes the purpose, subject, objects, entities, principles, functions, tasks, forms and norms. Its implementation will contribute to the recovery not only of the economy of our society, but also its moral and spiritual sphere, and the synergetic effect of such changes will ensure real effective results in achieving the Sustainable Development Goals of Ukraine.

The process of law enforcement bodies interaction as a basis for the implementation of state policy in the field of prevention and combating economic crime is improved through: 1) identification of tasks and activity areas of existing and newly created law enforcement bodies; 2) development of a set of information and communication links that provides information exchange; 3) development of a hierarchical management structure of the law enforcement system in terms of preventing and counteracting economic crimes.

Key words: State policy in the field of prevention and counteraction to economic crime, national security, economic crime, corruption, law enforcement activities, control and financial activities.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Монографії

1. Grytsyshen D.O., Dziubenko O., Dykyi A., Nord G., Prokopenko Zh. Financial security management based on assessment of the financial plan of the enterprise. *Association agreement: driving international changes: collective monograph*. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA. 2019. P. 450-468.

Особистий внесок здобувача: визначено вплив економічних злочинів та фінансову безпеку підприємств.

2. Grytsyshen D., Lutska N., Dziubenko O., Petryk S., Krykun O. Evaluation of concession object modernization processes. Edited by: M. Dei, O. Rudenko, V. Lunov. *Association agreement: driving integrational changes*. Chicago: Accent Graphics Communications. 2020. P. 362.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано економічні ризики, які впливають на ефективність використання державного майна в умовах реалізації проектів державно-приватного партнерства у формі концесії.

3. Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Горай О.С. Інформаційна модель управління господарською діяльністю в умовах бойових дій та окупації державних територій: монографія. Житомир: ЖДТУ. 2018. 200 с.

Особистий внесок здобувача: визначено вплив загроз військових дій та окупації державній території на економічну безпеку суб'єктів господарювання.

4. Грицишен Д.О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: монографія. Житомир: ЖДТУ. 2020. 300 с.

5. Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Лисак С.П. Державна політика в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму: монографія. Житомир: ЖДТУ. 2020. 200 с.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано теоретичні положення державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму як економічного злочину.

Статті у зарубіжних виданнях, що включенні до міжнародних наукометричних баз:

6. Grytsyshen D.O. Reforming of accounting for consequences of emergencies caused by hostilities as an element of state policy. *Economic Annals-XXI*. 2016. Volume 162, Issue 11-12. P. 104-108.

7. Ievdokymov V., Oliinyk O., Grytsyshen D.O., Ksendzuk V., Nord G. The new geological epoch „Anthropocene” as result of human economic activity. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*. 2018. T. 21. № 3. P. 131-149.

Особистий внесок здобувача: визначено особливості трансформації напрямів економічної активності людини та її потреб і способів їх досягнення.

8. Ievdokymov V., Ostapchuk T., Lehenchuk S., Grytsyshen D., Marchuk G. Analysis of the impact of intangible assets on the companies' market value. *Науковий Вісник Національного Хімічного Університету*. 2020. 2020(3). P. 164–170.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано напрями державного регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання з позиції протидії махінації на ринку цінних паперів.

9. Grytsyshen D., Rudenko O., Nonik V., Sergiienko L., Baryshnikova O. Efficiency evaluation of a socially responsible enterprise. *Management Science Letters*. 2021. Vol. 11(2). P. 391–400.

Особистий внесок здобувача: визначено напрями оприлюднення інформації суб'єктами господарювання для оцінки їх політики щодо протидії економічним злочинам.

10. Ievdokymov V., Grytsyshen D., Oliinyk O., Dziubenko O., Yukhymenko-Nazaruk I. Financial Potential Analysis of Forestry Enterprises of Ukraine on the Taxonomy Method Basis. *Management Systems in Production Engineering* (March 2021). Volume 29. Issue 1. P. 3-13.

Особистий внесок здобувача: визначено вплив економічних ризиків в частинні використання природних ресурсів на фінансовий потенціал державних підприємств.

Статті у виданнях зарубіжних країн

11. Grytsyshen D., Svirko S., Yaremchuk I. Preliminary state audit of the accounting chamber as a tool for prevention of economic criminality in the general government sector. *SOCIOWORLD-SOCIAL Research & Behavioral Sciences*. 2020. Volume 01. Issue 02. P. 67-78.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано напрями діяльності Рахункової палати в сфері виявлення та ідентифікації економічних злочинів в сфері використання бюджетних коштів.

У наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз

12. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М., Опанасюк А.А. Якість фінансової звітності як об'єкт аудиту: ідентифікація протиправних дій. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2017. №1. С. 63-89.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано напрями державного регулювання незалежного аудиту та аудиторської діяльності в контексті виявлення та ідентифікації економічних злочинів в процесі перевірки фінансової звітності суб'єктів господарювання.

13. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Савіцький В.В., Опанасюк А.А. Економічний аналіз фінансового потенціалу аудиторських фірм. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2018. №4. С. 36-54.

Особистий внесок здобувача: запропоновано напрями державного регулювання критеріїв щодо фінансового потенціалу аудиторських фірм як суб'єктів виявлення економічних злочинів, що скоєні суб'єктами господарювання.

14. Grytsyshen D.O., Svirko S.V., Suprunova I.V. Public procurement as an object of analysis in the context of reforming the system of public finance management. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. пр.* Вип. 3 (41). Житомир: ЖДТУ. 2018. С. 25-32.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано напрями державної політики в сфері публічних фінансів щодо забезпечення бюджетної безпеки.

15. Крутова А.С., Грицишен Д.О., Тарасова Т.О., Левіна М.В. Формування інформаційного забезпечення управління в системі національних рахунків. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики.* 2018. Том 2. № 25. С. 105-114.

Особистий внесок здобувача: запропоновано напрями оцінки впливу тіньового сектору та економічні показники економічного розвитку держави.

16. Yevdokymov V.V., Grytsyshen D.O., Dragan I.O., Polyak K.Y., Skakovska S.S. Emergency consequences information disclosure in the accounting system. *Financial and credit activity-problems of theory and practice.* 2019. Том 4. № 31. С. 125-135.

Особистий внесок здобувача: запропоновано напрями державного регулювання управління наслідками надзвичайних ситуації суб'єктами економічної діяльності.

17. Грицишен Д.О., Свірко С.В., Супрунова І.В. Бюджетна безпека як об'єкт аналітичних досліджень в умовах реформування системи управління місцевими бюджетами. *Інвестиції: практика та досвід.* 2019. № 24. С. 129-134.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано теоретичні положення бюджетної безпеки та напрями управління місцевими бюджетами.

18. Грицишен Д.О. Еколого-економічний аналіз в забезпечення сталого розвитку як пріоритетного напрямку державної політики. *Інвестиції: практика та досвід.* 2016. № 10. С. 50-57.

19. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М., Опанасюк А.А. Процедури отримання аудиторських доказів як засіб виявлення викривлень у фінансовій звітності та зниження її якості. *Держава і регіони. Серія Державне управління*. № 1. 2019. С. 31-59.

Особистий внесок здобувача: визначено напрями розвитку державної політики в сфері аудиту як інструменту виявлення економічних злочинів.

20. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 24. С. 140-151.

Особистий внесок здобувача: запропоновано розглядати економічну злочинність як небезпечне суспільне явище, що впливає на рівень національної безпеки, через економічну активність людини, що полягає в забезпечення потреб та економічних інтересів.

21. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Сутність економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 98-104.

Особистий внесок здобувача: визначено зміст економічної злочинності і наступних аспектах: як соціально-економічне явище, як об'єкт кримінального права, як об'єкт державного управління, як загроза національній безпеці.

22. Грицишен Д.О. Передумови формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Наукові перспективи*. 2020. № 6. С. 32-42.

23. Грицишен Д.О. Економічна злочинність як загроза державній безпеці: сутність та засоби протидії. *Наукові праці МАУП*. 2020. С. 74-86.

24. Грицишен Д.О. Методологія реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в контексті взаємодії із іншими видами державної політики. *Аспекти публічного управління*. Видавництво «Грані». 2020. № 5. С. 97-106.

25. Грицишен Д.О. Методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Аспекти публічного управління. Видавництво «Грані»*. 2020. № 6. С. 41-63.

26. Грицишен Д.О. Оцінка рівня безпеки України як середовища поширення економічної злочинності за міжнародними рейтингами. *Науковий вісник Ужгородського університету. Секція Економіка*. Ужгород. 2020. №2. С. 10-21.

27. Грицишен Д.О. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: державно-управлінський аспект. *Науковий вісник «Економічний вісник Дніпровської політехніки»*. Дніпро. 2020. № 4. С. 32-51.

28. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Савіцький В.В., Опанасюк А.А. Оцінка економічних ресурсів в господарській діяльності аудиторських фірм як об'єкту економічного аналізу. *Економічний простір*. 2020. №162. С. 88-96.

Особистий внесок здобувача: запропоновано врегулювання критеріїв діяльності аудиторських фірм як суб'єктів виявлення економічних злочинів.

29. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М., Цепенда В.М. Оцінка потенціалу аудиторських фірм щодо встановлення якості фінансової звітності. *Економічний простір*. 2020. №163. С. 57-73.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано особливості діяльності аудиторських фірм як інститутів незалежного аудиту, що виступає інструментом запобігання економічним злочинам.

30. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М. Розвиток аудиту як інструменту протидії фальсифікаціям. *Літопис Волині*. 2020. № 23. С. 42-56.

Особистий внесок здобувача: визначено місце аудиту в протидії економічним злочинам.

31. Грицишен Д.О. Сучасний стан поширення економічної злочинності в Україні як фактору загрози національній безпеці. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. Харків. 2020. № 3. С. 82-96.

32. Грицишен Д.О. Оцінка довіри стейкхолдерів до України з позиції запобігання та протидії економічній злочинності. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. Харків. 2020. № 4. С. 53-65.

33. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Класифікація економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки. *Центральноукраїнський науковий вісник*. 2020. Вип. 4(37). С. 9-25.

Особистий внесок здобувача: розроблено класифікація економічної злочинності з позиції ідентифікації її властивостей.

Публікації у збірниках матеріалів конференцій:

34. Ievdokymov V., Grytsyshen D., Polyak K., Tarasova T. System Development for Generating Information on the Consequence Influence of Emergency Situations on the Safety of Economic Activities of Enterprises in Ukraine. *7th International Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System (MDSMES 2019)*. Advances in Economics, Business and Management Research. Volume 99. URL: <https://www.atlantispress.com/proceedings/mdsmes-19/125919203>

Особистий внесок здобувача: визначено вплив надзвичайних ситуацій на економічну безпеку суб'єктів господарювання, територій та держави.

35. Грицишен Д.О., Лисичко А.М. Принципи та класифікація еколого-економічного аналізу господарської діяльності. *Принципи забезпечення розвитку підприємств в умовах змін ринкового середовища: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 8-9 грудня 2017 р.) / ГО "Центр економічних досліджень та розвитку". У 2-х частинах. – О.: ЦЕДР, 2017. Ч.2. С. 113-116.*

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано необхідність затвердження на держаному рівні методики оцінки економічної безпеки суб'єктів господарювання..

36. Грицишен Д.О. Нонік В.В. Еколого-економічна безпека як пріоритетний напрям реформування національної економіки. *Глобальні проблеми економіки та фінансів* : збірник тез наукових робіт V Міжнародної науково-практичної конференції (Київ-Прага-Відень, 29 квітня 2016 р.) / Фінансово-економічна наукова рада. 2016. С. 22-25.

Особистий внесок здобувача: визначено особливості економічних злочинів у сфері природокористування.

37. Грицишен Д.О., Світлишин І.І. Управління ризиками в діяльності суб'єктів господарювання. *Менеджмент суб'єктів господарювання: проблеми та перспективи розвитку*: тези виступів VI Міжнар. наук.-практ.конф. (19-21 грудня 2019 року). Житомир: Житомирська політехніка. 2019. С. 263-265.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано місце економічної злочинності в структурі ризиків підприємницької діяльності.

38. Грицишен Д.О., Ничипоренко Р.В. Теоретичні основи питання запобігання злочинам в сфері економічної діяльності в Україні. *Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки* (11-15 травня 2020 року). – Житомир : «Житомирська політехніка». 2020. С.862.

Особистий внесок здобувача: ідентифіковано властивості економічних злочинів.

39. Грицишен Д.О., Острогляд О.В. Важливість зв'язків з громадськістю в діяльності судових та правоохоронних органів. *Правова політика України: історія та сучасність*: матеріали I Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Житомир, 8 жовтня 2020 року). Ж.: Житомирська політехніка. 2020. С.79-82.

Особистий внесок здобувача: визначено напрями формування інформаційно-комунікаційної системи державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

40. Грицишен Д.О., Лисак С.П. Економічна злочинність як загроза національній безпеці. *Місьцеве самоврядування в Україні: теорія та практика* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю), м. Полтава, 08 грудня 2020 року / за заг. ред. Т.М. Лозинської, О.В. Дорофєєва. Полтава : ПДАА. 2020. С.35-37.

Особистий внесок здобувача: визначено властивості економічної злочинності в контексті її впливу на національну безпеку.

41. Грицишен Д.О., Супрунова І.В. Економічна злочинність як суспільне явище, що полягає в задоволенні економічних інтересів. *Тенденції розвитку економіки у 2020 році: аналітичний та теоретико-методологічний аспекти*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 грудня 2020 р.) / відп. за випуск д.е.н., проф. С. О. Якубовський. Одеса : ОНУ імені І.І. Мечникова. 2020. С. 35-39.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано зміст економічного злочину як небезпечного суспільного явища.

42. Грицишен Д.О. Засоби протидії економічній злочинності як загрози державній безпеці. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство*: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю, 21 грудня 2020 р. – 21 січня 2021 р. Полтава: НУПП. 2020. – 195 с.

Праці в інших виданнях

43. Грицишен Д.О. Інформаційно-аналітична система управління сталим розвитком на мікрорівні. *Ефективна економіка*. 2016. № 5. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4945>.

44. Грицишен Д.О. Обліково-інформаційна система управління заходами з попередження та ліквідації економіко-екологічних наслідків надзвичайних ситуацій. *Фінанси України*. 2017. № 1. С. 90-110.

45. Грицишен Д.О., Горай О.С. Розробка системи документування наслідків бойових дій та окупації державних територій. *Агросвіт*. 2018. №2. С. 52-62.

Особистий внесок здобувача: визначено напрями державного регулювання процесу документування наслідків бойових дій та окупації державних територій з метою запобігання економічним злочинам.

46. Грицишен Д.О., Бевзенко С.Г., Горай О.С. Бухгалтерська оцінка наслідків бойових дій та окупації державних територій. *Вісник ЖДТУ. Серія: економічні науки*. 2018. №1 (83). С. 27-39.

Особистий внесок здобувача: визначено напрями державного регулювання процесу економічної оцінки наслідків бойових дій та окупації державних територій з метою запобігання економічним злочинам.

ЗМІСТ

ВСТУП	25
РОЗДІЛ 1. Розвиток теоретичних положень державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	39
1.1. Економічна злочинність як об'єкт наукового дослідження в державному управлінні	39
1.2. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза національним інтересам держави	80
1.3. Сутність та класифікація економічної злочинності як об'єкту державної політики	106
Висновки до 1-го розділу	133
РОЗДІЛ 2. Методологічні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	138
2.1. Передумови формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	138
2.2. Методологія формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	152
2.3. Методологія реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в контексті взаємодії із іншими видами державної політики	177
Висновки до 2-го розділу	201
РОЗДІЛ 3. Ідентифікація та оцінка симптомів проблеми державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	204
3.1. Оцінка рівня безпеки України як середовища поширення економічної злочинності за міжнародними рейтингами	204
3.2. Сучасний стан поширення економічної злочинності в Україні як фактору загрози національній безпеці	223

3.3. Оцінка довіри стейкхолдерів до України з позиції запобігання та протидії економічній злочинності	236
Висновки до 3-го розділу	247
РОЗДІЛ 4. Суб'єкти формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	250
4.1. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	250
4.2. Механізм взаємодії із міжнародними правоохоронними організаціями в сфері запобігання та протидії економічній злочинності ...	276
4.3. Функціонування правоохоронних органів в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	298
Висновки до 4-го розділу	316
РОЗДІЛ 5. Удосконалення механізмів формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	320
5.1. Удосконалення правового механізму реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності ...	320
5.2. Інституалізація державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю ...	341
5.3. Інформаційний механізм реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	369
Висновки 5-го розділу	381
ВИСНОВКИ	385
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	390
ДОДАТКИ	425

ВСТУП

Актуальність теми. Держава є інститутом стримування економічної злочинності, адже переслідує економічні інтереси, що лягають у площину забезпечення національної безпеки. Роль держави полягає у формуванні соціальних, політичних, правових, економічних та інформаційних механізмів, як в частині осмислення дисциплінованості населення та налагодження системи взаємоузгодження економічних інтересів різних суспільних груп, так і в частині формування дієвого механізму запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці. Наслідки економічної злочинності для національної безпеки є настільки вагомими, що їх можна визначати як детермінанти дієвості економічної системи держави та можливості її існування в майбутньому. Варто зауважити, що вагоме значення проблемам економічної злочинності приділено в «Стратегія національної безпеки України. Безпека Людини – Безпека Країни» [190, 191], що введена в дію указом Президента України №392/2020 від 14 вересня 2020 р., та в свою чергу, актуалізує представлене дослідження.

Економічна злочинність як загроза національній економічній безпеці характерна різним економічним та політичним системам. Сторінки економічної історії свідчать, що жодна існуюча в світі економічна система не змогла уникнути економічної злочинності, жодна політична система не змогла задовольнити інтереси різних соціальних груп задля уникнення економічної злочинності. На сьогодні, економічна злочинність є проблемою державної політики України, що характеризується наступними симптомами:

- від рівня економічної злочинності залежить місце держави в міжнародних рейтингах, які формуються міжнародними міжурядовими та неурядовими організаціями з метою оцінки довіри до держави. У рейтингу країн за рівнем економічної свободи [289] Україна у 2020 р. займає 160 місце та визнається країною із в основному невільною економікою. У 2019 р., у загальному світовому рейтингу, за показником легкості ведення бізнесу [242], Україна піднялася на 7 позицій та зайняла 64 місце, а її найближчими сусідами по рейтингу є такі країни як: Індія (63 місце) та Пуерто-Рико (65 місце). Оцінюючи місце України в рейтингу недієздатності держав [288], варто зазначити негативні тенденції, адже Україна визнається як країна підвищеної уваги;

- серед опитаних керівників вітчизняних та закордонних організацій [278] можна зробити висновок, що 73 % українських організацій стикалася з хабарництвом та корупцією, у той час як лише у 25% зарубіжних компаніях мали місце подібні економічні злочини. 45% вітчизняних та світових організацій понесли фінансові втрати від незаконного привласнення майна, 31 % організацій отримали втрати від кіберзлочинів. Чільне місце серед економічних злочинів посідає шахрайство у сфері оподаткування, зокрема, на 23 % вітчизняних підприємств та лише у 5 % зарубіжних компаній даний вид злочину мав місце. У той же час, 21% вітчизняних компаній стверджували, що отримували збитки від незаконного відмивання коштів, натомість лише 9 % світових організацій зіткнулися з подібним економічним злочином [86];

- проаналізувавши відповіді респондентів-інвесторів [173] щодо заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості України варто зазначити, що найбільший позитивний вплив матимуть впроваджені ефективні заходи боротьби з корупцією (8,1 з 10 балів). Друге та третє місце посідають перезапуск судової системи та призначення на ключові

позиції реформаторів з високою репутацією відповідно. Не менш важливим заходом, який підвищить рівень інвестиційної привабливості країни та обсяг інвестицій є впровадження дієвих кроків із розмежування політики та бізнес-інтересів, а також обмеження впливу олігархів.

Питання розвитку теорії та методології державного управління в сфері боротьби з економічною злочинністю є вкрай важливим у контексті забезпечення національної безпеки України. Беззаперечним є те, що економічна злочинність за різними її видами та сферами є фактором диспропорції в економічній системі, що, в свою чергу, обумовлює зниження соціальної стабільності в суспільстві.

Вагомий внесок в розвиток теорії та методології формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності здійснили вітчизняні та зарубіжні вчені. З позиції вивчення світового передового досвіду, за об'єктом дослідження, було здійснено бібліографічний аналіз праць, що містяться в наукометричній базі даних Scopus. За результатами аналізу встановлено, що перший науковий доробок, присвячений питанням економічної злочинності, та міститься в досліджуваній базі даних, датується 1893 р., а станом на 1 грудня 2020 р. у даній базі даних налічується 556 наукових публікацій, присвячених економічній злочинності. Серед сучасників вагомий внесок в розвиток методів запобігання та протидії економічній злочинності здійснили Пельзес Е. (Pelsez E.), Кендалл Р. (Kendall R.), Серіо М. (Serio M.), Накадзима К. (Nakajima C.), Альба Р.М. (Alba R.M.), Ван Зіл Ф. (Van Zyl F.), Феррейра Б. (Ferreira B.R.), Кванса Е.К. (Quansah E.K.), Бовен Дж. Е. (Bowen J.E.), Арваніті Т.М. (Arvanites T.M.), Хаклер Дж. (Hackler J.), (Mackenzie R.). Вітчизняні вчені піднімали питання розвитку державної політики в контексті національної економічної безпеки та розвитку правоохоронних органів щодо запобігання та протидії

економічній злочинності, зокрема: Андрієнко М.В., Антонова Л.В., Бондаренко А.І., Бобрицький А.Л., Валевський О.Л., Дацій Н.В., Домбровська С.М., Долгий О.А., Драган І.О., Кравчук О.В., Нікіпелова Є.М., Помаза-Помаренко А.Л., Приходько І.П., Рубан А.В., Радченко О.В., Руденко О.М., Сальнікова О.Ф., Семенченко А.І., Сіцінський Н.А., Статівка Н.В., Семенченко А.І., Шведун В.О., Шевчук І.В., Швидкий Я.Ю., Черчатий О.І. та інші.

Враховуючи проблематику досліджень та віддаючи належне напрацюванням вчених у даній сфері, слід відмітити, що ряд проблем, які потребують ґрунтовного дослідження, залишились частково або повністю поза їх увагою. Необхідність комплексного дослідження питань розвитку теорії та методології формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності зумовлює актуальність обраної теми дослідження, постановку його мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного університету “Житомирська політехніка” (раніше Житомирського державного технологічного університету) за темами: “Забезпечення економічної безпеки територіальних виробничих комплексів” (номер державної реєстрації 0120U103443); “Механізм еколого-економічної реабілітації суб'єктів господарювання від надзвичайних ситуацій, бойових дій як складова національної безпеки” (номер державної реєстрації 0116U005482); “Політика щодо біженців та внутрішньо переміщених осіб при загрозах національній безпеці та постконфліктному стані економіки” (номер державної реєстрації 0117U006473). У межах тем автором проведені дослідження, пов'язані з розробкою теоретичних та методологічних положень формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в обґрунтуванні теорії, методології та удосконаленні практичних положень щодо формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як складової національної безпеки.

Для досягнення мети в роботі поставлені та вирішені наступні завдання:

- встановити особливості еволюції наукових поглядів на державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національної безпеки;

- виявити особливості економічної злочинності як суспільного явища, що становить загрозу національним інтересам держави;

- обґрунтувати напрями розвитку понятійно-категоріального апарату та властивості економічної злочинності як об'єкту державної політики;

- ідентифікувати передумови формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- розробити методологічні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- визначити напрями взаємодії стейкхолдерів у контексті різних видів державної політики для цілей запобігання та протидії економічній злочинності;

- оцінити симптоми проблеми державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через оцінку місця України в міжнародних рейтингах, аналіз поширення економічної злочинності та її вплив на довіру стейкхолдерів до державного управління;

- обґрунтувати форми міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як складової державної політики;

- визначити механізм взаємодії держави з міжнародними поліцейськими організаціями в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- обґрунтувати механізм взаємодії правоохоронних органів в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- розробити напрями розвитку правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- визначити напрями інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту запобігання та протидії економічній злочинності;

- ідентифікувати складові інформаційного механізму формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що становить загрозу національній безпеці.

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що становить загрозу національній безпеці.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнофілософські та загальнонаукові методи пізнання явищ і процесів у системі державного управління. Для вивчення особливостей еволюції наукових поглядів на державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (п. 1.1) було застосовано бібліометричний аналіз до праць, що містяться в наукометричній базі даних Scopus, а також методи теоретичного узагальнення та групування. Методи моделювання,

групування, систематизації, аналізу та синтезу, індукції та дедукції були використані при вивченні економічних злочинів як суспільного явища (п. 1.2) та обґрунтування їх сутності і розробки класифікації (п. 1.3). Обґрунтовано передумови розвитку методологічних положень формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (п. 2.1) шляхом застосування методів моделювання, аналізу та синтезу, систематизації, групування, абстрагування. Розроблені методологічні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (2.1) та її взаємозв'язку з іншими видами політики (п. 2.3) ґрунтуються на застосуванні методів моделювання, аналогії, абстрагування, аналізу, синтезу, індукції та дедукції. Сформована фактологічна база дослідження симптомів проблеми державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (п. 3.1, 3.2, 3.3) ґрунтується на використанні методів статистичного спостереження, економічного аналізу, анкетування та застосуванні методичних прийомів зведення та групування даних. Методи моделювання, аналогії, абстрагування, аналізу, синтезу, індукції та дедукції застосовувалися для обґрунтування форм міжнародного співробітництва (п. 4.1) та розробки механізму взаємодії держави з міжнародними поліцейськими організаціями (п. 4.2). Для формування механізму взаємодії правоохоронних органів (п. 4.3) та визначення напрямів інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності (п. 5.2) застосовано методи аналізу та синтезу, абстрагування, порівняння та групування. Методологічною основою дослідження правових аспектів формування державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (п. 5.1) стали методи групування, узагальнення, абстрагування.

Інформаційною базою дослідження є наукові джерела (монографічні праці, наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем розвитку теорії і методології формування та реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії економічній злочинності, філософії науки, національної безпеки; матеріали науково-практичних конференцій і семінарів); офіційні документи (нормативні документи України та інших країн з питань запобігання та протидії економічній злочинності); офіційні дані Організації об'єднаних націй, Державної служби статистики України, Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Національної поліції, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, міжнародних урядових та неурядових організацій (Wall Street Journal, Heritage Foundation, World Economic Forum, Світовий банк, Property Rights Alliance, Transparency International, Fund for Peace); матеріали міжнародних конференцій та світових самітів за участю глав держав, міжнародних угод та світових конгресів (I міжнародний конгрес кримінальної поліції (1914 р., Монако), II Міжнародний конгрес кримінальної поліції (1923 р., Відень), Ріо-де-Жанейро –конференція “Порядок денний на XXI століття” (1992 р.); матеріали міжнародної наукометричної бази даних Scopus; довідкові та інформаційні видання професійних міжнародних організацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розвитку теорії та методології формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці.

Основні положення наукової новизни полягають у наступному:

вперше одержано:

- обґрунтування теоретичних передумов розвитку державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як

суспільного явища, що ґрунтується на візуалізації потреб людини як фізичної істоти та соціально-економічного агента, які визначають інтереси та виступають стимулами економічної активності людини. Розроблено матрицю задоволення потреб людини через економічні злочини та встановлено місце держави як інституту врегулювання конфлікту інтересів;

- комплексний методологічний підхід до формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що включає сукупність послідовних етапів ((1) ідентифікація проблеми та виявлення її симптомів, зважаючи на поширення економічних злочинів, їх впливу на економічну незалежність та довіру стейкхолдерів; (2) зміст державної політики як процесу та системи; (3) предметно-об'єктне поле; (4) мета та завдання (загальнодержавні, економічні, правові, соціальні); (5) напрями формування, (6) об'єкти та (7) суб'єкти формування і реалізації державної політики; (8) взаємодія із іншими видами державної політики; (9) методи реалізації; (10) принципи державної політики; (11) механізми реалізації), які враховують особливості економічних злочинів в державному та корпоративному секторах економіки та формують нове наукове значення щодо розширення методологічних інструментів державного управління;

удосконалено:

- категоріальний апарат державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через обґрунтування багатовекторного прояву економічного злочину, а саме: соціально-економічне явище (соціально-економічне явище, яке полягає в суспільно небезпечній діяльності, яка здійснюється учасниками економічних відносин через порушення законної діяльності або здійснення незаконної діяльності та призводить до порушення інтересів економічних агентів (держава, суб'єкти

господарювання, населення, міжнародні партнери та інші), принципів економічної свободи та дисбалансу в суспільних відносинах); об'єкт кримінального права (вид злочинної діяльності особи або групи осіб, які здійснюють суспільно-небезпечні діяння в сфері економічної діяльності через законну та незаконну діяльність з метою отримання економічних вигід та порушуючи права інших осіб, що призводить до економічних збитків); об'єкт державного управління (об'єкт державного управління, що проявляється як соціально-економічне явище, що переслідується законом, адже має на меті отримання незаконної економічної вигоди особою чи групою осіб, суб'єктом господарювання або іншими особами та реалізується через законну та незаконну економічну діяльність, чинить вплив на суспільні відносини, що загрожує національній безпеці держави); загроза національній безпеці (впливає на суспільно-економічні відносини, що призводить до дисбалансу економічної системи, соціально-економічні наслідки якого викликають ризики для безпеки таких відносин);

- класифікаційну модель економічної злочинності як об'єкта державної політики, яка передбачає сукупність ознак, які враховують усі властивості економічних злочинів та методів запобігання та протидії ними (за складовими економічної діяльності; за сферою економічних відносин; за змістом скоєного злочину; за способом скоєного злочину; за об'єктом скоєного злочину). Це дозволило визначити роль держави як: регулятора економічної діяльності, контролера економічної сфери суспільства, інституту протидії злочинам;

- теоретичні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через:

- 1) обґрунтування їх змісту та властивостей як загрози національній безпеці та прояву в державному та корпоративному секторах;
- 2) ідентифікацію складових державної політики, що пов'язані із окремими видами

економічних злочинів; 3) визначення сфер впливу економічних злочинів на національну безпеку (підвищує рівень терористичних загроз та окупації державних територій; знижує рівень інвестиційної привабливості; втрата іміджу країни на міжнародній арені; знижує рівень обороноздатності; підвищує рівень енергозалежності; підвищення тінізації економіки);

- механізми реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через міжнародне співробітництво, властивості якого ідентифіковано в розробленій класифікаційній моделі (за напрямками (презентаційна, навчально-освітня, технічна та інші види допомоги, безпосередня взаємодія); за формами прояву (через налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків, через договірні відносини, через здійснення спільних правоохоронних заходів); за суб'єктами (шляхом створення міжнародних правоохоронних організацій (глобальні, регіональні), міжвідомча взаємодія (відомчі, через міжнародні організації); за діяльністю окремих осіб (офіцери зв'язку, особисті контакти)), що підвищують результативність та ефективність вітчизняної правоохоронної системи та її гармонізацію з подібними системами інших країн.

- напрями трансформації державної політики в сфері забезпечення та протидії економічній злочинності в контексті взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями Інтерпол та Європол, зокрема в частині нових завдань розвитку управління правоохоронною діяльністю в забезпечення реалізації глобальних цілей Інтерполу;

- інституалізацію державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю через: визначення змісту понять «державна фінансово-контрольна діяльність», «інституалізація державної фінансово-контрольної діяльності»; ідентифікацію та систематизацію інституційних засад щодо кожного із виокремлених інститутів такої діяльності; розробки матриці

інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю (складові: мета, предмет, об'єкти, суб'єкти, принципи, функції, завдання, форми та норми);

- процес взаємодії правоохоронних органів як основи реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через: 1) ідентифікацію завдань та сфер діяльності існуючих та новостворених правоохоронних органів; 2) розробку комплексу інформаційно-комунікаційних зв'язків, що забезпечує обмін інформацією; 3) розробку ієрархічної структури управління правоохоронною системою в частині запобігання та протидії економічним злочинам;

- інформаційний механізм через обґрунтування методологічних положень багаторівневої інформаційно-комунікаційної системи формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що є основою формування державно-управлінських рішень в забезпеченні національної безпеки.

дістало подальший розвиток:

- обґрунтування тенденцій розвитку наукового знання про процеси формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через застосування бібліометричних досліджень, що дозволило встановити властивості економічної злочинності як об'єкта наукового пізнання та ідентифікувати підходи до її вивчення в різних історичних та соціально-економічних умовах;

- обґрунтування взаємодії державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності з іншими видами політики, зокрема: інвестиційна, антимонопольна, монетарна, бюджетна, фіскальна, антикорупційна. Встановлено, що зазначені політики визначають межі економічної діяльності в суспільстві та формують середовище поширення економічної злочинності;

- обґрунтування впливу економічної злочинності на національну безпеку через ідентифікацію місця України у міжнародних рейтингах за сукупністю показників (індекс економічної свободи, індекс конкурентоспроможності, індекс легкості ведення бізнесу, індекс прав власності, індекс сприйняття корупції, індекс недієздатності держави), що визначає економічну злочинність як найбільш вразливий ризик порушення національних інтересів;

- обґрунтовано симптоми проблеми державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що полягають в динамічному поширенні економічних злочинів в Україні та їх змістовною та формальною трансформацією в умовах розвитку соціально-економічних відносин, а також застосування інноваційних інформаційно-комп'ютерних технологій.

Практичне значення одержаних результатів. Результати, що полягають у розробці та удосконаленні теоретичних і методологічних положень формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності можуть бути використані: правоохоронними органами, що функціонують в сфері протидії економічним злочинам; контролюючими органами в частині виявлення економічних злочинів; органами центральної виконавчої влади; органами місцевого самоврядування. Окремі положення можливо використовувати для модернізації підходів з підготовки фахівців з публічного управління та адміністрування та правоохоронної діяльності.

Основні теоретичні та методологічні положення дослідження доведені до рівня конкретних розробок, придатних до використання суб'єктами державного управління, зокрема: Управління Північного офісу Держаудитслужби в Житомирській області (довідка № 04.05.04-765/1, від 12.01.2021 р.); Житомирська міська рада (довідка № 563, від

11.01.2021 р.); Рахункова Палата України; Головне Управління статистики у Житомирській області (довідка № 1291/32, від 15.12.2021 р.); Головне управління ДПС у Житомирській області Державної податкової служби України (довідка № 1114/5/06-30-55-09, від 18.02.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові розробки, висновки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягає у дослідженні комплексу питань, пов'язаних з державною політикою в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження, викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на 9 міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [34-42].

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 46 наукових працях, із них: 6 монографій (в тому числі 1 – одноосібна); 6 статей у зарубіжних виданнях, що включенні до міжнародних наукометричних баз даних; 1 стаття в зарубіжному виданні; 22 статті у вітчизняних фахових виданнях, що включенні до міжнародних наукометричних баз даних; 9 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях; 4 статті в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 370 сторінках друкованого тексту. Робота містить 38 таблиць, 28 рисунків, 3 додатки на 7 сторінках. Список використаних джерел нараховує 380 найменування і розміщений на 52 сторінках.

РОЗДІЛ 1

РОЗВИТОК ТЕОРЕТИЧНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

1.1. Економічна злочинність як об'єкт наукового дослідження в державному управлінні

Питання розвитку теорії та методології державного управління у сфері боротьби з економічною злочинністю є вкрай важливим в контексті забезпечення національної безпеки України. Беззаперечним є те, що економічна злочинність за різними її видами та сферами є фактором диспропорції в економічній системі, що в свою чергу впливає на зниження соціальної стабільності в суспільстві. До питання економічної злочинності пильна увага приділяється міжнародною спільнотою, зокрема: ««Загрозлива криміналізація соціально-економічних інститутів, несприятливі тенденції зростання насильства в реальних і віртуальному світі, злочинність, що має транснаціональний характер, зумовлюють потребу знання справжнього стану справ, оцінки статистичних параметрів цього явища, уявлення цілісної картини факторів його незламності. В силу цього активізація міжнародної діяльності, спрямованої на вироблення загальних підходів протистояння злочинності, набуває першочергового значення. Обґрунтовується теза про те, що дозвіл означеної проблеми вимагає профільного співробітництва, об'єднання зусиль усіх країн з метою невідкладного формування під егідою ООН інформаційного ресурсу (Банку даних) про показники злочинності в світі, його окремих регіонах і країнах, і діяльності органів правосуддя на цьому напрямку, на основі адекватно порівнянної з міжнародною класифікацією злочинів для статистичних цілей» [199, с. 223].

Боротьба з економічною злочинністю має стати особливим об'єктом державного управління в сфері забезпечення національної безпеки. Це обумовлено в першу чергу тим, що на державу як на соціальний інститут покладається завдання врегулювання економічних інтересів в суспільстві, які в свою чергу лягають в основу скоєння економічного злочину людиною. Державне управління має забезпечити як профілактику та протидію економічній злочинності, так і встановити механізми боротьби з нею.

Боротьба з економічною злочинністю як об'єкт державного управління є особливою складовою наукового пізнання. Це обумовлено тим, що економічна злочинність є об'єктом дослідження різних суспільних наук. Вважаємо, що питання економічної злочинності знаходить на перетині наступних сфер наукового пізнання, зокрема: економічні науки з позиції впливу на розвиток та безпечне функціонування економічних систем різних рівнів; юридичні науки в частині правового регулювання боротьби з економічною злочинністю та сфер і галузей права, що пов'язанні із їх вчиненням; соціологічні науки з позиції впливу економічних злочинів на розвиток соціуму; психологічні науки з позиції формування психологічного профілю суб'єктів економічних злочинів; політичні науки з позиції розвитку політичної свідомості в боротьбі з економічними злочинами; військові науки з позиції впливу економічних злочинів на військово-економічну безпеку держави.

Варто зазначити, що вище зазначенні сфери наукового пізнання вступають у взаємодію в частині наукових досліджень у сфері наук з державного управління. Адже, розробка державної політики має врахувати усі сфери суспільного життя для розробки комплексу заходів з боротьби з економічною злочинністю як інструменту забезпечення відповідного рівня економічної безпеки держави.

Усе зазначене актуалізує потребу в оцінці сучасного стану досліджуваності проблем боротьби з економічною злочинністю різними суспільними науками та науками державного управління, зокрема. Це дозволить окреслити предметно-об'єктне поле як власне даного дослідження, так і державного управління в цілому, а також здійснити емпіричний аналіз наукового знання з досліджуваної проблеми. Оцінка стану висвітлення окремо взятою проблеми в певній науці є не новим, а виник в другій половині ХХ століття.

«У методологічних дослідженнях інтерес до тематичної будови науки був викликаний загальною еволюцією науки. До 70 – 80 рр. ХХ ст. фронт таких досліджень значно розширюється, інтенсивний розвиток отримують емпіричні дослідження, пов'язані з соціологією науки та соціальною психологією науки, наукометрії та наукові комунікації. В цей ж час активно обговорюється концептуальні моделі науки Поппера, Лакатоша, Куна, Тулміна, Прайса і багатьох інших у контексті когнітивної і соціальної інституціоналізації наукової області та наукової спеціальності (Р. Уїтлі, Н. Сторер, Д. Чубін, Т. Ленуар, Н. Маллінз та ін.). Вчені усвідомлюють, що будь-яка теорія не може абстрагуватись від дисциплінарної будови науки, не може не робити наукову спеціальність центральною аналітичною одиницею. Як вихідні одиниці спостереження, все частіше починають використовуватись публікації та посилання, наявні в них. Однак, емпіричні дослідження з вивчення наукових спеціальностей проводять, як правило, на прикладах конкретних областей знання; онкології (Д. Чубін, К. Студер), фізики високих енергій (Д. Крейн), біології (Н. Маллінз) та ін. Подібні дослідження, що проводяться в основному в соціології науки, не мали і не могли мати своїм об'єктом науку в цілому, хоча в деяких з них застосовується дослідна техніка, яка давала можливість працювати з великими масивами даних. Саме в той період у дослідженнях

науки з'являються та обговорюються такі поняття, як «парадигма науки», «дослідницька програма», «згуртована соціальна група» та ін. У 70-ті рр. ХХ ст. обговорюються проблеми дисциплінарної науки, її генезису в роботах А. П. Огурцова, емпіричний аналіз наукового знання в роботах М.А. Розова та ін.» [148]

Для оцінки рівня досліджуваності проблем державного управління у сфері боротьби з економічною злочинністю варто здійснити аналіз висвітлення зазначених проблем в науковій літературі. Це можливо шляхом застосування методів бібліометричного аналізу. Вивчення активності вчених світу з питань економічної злочинності дозволить встановити тенденції розвитку окремих теоретичних, методологічних та емпіричних питань розвитку напрямів боротьби з економічними злочинами. Крім того, застосування бібліометричного аналізу дозволить виявити предметно-об'єктні властивості економічних злочинів та на їх основі розробки державної політики у сфері боротьби з економічними злочинами.

«Бібліометрія сприймається і як комплекс кількісних методів вивчення потоків наукових документів, і як наукова дисципліна, що вивчає документи на основі кількісного аналізу первинних та вторинних джерел інформації за допомогою формалізованих методів, з метою отримання даних про ефективність, динаміку, структуру та закономірність розвитку досліджуваних розробок» [218, с. 49]. «Бібліометрія, як методологічний інструмент аналіз науки, зароджується в 60-ті рр. ХХ ст. і пов'язана з кількісним вивченням документальних масивів публікацій. У багатьох країнах світу, і перш за все в країнах Європейського співтовариства, для оцінки стану і розвитку науки, як правило, використовується три групи показників, що описують основні аспекти інноваційної діяльності: 1) статистичні показники розвитку науки (витрати на дослідження та

розробки, чисельність наукового персоналу тощо), 2) патентна статистика і 3) бібліометричні показники: кількість наукових публікацій, їх цитованість та ін. Якщо показники, пов'язані з першої та другої груп, відображають першу стадію інноваційного процесу, то показники третьої групи – бібліометричні – відображають ступінь активності і продуктивності фундаментальних і прикладних досліджень в країні, їх внесок у розвиток наукового знання. Таким чином, одним із підходів до кількісного аналізу науки може бути бібліометричний. В останні роки бібліометричний аналіз широко використовується для виявлення внеску країн у розвиток науки, як правило, такі дослідження, початок яких можна віднести до першої половини 1990 – х рр., проводяться на замовлення урядів різних в економічному і політичному відношеннях країн» [148].

«Сучасний науковий пошук заснований на формуванні якісно нових методів і підходів до отримання, інтеграції та систематизації наукових знань, форм представлення інформації, її аналізу. У наукових працях все частіше застосовуються новітні методи обробки наукової літератури, серед яких широкого поширення набуває бібліометричний аналіз. Робота з електронними каталогами та базами даних дозволяє здійснювати глибоке дослідження не тільки вітчизняних напрацювань, але й проводити наскрізний аналіз праць зарубіжних авторів, здійснювати порівняння рівня розвитку науки в різних країн. [225, 116-117]. Саме тому в нашому дослідженні за основу бібліометричного дослідження візьмемо дані, що містяться в міжнародних наукометричних базах даних.

Таким чином, специфіка застосування бібліометричного аналізу в науках державного управління дозволяє як для вивчення об'єкту наукового пізнання та його властивостей, а такою як для встановлення закономірностей розвитку наукового знання про об'єкт дослідження. У нашому випадку, застосування зазначеного методу дозволить встановити

властивості економічної злочинності як об'єкту державного управління зважаючи на його місце в різних сферах пізнання суспільства, а також виявити тенденції розвитку наукових підходів.

Інформаційною базою застосування бібліометричного аналізу є міжнародна наукометрична база даних: Scopus [169]. На основі системи пошуку зазначених наукометричних баз даних, здійснимим пошук та систематизацію наукових публікацій за ключовими словами: економічні злочини - economic crime (економічна злочинність - economic criminality), корупція - corruption, фінансування тероризму – terrorism funding, рейдерство – raidership, недобросовісна конкуренція – unfair competition, нецільове використання бюджетних коштів – misuse of public funds. Пошук нами був здійснений за зазначеними ключовими словами в назві наукових статей англійською мовою, адже наукометричні бази є міжнародними і за традицією назва будь-якої статті дається в перекладі на англійську мову.

Економічні злочини (економічна злочинність).

Зрозумілим є факт, що економічна злочинність є не новим явищем ні в Україні, ні в світі. Відповідно, питання економічної злочинності цікавила вчених вже досить довгий час. Зауважимо, що при пошуку міжнародній наукометричній базі даних Scopus [169] питання економічної злочинності піднімалося в 556 наукових статтях, перша з яких датується кінцем ХІХ століття (1893 рік). Дана стаття підготовлена британським вченим Врайт К.Д. (Wright C.D., 1893) з проблем співвідношення економічних умов із причинами злочинів. Надалі питання економічної злочинності піднімалося в наукових працях, що датуються 1930 роками. В таблиці 1.1 представлено кількісний аналіз наукових праць, що присвячено проблемам економічної злочинності.

Таблиця 1.1

Динаміка кількості наукових публікацій щодо проблем економічної злочинності в країнах світу за базою даних Scopus

Рік	К-ть	%	Рік	К-ть	%	Рік	К-ть	%
2020	30	5,40	2001	13	2,34	1981	4	0,72
2019	34	6,12	2000	9	1,62	1980	6	1,08
2018	28	5,04	1999	19	3,42	1979	5	0,90
2017	36	6,47	1998	14	2,52	1978	1	0,18
2016	24	4,32	1997	6	1,08	1977	3	0,54
2015	21	3,78	1996	9	1,62	1976	4	0,72
2014	19	3,42	1995	9	1,62	1975	2	0,36
2013	40	7,19	1994	7	1,26	1974	1	0,18
2012	23	4,14	1993	2	0,36	1973	1	0,18
2011	20	3,60	1992	3	0,54	1972	1	0,18
2010	19	3,42	1991	5	0,90	1971	1	0,18
2009	16	2,88	1989	2	0,36	1969	1	0,18
2008	15	2,70	1988	4	0,72	1968	1	0,18
2007	18	3,24	1987	4	0,72	1941	2	0,36
2006	11	1,98	1986	1	0,18	1939	1	0,18
2005	15	2,70	1985	2	0,36	1932	2	0,36
2004	15	2,70	1984	3	0,54	1930	1	0,18
2003	7	1,26	1983	3	0,54	1893	1	0,18
2002	7	1,26	1982	5	0,90	Разом	556	100

В 30-х роках минулого століття питання злочинності піднімалося в контексті економічних умов, що стали факторами зростання злочинності. Зокрема, зазначенні питання підіймали такі вчені як: Радзінович Л. (Radzinowicz L., 1939) – розглядав методи встановлення зв'язку між економічними умовами і злочином; Голдстоун Х. (Goldstone H., 1932) – вивчав економічні причини злочинності; Джонс В. (Jones V., 1932) - зв'язок економічної депресії з правопорушеннями та злочинністю; Чінг-Юе Ю. (Ching-Yueh Y., 1930) – визначив зв'язок між злочинністю та економічними умовами в Китаї.

Публікаційна активність значно знизилася в 40-х роках, що обумовлено II світовою війною. В даний період лише один вчений висвітлював вплив економічних умов на злочинність Радзінович Л. (Radzinowicz L., 1941), опублікувавши дві статті в журналі «Sociological Review», що присвячений соціологічним та політичним наукам.

В 50-х роках ХХ століття питання економічної злочинності в наукових працях, що індексуються в наукометричній базі даних, не підіймалися. Активізація наукових досліджень з проблем економічної злочинності та впливу злочинності на економіку загалом відбулася в кінці 60-років. Шохам С. (Shoham S., 1969) у своїй статті підняв питання економічних умов злочинності в Ізраїлі. В свою чергу математичні методик до оцінки впливу економічних детермінант на злочинність вперше застосував Бономо В., Салліван Дж. Дж. (Bonomo V., Sullivan J.J., 1968).

В 70-х роках питання економічної злочинності розглядалося в 18 наукових статтях за наступними напрямками:

- соціальні та економічні аспекти економічної злочинності: Саймонс Р.Л., Харрод В.Дж. (Simons R.L., Harrod W.J., 1979) - безробіття, легітимація та майнова злочинність: соціологічна та економічна моделі обміну; Глейзер Д. (Glaser D., 1979) - економічні та соціокультурні змінні, що впливають на рівень безробіття, злочинності та злочинності серед молоді; Кошаль Р.К., Кошаль М. (Koshal R.K., Koshal M., 1975) - злочини та соціально-економічне середовище; О'меллі П. (O'malley P., 1973) - культурні та економічні бар'єри для рівного правосуддя в Новій Зеландії

- сутність економічної злочинності: Дініц С. (Dinitz S., 1976) – суть економічної злочинності; Косак Н.Е., (Kossack N.E., 1975) – економічна злочинність як соціальне явище;

- злочини проти власності: Шрайнер К. (Schreiner K.G., 1977) - злочини проти власності в НДР; Матур В.К. (Mathur V.K., 1976) - факторний аналіз соціально-економічних детермінант майнових злочинів у містах;

- жіноча злочинність: Бартель А.П. (Bartel A.P., 1979) – економічні передумови жіночої злочинності;

- **боротьба з економічними злочинами:** Брінтналл М.А. (Brintnall M.A., 1979) - федеральний вплив та підприємницька діяльність міської політики у місцевому переслідуванні економічних злочинів;

- **економічні наслідки злочинів:** Гіллеспі Р.В. (Gillespie R.W., 1978) – героїнова залежність, злочинність та економічні витрати: критичний аналіз; Фонер М. (Fooner M., 1971) - гроші та економічні фактори у злочинності;

- **економічна оцінка вартості злочинів:** Ханн Р.Г. (Hann R.G., 1972) – підходи до оцінки вартості злочину; Адельштейн Р.П. (Adelstein R.P., 1979) - інформаційний парадокс та ціноутворення на злочин;

- **моделі економічної оцінки злочинності:** Стоун А.Д. (Stone A.D., 1976) - альтернативні економічні підходи до вивчення злочинності та правоохоронної діяльності; Чепмен Дж. (Chapman J.I., 1976) - економічна модель злочинності; Макнаун Р.Ф., Сінгел Л.Д. (McNown R.F., Singell L.D., 1974) - факторний аналіз соціально-економічної структури міст, схильних до злочинів.

Систематизація напрямів дослідження проблем економічної злочинності у 80-х роках представлена в додатку А. Виділенні нами об'єктно-предметні області дослідження вчених представлено в табл. 1.2 та передбачають наступні складові: боротьба з економічною злочинністю; міжнародні аспекти боротьби з економічною злочинністю; правове регулювання боротьби з економічною злочинністю; теоретичні положення та методи вивчення економічної злочинності; фактори впливу на економічну злочинність; види економічної злочинності; наслідки економічної злочинності.

Таблиця 1.2

Систематизація наукових досліджень з проблем економічної злочинності, що опубліковані у 80-х роках ХХ ст.

Напрямок	Характеристика	Автори
Боротьба економічною злочинністю	Застосування економічних, правових та правоохоронних механізмів до боротьби з економічними злочинами	Мбао, М.Л. (Mbao, M.L., 1989); Ліска А.Е., Чамлін М.Б., Рід М.Д. (Liska A.E., Chamlin M.B., Reed M.D., 1985); Макфетерс Л., Манн Р., Шлагенгауф Д. (McPheters L.R., Mann R., Schlagenhaut D., 1984); Ламперт Н. (Lampert N., 1984); Бом Р.М., Фірірі Р.Н. (Bohm R.M., Friery R.N., 1988)
Міжнародні аспекти боротьби з економічною злочинністю	Порядок взаємодій країн щодо боротьби з економічною злочинністю	Кебулак В. (Cebulak W., 1989); Шварц К.А. (Schwartz C.A., 1981); Дасков Г.В. (Daskov G.V., 1981); Брантінгем П.Дж., Брантінгем П.Л. (Brantingham P.J., Brantingham P.L., 1980)
Правове регулювання боротьби з економічною злочинністю	Напрями розвитку права в контексті економічної злочинності	Савельсберг Дж. (Savelsberg, J.J., 1988); Вальтер, Дж. (Walter J., 1988)
Теоретичні положення та методи вивчення економічної злочинності	Визначенні теоретичні положення економічної злочинності та їх місце в суспільному розвитку	Гремлінг, Р., Фьюелл, Дж. (Gramling R., Fewell J., 1988); Гіббонс Т. (Gibbons T., 1982); Ойебанджи Дж.О. (Oyebanji J.O., 1982); Лофтин К., Макдауолл Д. (Loftin C., McDowall D., 1982); Майклсен Х.Д. (Michaelsen H.D., 1982)
Фактори впливу на економічну злочинність	Обґрунтовано вплив економічних факторів на розвиток злочинності	Хаусен Р.М., Джаррелл С.Б. (Howsen R.M., Jarrell S.B., 1987); Фішер С. (Fisher S., 1987); Діккенс В.Т. (Dickens W.T., 1986); Герні, Дж. (Gurney J.N., 1985); Лю Ю.В., Бх Р.Х. (Liu Y.-w., Bhh R.H., 1983); Де Фронцо Дж. (De Fronzo J., 1983); Орсаг Т., Вітте А.Д. (Orsagh T., Witte A.D., 1981); Маккарті Б.Р. (McCarthy B.R., 1980)
Види економічної злочинності	Досліджено корпоративну, майнову, жіночу злочинність та злочинність в освіті	Пірс Ф. (Pearce F., 1987); Галі М., Есторес Е., Окано Ф., Танака Р. (Ghali M., Estores E., Okano F., Tanaka R., 1983); Бакс С., Хель К. (Box S., Hale C., 1984); Маккарті Б.Р. (McCarthy B.R., 1980); Хаким С. (Hakim S., 1980); Джордано Дж. (Giordano J.N., 1987); Балкін С., Макдональд Дж. (Balkin S., McDonald J.F., 1981)
Наслідки економічної злочинності	Обґрунтовано соціально-економічні наслідки економічної злочинності	Ског Г., Стюарт К. (Skogh G., Stuart C., 1982) Травер Х. (Traver H., 1980)

Останнє десятиліття ХХ століття ознаменувалися значними трансформаціями в суспільстві, які характеризуються змінами політичних режимів в Центральній та Східній Європі, поширення ісламської революції, розширення глобалізаційних процесів. Усе зазначене тим чи іншим чином вплинуло на економічні процеси як у світі у цілому, так і окремих країнах, що відобразилося на економічній злочинності та зміні спектру наукових досліджень щодо вивчення механізмів боротьби з нею. Так, на відмінну від попередніх періодів змінився спектр наукових досліджень, який можна представити за наступними складовими:

- проблеми глобальної економічної злочинності: Кенні М.С. (Kenney M.S., 1999) – вивчав роль національного уряду у стримуванні глобальної економічної злочинності; Джеймісон Р., Саут Н., Тейлор І. (Jamieson R., South N., Taylor I., 1998) - економічна лібералізація та транскордонна злочинність; Блюм Р.Х., РіксМ. (Blum R.H., Ricks M., 1996) - агенції політичної розвідки, що діють проти організованої міжнародної економічної злочинності; Сінураджа Т. (Sinuraja T., 1995) - інтернаціоналізація організованої економічної злочинності; Феррейра Б. (Ferreira B.R., 1995) - запобігання міжнародній економічній злочинності;

- питання економічної злочинності в різних країнах світу: Олоу Б. (Olowu B., 1999) – здійснив оцінку Ботсванського управління корупції та економічної злочинності; Лестер Дж. (Lester J., 1999) – визначив роль народної освіти в контексті боротьби з корупцією та економічною злочинністю в країнах, що розвиваються; Кіз Р.К., Лін З. (Keith R.C., Lin Z., 1999) – економічна злочинність при переході Китаю до верховенства права; Керран Д. (Curran D.J., 1998) - трансформація соціального контролю в Китаї в контексті економічної злочинності; Скорку А.Е., Челліні Р. (Scorcu A.E., Cellini R., 1998) - економічна діяльність та злочинність у Італії; Вукор

Куарши G.N.K.(Vukor Quarshie G.N.K., 1997) - економічні та ділові злочини в Нігерії; Ян Ю. (Yang Y., 1997) - економічна злочинність та ділові цикли на Тайвані; Цусіма М. (Tsushima M., 1996) - економічна структура та злочинність в Японії; Ван Зіл Ф. (Van Zyl F., 1996) - боротьба з економічною злочинністю в Південній Африці; Леві Р. (Levy R., 1995) - корупція, економічна злочинність та соціальна трансформація після реформ в Китаї; Кванса Е.К. (Quansah E.K., 1994) - Закон про корупцію та економічну злочинність Ботсвани 1994 року; Мерріман Д. (Merriman D.,1991) - економічний аналіз зниження рівня злочинності в Японії після Другої світової війни

- економічна злочинність в країнах з перехідною економікою:

Рау В. (Rau W., 1999) – визначив вплив політичних, соціальних та економічних змін на злочинність та кримінальне правосуддя в країнах з перехідною економікою; Альбрехт Х.-Ж. (Albrecht H.J., 1999) – санкції та їх застосування щодо економічної злочинності в країнах з перехідною економікою; Вальберг П., Мак-Кі М., Школьников В., Чене Л., Леон Д.А. (Walberg P., McKee M., Shkolnikov V., Chenet L., Leon D.A., 1998) - економічні зміни, злочинність та криза смертності в Росії; Клеворик А.К. (Klevorick A.K., 1995) - економічна теорія злочинності та проблеми перехідного суспільства;

- міжнародна співпраця щодо боротьби з економічної злочинності: Пельзес Е. (Pelsez E., 1999) вивчив досвід Франції в міжнародній судовій співпраці у боротьбі з економічною злочинністю; Кендалл Р. (Kendall R., 1999) – обґрунтував перспективу міжнародної організованої та економічної злочинності в контексті діяльності Інтерполу; Серіо М. (Serio M., 1998) - Італійський досвід в міжнародному співробітництві в контексті боротьби з економічною злочинністю; Накадзіма К. (Nakajima S., 1997) - друга африканська регіональна конференція CIDOEC з питань економічної злочинності;

- боротьба з економічною злочинністю: Боумен III Ф.О. (Bowman III F.O., 1998) – оцінка судових рішень щодо економічних злочинів; Хенхем Р. (Henham R., 1998) - політика призначення покарань та економічна злочинність; Альба Р.М. (Alba R.M., 1998) - банківська таємниця та запобігання економічним злочинам; Ван Зіл Ф. (Van Zyl F., 1996) - боротьба з економічною злочинністю в Південній Африці; Феррейра Б. (Ferreira B.R., 1995) - запобігання міжнародній економічній злочинності; Кванса Е.К. (Quansah E.K., 1994) - Закон про корупцію та економічну злочинність Ботсвани 1994 року; Бовен Дж. Е. (Bowen J.E., 1994) - експертна система для поліцейських слідчих з питань економічних злочинів; Арваніти Т.М. (Arvanites T.M., 1993) - функція злочину чи соціально-економічні фактори зростання покарання у в'язниці; Хаклер Дж. (Hackler J., 1991) - зменшення насильницьких злочинів шляхом економічної рівності жінок; Маккензі Р. (Mackenzie R., 1999) – вивчав особливості контролю за зловживаннями у фінансовому секторі;

- теорія економічної злочинності та методи її вивчення: Барнс-молодший В.Л. (Barnes Jr. W.L., 1999) – вивчив відмову від комплексної економічної теорії злочину та покарання; Вітт Р., Кларк А., Філдінг Н. (Witt R., Clarke A., Fielding N., 1999) – вивчали взаємозв'язок злочинності та економічної діяльності; Велш Б.К., Фаррінгтон Д.П. (Welsh B.C., Farrington D.P., 1998) - оцінка ефективності та економічних вигод інтегрованої програми розвитку та ситуаційної профілактики злочинності; Філіпсон Т.Дж., Познер Р.А. (Philipson T.J., Posner R.A., 1996) - економічна епідеміологія злочинності; Енджелл І. (Angell I.O., 1996) - сутність економічної злочинності; Паолі Л. (Paoli L., 1995) – вивчення недооцінки відносин між організованою та економічною злочинністю; Масіх Р. (Masih R., 1995) - моделювання динамічної взаємодії між злочинністю, стримуванням та соціально-економічними

змінними; Лінч М.Дж., Гроувс В.Б., Лізотта А. (Lynch M.J., Groves W.B., Lizotte A., 1994) - теоретична та емпірична експертиза марксистської економічної теорії та кримінології; Корнуелл К., Трамбулл В. (Cornwell C., Trumbull W.N., 1994) - оцінка економічної моделі злочинності за допомогою панельних даних;

- економічний аналіз злочинності: Кахан Д.М. (Kahan D.M., 1998) - економічний аналіз злочинності; Гіус М. (Gius M., 1999) – обґрунтував оцінку економічної моделі злочинності з корекцією сукупних змінних ринку та державної політики; Чері Т.Л. (Cherry T.L., 1999) - вивчив вплив упередженості при оцінці економічної моделі злочинності; Макдональд Дж (McDonald J.F., 1999) - економічний аналіз зброї, злочинності та контролю над зброєю; Мокан Х.Н., Корман Х. (Mocan H.N., Corman H., 1998) - економічний аналіз вживання наркотиків та злочинності; Муї Х.В., Алі М.М. (Mui H.W., Ali M.M., 1997) - економічний аналіз злочинності та покарання в Азії; Барлун ДЖ.Л. (Barloon J.L., 1996) - економічний аналіз групової злочинності та федеральні принципи призначення покарання; Юэ-Чим Р. Вонг (Yue-Chim R. Wong, 1995) - економічний аналіз рівня злочинності в Англії та Уельсі, 1857-92; Леунг С.Ф. (Leung S.F., 1994) - економічний аналіз профілю віку та злочинності; Бан Д.Н., Коділл С.Б., Гроппер Д.М. (Bunn D.N., Caudill S.B., Gropper D.M., 1992) - економічний аналіз шахрайської поведінки студентів; Мерріман Д. (Merriman D., 1991) - економічний аналіз зниження рівня злочинності в Японії після Другої світової війни

- фактори розвитку економічної злочинності: Полк К. (Polk K., 1999) – вивчив економічні негаразди як фактору злочинної поведінки; Грін Д.П., Глейзер Дж., Річ А. (Green D.P., Glaser J., Rich A., 1998) - зв'язок між економічними умовами та злочином на ґрунті ненависті; Чжао Л. (Zhao L., 1996) - економічний розвиток та злочини; Масіх Р. (Masih R.,

1995) - моделювання динамічної взаємодії між злочинністю, стримуванням та соціально-економічними змінними; Леві Р. (Levy R., 1995) - корупція, економічна злочинність та соціальна трансформація після реформ в Китаї; Дойч Дж., Шпігель У., Темплман Дж. (Deutsch J., Spiegel U., Templeman J., 1992) - економічний підхід до злочинності та нерівності доходів; Кочран Дж. К., Чамлін М.Б. (Cochran J.K., Chamlin M.B., 1992) - вплив функції вигоди та витрат на пропозицію економічних злочинів; Чамлін М.Б., Кеннеді М.Б. (Chamlin M.B., Kennedy M.B., 1991) - вплив адміністрації Вільсона на рівень економічної злочинності; Джексон П.І. (Jackson P.I., 1991) - соціальні дислокації постіндустріального економічного розвитку та злочинність;

- вид економічної злочинності: Шлоенхардт А. (Schloenhardt A., 1999) – оцінка організованої злочинності та бізнесу з торгівлі мігрантами; Варма К.Н., Дуб А.Н. (Varma K.N., Doob A.N., 1998) - ухилення від сплати податків; Раджкумар А.С., Френч М.Т. (Rajkumar A.S., French M.T., 1997) - зловживання наркотиками, витрати на злочинність та економічні вигоди від лікування; Барлун ДЖ.Л. (Barloon J.L., 1996) - економічний аналіз групової злочинності та федеральні принципи призначення покарання; Нейстром М.В., Нортон В.М. (Neustrom M.W., Norton W.M., 1995) - економічне безладдя та майнова злочинність; Пайл Д. (Pyle D., 1994) - замислення майнової злочинності; Клі Х., Морріс Дж. (Klee H., Morris J., 1994) - економічні та психологічні аспекти злочинної діяльності, пов'язаної з ін'єкціями героїну та амфетаміну; Нель Н.С. (Nel H.C., 1999) вивчив особливості економічної злочинності жертвами, якої стали інвестори;

Представленні результати бібліометричного аналізу публікаційної активності з проблем економічної злочинності в 90-х роках ХХ століття, вказує на наступні особливості: по-перше, значно актуалізувалися питання

міжнародного співробітництва в контексті боротьби з економічною злочинністю, що пов'язано із тим, що економічна злочинність вийшла за межі окремих країн; по-друге, значна увага приділена питанню економічної злочинності в країнах з перехідною економікою, що обумовлено бажанням Західного світу здобути нові економічні ринки; по-третє, декілька статей присвячено проблемам економічної злочинності в Китаї, що може свідчити про зацікавленість Західних інвесторів в перенесенні виробничих потужностей; по-четверте, значна кількість статей присвячена методам вивчення економічної злочинності та економічну аналізу її поширення; по-п'яте, основним фактором зростання економічної злочинності визначенні соціально-економічні умови в країні; по-шосте, основними видами економічної злочинності виявилися торгівля наркотиками, майнова злочинність та фінансові махінації.

Значна активізація публікаційної активності припадає на початок ХХІ століття. Зокрема, за два десятиліття, різні науки значно розширили коло наукових поглядів на економічну злочинність та механізми боротьби з нею. В цілому усі представлені в наукометричній базі дослідження можна систематизувати наступним чином: види економічної злочинності; наслідки економічної злочинності; фактори розвитку економічної злочинності; теоретичні положення економічної злочинності; боротьба з економічною злочинністю; приватна сфера у боротьбі з економічними злочинами; правове регулювання боротьби з економічними злочинами; функціонування правоохоронних органів щодо боротьби з економічною злочинністю; міжнародна співпраця в боротьбі з економічною злочинністю; оцінка рівня економічної злочинності. Більш детальна інформація представлена в додатку Б.

Корупція.

В цілому за базою даних Scopus [169] отримано 9591 документи, які представлені науковими статтями, підручниками, монографіями, аналітичними оглядами, матеріалами конференцій в різних сферах науки, що розкривають проблематику корупції (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Дослідження корупції представниками різних наукових напрямів за базою даних Scopus

Напрямок	Кількість	Напрямок	Кількість
Social Sciences / Суспільні науки	5825	Economics, Econometrics and Finance / Економіка, економетрика та фінанси	2817
Business, Management and Accounting / Бізнес, менеджмент та облік	1932	Arts and Humanities / Творчість та гуманітристика	1332
Multidisciplinary / Мільтидисциплінарні	88	Psychology / Психологія	199

Питання, що стосуються корупції як суспільного явища досліджувалися в таких галузях наук як: Social Sciences / Суспільні науки; Economics, Econometrics and Finance / Економіка, економетрика та фінанси, Business, Management and Accounting / Бізнес, менеджмент та облік [248].

Показники динаміки активізації наукового пошуку вітчизняними та зарубіжними вченими з питань корупції представлено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Динаміка кількості наукових публікацій щодо проблем корупції в країнах світу за базою даних Scopus

Рік	К-ть	%	Рік	К-ть	%	Рік	К-ть	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2020	762	7,945	1989	19	0,198	1955	1	0,010
2019	760	7,924	1988	10	0,104	1954	1	0,010
2018	809	8,435	1987	8	0,083	1953	2	0,021
2017	790	8,237	1986	16	0,167	1951	1	0,010
2016	732	7,632	1985	15	0,156	1950	1	0,010
2015	616	6,423	1984	8	0,083	1949	1	0,010

Продовження табл. 1.3

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	
2014	610	6,360	1983	15	0,156	1946	1	0,010	
2013	615	6,412	1982	6	0,063	1944	1	0,010	
2012	497	5,182	1981	6	0,063	1941	1	0,010	
2011	388	4,045	1980	6	0,063	1939	1	0,010	
2010	320	3,336	1979	9	0,094	1938	1	0,010	
2009	358	3,733	1978	9	0,094	1909	1	0,010	
2008	320	3,336	1977	8	0,083	1908	1	0,010	
2007	258	2,690	1976	5	0,052	1904	1	0,010	
2006	250	2,607	1975	8	0,083	1902	1	0,010	
2005	203	2,117	1974	5	0,052	1900	1	0,010	
2004	142	1,481	1973	3	0,031	1891	1	0,010	
2003	142	1,481	1972	4	0,042	1887	1	0,010	
2002	96	1,001	1971	3	0,031	1882	5	0,052	
2001	104	1,084	1970	1	0,010	1881	2	0,021	
2000	106	1,105	1969	3	0,031	1877	2	0,021	
1999	88	0,918	1967	5	0,052	1875	1	0,010	
1998	92	0,959	1966	1	0,010	1863	3	0,031	
1997	77	0,803	1965	2	0,021	1862	2	0,021	
1996	63	0,657	1964	3	0,031	1857	1	0,010	
1995	42	0,438	1962	3	0,031	1856	5	0,052	
1994	31	0,323	1961	1	0,010	1852	5	0,052	
1993	36	0,375	1960	1	0,010	1836	1	0,010	
1992	18	0,188	1957	3	0,031	1834	1	0,010	
1991	18	0,188	1956	1	0,010	1831	1	0,010	
1990	13	0,136	РАЗОМ					9591	100

Питання корупції в науковій та публікаційні площинні є питанням не лише сучасності, але й спостерігалось ще в стародавньому світі. Проте, першою науковою публікацією з питань корупції, що індексується в наукометричній база даних Scopus є праця Вільяма Барнета (Sir William Burnett) – Корупція в Адміралтействі (Corruption in the Admiralty) [283], що видана в 1831 р. в британському виданні. Це вказує, на актуалізацію зазначеного суспільного явища ще в першій половинні XIX століття. В зазначеному виданні Великобританії присвяченні корупції ряд праць, що виданні в XIX столітті, зокрема з питань корупції в королівському коледжі хірургів в Ірландії [290], [238].

Міжвоєнний період характеризується низькою академічною активністю з питань корупції. Так, праці, які стосуються корупції були опубліковані у: виданні Кембриджського університету - *The Classical Review*; Американському виданні - *Proceedings of the American Political Science Association*; Британське видання - *The Political Quarterly*. У 1902 р. видана праця з проблем корупції в штаті Вірджинія ДЖ. П. Постгейт Postgate J.P. [277], а у 1904 р. у цьому ж журналі опублікована праця австралійця Д.А. Слейтера (Slater D.A.) [284] з проблем корупції. В досліджуваний період питання правового регулювання політичної корупції досліджував Ф.І. Макговерн (McGovern F.E.) [268], а проблеми корупції в сфері державного (публічного) управління – В.І. Дженінг (Jennings, W.I.) [263].

В 50-х роках минулого століття питання корупції піднімалося в 2 працях, що індексуються в наукометричній базі даних Scopus. Зокрема, особливості корупції як фактору падіння Римської імперії висвітлено Дж.Р. Монксом (Monks G.R.) [270]. Корупція у владних органах стала об'єктом дослідження представника Принстонського університету Дж.М. Сайкса (Sykes G.M.) [286]. Особливості корупції в американських профспілках досліджував Ж. Хатчінсон (Hutchinson J.) [255]. Виборча корупція в ХІХ столітті досліджувалася В.Л. Бурном (Burn W.L.) [236].

Більш активно питання корупції почало висвітлюватися в наукових працях у 60-х роках ХХ століття. Скот Дж. С. (Scott J.C.) у 1969 році опублікував дві статті присвячені: корупції та політичним змінам [280] та аналізу корупції в країнах, що розвиваються [280]. Суспільну думку щодо корупції в зазначений період досліджував Дж. А. Гардінер (Gardiner J.A.) [244]. Гарвардський вчений Дж.С. Най (Nye, J.S.) досліджував корупцію в контексті політичного розвитку [272]. Корупцію в контексті особистих інтересів в Східній Африці вивчав Дж.Д. Гренстон (Greenstone J.D.) [246]. Лейс К. (Leys, C.) [266] досліджував проблеми, які

викликає корупція в суспільстві. Вплив бюрократичної корупції на економічний розвиток визначив Н.Х. Леф (Leff N.H.) [265]. Бюрократичну корупцію також вивчав Р. Брейбанті (Braibanti R.) [235]. Історичні та культурні аспекти політичної корупції вивчав М.Г. Сміт (Smith M.G.) [285]. Джеміс Л. (James L.) [262] вивчав правові аспекти особливості хабарництва та корупції в торгівлі. Теорія корупції та особливості корупції в публічному секторі країн, що є британськими колоніями в Західній Африки стали об'єктом дослідження М. Макмулана [269].

Питання корупції як виду економічної злочинності та загрози національній безпеці країни підіймалися в таких галузях наук як: Social Sciences / Суспільні науки; Economics, Econometrics and Finance / Економіка, економетрика та фінанси, Business, Management and Accounting / Бізнес, менеджмент та облік. Розглянемо основні проблеми, що піднімалися вченими у вказаний період. В даний період питання корупції підіймалися за наступними напрямками:

- **досвід боротьби з корупцією в різних країнах світу.** Причини бюрократичної корупції в Китаї в ХІХ столітті розкривав у своїх працях Лау С.С. та Лі Р.П.Л. (Lau, S.-C., Lee, R.P.L.) [264]. Корупція в приватному та публічному секторі в контексті розвитку американської політичної системи досліджував Шмідхаузер Дж.Р. (Schmidhauser, J.R.) [279]. Малайзійський досвід боротьби з корупцією висвітлено в публікації Марікарі Ю.М. (Maricari, Y.M.) [267]. Корупцію в Британії в контексті діяльності королівської комісії зі стандартів в суспільному житті вивчав Пінто-Дущинський М. (Pinto-Duschinsky M.) [276]. Стан британської корупції в досліджуваний період викладений в статті Дж. Древі (Drewry G.) [240]. Особливості корупції в соціальній структурі Японії розкрито в дослідженні Іга, М., Ауербач, М. (Iga M., Auerbach M.) [260]. Фактори розвитку політичної корупції в Тасманії представлено в Хай П.Р. (Hay P.R.) [254]. Політичну корупцію в СРСР серед

зарубіжних вчених досліджував Ж.М. Крамер (Kramer J.M.). Корупцію в контексті політичної стабільності у Марокко та Єгипті досліджено Ж. Ватербарі (Waterbury J.). Церковна корупція в Грузії вивчена Реддвей П. (Reddaway P.). Британський досвід поліцейської корупції викладений в статті П.Дж. Стід (Stead P.J., 1975). Правовий контроль за бюрократичною корупцією в Індії висвітлено в праці Л.М. Хагер (Hager L.M., 1973). Особливості корупції в Ганні вивченні в праці Л.М. Хагер (Hager L.M., 1972). Корупція та торгівля в Південно-Східній Азії висвітленні в праці Л.М. Хенкс (Hanks, L.M., 1971). Особливості застосування корупційних схем для ведення бізнесу в Нігерії вивчав Вінстон Дж.К. (Winston, G.C.) [292].

- формування теорії корупції та історичних аспектів її розвитку.

Питання корупції в працях Макіавеллі досліджувалися в праці Шумер С.М. (Shumer, S.M.) [282]. Особливості дефініції та теорії політичної корупції в Америці розкрито в праці Петерс Дж.Ж. та Волш С. (Peters J.G., Welch S.) [274]. Особливості корупції та соціального втручання стали об'єктом дослідження Кочран Н. (Cochran N.) [237]. Грондбек В.Е. (Gronbeck, V.E.) [247] розглядав корупцію з позиції соціолінгвістичних, церемоніальних та риторичних аспектів. У статті Добел Дж.П. (Dobel J.P.) [239] представлена теорія корупції, яка об'єднує моральні, політичні, економічні та соціальні причини та моделі корупції в одній теоретичній базі, спираючись, зокрема, на роботу п'яти теоретиків - Фуکیدіда, Платона, Арістотеля, Макіавеллі та Руссо. Маркетинг та корупцію досліджено в праці де Монтхаоус П.Ж. (de Monthoux P.G.) [271]. Вивчення умов за яких поширюється корупція описано в статті А.Р. Ватерса (Waters A.R.). Філософські аспекти корупції в бізнесі представлено в праці Дж. Вальдмана (Waldman J., 1974). Інституційні аспекти корупції та політичного розвитку висвітлено вченим Г. Бен-Дор (Ben-Dor G., 1974). Розвиток корупції в монархічних режимах вивчено Дж. Уотербері (Waterbury J., 1973). Теоретичні аспекти корупції висвітленні Ватікіотис, П.Дж. (Vatikiotis P.J., 1971).

- вплив корупції на розвиток різних напрямів суспільних відносин. Дослідження корупції в контексті розвитку суспільства вивчали Бансток М. (Beenstock, M.) [234] та Палмер Л. (Palmier, L.) [273]. Взаємозв'язки корупції та економічного розвитку розкрито в праці Шеклетон Дж.Р. (Shackleton J.R.) [281]. Корупцію в освіті розглядав Гудленд Ж.І. (Goodlad, J.I.) [245]. Економічні наслідки корупції представлені вченим С. Роуз-Акерман (Rose-Ackerman S., 1975).

- теоретичні та практичні аспекти поліцейської корупції. Особливості поліцейської корупції висвітлено в праці Беркер Т. (Barker T.) [233]. Теорію поліцейської корупції вивчали М. Погребін та Б. Аткінс (Pogrebin M., Atkins B.). Соціальні та психологічні особливості поліцейської корупції викладені в праці Аутмана М.Ж. (Aultman, M.G.). Організація корупції в поліції викладена в праці Дж. І. Міснера (Misner G.E., 1975). Психологічні та організаційні фактори поліцейської корупції вивчалися Г.В. Лінчом (Lynch G.W., 1975) та К. Бахном (Bahn C., 1975). Аналіз поліцейської корупції викладені в статті Б. Лафер Прайс (Raffel Price B., 1972).

- правове регулювання боротьби з корупцією в країнах світу. Петерс Дж.Ж. та Волш С. (Peters J.G., Welch S.) [275] вивчали корупцію з позиції законодавчого органу. Інституційні особливості регулювання корупції визначив Ж.А.С. Маккіє (Mackie J.A.C., 1970).

- корупція на різних рівнях державного управління. Корупція в органах місцевого самоврядування розкрита в праці Л.А. Ньюленда (Newland R.A., 1974). Ерскін Х. (Erskine H., 1973) досліджував корупцію в уряді.

Найбільш актуальними питання в частині дослідження корупції виявилися :по-перше, теоретичні, психологічні, соціальні та організаційні аспекти поліцейської корупції; по-друге, соціальні та економічні наслідки

корупції; по-третє, теорія, передумови та властивості корупції в різних сферах суспільного життя; по-п'яте, висвітлення корупції в рівних країнах світу, зокрема: Китай, США, Великобританія, Малайзія, Японія, СРСР, Марокко, Індія, Нігерія та інші.

Особливості висвітлення проблем корупції в наукових працях 80-х років ХХ століття систематизовано в додатку А. Представленні публікації нами систематизовано за наступними напрямками: корупція в країнах світу; корупція і суспільні системи; напрями боротьби з корупцією; корупція в різних політичних режимах; корупція та влада; теорія корупції; історія корупції; корупція на різних рівнях державного управління.

Питання корупції в Китаї підіймалося в трьох наукових статтях. Зокрема, (Findlay M., Chor-Wing, T.C., 1989) присвятили своє дослідження проблема корупції та новому економічному порядку в Китаї, що обумовлено політичними та економічними змінами, які відбувалися в країні. Корупція в наукових установах Китаю стала об'єктом дослідження (Suttmeie R.P., 1985). В свою чергу загальні питання політики корупції в Китаї розглядав (Liu, A.P.L., 1983).

Актуальним в зазначений період було дослідження щодо корупції в Радянському Союзі. Зокрема (Critchlow J., 1988) розглядав специфіку корупції в Радянській Центральній Азії; (Kaminski A.Z., 1989) вивчав вплив корупції на державу та суспільство в Радянському союзі; (Rogovin V.S., 1989) досліджував соціологічні та історичні аспекти корупції в Радянському Союзі.

Досить активно вчені досліджували питання корупції в Нігерії за наступними напрямками: по-перше, витоки корупції в Нігерії (Eker, V., 1981); по-друге, наслідки бюрократичної корупції в Нігерії (Olowu D., 1985); по-третє, природа бюрократичної корупції в Нігерії (Olowu D., 1983); по-четверте, розвиток корупції в Уряді Нігерії (Brownsberger W.N.);

по-п'яте, ринок корупції в (Нігерії Shackleton J.R., 1985). В цілому питання корупції в Африці піднімалися в контексті бюрократизації державного управління, що досліджувалися (Gould D.J., Mukendi T.B., 1989)

За досліджуваний період питання корупції в країнах Північної Америки досліджувалися такими вченими як: (Johnston M., 1989) - корупція та політична культура у Великобританії та США; (Nice D.C., 1983) - політична корупція в США; (Johnston M., 1983) - корупція та політична культура в США; (Williams R.J., 1981) - політична корупція в США; (Atkinson M.M., Mancuso M., 1985) - елітна політична корупція в Канаді; (Correa H., 1985) - порівняльне дослідження бюрократичної корупції в Латинській Америці та США. Варто зауважити, що на відмінну від 70-х років публікаційна активність щодо поліцейської корупції в США знизилася, а в свою чергу актуалізувалася проблема політичної корупції.

Дві наукові праці у 80-х роках минулого століття присвячені корупції в Індії за наступними напрямками: 1)(Oldenburg P., 1987) - посередники корупції в Індії; 2) (Wade R., 1982) - адміністративна та політична корупція в Індії.

Особливості корупції в Філіппінах досліджував (Cariño L.V., 1985) в контексті бюрократизації державного управління.

Порівняльний аналіз поширення та властивостей корупції в різних країнах світу здійснили: (Palmier L., 1989) - корупція на заході тихоого океану; (Osterfeld D., 1988) - вплив корупції на розвиток країн третього світу; (Jones E., 1985) - політична корупція в Країнах Карибського басейну; (Норе K.R, 1985) - наслідки бюрократичної корупції в державному управлінні країн світу.

(Magnusson L., 1989) обґрунтував особливості корупції в сфері громадського порядку у Швеції. (Bruszt L., Reti T., 1989) визначив властивості функціональної корупції в Угорщині. (Finnane M., 1988)

дослідив особливості корупції в праві та політиці Австралії. (Collier J.G., 1988) обґрунтувала особливості корупції в Катарі. (Werner S.B., 1983) вивчав розвиток поліцейської корупції в Ізраїлі.

Корупція в контексті різних сфер суспільних відносин вивчалася: (Alam M.S., 1989) - корупція в контексті теорії політичної економії; (Philp M., 1989) - корупція. в контексті політики та ринків; (Dey H.K., 1989) - особливості поширення економічної корупції; (Nice D.C., 1986) - наслідки політичної корупції; (Pitt L.F., Abratt R., 1986) - корупція в бізнесі; (Cavanaugh G., 1981) - корупція в науці.

Питання боротьби з корупцією були обґрунтовані в наступних працях: (Vosloo T., 1989) - преса як інструмент викриття корупцією; (Maass A., 1987) - боротьба з політичною корупцією в США; (Lui F.T., 1986) - модель стримування корупції; (Klitgaard R., 1984) - управління боротьбою з корупцією; (Quah, J.S.T.) - антикорупційні стратегії Асоціації Держав Південно-Східної Азії; (Moodie G.C., 1980) - політичні скандали та корупція; (Hall C., 1985) - корупційні справи та їх правові наслідки.

З позиції розвитку теорії корупції окремі вчені досліджували її розвиток при різних політичних режимах. Корупція в контексті демократії стала об'єктом дослідження (Pohorvles R.J., 1989). Особливо цікавими є праці присвячені питанню корупції в країнах з військовими режимами – (Wo K.A., 1986). (Jowitt K.) вивчав політичну корупцію ленінського режиму.

Вагома кількість публікацій присвячена проблемам корупції та влади. Зокрема, (Etzioni-Halevy E., 1989) обґрунтував властивості елітної влади та корупції в контексті перспектив розвитку. (Dudley L., Montmarquette C., 1987) досліджував бюрократичну корупцію як обмеження права виборців. (Nas, T.F., Price, A.C., Weber, C.T., 1986). Обґрунтував теорію корупції орієнтовану на політику. (Messner, E., 1985)

досліджував політичну корупцію та право на виборну державну посаду. (Peters, J.G., Welch, S.) визначив вплив звинувачень у корупції на поведінку під час виборів до Конгресу.

Теорію корупції розвивали такі вчені як: (Trivedi V., 1988, Vijay Jagannathan N., 1986) - особливості корупції та майнових прав; (Cadot, O., 1987) - корупція як азартна гра; (Schaffer, B., 1986) - теорія корупції та бюрократії; (Perry, P., 1985) - корупція в контексті політичної географії; (Theobald, R., 1984) - корупція, розвиток та держава; (Moles, J., 1983) - моральні аспекти корупції; (Pospisil, L., 1982) - ритуал корупції; (Vernon R., 1981) - свобода та корупція; (Deysine A., 1980) - аналіз підходів до політичної корупції; (Welch S., Peters J.G.) - політична культура держави та корупція.

Історичні аспекти розвитку судової корупції та правової реформи у Франції на початку XVII століття викладанні в праці (Sawyer J.K., 1988). Особливості «старої корупції» у Великобританії 1780-1860 дослідив (Rubinstein W.D., 1986). Корупція та лобізм в ранньому золотому віці в США вивчав (Thompson M.S., 1983).

Особливості корупції в системі державного управління вивчали: (Benson B.L., 1988) - корупція в правоохоронних органах; (Glaser, D., Fry, L.J., 1987) - корупція в місцях обмеження свободи; (Doig, A., 1985) - корупція на державній службі; (McCarthy B.J., 1984) - особливості та контроль за корупцією у місцях обмеження свободи; (Muscari, P.G., 1984) - етичні аспекти корупції в поліції; (Birch J.W., 1983) - особливості корупції в поліції; (Macrae J., 1982) - застосування теорії ігор до оцінки економічних наслідків корупції.

В цілому досліджуючи особливості розвитку науки в контексті дослідження проблем корупції у 80-х роках XX століття варто наголосити на зміну акцентів в теорії корупції, а також активізація досліджень

корупції в країнах світу, зокрема країнах соціалістичного табору та Африки. Щодо видів корупції то спостерігається ситуація, коли зміна акцентів у порівнянні із 70-ми роками відбувається від поліцейської корупції до бюрократичної. Зауважимо, що тематика наукових досліджень певного періоду відображає певний стан суспільства та основних проблем його розвитку. Систематизація досліджень з проблем корупції за останнє десятиліття ХХ та початок ХХІ століття представлено в додатку Г.

Недобросовісна конкуренція.

Кількісний аналіз публікаційної активності з проблем недобросовісної конкуренції представлено в табл. 1.4.

Таблиця 1.14

Динаміка кількості наукових публікацій щодо проблем недобросовісної конкуренції в країнах світу за базою даних Scopus

Рік	К-ть	%	Рік	К-ть	%	Рік	К-ть	%
2020	5	2,36	2005	5	2,36	1987	2	0,94
2019	12	5,66	2004	4	1,89	1986	1	0,47
2018	20	9,43	2003	6	2,83	1985	1	0,47
2017	15	7,08	2002	8	3,77	1983	1	0,47
2016	12	5,66	2001	5	2,36	1981	1	0,47
2015	21	9,91	1999	5	2,36	1980	2	0,94
2014	16	7,55	1998	3	1,42	1979	1	0,47
2013	7	3,30	1997	2	0,94	1978	2	0,94
2012	7	3,30	1996	2	0,94	1976	1	0,47
2011	9	4,25	1995	2	0,94	1956	1	0,47
2010	1	0,47	1994	2	0,94	1919	1	0,47
2009	6	2,83	1992	1	0,47	1916	1	0,47
2008	7	3,30	1991	1	0,47	1912	1	0,47
2007	5	2,36	1990	2	0,94	Разом	212	100
2006	6	2,83	1988	1	0,47			

За результатами дослідження встановлено, що першою науковою статтею з проблем недобросовісної конкуренції, була стаття, що підготовлена та видана у 1912 році Вайманом Б. (Wyman B., 1912) в якій автор виклав питання монополістичних корпорацій. В цьому ж десятилітті були підготовлені наступні статті Стівенсом В.Х.С.: 1) присвячена

перевагам запобігання недобросовісній конкуренції через адміністративний орган (Stevens W.H.S., 1919); 2) присвячена недобросовісним методам конкуренції та їх запобігання (Stevens W.H.S., 1916). Надалі майже 4 десятиліття питання недобросовісної конкуренції не розглядалося аж до 1956 року (Гублер Е. (Gubler, E., 1956) - недобросовісна конкуренція у фармації), що можливо пояснити нестабільністю геополітичного простору, зокрема 2-ма світовими війнами.

У 1967 році було опубліковано наукову статтю в якій розглядалися питання торговельних марок та недоброчесної конкуренції (Волк С.Р. (Wolk S.R., 1967). У 70-х роках минулого століття в контексті зазначеного об'єкта були вивчені наступні питання: 1) причини, що спричиняють недобросовісну конкуренцію (Керхан Дж. (Kehrhahn J., 1979)); наслідки недобросовісної конкуренції (фон Фалькенштейн Р. (von Falckenstein R., 1978)); 2) теоретичні положення недобросовісної конкуренції (Грінберг Дж. (Greenberg J., 1978)); правове регулювання та боротьба із недобросовісною конкуренцією (Еллісон Дж. (Allison J.R., 1976)).

Питання недобросовісної конкуренції в 80-роках ХХ століття піднімали: Террі А. (Terry A., 1988) - несправедлива конкуренція та неправильне співвідношення торгових цінностей конкурента; Шиссель М.Дж. (Schissel M.J., 1987) - інноваційний маркетинг та недобросовісна конкуренція; Фрід Р.Н. (Freed R.N., 1987) - авторські права на програмне забезпечення та недобросовісна конкуренція; Снайдер Мерл (Snyder Merle, 1986) – офшорні операції та недобросовісна конкуренція; Лерер Н.Е. (Lehrer N.E., 1981) - права власності та недобросовісна конкуренція; Маццоліні Р. (Mazzolini R., 1980) - недержавна конкуренція державних підприємств.

Останнє десятиліття ХХ століття характеризується публікаціями з проблем недобросовісної конкуренції, як нами згруповані за наступними напрямками:

- міжнародне регулювання недобросовісної конкуренції:

Нортон П.В. (Norton P.V., 1999) - вплив статті 10bis Паризької конвенції на американське законодавство про недобросовісну конкуренцію; Хеннінг-Бодевіг Ф. (Henning-Bodewig F., 1999) - міжнародний захист від недобросовісної конкуренції - ст. 10bis Паризької конвенції, TRIPS та типові положення ВОІВ;

- особливості застосування інформаційних технологій при недобросовісній конкуренції: Кларк С. (Clark S., 1999) - недобросовісна конкуренція у всесвітній павутині; Авакіян С.Г. (Avakian S.G., 1999) - глобальна недобросовісна конкуренція в епоху Інтернет-торгівлі; Раубенхаймер А. (Raubenheimer A., 1998) - юрисдикція судів у справах про недобросовісну конкуренцію, вчинені в Інтернеті в Німеччині;

- правове регулювання захисту від недобросовісної конкуренції:

Лю, К.-С. (Liu K.-C., 1999) - закон про недобросовісну конкуренцію в Тайвані; Радацьк Д.В. (Radack D.V., 1996) - аспекти порушення та розмивання товарних знаків законодавства про недобросовісну конкуренцію; Лу Дін (Lu Ding, 1994) - нормативно-правова база проти недобросовісної конкуренції для ринкової економіки, що формується;

- причини недобросовісної конкуренції:

Кромптон Дж. (Crompton J.L., 1998) - виникнення проблеми недобросовісної конкуренції у США; Гірцель Н.С. (Hirzel H.C., 1998) - недобросовісна конкуренція; Ортего Дж. Дж. (Ortego J.J., 1996) - недобросовісна конкуренція;

- наслідки недобросовісної конкуренції:

Хантлі Дж. А. К., Стівен Ф. Х. (Huntley J.A.K., Stephen F.H., 1995) - наслідки недобросовісної конкуренції, обман споживачів та копіювання торгової марки

- **глобальні проблеми недобросовісної конкуренції:** Реано Вера М. (Reano Vera M., 1995) - глобалізація ринку вільної торгівлі та недобросовісна конкуренція; Пенроуз Е. (Penrose, E., 1990) - `недобросовісна конкуренція та транснаціональні корпорації;

- **механізми захисту від недобросовісної конкуренції:** Кім Б.-І. (Kim B.-I., 1997) - захист від недобросовісної конкуренції в Кореї; Бальдіnellі Е. (Baldinelli E., 1992) - захист від недобросовісної конкуренції та нечесної торгівлі.

Значно активізувалися наукові дослідження з проблем недобросовісної конкуренції в початку ХХІ століття (2000-2020 рр.) за наступними напрямками:

- **правове регулювання захисту від недобросовісної конкуренції:** Лукіан Р.Д. (Lucian R.D., 2010) - правові аспекти недобросовісної конкуренції в бізнес-середовищі Румунії; Ваннер Ф. (Wanner F., 2009) - федеральний закон проти недобросовісної конкуренції; Полчак Р. (Polčák R., 2008) – чеський закон про недобросовісну конкуренцію; Алкін Т. (Alkin T., 2008) - недобросовісна конкуренція в англійському законодавстві; Лернер Б.Л., Гелденс Дж. (Lerner B.L., Geldens J.R., 2006) - використання загального права для захисту від недобросовісної конкуренції з боку колишніх працівників; Де Гроот Г.-Р. (De Groot G.-R., 2006) - спорт та недобросовісна конкуренція за законом про національність; Хайм С. (Heim S., 2006) - новий німецький закон від недобросовісної конкуренції; Сосніца О. (Sosnitza O., 2005) - німецьке законодавство про недобросовісну конкуренцію; Хеннінг-Бодевіг Ф. (Henning-Bodewig F., 2005) - новий Закон проти недобросовісної конкуренції в Німеччині; Мо Д. (Mo D., 2005) - використання законів про недобросовісну конкуренцію для боротьби зі зловживання сільськогосподарськими тваринами; Кізер Т. (Kieser T., 2004) - переваги

закону проти недобросовісної конкуренції; Кізер Т. (Kieser T., 2004) - вплив закону проти недобросовісної конкуренції; Серегін Д. (Seregin D., 2004) - правовий захист прав інтелектуальної власності відповідно до законодавства про недобросовісну конкуренцію; Флойд М. (Floyd M., 2003) - закон про недобросовісну конкуренцію в Каліфорнії в контексті діяльності фінансових установ; Тейлор Дж. (Taylor J.D., 2001) - зростаюча роль державної політики в законі про недобросовісну конкуренцію в Каліфорнії; Хеннінг-Бодевіг Ф. (Henning-Bodewig F., 2020) - закон про недобросовісну конкуренцію; Девіс Дж. (Davis J., 2019) - роль законодавства про недобросовісну конкуренцію; Віттейкер С. (Whittaker S., 2019) - несправедливі умови в комерційних договорах в французькому та англійському законодавствах; Рен Ю., Чжан Ф., Лю Дж. (Ren Y., Zhang F., Liu J., 2019) - поняття про конкурентне законодавство Китаю та його застосування; Беккер С. (Becker S., 2019) - обмеження щодо порівняльної та оманливої реклами згідно німецького законодавства про недобросовісну конкуренцію; Чай Ю. (Chai Y., 2018) - новий закон про недобросовісну конкуренцію Китайської Народної Республіки 2018 року; Паес М.А.Б. (Páez M.A.B., 2018) - суб'єктивна сфера застосування Закону про недобросовісну конкуренцію; Павлов А.Й., Батова В.Н., Соколов А.Й., Ковальова Н.Н., Колесніков А.В. (Pavlov A.Y., Batova V.N., Sokolov A.Y., Kovaleva N.N., Kolesnikov A.V., 2015) - опис недобросовісної конкуренції згідно чинного законодавства Російської Федерації; Саламі А., Могаддам Х.Н., Зіазі Х.С., Дайяні А. (Salami A., Moghaddam H.N., Ziazi H.S., Dayyani A., 2015) - приклади недобросовісної конкуренції у відомій ісламській юриспруденції та усунення недоліків іранських законів; Саламі А., Насерімогддам Х., Дайяні А., Садегізіазі Х. (Salami A., Naserimoghaddam H., Dayyani A., Sadeghizazi H., 2015) - недобросовісна конкуренція в правовій системі Ірану; Арнольд Р. (Arnold R.,

2013) - британське законодавство про недобросовісну конкуренцію; Сулук С (Suluk S., 2012) - порівняльно-правова перспектива захисту незареєстрованої промислової продукції згідно турецького законодавства про недобросовісну конкуренцію; Балганеш С., Парчомовський Г. (Balganesh S., Parchomovsky G., 2012) - роль недобросовісної конкуренції у загальному праві;

- правове регулювання недобросовісної конкуренції в сфері охорони здоров'я: Клеменс Т. (Clemens T., 2018) - про конкурентні претензії згідно із Законом про недобросовісну конкуренцію між конкуруючими державними лікарями медичного страхування; Штейнхилпер Г. (Steinhilper G., 2007) - скарга на недобросовісну конкуренцію у законі про лікарську колегію; Інгенерф Дж. (Ingenerf J., 2007) - законодавча система медичного страхування та недобросовісна конкуренція; Клеменс Т. (Clemens T., 2018) - про конкурентні претензії згідно із Законом про недобросовісну конкуренцію між конкуруючими державними лікарями медичного страхування; Кобер К. (Köber C., 2014) - закон проти недобросовісної конкуренції та закон про рекламу лікарських засобів;

- історичні та теоретичні аспекти недобросовісної конкуренції: Руосс М. (Ruoss M., 2019) - боротьба з недобросовісною конкуренцією в контексті заворушення Бамбергера та появи найму в Швейцарії близько 1900 року; М'язи Г., Пітруццелла Г. (Muscolo G., Pitruzzella G., 2018) - конкурентна політика та антимонопольного аналізу; Фей Л., Чжоу П. (Fei L., Zhou P., 2017) - технологічне втручання, суспільний інтерес та недобросовісна конкуренція; Свєцова Л., Вебер Дж. (Švecová L., Veber J., 2017) - економіка спільного користування та недобросовісна конкуренція; Почівавшек М. (Počivavšek M., 2016) - торгівля як форма недобросовісної конкуренції між світовими війнами; Халіулліна Дж.І.,

Абдуллин А.І. (Khaliullina J.I., Abdullin A.I., 2015) - економіко-правовий аналіз структур недобросовісної конкуренції; Шредер Х. (Schroeder H., 2009) - недобросовісна конкуренція; Нуссбаум Дж. (Nussbaum J., 2009) - недобросовісна конкуренція; Шредер Х. (Schroeder H., 2006) - недобросовісна конкуренція; Манковський П. (Mankowski P., 2001) - особливі види недобросовісної конкуренції в Інтернеті та колізія законів; Весткамп Г. (Westkamp G., 2014) - права особистості та недобросовісна конкуренція; Вебер Р.Х. (Weber R.H., 2013) - автономія споживачів - виклики з точки зору недобросовісної конкуренції та прав людини; Коттіє Т., Хорана С. (Cottier T., Khorana S., 2012) - зв'язок між свободою вираження поглядів та правилами недобросовісної конкуренції у міжнародній торгівлі;

- міжнародна співпраця щодо протидії недобросовісній конкуренції: Несторук І.Б. (Nestoruk I.B., 2009) - конференція інституту Макса Планка з питань недобросовісної конкуренції; Корреа С.М. (Correa S.M., 2002) - недобросовісна конкуренція за угодою ТРІПС; Ріффель С. (Riffel S., 2016) - захист від недобросовісної конкуренції в Угоді СОТ ТРІПС; Еккель П. (Eckel P., 2015) - спільний підхід до колективних відшкодувань у сфері антимонопольної та недобросовісної конкуренції - порівняння між ЄС, Німеччиною та Великобританією; Родрігес-молодший Е.Б. (Rodrigues Jr E.B., 2014) - використання застереження про недобросовісну конкуренцію угоди ТРІПС для припинення незаконного привласнення біологічних ресурсів;

- міжнародне регулювання недобросовісної конкуренції: Уодлоу К. (Wadlow C., 2009) - нове міжнародне приватне законодавство про недобросовісну конкуренцію та Положення про «Рим II»; Весткамп Г. (Westkamp G., 2003) - захист баз даних відповідно до законодавства США та Європейського Союзу; Вебер Н. (Weber N., 2003) - претензії згідно з

розділом 1 німецького Закону проти недобросовісної конкуренції у справах про порушення антимонопольного законодавства ЄК; Дуайер Т., Дуайер Д. (Dwyer T., Dwyer D., 2002) - концепції ОЕСР щодо недобросовісної податкової конкуренції; Тюнкен А. (Thünken A., 2002) - багатодержавна реклама в Інтернеті та міжнародне приватне право недобросовісної конкуренції; Стерлінг Г. (Stirling G., 2020) - несправедливе надмірне ціноутворення згідно законодавством ЄС; Даскалова В. (Daskalova V., 2019) - нова директива про недобросовісну практику торгівлі продуктами харчування та законодавство про конкуренцію ЄС; Ребриш Б., Маскаєва Н. (Rebrysh B., Maskayeva N., 2019) - міжнародна універсальна уніфікація колізійного регулювання транскордонної недобросовісної конкуренції; Гарзаро Н.А., Гарзаро А.А. (Garzaro N.A., Garzaro A.A., 2019) - закон про конкуренцію та податкове законодавство ЄС; Де Врей Р.В. (De Vrey R.W., 2006) - європейський закон про недобросовісну конкуренцію; Глокнер Дж. (Glöckner J., 2017) - недобросовісна практика торгівлі в ланцюгу поставок та координація європейського законодавства про контракти, конкуренцію та недобросовісну конкуренцію; Сандерс А.К. (Sanders A.K., 2013) - недобросовісна конкуренція та інтелектуальна власність в ЄС;

- захист від недобросовісної конкуренції: Ганджі Д.С. (Gangjee D.S., 2005) - підхід до захисту недобросовісної конкуренції в Іспанії; Соловйова Е. (Solovyova E., 2003) - торгові марки в Росії та боротьба з підробкою та недобросовісною конкуренцією; Фонарева Н. (Fonareva N., 2002) - адміністративні заходи щодо запобігання недобросовісній конкуренції; Шестаков Є. (Shestakov E., 2002) - захист власників торгових марок / знаків від недобросовісної конкуренції; Васильєва Г. (Vasil'eva G., 2001) - захист від недобросовісної конкуренції в галузі захисту товарних знаків; Тессенсон Дж. (Tessensohn J.A., 2019) - торгова марка та захист від

недобросовісної конкуренції в Японії; Сімболон А. (Simbolon A., 2019) - запобігання монопольній практиці та недобросовісній діловій конкуренції шляхом нагляду за конкуренцією у бізнесі; Пеліканова Р.М., Цвік Е.Д. (Pelikánová, R.M., Cvik E.D., 2018) - вплив заходів безпеки GDPR на інтелектуальну власність та недобросовісну конкуренцію; Чанг Х.-Х. (Chang H.-H., 2017) - попередня оцінка антимонопольних та недобросовісних конкурентних штрафів на фірмах в Тайвані; Хіменес Д.Л., Редчук А., Варгас Л.А. (Jiménez D.L., Redchuk A., Vargas L.A., 2016) - саморегулювання електронної комерції; Мюнкер Р. (Muenker R., 2015) - виконання законів про недобросовісну конкуренцію та захист прав споживачів приватною бізнес-асоціацією в Німеччині; Міллер А.Дж. (Miller A.J., 2008) - процесуальний підхід до "недобросовісних методів конкуренції";

- наслідки недобросовісної конкуренції: Таубман А. (Taubman A., 2008) - недобросовісна конкуренція та фінансування суспільно-знаючих товарів; Кортманн П. (Kortmann P., 2007) - нечітка (і несправедлива) конкуренція служби охорони здоров'я GD Canimal; Сукопова, Дж., Бакос, Е. (Soukорова, J., Vakoš, E., 2017) - недобросовісна конкуренція та її вплив на рівень комунальних витрат на поводження з відходами; Кво С. (Quo S., 2015) - недобросовісна конкуренція та злочинність; Мафтей А. (Maftעי A., 2012) - вплив законів про недобросовісну конкуренцію на інноваційну діяльність; Кайжунг Х. (Kaizhong H., 2011) - недобросовісна конкуренція та комерційна таємниця.

- приклади недобросовісної конкуренції: Лорелло Л. (Laurello L., 2003) - нечесна конкуренція підрядників з Amtrak; Вівіані К. (Viviani C., 2002) - фактичні напрями недобросовісної конкуренції; Чень Х.-Л. (Chen H.-L., 2002) - сірий маркетинг та недобросовісна конкуренція; Дзермакян В., Кашкур І., Іванова Л. (Dzermakyan V., Kashkur I., Ivanova L., 2001) - репресія

проти недобросовісної конкуренції при використанні промислових зразків та торгових марок; Чопра Р., Хан Л.М. (Chopra R., Khan L.M., 2020) - обґрунтування нормотворчості щодо «недобросовісних методів конкуренції»; Ферранте Л., Фонтана С., Рейто Ф. (Ferrante L., Fontana S., Reito F., 2019) - недобросовісна конкуренція на місцевих ринках та політичні втручання; Аткинсон В., Ван Кенегем В. (Atkinson V., Van Caenegem W., 2019) - недобросовісна конкуренція в секторі моди; Абдолла Дехдашті С. (Abdollah Dehdashti S., 2018) - недобросовісна торгова практика B2B та конкурентне законодавство ЄС; Фенг С. (Feng S., 2018) - недобросовісна конкуренція, пов'язана з Інтернетом в Китаї; Ваке Л.Г. (Vaqué L.G., 2018) - фейкові новини у харчовій галузі, недовіра споживачів та недобросовісна конкуренція; Анджелоне М. (Angelone M., 2018) - нечесні умови контракту перед італійським органом з питань конкуренції; Чанцзюнь Ф. (Changjun F., 2017) - торгова практика та недобросовісна конкуренція; Фукс В. (Fux V., 2017) - недобросовісна та агресивна конкуренція за допомогою втручання; Пассаріні П., Кавічі А., Сантіні К., Мацантіні Г. (Passarini, P., Cavicchi, A., Santini, C., Mazzantini, G., 2017) - оманлива реклама та недобросовісна комерційна практика у сільськогосподарському секторі; Рьоль, К.-Х. (Röhl, K.-H., 2016) - повторна муніципалізація державних послуг – Пільги державним підприємствам та недобросовісної конкуренції; Сантосо В.Й., Принцеса К.Д.Н., Сусанті Л., Нінсіх Т.В. (Santoso W.Y., Putri K.D.N., Susanti L., Ningsih T.W., 2016) - потенціал недобросовісної конкуренції у розвитку харчової біотехнологічної галузі в Індонезії; Цзян З., Сяо Р., Чжао Х. (Jiang Z., Xiao R., Zhao H., 2015) - первинна дискусія щодо законної діяльності тютюнових підприємств в контексті антимонопольної конкуренції; Франчітто Н. (Franchitto N., 2014) - електронні сигарети та недобросовісна конкуренція у Франції; Мімлер М.Д. (Mimler M.D., 2013) - аспекти недобросовісної конкуренції в судовому процесі Apple проти Samsung у Німеччині;

- недобросовісна конкуренція, інтелектуальна власність, товарні знаки та торгові марки: Йільмазтекін Х.К. (Yilmaztekin H.K., 2018) - недобросовісна конкуренція та торгові марки; Боун Р.Г. (Bone R.G., 2020) - права та засоби захисту в законодавстві про торговельні марки; Маді Р., Альмістарехі М. (Madi R., Almistarehi M., 2020) - позов про недобросовісну конкуренцію щодо захисту незареєстрованої торгової марки, що супроводжується звуком згідно із законодавством ОАЕ; Лонг С. (Long S., 2017) - торгові марки та недобросовісна конкуренція; Сенфтлебен М. (Senftleben M., 2016) - операції з товарними знаками у законодавстві ЄС; Кур А. (Kur A., 2014) - недобросовісна конкуренція, інтелектуальна власність або захист sui generis; Лі Н., Весткамп Г., Кур А., Олі А. (Lee N., Westkamp G., Kur A., Ohly A., 2014) - інтелектуальна власність, недобросовісна конкуренція та публічність; Лі Н. (Lee N., 2014) - суспільне надбання на стику торгової марки та законодавства про недобросовісну конкуренцію; Охлі А. (Ohly A., 2014) - інтерфейси між захистом торгової марки та законом про недобросовісну конкуренцію; Шіомі Х. (Shiomi H., 2014) - захист захищених авторським правом твори згідно із законом про недобросовісну конкуренцію в Японії; Сяохай Л. (Xiaohai L., 2011) - недобросовісна конкуренція, комерційна таємниця та ноу-хау;

- недобросовісна конкуренція в спорті: Саймондс Д. (Simonds D., 2018) - недобросовісна конкуренція у спорті; Маргоні Т. (Margoni T., 2016) - недобросовісна конкуренція та захист спортивних подій в ЄС;

- інститути протидії недобросовісній конкуренції: Ронцано А. (Ronzano A., 2018) - Французький орган з питань конкуренції щодо визнання несправедливих практик у секторі сонячної енергетики; Ронцано А. (Ronzano A., 2018) - Французький орган з питань конкуренції щодо несправедливої практики технічних компаній у секторі

обслуговування комп'ютерів; Б'янконе К. (Biancone K., 2018) - Верховний суд Франції щодо недобросовісної конкуренції щодо споживчих кредитів; П'єтріні С. (Pietrini S., 2018) - італійський орган з питань конкуренції щодо санкції проти компаній та кредитних установ за несправедливі комерційні практики в секторі маркетингу інвестиційних алмазів; Ерезео Н. (Ereseo N., 2018) - Паризький апеляційний суд щодо недобросовісної конкуренції; Дюранд В. (Durand V., 2017) - Верховний суд Франції визначає умови для недобросовісної конкуренції на основі оманливих маркетингових практик; Браматі, М.К., Палестина, А., Рота, М. (Bramati, M.C., Palestini, A., Rota, M., 2016) - вплив ефективності правоохоронних органів та тривалість судових процесів в олігополістичному змаганні.

Питання недобросовісної конкуренції як економічного злочину активізувалося в ХХІ столітті, що пов'язано із високою конкуренцією на ринках товарів та послуг й відповідно використання методів комерційної боротьби. Особливо гостро зазначене питання стоїть в країнах Європи, США та Китаю, де розробленні інноваційні правові ініціативи щодо запобігання недобросовісній конкуренції

Рейдерство як економічний злочин.

Питання рейдерства як економічного злочину розглядалися лише в декількох наукових статтях, що містяться в наукометричній базі даних Scopus. Зокрема, пошук був здійснений за словосполученням – «Illegal takeover». Результати пошуку представлено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Наукові статті присвячені проблемам рейдерства як економічного злочину

Автор	Характеристика
Мітчелл Дж., Кодонго О. (Mitchell, J., Kodongo, O., 2016)	Закон про внутрішню торгівлю та незаконну торгівлю інсайдерами на ринку акцій Південної Африки
Бені Л.Н., Неджат Сейхун Х. (Beny L.N., Nejat Seyhun H., 2013)	Емпіричний аналіз поширення незаконної торгівлі інсайдерами у США
Бордмен, А., Лю З.С., Сарнат М., Вертинський І. (Boardman A., Liu Z.S., Sarnat M., Vertinsky I., 1998)	Ефективність посилення жорсткого регулювання незаконної торгівлі інсайдерами: випадок корпоративних поглинань
Гупта А., Місра Л. (Gupta A., Misra L., 1988)	Незаконна інсайдерська торгівля: чи лютує вона перед корпоративним поглинанням?

Низька публікаційна активність з даного питання серед зарубіжних вчених пов'язана із тим, що більшість наукових досліджень за подібним об'єктом стосується високорозвинених країн та особливо країн де існують ефективні ринки капіталу – цінних паперів. Саме тому, більшість публікацій присвячені махінаціям із цінними паперами. Проте дане питання є особливо актуальним для України і умовах частих змін політичних режимів.

Нецільове використання бюджетних коштів.

Нецільове використання бюджетних коштів (Misuse of public funds) розглядалося лише в 3-х публікаціях, які індексуються в наукометричній базі даних Scopus [107, 108], що представлено в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Наукові статті присвячені проблемам нецільового використання бюджетних коштів як економічного злочину

Автор	Характеристика
Бо С., Ву Ю., Чжун Л. (Bo S., Wu Y., Zhong L., 2020)	Згладження державних ієрархій та зловживання державними коштами: Докази програм аудиту в Китаї
Лі Л., Панг Б., Ву Ю. (Li L., Pang B., Wu Y., 2019)	Ізольовані округи, адміністративний моніторинг та зловживання державними коштами в Китаї
Джооссенс Л. Сировина М. (Joossens L., Raw M., 1996)	Субсидії на тютюн та зловживанням державними коштами

Варто зауважити, що 2-ві із представлених статей стосуються проблем використання бюджетних коштів в Китаї. Це обґрунтовується тим, що зазначене питання є особливо важливим для зазначеної країни в контексті боротьби із корупцією.

Фінансування тероризму.

Питання фінансування тероризму активізувалося на початку ХХІ століття, зокрема перша стаття із зазначеного питання вийшла у 2001 році і в подальшому зазначене питання все частіше почало підніматися в наукових дослідженнях. Така активізація наукового пошуку з проблем фінансування тероризму пов'язана із терактом, що стався 11 вересня 2001 року в США. Результати тематики досліджень із зазначеної проблеми представлено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Наукові статті присвячені проблемам фінансування тероризму

Автор	Характеристика
<i>1</i>	<i>2</i>
Фортні В.П., Лотіто Н.Дж., Рубін М.А. (Fortna V.P., Lotito N.J., Rubin M.A., 2018)	Джерела фінансування повстанців і використання тероризму в громадянських війнах
Еренфельд Р. (Ehrenfeld R., 2016, 2013)	Фінансування тероризму і зв'язок терористичних і злочинних організацій
Кларк К. (Clarke C.P., 2016)	Фінансування тероризму за рахунок незаконного обігу наркотиків
Параї А. (Parai A.K., 2015)	Скорочення зовнішнього фінансування тероризму
Кастер Б.Х.М. (Custers B.H.M., 2007)	Профілювання ризиків відмивання грошей і фінансування тероризму
Рот М.П., Север М. (Roth M.P., Sever M., 2007)	Курдська робітничка партія (РПК) як злочинний синдикат та фінансування тероризму шляхом організованої злочинності
Греватт Дж. (Grevatt J., 2007)	Збройні сили Таїланду та фінансування напрямів подолання тероризму на півдні країни
Нойгаус Л. (Neuhaus L., 2006)	Центр боротьби з тероризмом Африканського союзу
Лейвслі С. (Leivesley S., 2006)	Фінансування вражаючих і катастрофічних ризиків у законі проти тероризму
Руднер М. (Rudner M., 2006)	Використання фінансової розвідки проти фінансування тероризму

Продовження табл. 1.5

1	2
Франк Е. (Frank E., 2005)	Фінансування заходів з охорони здоров'я на тероризм.
Доусон Дж., Гіннесі П. (Dawson J., Guinnessy P., 2005)	Війна, тероризм і дефіцит, що зростає, обмежують бюджет НДР
Доусон Дж., Гіннесі П. (Dawson J., Guinnessy P., 2004, 2003)	Бюджет Буша на дослідження та розробки з проблем тероризму
Шоу-стек Р. (Showstack R., 2002)	Пріоритети федерального фінансування науки та боротьби з тероризмом
Доусон Дж., Гіннесі П. (Dawson J., Guinnessy P., 2002)	Фінансування науки щодо боротьби із тероризмом
Трехан Дж. (Trehan J., 2002)	Тероризм та фінансування тероризму в Кашмірі

В більшості випадків питання фінансування тероризму піднімалися американськими вченими, що є об'єктивним зважаючи на місце США в геополітичній боротьбі проти тероризму. Проте дане питання сьогодні значно має актуалізуватися і для країн Європейського Союзу після теоретичних актів у Франції та Австрії. Дане питання є актуальним і для України в контексті визнання «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки» терористичними організаціями.

Таким чином, проведене бібліометричне дослідження з проблем економічної злочинності та її видів (корупція, фінансування тероризму, нецільове використання бюджетних коштів, рейдерство та недобросовісна конкуренція) дала можливість встановити тенденції розвитку наукового знання про досліджуваний об'єкт. Крім того, в результаті дослідження визначено властивості економічної злочинності як об'єкту наукового пізнання в контексті формування напрямів розвитку державного управління запобіганню та протидії економічній злочинності. Обґрунтовано, що певним соціально-економічним та історичним умовам відповідають специфічні властивості економічної злочинності та механізми протидії.

1.2. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза національним інтересам держави

Об'єктом дослідження в сфері публічного управління та адміністрування (державного управління), що не втрачає свою актуальність є економічна безпека держави. Економічна сфера пропонує усі сфери державного управління, а від її рівня залежать інші сфери національної безпеки. Питання економічної безпеки є не новим для наук з державного управління, проте більшою мірою дане питання розглядалося за сферами реалізації економічної політики. На сьогодні вкрай гостро стоїть питання забезпечення економічної безпеки держави в умовах високого рівня економічної злочинності.

«Минувше ХХ століття стало не лише століттям стрімкого науково-технічного прогресу, але й століттям жорсткого винищення людей у військових конфліктах, а також високого росту злочинності. Занепокоєність населення майже постійним зростанням злочинності в усьому світі є сигналом для більш інтенсивного наукового дослідження зазначеної проблеми. Масштаби цього явища досі не вивчені через його високу латентність (тобто схованої, незареєстрованої частини). Прямий та непрямий економічний збиток від злочинності в різних країнах складає декілька відсотків ВВП» [3, с. 6]

Вище зазначене актуалізує науковий пошук в контексті розширення об'єкту пізнання наук державного управління в сфері забезпечення економічної безпеки держави. Так, сьогодні потребують уточнення межі державної політики в сфері боротьби з економічною злочинністю як загрози національній безпеці держави з позиції розвитку методологічних положень державного управління.

Питання боротьби з економічною злочинністю як загрози економічній безпеці держави піднімалися в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: Бойко А.М. [21], Іващенко В. [112], Безрутченко В.С. [13], Беницкий А.С., Розовский Б.Г., Якимов О.Ю. [15], Франчук В.В. [220], Юртаєва К.В. [226], Мельник В. [151], Мельник О. [152], Гаруст Ю. [34], Мельничук Т.В. [153], Ромен О. [198], Кальман О.Г. [116], Базуряк І. М. [9], Пилипенко Н. В. [176], Кравчук С. [122], Кузнецова Н.Ф. [126, 133], Э. И. Петров, Р. Н. Марченко, Л. В. Барінова [175], Рогов И.И. [196], Йосипів Ю.Р. [109] та інші.

Таким чином, економічна злочинність тала об'єктом наукових досліджень в різних сферах наукового пізнання: економічні, юридичні, психологічні, соціальні науки та науки з державного управління. Зауважимо, що в більшості досліджень праць піднімалися питання характеристики та ознак економічних злочинів. Проте для цілей державного управління в сфері боротьби з економічною злочинністю для забезпечення відповідного рівня національної економічної безпеки є потреба в дослідженні економічної злочинності в контексті ідентифікації стимулів здійснення економічних злочинів людиною. Це дозволить переглянути державну політику в контексті уникнення причин економічної злочинності та формування комплексу заходів з розвитку безпечної економічної системи держави.

Наслідки економічної злочинності для національної економічної безпеки є настільки вагомими, що їх можна визначати як детермінанти дієвості економічної системи держави та можливості її існування в майбутньому. Економічна злочинність як загроза національній економічній безпеці характерна різним економічним та політичним системам.

Сторінки економічної історії свідчать, що жодна чинна у світі економічна система не змогла уникнути економічної злочинності, жодна політична система не змогла задовольнити інтереси різних соціальних груп за для уникнення економічної злочинності.

Дослідник проблем економіки злочинності Андрієнко Ю.В. зазначає, що «злочинність як антисупільне явище виникло на зорі людства. Як добре відомо із одного із найдавніших історичних документів про історію людства – Старого Завіту, третя людина на землі – Каїн – через почуття заздрощів вбила четверту людину – свого брата Авеля. З тих пір винищення юдиною собі подібних за своїми масштабами зовсім не поступалося подібному поширеному явищу в тваринному світі, оснований на раціональному інстинкті, а не на розумі» [3, с. 6].

Історично склалося так, що економічна злочинність супроводжує розвиток людства ще з первісного ладу, а саме з часів об'єднання общин в різні види формувань. Такі формування в результаті стали основою формування державності та виникнення перших держав в світі. Економічна злочинність та врегулювання економічних інтересів різних соціальних груп стали своєрідним каталізатором формування держави та інститутів державного управління. Сьогодні не можливо уявити, який би був стан економічно злочинності, якби держава не виконувала правоохоронну функцію та не встановлювала обмеження щодо економічної діяльності та вплив на неї різних стейкхолдерів. Вважається, що першою сукупністю правових норм щодо економічної злочинності були Закони Хамурапі в стародавньому Вавилоні. Так, статті 6 – 126 Кодексу Законів Хамурапі пов'язанні регулювання економічної діяльності, зокрема захисту права власності. Зазначеними законами встановлено не лише правила економічної діяльності, але й види покарань за їх порушення.

В подальшому з розвитком торгівлі та різних видів економічної діяльності економічна злочинність набувала різноманітних форм та сфер поширення. Якщо ще десятиліття тому найбільш поширеними видами економічної злочинності було ухилення від сплати та мита, то сьогодні економічні злочини пов'язанні із фінансовими махінаціями пов'язаними із використанням інформаційно-комп'ютерних технологій. Сучасні цифрові технології дозволяють як уникнути та попередити певні види економічних злочинів, так і дозволяють їх реалізацію за умови низького рівня кібербезпеки суб'єктів господарювання.

Відповідно до цього мають трансформуватися методи боротьби з економічною злочинністю, розвиватися правові механізми державного управління, видозмінюватися діяльність державних інституцій на які покладенні функції виявлення економічних злочинів та притягнення до відповідальності винних осіб. Економічні злочини мають вагомое значення з позиції державного управління національною безпекою, а отже мають вивчатися в усіх аспектах прояву від мотиву до встановлення відповідальності [192].

Першооснова економічних злочинів лежить в інтересах людини. «Велику роль в економічному житті суспільства грають економічні відносини між людьми. Від досконалості економічних відносин залежить не лише розвиток способу виробництва, але й соціальна рівновага в суспільстві та його стабільність. З їх змісту прямо пов'язане вирішення проблеми соціальної справедливості, коли кожна людина та соціальна група отримує можливість користуватися різного роду соціальними благами в залежності від суспільної корисності своєї діяльності, її необхідності для інших людей, суспільства, держави, зокрема, для реалізації їх економічних інтересів. Економічні інтереси є об'єктивними мотивами діяльності людей, що відображає їх місце в системі суспільного виробництва» [164, с. 45].

Варто зауважити, що представлена теза, характеризує більшою мірою ідеальне суспільство, проте в ряді випадків досягнення економічних інтересів може стати мотивом здійснення економічного злочину. В кримінології зазначенні категорії знаходяться в тісному зв'язку: «конкретний вольовий акт, підкоряючись закону причинності, виникає в результаті тісної взаємодії трьох причинних зв'язків. Людина стає на шлях протиправної поведінки, намагаючись задовільнити у такий спосіб свої потреби та інтереси, відбувається формування мотивації. Певним поштовхом, “каталізатором” виступатиме конкретна ситуація, в якій людина перебувала до вчинення протиправних дій. Передуючи акту злочинної поведінки, відбувається прогнозування можливих наслідків реалізації виниклого бажання, планування поведінки із врахуванням реальної обстановки і власних можливостей, у людини більш-менш точно моделюється майбутній вчинок» [150].

Людина та її поведінка має стати точкою відліку наукового дослідження проблем державної політики в сфері боротьби з економічною злочинністю як загрози національній економічній безпеці. Варто наголосити, що до економічних злочинів людину чи групу людей або ж цілі соціальні інститути спонукають сукупність факторів як визначаються економічним інтересом. «Інтерес, яким би він, на перший погляд, являвся завжди є суто людською характеристикою. Інакше кажучи, він є проявом самої людини в суспільстві, а тому ха своїм змістом є суґубо індивідуальним» [164, с. 55].

Економічний інтерес супроводжує функціонування людини на різних етапах розвитку соціально-економічних відносин. Фактично інтерес є базою формування економічних відносин у суспільстві та становить їх змістовну наповненість, визначаючи властивостей економічних відносин певного суспільства зважаючи на певний етап історичного розвитку.

Кушнар'ов І.В. зазначає, що «перш за все необхідно звернути увагу на те, що будь-які соціальні зв'язки виникають внаслідок того, що кожна особа прагне реалізації своїх потреб, інтересів і цінностей, які у сукупності складають мотиваційну сферу свідомості людини. Завдяки суперечливому поєднанню в людині властивостей відкритої та закритої систем її свідомість є одночасно суб'єктивним зображенням об'єктивної дійсності та внутрішнім світом особистості. Звісно, кожна людина протягом життя піддається впливу різноманітних факторів, але вони проходять через свідомість людини і не зумовлюють фатально та однозначно вибір індивідом того чи іншого варіанта поведінки. Можна сказати, що всі соціальні явища і процеси, як позитивні, так і негативні, є результатом поєднання численних людських рішень, і так звані соціальні закономірності відображають повторюваність рішень у схожих умовах. Разом з тим, кожна особа приймає рішення особисто, на основі власних цінностей і переконань, і досить часто приймає такі рішення всупереч науково встановленим закономірностям» [135, с. 90].

Саме тому досліджувати економічну злочинність з позиції державного управління національною безпекою держави варто враховувати цілу сукупність факторів, які визначають незаконну економічну активність людини.

В більшості випадків економічні інтереси характеризують досягнення певного рівня потреб за пірамідою потреб Абрагама Маслоу. Американський психолог ще в 1943 р. в одній із публікацій представив результати свого дослідження потреб людини. «А. Маслоу доводив, що в поведінці людини домінують потреби найнижчого незаповненого рівня, і людина надає їм пріоритет лише тоді, коли потреби нижчого порівняно з ним рівня задоволені. Це означає, що людина починає піклуватися про свою безпеку тоді, коли задовольнить найнагальнішу потребу –

біологічного виживання. Прагнення до любові, поваги виходить на чільне місце у разі, коли людина забезпечена матеріально, має захист від природних і суспільних загроз та перспективу майбутнього (сім'я, здоров'я, власність). Відповідно питання гідності, поваги, а тим більше самореалізації не належать до пріоритетних без задоволення потреб попереднього рівня» [64, с. 12-13]. Усі потреби вчений визначив за п'ятьма ієрархічними рівнями та визначив що рух до потреб вищого рівня не можливий без досягнення потреб нижчих рівнів. Варто зазначити, що власне піраміда потреб Маслоу як термін в економічних та психологічних дослідженнях виник пізніше та вченими було доповнено піраміду іншими рівнями потреб людини. В нашому випадку ми зупинимося на класичному розумінні потреб та спробуємо визначити напрями їх досягнення з позиції вчиненні економічних злочинів, тобто дослідимо економічний злочин як засіб задоволення відповідних потреб окремої людини та економічних інтересів суспільних інститутів.

«Економічні інтереси людей виступають як спонукальні сили їх економічної діяльності. В процесі цієї діяльності вони намагаються реалізувати свої інтереси, які тісно пов'язані з їх потребами, хоча й відрізняються від них. Потреби людей – це прояв об'єктивної необхідності в створенні умов їх життєдіяльності. Такі їх потреби в харчуванні, теплі, одягу, житлі та інші. Це можливо сказати і про духовні та інші потреби. В свою чергу в інтересах вираженні шляхи та способи задоволення потреб. Це стосується інтересів людей та соціальних груп» [108].

Зазначимо, що одним зі способів та шляхів досягнення певного інтересу як людиною, так і соціальною групою можуть бути економічні злочини. Цікавим є той факт, що якщо в класичному розумінні економічні злочини направлені на досягнення економічно інтересу, що стосується незаконної економічної вигоди, то окремі види економічної злочинності

направленні на досягнення економічних інтересів, що визначають статус особи або групи осіб у суспільстві. Це стосується в першу чергу мафіозних формувань в Сицилії, основою ціллю яких на початковому етапі була власне безпека, а не економічна вигода [136].

«В XIV – XVIII століттях на Сицилії відбулося укрупнення земельної власності та сільських поселень. При цьому зв'язки між селами слабшали, ринки концентрувалися у містах, куди перебиралися й власники землі. Панування землевласників над аграрними працівниками посилювалося технологічною нерозвиненістю. Але імператив капіталістичного розвитку залучав землевласників в ринкові відносини та вимагав інституційних регуляторів. Довгий час поширена політика іспанських Габсбургів («розділяй та пануй») створила атмосферу недовіри, що відобразилося на звичках людей розраховувати лише на родичів та близьких людей. До того ж сицилійці маючи справу із правосуддям, традиційно користувалися посередницькою допомогою, не довіряючи адміністративній владі. А в умовах багатьох суспільних змін та порушень звичайних зв'язків права сільськогосподарських суб'єктів виявилися незахищеними. Суспільство задовільнило дану потребу в особі управляючих та служби охорони феодалної земельної власності – демобілізованих гарібальдійців, бандитів та колишніх ув'язнених. Саме довіра громадянами протекції своєї власності стало на думку Раймондо Катанзаро, вирішальним моментом росту мафії. Люди прагнули до таких гарантій, яких знали б, поважали та яких би оберігалися потенційні бандити або всі ті, хто є загрозою їх власності» [92, с. 128].

Фактично забезпечення економічних інтересів може служити мотивом економічної діяльності особи або групи осіб, що реалізується через законну або незаконну економічну діяльність. Досить влучно взаємозв'язок мотивації та досягнення економічних інтересів

охарактеризував Нестенко А.: «Результатом визнання об'єктивних економічних інтересів є, зокрема, виникнення певних мотивів діяльності людей, їх бажань, прагнень та суб'єктивної зацікавленості в тих чи інших діях. Дана суб'єктивна зацікавленість людини чи соціальної групи в будь-чому виступає як більш чи менш повний прояв в їх індивідуальному або груповому визнанні їх об'єктивних інтересів. Так, суб'єктивна зацікавленість людей в підвищенні ефективності своєї економічної діяльності відображає їх об'єктивні економічні інтереси, закладені в чинній системі оплати праці. Про цьому зазначена об'єктивна матеріальна зацікавленість суб'єктивна лише за формою, оскільки проявляється як момент внутрішнього світу суб'єкту, його свідомості. За змістом вона об'єктивна, оскільки відображає те, що існує в об'єктивній економічній реальності» [160].

Таким чином, з позиції оцінки мотивів людини та соціальних груп до економічних злочинів усі види потреб можна згрупувати наступним чином:

- потреби людини, які стосуються забезпечення її фізіологічного розвитку;
- потреб людини, що пов'язані із її становищем в суспільстві.

Відповідно до цього людину варто розглядати як біологічну істоту та як члена суспільства. Відповідно усі рівні піраміди потреб можливо представити у вигляді двох напрямів, а саме:

- ті які характеризують людину як фізичну істоту;
- ті які характеризують людину як соціально-економічного агента.

«Для того, щоб зрозуміти сутність цих взаємин, з різноманітних процесів і явищ потрібно виділити безперервні фактори, які лежать в основі існування людської спільноти. У людини як у біологічної істоти є певний набір вітальних (життєвих) потреб, як у члена суспільства -

соціальних (інформаційних), на певному етапі розвитку формуються економічні потреби. Задоволення цих потреб є основним стимулом людської діяльності як окремої людини, так і спільноти людей в цілому. Базовими, основоположними є вітальні потреби, без задоволення яких неможлива діяльність і розвиток людини як розумної істоти. Необхідність співіснування і співподивання привела до появи правил виробництва, обміну, розподілу і споживання, що зумовили виникнення і закріплення соціально-економічних потреб. Економічні відносини - сукупність відносин між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних і нематеріальних благ. У міру історичного ускладнення суспільства ці відносини значно змінювалися, від діючих окремо натуральних господарств до того, що зараз ми називаємо ринком, від прямої взаємодії споживач-виробник, до соціально-опосередкованого покупець-продавець» [12, с. 213].

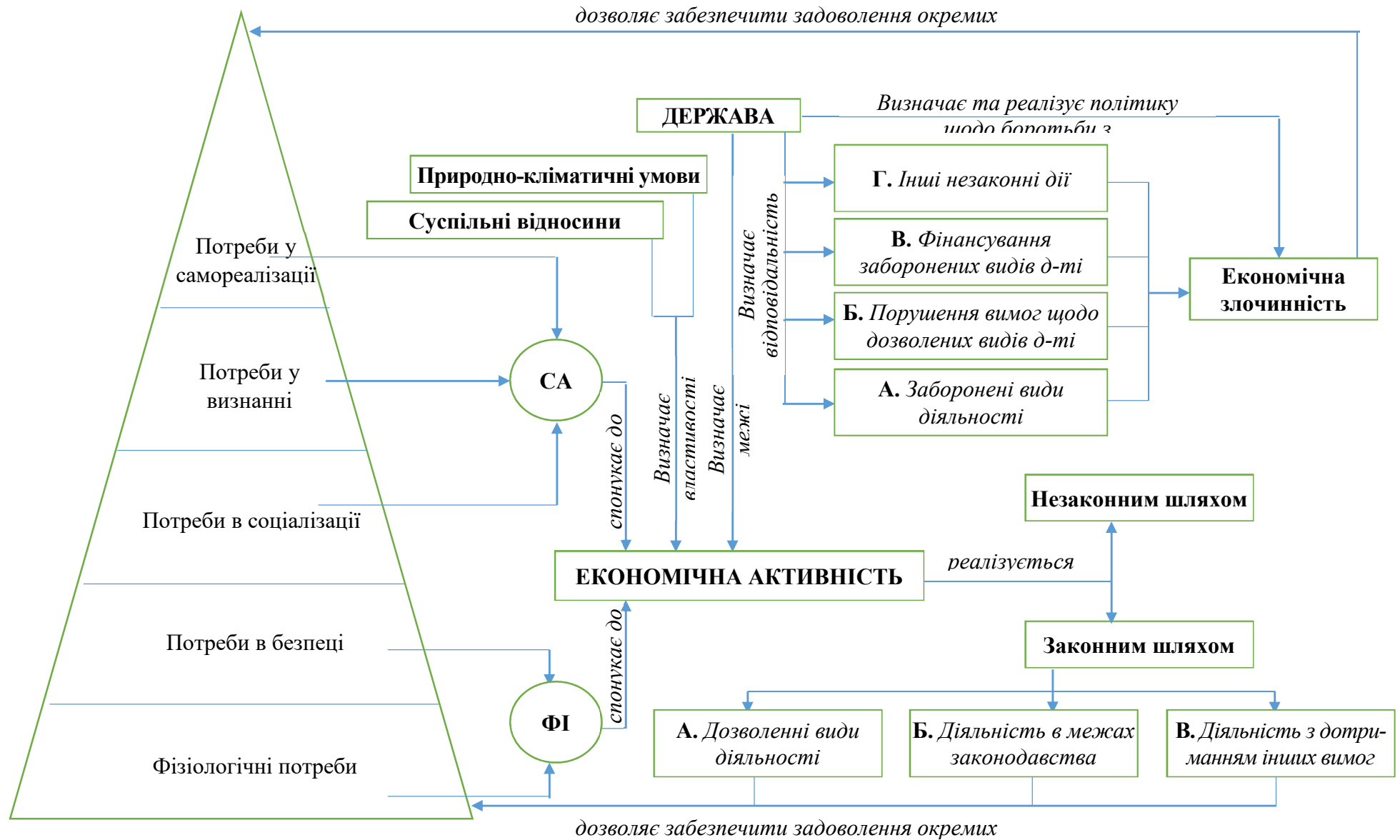
Фактично потреби спонукають до економічної активності людини в суспільстві. Кожен вид потреб характеризує людину як фізичну істоту (потреби в безпеці та фізіологічні потреби) та як соціального агента (потреба в самореалізації, потреби у визнанні та потреби в соціалізації). Усі види потреб пов'язанні між собою та можуть забезпечувати одне одного. Крім того, потреби людини як соціального агента та як фізичної особи спонукають її до економічної активності., яка в свою чергу знаходиться на перетині інтересів різних осіб.

Фокін Н.І. вказує, що «потреба – базове економічне поняття. У цій якості під потребою розуміють внутрішній мотив, що спонукає до економічної діяльності. Що в основі мотиву? Недолік чогось необхідного для підтримки життєдіяльності і розвитку особистості, підприємства, економіки в цілому. Коли потреби усвідомлюються, вони виступають як економічні інтереси» [219]. Потреби та інтереси людини визначаються

суспільними відносинами, природно-кліматичними умовами та сукупністю інших соціальних чинників. «Функціонування потреби можна представити у вигляді прямого і зворотного зв'язку зі середовищем: середовище впливає на потребу, а потреба, у свою чергу, впливає на середовище» [194, с. 112]. Це визначає особливості досягнення потреб через економічну активність людини. Економічна активність людини в суспільстві відбувається двома шляхами: законний та незаконний. Так при вивченні окремого економічного злочину забезпечення відповідної потреби виступатиме мотивом його скоєння, а при вивченні економічної злочинності в цілому визначатиме економічний інтерес, що переслідує відповідний суспільний інститут.

Візуалізація потреб людини як фізичної істоти та соціально-економічного агента представлено на рис. 1.1.

У своїх попередніх працях автором були представлені результати подібного дослідження лише в контексті впливу економічної активності людини на навколишнє середовище. Так, в дослідженні [258] було обґрунтовано наступне: «В цілому, можна говорити, що людина як економічний агент це тандем людини як фізичної особи з сукупністю мотивів та потреб, які розвивалися людством протягом відповідних соціально-економічних трансформаційних епох... Людина одночасно як складова біофізичних систем і як чинник впливу на них, постійно взаємодіє і нерозривно пов'язані один з одним: дії людини впливають на біофізичну систему, змінюючи її первісний стан і викликаючи оборотні та необоротні перетворення; біофізичні сили та їх зміни впливають на добробут людини, і люди реагують, в свою чергу на ці сили». Подібним чином людина впливає на розвиток суспільства та економіки. В окремих випадках такий розвиток може відбуватися як екстенсивним, так і інтенсивним шляхом, або ж може відбуватися падіння показників розвитку різних систем функціонування суспільства.

Примітки: СА – соціальний агент; ФІ – фізична істота

Рис. 1.1. Візуалізація потреб людини як фізичної істоти та соціально-економічного агента

Розглянемо особливості зазначеної взаємодії в контексті наступних положень:

1. Потреби людини в залежності від їх прояву визначають напрями економічної активності. При чому як фізіологічні потреби, так і потреби пов'язанні із соціальною реалізацією залежать від сукупності факторів, які можна згрупувати наступним чином: специфіка суспільних відносин та природно-кліматичні умови. Варто зазначити, що як специфіка суспільних відносин, так і природно-кліматичні умови визначають як структуру потреб, так і процес їх забезпечення через економічну активність людини. Так, суспільні відносини та природно-кліматичні умови впливають на економічну систему визначають її інституційний розвиток та галузеву спрямованість, механізми та методи реалізації економічних процесів, а також способи та методи реалізації економічної активності через економічні злочини.

Сфери здійснення економічних злочинів залежать від зазначених факторів. Наприклад, для держав, які володіють вагомими запасами природних ресурсів, характерні економічні злочини пов'язанні із незаконним видобутком природних ресурсів, що характерно для Житомирської та рівненської областей в контексті незаконного видобутку бурштину. В залежності від цифровізації суспільних відносин в суспільстві залежить механізми та способи здійснення економічних злочинів. Так, для країн з високим рівнем цифровізації суспільних відносин характерні економічні злочинні в кіберпросторі.

Важливим фактором є також віросповідання, адже закладає ментальні особливості поведінки людини, адже ортодоксальні положення тих чи інших релігій можуть впливати на поведінку людини та її сприйняття дозволеного та забороненого. Особлива перевага релігійного фактору характерна для країн зони поширення Ісламу. «ісламська

економічна доктрина пропагує три основні принципи розвитку соціально-економічних відносин в суспільстві: різноманіття форм власності, обмеження економічної активності, соціальна справедливість. Зазначені принципи виведені на основі базових положень ісламу, які є обов'язковими для виконання кожним суб'єктом господарювання, та повинні забезпечити відповідність економічної системи положенням ісламу» [48, с. 8]. Так, в окремих мусульманських країнах важливе значення надається Шаріату як інституційної основи формування цивільного законодавства та економічної системи країни.

Важливе значення серед суспільних факторів є економічна, політичні та культурна переорієнтація держави. Це характерно для країн пострадянського простору та тих економічних злочинні які характерні для їх більшості в 90-х роках.

«В даний час ситуація складається таким чином, що норми традиційної економічної культури не працюють, нова культура ще не сформована. Практичного досвіду для реалізації нових рис економічної культури немає. Стереотипи ринкової поведінки ще не сформовані. Зміни в масовому економічній свідомості проявляються в двох формах. Перша форма культурної переорієнтації - засвоєння нових стереотипів економічної поведінки, відповідних ринкової економіки, культури цивілізаційних країн світу. Дійсно, за короткий термін з початку ринкових реформ населення країни зіткнулося з безліччю нових стереотипів поведінки. Друга форма протилежна першій, полягає в обході законів, цивільних заборон, порушення норм. Певні стереотипи поведінки виникають як реакція на об'єктивні умови, які виступають наслідком політики. Зіткнення нових стандартів поведінки в економіці з традиційними моделями, які супроводжують цей процес конфлікту вимагають серйозного наукового осмислення сутності феномену, умов, факторів, напрямів його трансформації. Звісно ж необхідним

використовувати при аналізі даного явища інституційний підхід» [23, с. 11-12]. Саме тому при дослідженні проблем державного управління в сфері протидії економічній злочинності варто зважати та специфіку суспільних відносин та природно-кліматичних умов;

2. Економічна активність людини з позиції забезпечення відповідного набору потреб може реалізуватися законним та незаконним шляхом. Це залежить від середовища в якому знаходиться людина, її мотивів, ментальності, релігійності, національної ідентичності. До законних шляхів забезпечення потреб відносимо: по-перше, дозволені види діяльності; по-друге, діяльність в межах законодавства; по-третє, діяльність із дотриманням інших вимог. Дозволеними видами діяльності людини є усі види діяльності окремої людини, групи людей, суб'єктів господарювання, що дозволенні на законодавчому рівні.

Формування переліку видів дозволених видів діяльності фізичних чи юридичних осіб визначається національним законодавством, що в свою чергу знаходиться під впливом національної ідентичності. Наприклад, такий перелік в країнах зони поширення Ісламу, буде значно ширший, а ніж в країнах Заходу, зокрема, що стосується фінансового сектору та діяльності банківських установ. Кожен вид дозволеної діяльності як окремої людини, так і суб'єктів господарювання знаходиться в певних законодавчих обмеженнях, які можуть визначатися різними галузями законодавства, наприклад: господарським, податковим, трудовим, екологічним, міжнародним. Крім того, обмеження в діяльності суб'єктів господарювання можуть бути визначенні специфікую її реалізації в певній галузі національної економіки. Окрім вище зазначених особливостей задоволення потреб законні шляхи можуть бути обмеженні не лише національним законодавством, але й міжнародними угодами чи регіональними підзаконними актами. В цілому законні шляхи досягнення потреб є основою економічної активності людини.

3. До незаконних шляхів забезпечення інтересів та потреб людини чи групи осіб відносяться: заборонні види діяльності, порушення вимог щодо дозволених видів діяльності, фінансування заборонених видів діяльності та інші незаконні дії. Говорячи про заборонні види діяльності варто віднести ті види, що здійснюються особою або групою осіб та є:

- по-перше, незаконними видами діяльності в цілому (наприклад, виробництво та реалізація наркотиків, торгівля людьми, проституція та інше);

- по-друге, забороненими для конкретних суб'єктів в частинні встановлених обмежень податковим законодавством, галузевим законодавством (наприклад, в сфері медицини, лісокористування, землекористування, видобуток корисних копалин та інше);

- по-третє, види діяльності, які в цілому є дозволеними в державі, але відповідний суб'єкт не отримав дозволу на її реалізацію.

Зазначимо, що в даному контексті формування законодавства, яке регулює економічну діяльність в державі залежить від ряду ментальних, релігійних та національних особливостей. Цікавим прикладом є країни зони поширення Ісламу, в яких важливе значення серед інститутів регулювання господарської діяльності має Шаріат, що визначає наступні важливі економічні категорії: гарар – уникнення будь-якого роду інформаційної асиметрії на ринку; мейсір – головним чинником отримання доходу мають стати не фінансові операції, а виробництво та торгівля; ріба – заборонна банківського відсотку та інших видів діяльності.

Важливою складовою незаконних шляхів забезпечення потреб та інтересів особи є порушення вимог щодо дозволених видів діяльності. Так, до кожного із дозволених видів діяльності встановлюються вимоги, які можуть визначатися ліцензійним законодавством, наприклад щодо

реалізації медичних послуг, освітніх послуг, видобутку корисних копалин та інше. Крім того, вагоме значення в здійсненні дозволених видів діяльності має податкове законодавство. Відповідно особа чи група осіб задля збільшення ймовірності задоволення свої потреб та інтересів може чинити відповідні дії, щодо порушення відповідних законних та підзаконних актів, що в цілому визначає напрями здійснення економічних злочинів.

Важливою складовою та особливо актуальною в сучасному світі є проблема фінансування незаконних видів діяльності. Прикладом цього є фінансування тероризму. За своєю суттю вчинення такого злочинного діяння як фінансування тероризму окремою особою або групою осіб, може визначати задоволення не лише матеріальної потреби, але й потреб вищого рівня, зокрема: потреби в соціалізації, потреби у визнанні, потреби у самореалізації. Адже, тероризм за своєю суттю може проявлятися у різних сферах суспільного життя, та переслідувати релігійні та націоналістичні мотиви. Складові інших незаконних дій можуть визначатися власне національними та релігійними особливостями.

4. В цілому незаконні шляхи досягнення потреб в економічній сфері становлять економічну злочинність. Важливу роль у змістовному наповненні економічної злочинності відіграє держава та уся система державного управління, враховуючи три гілки влади: законодавча, виконавча та судова. В такому випадку держава виступає з трьох позицій:

- по-перше, визначає межі економічної активності особи або групи осіб, які в свою чергу є основою ідентифікації законних та незаконних шляхів задоволення потреб;

- по-друге, визначає та реалізує політику щодо боротьби з економічною злочинністю, а саме: формує систему нормативно-правового регулювання, визначає склад та структуру державних інститутів щодо боротьби з економічною злочинністю та формує напрями налагодження комунікації між ними;

- по-третє, визначає відповідальність осіб чи групи осіб за скоєні економічні злочини. В цілому держава як суспільний інститут формує ряд вимог до економічної активності людини, що не виникають самі по собі, а формуються певний період часу через взаємодію соціальних інститутів та еволюціонують в залежності від середовища[249].

«Якщо пройшла локалізація деяких особливих форм взаємодії, то відбувається закріплення нового правила чи норми в рамках окремого великого інституційного співтовариства індивідів. При чому зазначене закріплення може бути як формальним (у вигляді окремих постанов, указів, рішень та інше), так і неформальним (у вигляді звички, загальноприйнятої норми, визначеної моделі поведінки). Тут можливі два варіанти розвитку: перший – правила та норми в результаті апробації демонструють свою неприйнятність для великої спільності і тому відкидаються більшістю, але можуть залишатися локальним, тобто вузько груповим правилом; другий – правила та норми, що застосовуються на певній території, забезпечують ефективні взаємозв'язки суб'єктів господарювання і закріплюються як формальні правила» [164, с. 27].

Прикладами зазначеного можуть бути власне країни зони поширення Ісламу, Японія та Китай, де релігійні та ментальні та релігійні норми лягли в окремі формальні норми, що представлені в законодавстві певних країн. Крім того, варто зазначити, що в окремих країнах заборонені види діяльності можуть прописуватися до дрібниць, а в інших бути узагальненні, що також залежить від ментальності та релігійних

особливостей суспільства. Яскравим прикладом існування формальних та неформальних норм в контексті економічної злочинності є виникнення мафії на італійському острові Сицилія.

«Історично Сицилія перебувала на перехресті середземноморських торгових шляхів, займала важливе стратегічне положення і постійно піддавалася завоюванням. Більшу частину своєї історії населення острова прожило під владою інших держав - грецького, нормандського і іспанського. Феодальна Сицилія не мала власної державності, але її жителі, як відзначають багато дослідників, виробили неформальні механізми самоврядування, які дозволяли підтримувати багато в чому самостійне життя, яка не залежатиме від іноземного панування. Цей історичний фон створив локальну субкультуру, характерною рисою якої була ворожість до держави і схильність покладатися на свої сили. Конфлікт з державою набуло особливої гостроти після переможної висадки на острові армії Джузеппе Гарібальді в 1863 р. і подальшого створення єдиної італійської держави» [29, с. 16]

Найбільш поширеними в Україні та світі економічними злочинами, що становлять найбільшу загрозу національній безпеці є наступні:

- недобросовісна конкуренція;
- легалізація (відмивання) коштів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму;
- рейдерство;
- нецільове використання бюджетних коштів;
- фіскальні злочини;
- корупція.

Зазначенні види злочини тою чи іншою мірою можуть задовольнити відповідні види потреб людини (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Матриця задоволення потреб людини через економічні злочини
відповідних видів**

Види економічних злочинів	Потреби людини за пірамідою Маслоу				
	П 1 ¹	П 2 ²	П 3 ³	П 4 ⁴	П 5 ⁵
<i>недобросовісна конкуренція</i>	<u>+</u>		<u>+</u>	<u>+</u>	
<i>легалізація коштів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму</i>	<u>+</u>			<u>+</u>	<u>+</u>
<i>рейдерство</i>	<u>+</u>				
<i>нецільове використання бюджетних коштів</i>	<u>+</u>				
<i>фіскальні злочини</i>	<u>+</u>				
<i>корупція</i>	<u>+</u>		<u>+</u>		

Таким чином, окремі види економічних злочинів направленні на забезпечення певних потреб людини. Проте, якщо розглядати економічні злочини не лише з позиції мотивів окремої людини, а в контексті суспільства в цілому то варто вести мову про таку економічну категорію як економічні інтереси. В даному контексті вважаємо, що сукупність потреб групи осіб, або суспільства в цілому становлять економічний інтерес.

Економічний інтерес характерний майже для усіх суспільних інститутів, а в окремих аспектах також виступає інститутом. Дослідження економічних злочинів з позиції економічного інтересу найбільш повно визначає напрями формування державного управління, як системи, що забезпечує врегулювання різних груп суспільних інтересів та визначає сукупність інтересів держави як соціального інституту.

¹ Фізіологічні потреби

² Потреби в безпеці

³ Потреби в соціалізації

⁴ Потреби у визнанні

⁵ Потреби у самореалізації

«У своєму родовому об'єкті доступ до сфери економічної діяльності слід визнати не лише відношенням виробництва, розподілу, споживання та обсягу матеріальних та нематеріальних благ, а в першу чергу інтересами держави та інших суб'єктів економічної діяльності, а також громадян, діяльність яких в економіці пов'язана з діяльністю публічно-правових освітніх та інших суб'єктів виробництва» [206, с. 206].

Вважаємо, що дослідження державного управління в сфері боротьби з економічною злочинністю повинно будуватися на врахуванні економічних інтересів різних суспільних інститутів. Адже, в більшості випадків проблеми пов'язанні із реформуванням системи боротьби із економічною злочинністю не вирішуються або вирішуються лише частково через розбіжність різних елітних груп, які керуються своїми приватними інтересами. Так, узгодження економічних інтересів різних суспільних груп державною політикою, дозволять встановити ефективні правила гри в економічній сфері, й відповідно сприятиме зниженню рівня економічної злочинності та ефективності боротьби з її наслідками. В даному контексті погоджуємося із позицією Нікітова І.М., який зазначає, що «Не можливо не помітити, що самі процеси інституціоналізації, формування інститутів залежать від співвідношення сил в реалізації суперечливих економічних інтересів. Правила гри, правила якими регулюються економічні взаємодії та обмеження поведінки економічного суб'єкта, не будуть встановленні, а якщо й будуть прийняті, не стануть виконуватися, якщо не досягнуть необхідного погодження економічних інтересів» [164, с. 27].

З метою досягнення економічних інтересів суспільні інститути вступають в економічні відносини, які регулюються системою державного управління. З даного приводу погоджуємося із Запужковою О.Є «Економічні інтереси людей виступають як безпосередній прояв їх

економічних інтересів. Так економічні інтереси підприємця та найманого робітника прямо визначаються їх місцем в системі економічних відносин між ними. Інтерес першого – отримання максимальних прибутків, інтерес іншого – дорожче продати свою робочу силу та отримати, можливо, більшу заробітну плату. Економічні інтереси селянина, чи то фермер, чи член колективного господарства, також визначається його місцем в системі існуючих економічних відносин. Це не відноситься до службовців – вчителі, лікарі, вчені, працівники сфери культури та інші. Зміст та направленість їх економічних інтересів визначається змістом існуючих економічних відносин та їх місцем в системі даних відносин» [108].

Таким чином, економічний інтерес являє собою систему суспільних відносин в сферах виробництва матеріальних благ та послуг, обміну, розподілу та споживання, що базується на відносинах власності, та дозволяє задовольнити відповідні види потреб особи, групи осіб, суспільних інститутів і так далі. Такі відносини завжди базуються на положення економічної вигоди, яку отримують учасники суспільних відносин.

Економічний інтерес, будучи інституційною структурою, що формує вектор розвитку соціально-економічних відносин, фактично виступає фактором розвитку економічної системи в цілому. Кожна людина тим чи іншим чином є носієм економічних інтересів, які досить часто можуть не відповідати економічним інтересам суспільства чи інших учасників економічних відносин. За таких умов досягнення економічних інтересів може відбуватися не об'єктивним чином, а через економічні злочини, а тому взаємодія інтересів може виступати як рушійною силою соціально-економічного розвитку, так і деструктивним елементом такого розвитку, що в результаті становить загрозу національним інтересам та національній безпеці держави.

Забезпечення врегулювання економічних інтересів усіх учасників суспільних відносин покладається на державу, яка відповідно теж є носієм економічних інтересів. Держава повинна забезпечити досягнення економічних інтересів різними учасниками суспільних відносин об'єктивним шляхом. Це в свою чергу дозволить сформувати безпечне середовище як для учасників суспільних відносин, так і для держави в цілому, адже держава є носієм національних інтересів, які полягають в забезпеченні її суверенності, незалежності, цілісності [250]. Економічна злочинність є деструктивним елементом в забезпеченні економічних інтересів учасників суспільних відносин від рівня якої залежить не лише безпека таких відносин та її учасників, але й національна безпека держави загалом. Фактично держава через механізми державного управління протидії економічній злочинності забезпечує безпеку учасників суспільних відносин як їх основоположної потреби, а тому є носієм економічних інтересів задоволення яких дозволяє досягти відповідного рівня економічної безпеки.

Економічна безпека в свою чергу є складовою національної безпеки, яка в свою чергу є забезпечуючим фактором інших складових, а саме: військова безпека, продовольча безпека, екологічна безпека, інформаційна безпека держави. «Економічна безпека органічно включена в систему державної безпеки, разом з такими її складовими, як забезпечення надійної обороноздатності країни, підтримання соціального миру в суспільстві, захист від екологічних лих» [164, с. 74]. В даному контексті спостерігається тісний взаємозв'язок між складовими національної безпеки, зокрема: високий рівень обороноздатності держави забезпечується високим рівнем розвитку економіки, а з іншого боку належний рівень обороноздатності та розвитку економіки не можливо забезпечити в суспільстві, в якому відсутність соціальний консенсус та

мають місце соціальні конфлікти, які пов'язані в тому числі з економічною злочинністю (корупція, фінансові махінації, недобросовісна конкуренція, рейдерство та будь-які інші прояви тіньової економіки).

Прикладом є низький рівень економічної безпеки держави, що призвів до окупації державних територій України в 2014 р. Крім того, низький рівень економічного розвитку становить загрозу таким складовим національної безпеки як:

- інформаційна безпека. Низький рівень інформаційної захищеності призводить до фінансових шахрайств із використанням інформаційно-комп'ютерних технологій. Крім того, варто наголосити, що в умовах поширення пандемії пов'язаної із вірусною інфекцією COVID-19, низький економічний розвиток сільських територій та їх ізоляція від інтернет-технологій, призвело до неможливості отримання мешканцями адміністративних послуг, а також гарантованих державою освітніх послуг. Тобто низький рівень доходів не дозволяє мешканцям сільських територій використовувати сучасні інформаційно-комп'ютерні технології для отримання послуг, що гарантовані державою. На рисунку 1.2 представлено частку домогосподарств, які мають доступ до послуг Інтернет вдома за Державної служби статистики України;

- екологічна безпека. Низький рівень економічного розвитку не дозволяє виробникам використовувати високотехнологічні екологічно безпечні засоби та предмети праці. Крім того, значна корупція в дозвільній системі сприяє безвідповідальному використанні природних ресурсів як державними, так і приватними підприємствами. Організована злочинність і Житомирській та Рівненській областях у сфері видобутку бурштину призвели до безповоротних екологічних втрат земельних ресурсів. Це в цілому загрожує національній безпеці держави, адже правоохоронні органи не в силі зупинити протиправну діяльність;

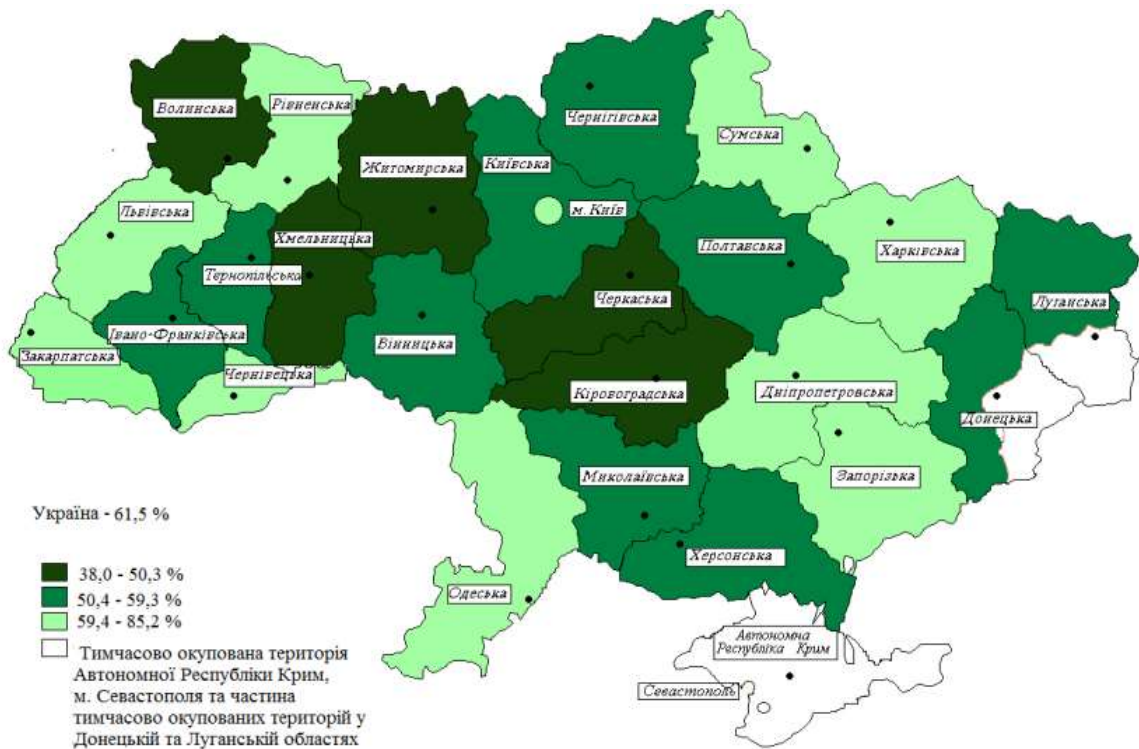

Рис. 1.2. Частка домогосподарств, які мають доступ до послуг Інтернет вдома за Державної служби статистики України [83]

- **військова безпека.** Низький рівень економічного розвитку, що в більшій мірі спричинений корупцією та іншими видами економічної злочинності, не дозволяє в повній мірі фінансово забезпечити оборонний сектор. Відсутність фінансової підтримки призвела до зниження української армії, а її відновлення досі не відбулося належним чином;

Відповідно лише при врахуванні усіх економічних загроз, в тому числі економічної злочинності, національній безпеці можна забезпечити суверенітет та незалежність держави. Адже економічна складова національної безпеки є гарантією життєздатності суспільства. «Економіка країни являє собою одну із життєво важливих сторін діяльності суспільства, держави і особистості, і, отже, поняття національної безпеки буде порожнім словом без оцінки життєздатності економіки, її міцності при можливих зовнішніх і внутрішніх загрозах» [164, с. 71].

В наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених економічна складова національної безпеки розглядається лише в контексті економічного потенціалу та ефективності його використання. В свою чергу тіньовий сектор визначений лише з позиції його оцінки та формування державної політики протидії. Такий підхід не в повній мірі вирішує проблему забезпечення високого рівня економічного розвитку та його впливу на національну безпеку. Адже, об'єктом державного управління має стати не тіньова економіка та механізми протидії їй, адже це лише результати економічних злочинів. Об'єктом державного управління має бути власне економічна злочинність та механізми запобігання та протидій.

Відповідно мета державного управління це: в першу чергу, врегулювання економічних інтересів в суспільстві, що дозволить певним чином запобігти економічній злочинності; в другу чергу, забезпечення дотримання правопорядку, який дозволяю уникнути конфлікту економічних інтересів, а третю чергу, формування засобів та способів протидій економічній злочинності та ліквідації її наслідків [251].

Саме тому економічні інтереси є важливою економічною категорією при вивченні системи державного управління протидії економічній злочинності. Адже, економічна злочинність щодо економічних інтересів має два прояви:

- по-перше, економічні злочини є засобом задоволення економічних інтересів особи або групи осіб;
- по-друге, економічна злочинність призводить до порушення економічних інтересів особи або групи осіб.

В цілому використовуючи інституційний підхід, можна вказати на те, що економічні злочини, порушують економічні інтереси певних суспільних інститутів. Держава є інститутом, що реалізує виконання

інституційної угоди з приводу реалізації економічних інтересів, що являє собою особливу форму взаємодії інституцій. Держава встановлює правила та форми взаємодій суспільних інститутів з приводу економічних інтересів, які реалізуються через відповідні механізми державного управління. Від рівня економічної злочинності залежить національна безпека держави, адже в більшості випадків високий рівень економічної злочинності призводить до порушення економічних інтересів не лише суб'єктів економічної діяльності, але й інтересів держави та національних інтересів в цілому.

1.3. Сутність та класифікація економічної злочинності як об'єкту державної кримінальної політики

Важливою складовою формування теоретичних положень державного управління протидією економічній злочинності як складовою національної безпеки держави, є обґрунтування змісту та властивостей об'єкту. В сучасній науці питання економічної злочинності як об'єкту державного управління є мало вивченим і в більшості праць це питання розвивається з правової позиції. Проте, на сучасному етапі економічна злочинність значно вийшла за межі системи права та сьогодні стосується національної безпеки держави. Зазначене актуалізує питання вивчення сутності економічної злочинності як об'єкту державного управління та формування її класифікації для цілей ідентифікації властивостей. Так, власне класифікація економічних злочинів дозволить виявити їх властивості і на цій основі визначити пріоритетні напрями реформування державного управління як на рівні регулювання, так і на рівні власне протидії економічній злочинності.

Питання сутності економічної безпеки як об'єкту державного управління, права та економіки досліджувалися такими вченими як: Тацій В.Я., Лентьєв Б.М., Лопашекко Н.А., Саєнко В.П., Білоус В.Т., Закалюк А.П., Безверхов А.Г., Бичко М.Б., Предборський В.А., Яригін В.Г., Денисов С.Ф., Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю., Лисодєд О.В., Даньшин І.М., Голіна В.В., Валуйська М.Ю., Головкін Б.М. та інші. В свою чергу питання класифікації економічних злочинів розглянуто вченими: Аслаханова А.А., Лопошенко Н.А., Гаухман Л.Д., Яцеленко Б.В., Істомін А.Ф., Дьяков С.В., Игнат'єв А.А., Лунєєв В.В., Шишко І.В., Клепицький І., Афанасьєвим Н.Н., Митрофановим І., Гайковою Т., Панченко П.Н., Жалінський А.Є., Яковлєв А.М., Селівановська Ю.І., Єжов Ю.А., Лобанова Л.В., Матусовського Г.А., Бекряшев А.К., Белозеров І.П., Гуторова Н.О., Романов С.Ю., Погосян Т.Ю., Лунєєв В.В., Попович В. М. та інші.

Сутність економічної злочинності як об'єкту державного управління в сфері забезпечення національної безпеки.

«Наукову розробку цього поняття почали у 1945 р. американські дослідники так званої “білокомірцевої” злочинності, до якої були причетні високопоставлені особи у сфері бізнесу. Потім до цих злочинів стали відносити кримінальне ухиляння від сплати податків, комп'ютерні та інші злочини ринкової економіки, що завдавали збитків окремим групам, секторам економіки, підприємницькій діяльності й державі» [203, с.45-59].

Варто зауважити, що в науковій літературі та нормативно-правових актах різних країн поняття економічні злочини вживається по різному, зокрема: злочини в економічній сфері, злочини в економіці, злочини економічної діяльності. «У тих країнах, де норми про економічні злочини виокремлені в самостійні розділи кримінального закону, ці розділи мають

такі назви: економічні злочини (Угорщина, Молдова, Монголія); злочини у сфері економічної діяльності (Казахстан, РФ); злочини у сфері економіки (Польща); злочини проти порядку здійснення економічної діяльності (Білорусь); злочини проти економічної діяльності (Вірменія); злочини та кримінальні проступки у сфері економічної діяльності та підприємництва (Литва). При цьому кримінальні закони деяких країн додатково, на рівні окремих глав, виокремлюють злочини проти фінансової системи держави. Наприклад, у КК Грузії існує глава XXVI «Злочини проти підприємницької чи іншої економічної діяльності» та глава XXVII «Злочини у грошово-кредитній системі»; у КК Польщі – розділ XXXVI «Злочини у сфері економіки» та розділ XXXVII «Злочини у сфері обігу грошей та цінних паперів» [87, с. 250].

Визначення сутності економічних злочинів для даного дослідження є важливим з наступних причини:

- по-перше, дозволяє окреслити об'єкт дослідження та визначити його властивості з позиції формування нового теоретичного знання;
- по-друге, визначає місце економічної злочинності в системі об'єктів державного управління;
- по-третє, ідентифікує сфери державної політики, які пов'язані із боротьбою з економічними злочинами;
- по-четверте, визначає значення економічної злочинності в суспільних відносин як загрози національній безпеці.

Аналізуючи наукову літературу з питань економічних злочинів, нами встановлено відсутність однозначного розуміння та визначено ключові точки на які варто орієнтуватися при формуванні механізмів державного управління. В таблиці 1.2 представлено підходи вчених до сутності економічної злочинності.

Таблиця 1.2

Дефініція поняття «економічні злочини» («злочини в економічній сфері») в науковій та навчальній літературі

Дефініція <i>1</i>	Автор <i>2</i>
злочинами у сфері економіки (економічними злочинами) визнаються передбачені кримінальним законом зумисні суспільно небезпечні діяння, вчинені на підприємствах будь-якої форми власності, що посягають на суспільні економічні відносини, засновані на принципах свободи економічної діяльності, здійснення її на законних підставах, конкуренції її суб'єктів, їх добропорядності й заборони завідомо кримінальних форм їхнього поведіння	[5]
вчинене приватною або посадовою особою у сфері господарської діяльності навмисне або необережне діяння (дія або бездіяльність), що завдає істотної шкоди системі господарства	Тацій В.Я. [212, с. 19]
передбачені кримінальним законом посягання на економічні інтереси, що полягають у зумисних порушеннях посадовими або іншими особами нормального порядку ведення економічної діяльності	Лентьєв Б.М. [137, с.5]
передбачені кримінальним законом суспільно небезпечні діяння, які посягають на суспільні відносини, що складаються у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ і послуг	Лопашекко Н.А. [142, с.40, 143]
Згідно з теорією кримінології під таким поняттям розуміють сукупність посягань, що вчиняються у сфері економічних відносин та спрямовані на отримання економічної (корисливої) вигоди	Даньшин І.М., Голіна В.В., Валуйська М.Ю. [128, с. 126]
винне, суспільно небезпечне діяння, що посягає на охоронювану законом систему господарських відносин, а також економічні права й інтереси особистості та інших суб'єктів господарської діяльності незалежно від форм власності	Саенко В.П. [201, с.8]
це передбачені кримінальним законом діяння у сфері економічних відносин, спрямовані на порушення відносин власності та існуючого порядку здійснення господарської діяльності	Білоус В.Т. [18, с.72]
умисні корисливі злочини, що посягають на економічні відносини, а також на порядок управління економікою на об'єктах вугільної галузі, вчинені службовими та іншими особами, які включені в систему економічних відносин у цій галузі та заподіюють шкоду економічним інтересам працівників промисловості, самій промисловості та державі	Закалюк А.П. [98, с. 102]
сукупність умисних корисливих злочинів, які вчиняються посадовими особами, іншими працівниками підприємств та установ, незалежно від форм власності, шляхом використання службового становища і місця роботи, а також так званих злочинних промислів	Бичко М.Б. [26, с. 9]

Продовження табл. 1.2

1	2
Економічні злочини – це передбачені кримінальним законом суспільно небезпечні діяння, які посягають на суспільні відносини різних форм власності та господарської діяльності. Економічна злочинність також розглядається як сукупність різних видів навмисних посягань на економічні відносини, що охороняються державою, незалежно від форм власності і видів діяльності суб'єктів, які виконують визначені функції у сфері виробництва, обміну, обслуговування, а також осіб, що пов'язані з регулюванням цієї діяльності та її контролем	Безверхов А.Г. [12]
Економічна злочинність визначається як протиправна діяльність, яка охоплює різні зловживання економічною владою, посягає на порядок економічного управління, завдає істотної економічної шкоди інтересам держави, приватній підприємницькій діяльності або груп громадян, здійснюється постійно в межах і під прикриттям законної економічної діяльності менеджера з метою отримання наживи як фізичними, так і юридичними особами	Предборський В.А. [187, с. 59]
економічна злочинність – це сукупність передбачених кримінальним законом умисних (необережних) злочинів, які зазіхають на суспільні відносини у сфері економіки, підривають її основи і завдають або створюють загрозу заподіяння шкоди охоронюваним законом інтересам громадян, суспільства або держави	Яригін В.Г. [232, с. 8]
Економічна злочинність – соціально-економічне деструктивне для економіки держави явище, що проявляється у вчиненні умисних корисливих злочинів у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності, основним і безпосереднім об'єктом якої є майнові відносини і відносини у сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання товарів і послуг з метою одержання злочинних доходів	Денисов С.Ф. [80, с. 124]
Під злочинністю у сфері економіки (іноді її називають економічною злочинністю) кримінологи розуміють сукупність умисних корисливих злочинів легальної і нелегальної економічної діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких виступають господарські відносини	Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю., Лисодєд О.В. [128, с. 257]
злочинність у сфері економіки - це корислива злочинна діяльність службових осіб та інших учасників економічних відносин., спрямована на заподіяння матеріальної шкоди підприємствам., установам., організаціям різних форм власності або суб'єктам господарювання	Головкін Б.М. [39]

Представленні погляди вчених на сутність економічної злочинності не мають єдиного підходу, як за змістом, так і за наслідками та сферою їх скоєння. Так, власне до сутності економічного злочину як явища можна виділити наступні підходи:

- суспільно-небезпечні діяння ([5], [142, с.40, 143], [201, с.8], [12]);
- навмисне або необережне діяння ([212, с. 19]);
- посягання на економічні інтереси ([137, с.5]);
- сукупність посягань ([127, с. 126], [18, с.72]);
- умисні корисливі злочини ([98], [26, с. 9], [232, с. 8], [128, с. 257]);
- протиправна діяльність ([187, с. 59], [39]);
- соціально-економічне явище ([80, с. 124]).

Наступною змістовною складовою сутності економічної злочинності є сфера їх посягання на:

- суспільні економічні відносини ([5], [142, с.40], [127, с. 126], [201, с.8], [18, с.72], [98, с. 102], [232, с. 8], [256]);
- завдає шкоди системі господарства ([212, с. 19]);
- нормальний порядок ведення економічної діяльності ([137, с.5], [187, с. 59]);
- господарську діяльність ([12], [80, с. 124], [128, с. 257]);
- суб'єктів господарювання різних форм власності ([39], [26]);
- економічні права й інтереси особистості ([201, с.8]).

Особливо важливим при визначенні сутності економічної злочинності є визначення її наслідків:

- порушує принципи свободи економічної діяльності ([257], [5]);
- завдає шкоди систем господарювання ([212, с. 19]);
- порушує нормальний порядок ведення економічної діяльності ([137, с.5], [18, с.72]);

- не визначають наслідки ([142, с.40], [128, с. 126], [26, с. 9], [27], [80, с. 124], [128, с. 257]);

- істотної економічної шкоди інтересам держави, приватній підприємницькій діяльності або груп громадян ([187, с. 59], [232, с. 8]);

- заподіюють шкоду економічним інтересам ([98], [12], [39]).

Мету економічних злочинів в тлумаченні зазначеного питання вказують лише: Даньшин І.М., Голіна В.В., Валуйська М.Ю. [127, с. 126, 128] - отримання економічної (корисливої) вигоди; Предборський В.А. [187, с. 59] - отримання наживи як фізичними, так і юридичними особами; Денисов С.Ф. [80, с. 124] - одержання злочинних доходів;

В цілому кожен підхід має право на існування як в контексті певного дослідження, так і в контексті загально прийнятого визначення. Для цілей державного управління є потреба у обґрунтування комплексного підходу до сутності економічної злочинності, яке б врахувало наступні позиції:

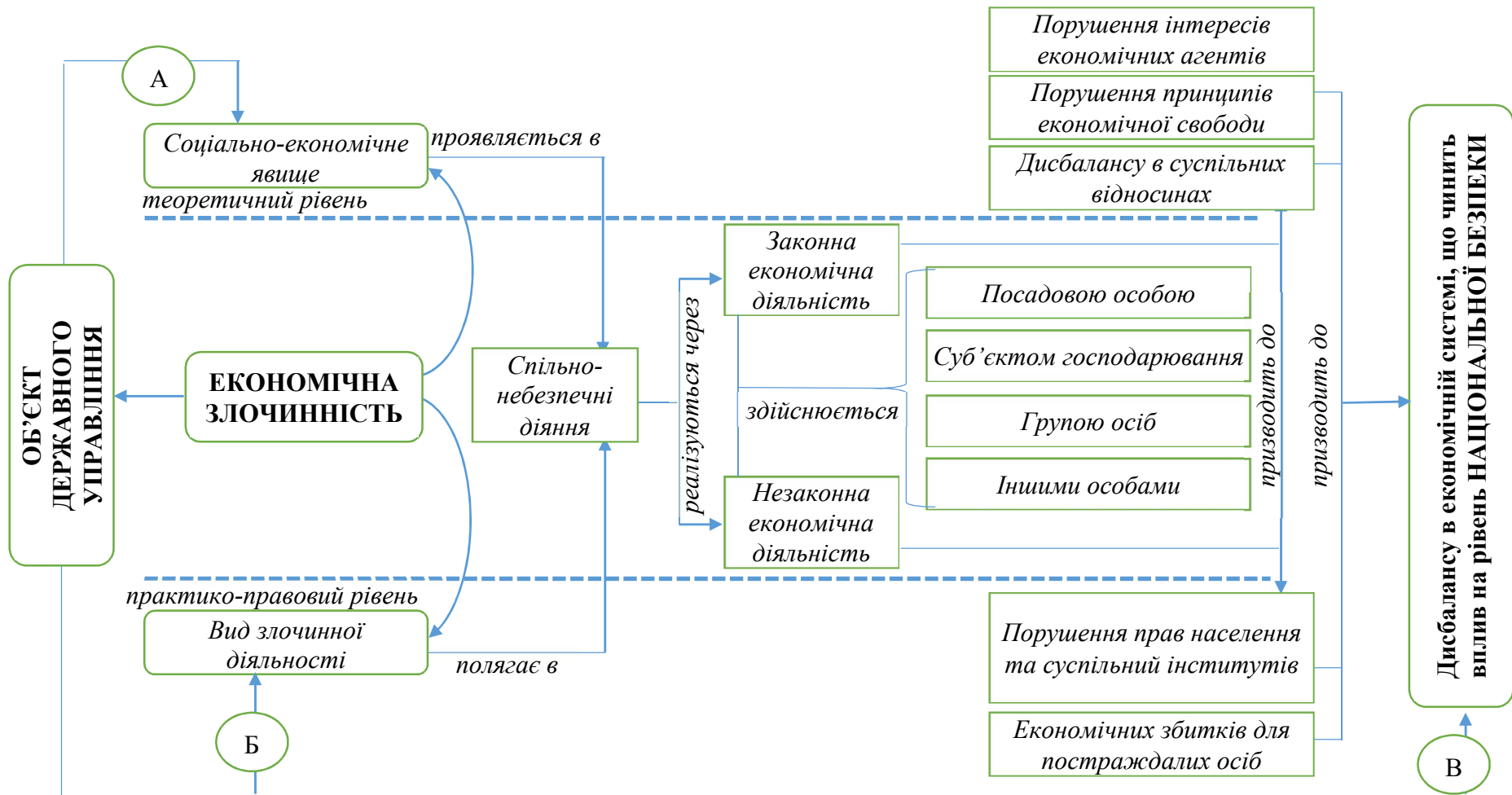
- по-перше, економічні злочини як соціальне явище;

- по-друге, економічні злочини як об'єкт системи права;

- по-третє, економічні злочини як об'єкт державного управління та державної політики.

Крім того, важливим моментом при формуванні комплексного підходу до сутності економічної злочинності варто врахувати як сферу посягання, так і наслідки та мету економічних злочинів. Власний підхід до понятійно-категоріального апарату за об'єктом дослідження, виходячи з вище викладеного аналізу, представлено на рис. 1.2.

Таким чином, на основі проведеного дослідження та запропонованого механізму формування категоріального апарату пропонуємо наступні тлумачення економічної безпеки:

Примітки:

А – соціально-економічні процеси є об'єктом державного управління в частині: регулювання, контролю, аналізу та оцінки впливу на національну безпеку;

Б – державне управління проявляється в сфері регулювання протидії економічній злочинності;

В – національна безпека є об'єктом державного управління, а економічні злочини виступають загрозами зниження рівня

Рис. 1.2. Розвиток категоріального апарату державного управління протидії економічній злочинності

- економічна злочинність як соціально-економічне явище: економічна злочинність – це соціально-економічне явище, яке полягає в суспільно небезпечній діяльності, яка здійснюється учасниками економічних відносин через порушення законної діяльності або здійснення незаконної діяльності та призводить до порушення інтересів економічних агентів (держава, суб'єкти господарювання, населення, міжнародні партнери та інші), принципів економічної свободи та дисбалансу в суспільних відносинах;

- економічна злочинність як об'єкт кримінального права: вид злочинної діяльності особи або групи осіб, які здійснюють суспільно-небезпечні дії в сфері економічної діяльності через законну та незаконну діяльність з метою отримання економічних вигід та порушуючи права інших осіб та призводячи до економічних збитків;

- економічна злочинність як об'єкт державного управління: Економічна злочинність є об'єктом державного управління, що проявляється як соціально-економічне явище, що переслідується законом, адже має на меті отримання незаконної економічної вигоди особою чи групою осіб, суб'єктом господарювання або іншими особами та реалізується через законну та незаконну економічну діяльність та чинить вплив на суспільні відносини, що загрожує національній безпеці держави;

- економічна злочинність як загроза національній безпеці: економічна злочинність є загрозою національній безпеці держави, адже чинить вплив на суспільно-економічні відносини, що призводить до дисбалансу економічної системи, соціально-економічні наслідки чого викликають ризики для їх безпеки.

В цілому запропонований підхід дозволяє в комплексі підійти до вивчення економічної злочинності, сформувавши теоретико-методологічну конструкцію державного управління протидії економічній злочинності та визначити її місце в загрозах національній безпеці.

Класифікація економічної злочинності як основа ідентифікації їх властивостей для цілей державного управління.

Класифікування є особливим загально науковим методом наукового дослідження, що дозволяє встановити властивості об'єкту дослідження, як для цілей власне дослідження, так і для цілей формування нового наукового знання. «Класифікація - це перший і надзвичайно важливий крок, який повинен зробити дослідник всякої великої та різноманітної групи явищ. Як прийом вивчення, класифікація має двояке значення для наукового дослідника: з боку зовнішнього, це прийом, який вносить у вивчення систему і порядок; з боку внутрішньої, це прийом, який зумовлює повноту і правильність висновків вивчення» [179, 207].

Кузнецов А. П., Бокова И. Н., Маршакова Н. Н. «Мета наукової класифікації - поділити об'єкти дослідження виходячи з їх однотипності, однорідності на групи, види відповідно зі значною кількістю їх можливо подібних критеріїв, особливо тих, які є більш важливими, ніж критерії, що характеризують інші групи, в які ті ж об'єкти можна включити. У кожному конкретному випадку дослідник повинен пам'ятати, що обрані в якості найбільш істотних критеріїв в певний час або на одній стадії розвитку можуть на іншій його стадії опинитися серед найменш важливих, а іноді і взагалі непридатних» [132, с. 29-30]. Це особливо важливо при розробці державної політики боротьби з економічною злочинністю та формування комплексу заходів із налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків між різними суб'єктами державного управління: правоохоронні органи, контролюючі органи та інші органи державного управління.

Сидоров В.І. вказує, що «у науці кримінальному праві систематизація протиправних дій проводиться з використанням різних прийнятих законодавчих технік, у тому числі за допомогою застосування класифікаційного підходу до осмислення визначених явлень та встановлення їх відповідності емпіричному матеріалу. Не є виключенням та підготовкою у сфері економічної діяльності, класифікація яких дозволяє групувати вироблені об'єкти, що знаходяться з потреб теорій та практик, тим самим забезпечуючи вирішення багатьох теоретичних та складних завдань; уточнити рівень та обсяг знань про предмети дослідження та визначити найбільш ефективні способи використання цих знань на практиці. Безсумнівно, приведені обставини свідчать про актуальність вирішеного питання» [206, с. 5]

«Умовою систематизації протиправних діянь, що посягають на сферу економіки, є їх класифікація, яка багатьма вченими ставиться до прийомів законодавчої техніки. Класифікація як одна з методологічних проблем займає особливе місце в сучасній науці. Вона дозволяє теоретично осмислити ті чи інші явища і встановити їх відповідність емпіричного матеріалу. Класифікація - природний інструмент пізнання реальної дійсності, своєрідний джерело знання про неї, прийом, за допомогою якого безліч спостережуваних явищ підрозділяється на основні групи, класи, види, що входять в загальну систему і складові єдине ціле. У процесі класифікації кожен досліджуваний об'єкт отримує певну оцінку (рейтинг). Саме тому перед дослідниками рано чи пізно постане питання про необхідність класифікації тих чи інших явищ суспільного життя» [132, с. 29].

У випадку із державним управлінням у сфері боротьби з економічною злочинністю при класифікації варто враховувати особливості економічного злочину як суспільного явища та властивості економічного,

політичного, та соціального середовища в якому скоєно зазначений злочин. Адже, функція держави не лише боротися зі злочинністю, але й стримувати її та запобігати її розширенню. Відповідно класифікація економічної злочинності в державному управлінні на відмінну від юридичних наук має бути значно ширшою, та багаторівневою.

Варто зауважити, що питання класифікації злочинів в цілому та економічних злочинів зокрема, ще в середині минулого століття розглядалося міжнародними організаціями. Так, Л.К. вказує, що: «на основі аналізу матеріалів Міжнародних статистичних конгресів, нормативних правових актів та результатів наукових досліджень наших попередників встановлено, що спочатку питання порівнянності статистичних даних про злочинність різних країн вирішувалося не тільки теоретично, але і практично. Зростаюча актуальність даної проблеми привернула увагу ООН. У 1951 р з'явилася ідея розробки «стандартної класифікації правопорушень». Соціальна комісія ООН підкреслила важливість її підготовки з тим, щоб «уряду могли представляти статистичні звіти про злочинність в стандартні терміни». Актуалізувалася потреба методологічних стандартів, зокрема, міжнародної класифікації злочинів для статистичних цілей (класифікатора), необхідність розробки якої сьогодні беззастережно визнається міжнародним співтовариством [258]. З огляду на задану інваріантність кількісної складової статистичного методу, наріжним каменем розробки стандартного класифікатора злочинів, його подальшої імплементації в практику держав - членів ООН, є предметна (якісна) складова. На завершення розглядаються змістовні питання класифікації взагалі як найважливішої складової частини програми розробки статистичних матеріалів, що забезпечує порівнянність статистичних даних, так і її особливостей стосовно міжнародної класифікації злочинів для статистичних

цілей; її ознаки (якісні), цілі, завдання, принципи. Звертається увага на те, що гармонізація національних класифікаторів з метою їх уніфікації з обговорюваних світовою спільнотою його проектом викликає нагальну необхідність розгляду зазначеними країнами однакових версій стандартного класифікатора. Вносяться конкретні пропозиції, спрямовані на вдосконалення проекту класифікатора з урахуванням особливостей національного кримінального законодавства та нормативних правових актів, що регулюють організацію статистичної діяльності» [199, с. 223].

«Одну з перших класифікацій злочинів у сфері економіки наприкінці 70-х рр. обґрунтував Інститут ООН Азії та Далекого Сходу, що включав до них: порушення законів, спрямованих на удосконалення ринкової економіки; порушення фінансового і податкового законодавства; корупцію. Сьомий конгрес ООН в одній зі своїх резолюцій відніс злочини у сфері економіки до особливо небезпечних і зажадав жорсткої боротьби з ними, що знайшло відгук у науковій літературі» [204, с.22-30]. В більшості випадків міжнародна класифікація злочинів побудована для цілей статистики і не завжди відповідає властивостям державного управління певної країни.

В цілому погодимося з Кузнецов А. П., Бокова И. Н., Маршакова Н. Н., що «Наукова класифікація злочинів в сфері економіки:

1) дозволяє глибоко і всебічно усвідомити соціально-економічну, кримінально-правову та кримінологічну природу цих злочинів і всіляко сприяє реалізації евристичної і інтерпретаційної функцій;

2) в рамках законодавчо закріпленої структури кримінального закону, на основі логічного розподілу дає можливість продовжити вдосконалення системи злочинів у сфері економіки;

3) допоможе правовизначнику визначитися з вибором необхідних практичних заходів, виділити найбільш ефективні шляхи їх реалізації, мінімізувати режим кримінально-правового примусу, що використовується по відношенню до суб'єктів в результаті застосування методів і засобів впливу;

4) буде слугувати методологічною основою для проведення досліджень інших кримінально-правових інститутів, системно утворюючих та системи отриманих (функціональних) зв'язків;

5) створює теоретичну базу для подальшої розробки інших видів класифікацій всередині системи, що вивчається» [132, с. 38].

Класифікація економічних злочинів з позиції державного управління, дозволить в повній мірі оцінити їх властивості, що визначають рівень загрози для національної безпеки. Зауважимо, що класифікація економічних злочинів в науковій літературі в більшій мірі досліджувалася з позиції юридичних наук, а тому, усі наявні підходи мають бути адаптовані для цілей розробки механізмів державного управління національною безпекою. «Одні вчені в основу класифікації злочинів у сфері економічної діяльності закладають економічні процеси для виробництва, розподілу, обміну та споживання, інші в такій якості визначають спосіб вчинення діянь, безпосередній об'єкт злочинів, принципи здійснення економічної діяльності, регулюючу роль держави, галузі права, спеціальний суб'єкт» [5, 6, с. 156-165]. Варто також зауважити, що в законодавстві різних країн економічні злочини відображаються за різними нормативно-правовими актами. Дудоров О.О. та Каменський Д.В за даного приводу зазначають: «Доцільно зазначити, що законодавство різних держав по-різному визначає, наприклад, місце норм про відповідальність за податкові злочини. Указані норми розташовані в главах (розділах) кримінальних кодексів про

відповідальність: 1) за злочини проти фінансової системи (наприклад, Болгарія, Грузія, Литва); 2) за економічні злочини (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Естонія, Казахстан, Китай, Молдова, РФ, Узбекистан тощо); 3) за майнові злочини (зокрема, Аргентина, Данія, Норвегія, Швейцарія). У деяких державах кримінальна відповідальність за податкові правопорушення (або принаймні за переважну їх більшість) встановлена не у КК, а в нормативно-правових актах податкового законодавства (наприклад, Польща, США, ФРН)» [87, с. 250].

Окремі вчені дають характеристику економічних злочинів за частотою криміналізації в світі:

«1) діяння, які так чи інакше криміналізовані у всіх або майже всіх країнах (зокрема, незаконні дії під час банкрутства, податкові злочини, контрабанда, фальшування грошей);

2) діяння, які криміналізовані в більшості країн (наприклад, відмивання злочинних доходів, незаконне отримання й розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю, незаконне використання товарного знаку, незаконна організація й порушення порядку проведення азартних ігор, лихварство);

3) діяння, криміналізовані лише в окремих країнах (монополістичні дії та обмеження конкуренції, комерційний підкуп, порушення правил бухгалтерського обліку, порушення валютних операцій, обман споживачів тощо)» [210, с. 228-229].

Проте, на сьогоднішній час в науковій та навчальній літературі існує велика кількість класифікацій економічної злочинності, які можливо згрупувати наступним чином (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Систематизація класифікацій економічної злочинності, що представлені в науковій та навчальній літературі

Класифікаційна ознака: ЗА ЗАГАЛЬНИМИ СКЛАДОВИМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ				
<u>Аслахановым А.А. [6, с. 27–28]</u>				
В сфері виробництва матеріальних благ та послуг	В сфері обміну	В сфері розподілу	В сфері споживання	
Класифікаційна ознака: ЗА СФЕРОЮ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ЩОДО ЯКИЙ ВЧИНЕНО ЕКОНОМІЧНИЙ ЗЛОЧИН				
<u>Гаухман Л.Д. [35, с. 18-19]</u>				
Підприємництво	Фінансування	Споживання	Розподіл	Зовнішньоеконом. д-ть
<u>Яцеленко Б.В. [213]</u>				
Злочини в сфері підприємницької та іншої економічної діяльності	Злочини в сфері грошово-кредитної діяльності	Злочини в сфері фінансової діяльності держави	Злочини в сфері торгівлі та обслуговування населення	
<u>Істомін А.Ф. [110]</u>				
Злочини в сфері підприємницької та іншої економічної діяльності	Злочини в сфері грошово-кредитної діяльності	Злочини в сфері фінансової діяльності держави	Злочини в сфері торгівлі та обслуговування населення	
<u>Дьяков С.В., Игнатьев А.А., Лунеев В.В. [88, 144]</u>				
злочини проти встановленого порядку підприємницької і банківської діяльності	злочини проти встановленого порядку кредитнофінансової діяльності	злочини проти законного обороту	ухилення від сплати податків і платежів	інші злочини в сфері економічної діяльності
<u>Шишко І.В. [41]</u>				
відносини з приводу формування бюджетів усіх рівнів	сумлінні конкурентні відносини	відносини в сфері зовнішньоекономічної діяльності	відносини в сфері обігу валюти і валютних цінностей	
охоронювані законом відносини з приводу організації та здійснення підприємницької діяльності	відносини в сфері емісії та обігу грошей, цінних паперів і платіжних документів		відносини між господарюючими суб'єктами і споживачами	

Продовження табл. 1.3

<u>Клепницький І. [118]</u>						
відносини у сфері державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та митного контролю		відносини у сфері державного регулювання підприємницької діяльності		вільна й чесна конкуренція		
фінанси		кредитні відносини		інвестиційні відносини		споживчий ринок
Класифікаційна ознака: ЗА ЗМІСТОМ СКОСНОГО ЗЛОЧИНУ						
[22]						
злочини в сфері відносин власності, вчинені в процесі економічної діяльності		злочини в сфері проявів монополізму і недобросовісної конкуренції		злочини в сфері відносин обслуговування населення		злочини в сфері регулювання переміщення майна через митий кордон України
злочини в сфері фінансових відносин		злочини в сфері виконання бюджету		злочини в сфері підприємницьких відносин		злочини в сфері приватизації
<u>Панченко П.Н. [161]</u>						
Посадові злочини в економічній діяльності	Незаконне підприємництво	операції з майном незаконного походження	Кредитні злочини	Недобросовісна конкуренція	Митні злочини	Податкові злочини
<u>Жалінський А.Є. [94]</u>						
проти загального порядку підприємницької діяльності		проти правил кредитних відносин		проти порядку законної конкуренції на ринку	проти фінансової системи	проти порядку зовнішньоторговельної діяльності
проти порядку обігу валютних цінностей		проти порядку сплати митних платежів та податків		проти порядку здійснення банкрутства		проти прав споживачів
<u>Яковлєв А.М. [230]</u>						
злочини посадових осіб в сфері економічної діяльності		порушення загального порядку здійснення підприємницької діяльності	злочини в сфері кредитних відносин		монополізація ринку і несумлінність конкуренції	злочини в сфері грошового обігу та цінних паперів
митні злочини		валютні злочини	злочини, пов'язані з банкрутством		податкові злочини	обман споживачів

Продовження табл. 1.3

Селівановська Ю.І. [205]					
Злочини у сфері обігу підроблених грошей, цінних паперів і платіжних документів	Злочини у сфері легалізації (відмивання) грошових коштів або іншого майна, придбаних злочинним шляхом	Злочини у сфері обігу дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння	Злочини у сфері ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів	Злочини у сфері обігу інформації, що становить комерційну, податкову або банківську таємницю	
Злочини, вчинені на ринку цінних паперів	Злочини у сфері підприємництва	Митні злочину	Злочини у сфері кредитних відносин	Злочини у сфері неспроможності (банкрутства)	Злочини у сфері недобросовісної конкуренції
Єжов Ю.А. [89, с. 51–56]					
діяння, пов'язані з злочинною поведінкою посадових осіб	злочини, основною ознакою яких є порушення загальних принципів і порядку здійснення підприємницької діяльності	злочини, пов'язані з порушенням прав і заподіяння шкоди кредиторам	злочини, пов'язані з проявом монополізму та недобросовісної конкуренції	злочини в сфері обігу грошей та цінних паперів	
злочини, пов'язані з порушенням митних правил	валютні злочину	незаконні дії, пов'язані з банкрутством	податкові злочини	дії, пов'язані з обманом споживачів	
Погосян Т.Ю. [177, с. 305–429]					
вчиняються посадовими особами	з використанням монопольного становища на ринку або примусу	з використанням обману або підкупу	з використанням прав учасника зовнішньоекономічної діяльності	шляхом ухилення від майнових зобов'язань	
шляхом незаконного використання прав на здійснення економічної діяльності	З використанням незаконно придбаного, отриманого або утримуваного майна	шляхом зловживання при випуску цінних паперів або шляхом виготовлення або збуту грошей, цінних паперів, кредитних, розрахункових карт чи інших платіжних документів	шляхом незаконного поводження з валютними цінностями		

Продовження табл. 1.3

<u>Лобанова Л.В. [141]</u>			
посягання на встановлений порядок здійснення зовнішньоекономічної діяльності	посягання на встановлений порядок нарахування і сплати податків та зборів	посягання на встановлений порядок організації підприємницької та іншої економічної діяльності	посягання на встановлений порядок здійснення банкрутства і визнання підприємств неспроможними
посягання на кредитні відносини	посягання на встановлений порядок обігу грошей, цінних паперів і валютних цінностей	посягання на свободу підприємницької та іншої економічної діяльності	посягання на встановлений порядок землекористування і обороту земельних ділянок
<u>Матусовського Г.А. [149]</u>			
виконання бюджету	фінансових відносин	підприємницьких відносин	митного регулювання
відносин власності, що пов'язані зі службовою діяльністю	захисту від монополізму і недобросовісної конкуренції		обслуговування населення
<u>Бекряшев А.К., Белозеров И.П. [14]</u>			
злочини, пов'язані з умисним порушенням правил техніки безпеки, що завдають шкоди найманим працівникам	злочини, що посягають на порядок державного регулювання економіки		злочини, пов'язані з незаконним експлуатацією природного середовища
фінансові злочини	комп'ютерні злочини	злочини, що посягають на права споживачів	злочини, що посягають на правила конкуренції
<u>Гуторова Н.О., Романов С.Ю. [77]</u>			
Злочини, пов'язані зі зловживаннями капіталовкладеннями і які завдають збитки компаньйонам, акціонерам і ін. (різноманітні незаконні операції з бухгалтерськими документами, акціями)		Злочини, що полягають у зловживаннях депозитним капіталом і завдають збитки кредиторам, гарантам (фіктивні банкрутства, шахрайства в сфері фінансів, маніпуляції з субсидіями)	
Злочини, пов'язані з порушенням правил вільної конкуренції (промислове шпигунство, штучне завищення або заниження цін, змова про фіксування цін, неправдива реклама)		Злочини, що полягають у порушенні прав споживачів (випуск недоброякісної продукції, що заподіює фізичної шкоди споживачам, різноманітні види шахрайства)	
Злочини, пов'язані з незаконною експлуатацією природи, які завдають збитків навколишньому середовищу (забруднення навколишнього середовища, порушення правил будівництва)		Злочини, що посягають на фінансову систему держави (приховання прибутків, ухилення від сплати податків, порушення контролю за торгівлею і виробництвом)	
Злочини, що полягають у зловживаннях в сфері соціального страхування і пенсійного забезпечення; злочини, пов'язані зі свідомим порушенням правил техніки безпеки, що заподіює матеріальних або фізичних збитків робітникам		Комерційні хабарі	
		Комп'ютерні злочини	

Класифікаційна ознака: ЗА СПОСОБОМ ЗДІЙСНЕННЯ ЗЛОЧИНУ			
Погосян Т.Ю. [177]			
шляхом незаконного використання прав на її здійснення		з використанням прав учасника зовнішньоекономічної діяльності	
з використанням монопольного становища на ринку або примусу		з використанням обману або підкупу	
шляхом зловживань при випуску цінних паперів або шляхом виготовлення або збуту грошей, цінних паперів, кредитних, розрахункових карт чи інших платіжних документів		з використанням незаконно придбаного, отриманого або утримуваного майна	
шляхом незаконного поводження з валютними цінностями		шляхом ухилення від майнових зобов'язань	
Лунєєв В.В. [144, с. 265-266,282]			
фінансові порушення та ухилення від сплати податків	«відмивання» злочинно отриманих грошей і власності	порушення, що завдають шкоду навколишньому середовищу	
навмисна неточність в описі товарів	недобросовісна конкуренція	біржові і банківські порушення	
монопольні злочини	митні порушення	фіктивні організації	
шахрайство (підкуп, зловживання довірою, обман покупців та ін.); 3) цифрові махінації (шахрайства)		фальсифікація бухгалтерських документів; 6) порушення ергономічних вимог і стандартів	
Класифікаційна ознака: ЗА СФЕРАМИ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ			
Афанасьєв Н.Н [7]			
злочини, що посягають на суспільні відносини, що регулюють підприємницьку та іншу економічну діяльність юридичних і фізичних осіб та інших господарюючих суб'єктів		злочини, що посягають на суспільні відносини, що регулюють кредитно-фінансову діяльність держави і господарюючих суб'єктів	
злочини, що посягають на суспільні відносини, що регулюють державного регулювання в окремих сферах суспільних відносин			
злочини, що посягають на суспільні відносини, що регулюють переміщення цінностей через митний кордон	злочини, що посягають на суспільні відносини, що регулюють порядок обчислення і сплати податків та інших платежів	злочини, що посягають на суспільні відносини, що регулюють процедуру банкрутства	злочини, що посягають на суспільні відносини, що регулюють сферу торгівлі і обслуговування населення
Митрофанов І., Гайкова Т. [155, с. 157]			
злочини проти порядку здійснення державою фінансової діяльності	злочини проти встановленого порядку обігу цінних паперів та інших документів	злочини проти встановленого порядку здійснення зовнішньоекономічної діяльності	злочини проти порядку зайняття підприємницькою й іншою господарською діяльністю
злочини проти прав і законних інтересів кредиторів	злочини проти добросовісної конкуренції	злочини проти прав і законних інтересів споживачів	злочини проти встановленого порядку приватизації

Класифікаційна ознака: ЗА ПОРУШЕННЯМ ПРИНЦИПІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ				
Лопошенко Н.А. [143, с. 8]				
посягання на суспільні відносини, засновані на принципі свободи економічної діяльності	посягання на суспільні відносини, засновані на принципі здійснення економічної діяльності на законних підставах	посягання на суспільні відносини, засновані на принципі добросовісної конкуренції	посягання на суспільні відносини, засновані на принципі добропорядності суб'єктів економічної діяльності	посягання на суспільні відносини, засновані на принципі заборони свідомо кримінальних форм поведінки в економічній д-ті
Класифікаційна ознака: ЗА СУБ'ЄКТНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ				
Попович В. М. [181]				
види злочинів, які вчиняються суб'єктами економічних відносин	злочини, які обслуговують кримінальні економічні відносини	діяння, які спрямовані на економічні відносини з метою їх припинення, витиснення суб'єктів з певної економічної діяльності, вимоги виплати грошових коштів за надання різних послуг щодо охорони, боротьби з конкурентами та перебування на території, яка контролюється певною злочинною групою		
О.М. [139, С.145]				
Розкрадання майна, незалежно від форм власності, шляхом присвоєння, розтрата і зловживання службовим становищем, а також різноманітні виробничі крадіжки, пов'язані з легальним доступом до викраденого		Корисливі злочини, що скоюються посадовими особами підприємств, організацій шляхом зловживання службовим становищем без ознак розкрадання		
Класифікаційна ознака: ЗА ОСОБЛИВОСТЯМИ ВИЗНАННЯ ЗЛОЧИНІВ В ЗАКОНОДАВСТВІ КРАЇН СВІТУ				
Додонов В.Н., Капинус О.С., Щерба С.П. [210, с. 228-229]				
діяння, які так чи інакше криміналізовані у всіх або майже всіх країнах (зокрема, незаконні дії під час банкрутства, податкові злочини, контрабанда, фальшування грошей)	діяння, які криміналізовані в більшості країн (наприклад, відмивання злочинних доходів, незаконне отримання й розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю, незаконне використання товарного знаку, незаконна організація й порушення порядку проведення азартних ігор, лихварство)		діяння, криміналізовані лише в окремих країнах (монополістичні дії та обмеження конкуренції, комерційний підкуп, порушення правил бухгалтерського обліку, порушення валютних операцій, обман споживачів тощо)	

На основі представлених підходів до класифікації економічних злочинів в науковій, довідковій та навчальній літературі, нами визначено такі напрями їх систематизації:

- за загальними складовими економічної діяльності. Дана класифікація представлена в праці: Аслаханова А.А. [5]. Зазначений напрям класифікації пов'язаний із основним підходом до розуміння сутності економічної діяльності, а саме, яка складається з таких етапів: сфера виробництво матеріальних благ та послуг; сфера обміну; сфера розподілу; сфера споживання. Такий підхід є логічним з позиції теоретичного підґрунтя формування державної політики та механізмів державного правління національною безпекою в контексті боротьби з економічної злочинності. Проте, з позиції практики, зазначений підхід є досить вузьким, адже динамічний розвиток економічних відносин, значно звужує окремі сфери економічної діяльності як за змістом так і за формою. Наприклад, сфера обміну за останні декілька десятиліть від традиційної торгівлі переросла в інтернет торгівлю та породила нові економічні концепції – «Електронна комерція». В свою чергу потреба в ефективному використанні майна та збереження екосередовища, породила таку концепцію як «Шерінгова економіка» - концепція економіки спільного користування. Нові підходи до сталого розвитку змушують переходити до основних положень «Циркулярної економіки» - концепції економічних відносин, що базують на безвідходному виробництві. Зазначенні економічні теорії та концепції як власне змінюють зміст та форму сфер економічної діяльності, так і розмивають межі між ними, що унеможлиблює визначити сферу скоєння економічного злочину, а отже сформуванню державну політику протидії. В цілому для цілей дослідження та розробки теоретичної конструкції економічних злочинів як суспільного явища зазначена класифікаційна ознака може мати місце;

- за порушенням принципів економічної діяльності. Да даної групи віднесено класифікацію, що запропонована Лопошенко Н.А. [143, с. 8]. До основних принципів економічної діяльності в умовах ринкової економіки відносять: свобода економічної діяльності; законність економічної діяльності; добросовісної конкуренції; заборона кримінальних форм поведінки суб'єктів господарювання; добропорядності суб'єктів господарювання. Зазначена класифікація певним чином може слугувати доповненням до переднього напрямку та визначає взаємозв'язок між злочинами та економічною діяльністю. Зазначена класифікаційна ознака визначає властивості економічних злочинів та служить теоретичним підґрунтям їх розгляду як суспільного явища [253]. Класифікація злочинів таким чином, дозволяє в більшій мірі визначити їх наслідки для суспільства в загалом та економічної системи зокрема, адже характеризує їх як протиправний елемент, що порушує структурні та змістовні положення економічних відносин, впливає на їх результативність, а через це і на соціальну стабільність в суспільстві. В цілому це визначає об'єктно-предметне поле державного управління національною безпекою в контексті протидії економічній злочинності;

- за сферою економічних відносин щодо якого вчинено економічний злочин. Такий напрям класифікації економічних злочинів визначено в працях Гаухман Л.Д. [35, с. 18-19], Яцеленко Б.В. [213], Істомін А.Ф. [110], Дьяков С.В., Игнат'єв А.А., Лунеев В.В. [88, 144], Шишко І.В. [41], Клепицький І. [118]. В даному контексті економічні злочини групуються за видами економічної діяльності, а саме: підприємницька діяльність; фінансово-кредитна діяльність; торгівельна діяльність; зовнішньоекономічна діяльність; діяльність в сфері публічних (державних) фінансів. В даному випадку важливе місце мають властивості власне економічного злочину та середовище його скоєння. Крім того, в залежності від виду економічної діяльності встановлюється сукупність суб'єктів

господарської діяльності, які залучені в скоєні економічного злочину, або проти яких таких злочин був вчинений. Крім того, вид економічної діяльності регулюється відповідною галуззю законодавства, а виходячи із цього держава формує межі такої діяльності на основі чого встановлюється її законність та дії, які можуть бути визнані як економічні злочини.

- за сферами суспільних відносин, що регулюють економічну діяльність.

Класифікація запропонована Афанасьєвим Н.Н [7], Митрофановим І., Гайковою Т. [155, с. 157]. Дана класифікаційна ознака визначає економічні злочини за сферами суспільних відносин, що регулюють той чи інший вид економічної діяльності. Зазначена класифікаційна ознака певним чином розширює попередню в контексті впливу на суспільні відносини та наслідки економічних злочинів для розвитку суспільства;

- за змістом скоєного злочину. Вказана класифікаційна ознака характерна для пропозицій, що представлені в працях: Панченко П.Н. [161], Жалінський А.Є. [94], Яковлев А.М. [230], Селівановська Ю.І. [205], Єжов Ю.А. [89, с. 51–56], Погосян Т.Ю. [177, с. 305–429], Лобанова Л.В. [141], Матусовського Г.А. [149], Бекряшев А.К., Белозеров І.П. [14], Гуторова Н.О., Романов С.Ю. [77]. Зазначена класифікація є розширеною складовою передньої класифікації в контексті визначення об'єкту економічного злочину. Відповідно до зазначеної класифікації встановлюються економічні злочини проти певного порядку економічної діяльності. Порядок економічної діяльності регулюється сукупністю нормативно-правових актів та певною сферою державного управління. Так, держава встановлює дозволені межі здійснення економічною діяльністю, порушення яких вважатиметься економічним злочином;

- за способом здійснення злочину. Зазначена класифікаційна ознака визначає спосіб скоєння економічного злочину. Варто зауважити, що способи скоєння економічних злочинів залежать від власне сфери

економічної діяльності в якій вони скоєнні, рівня розвитку ринкової економіки та ринку фінансових послуг, розвитку суспільних відносин та системи регулювання цієї сфери. Важливу роль на скоєння економічних злочинів в сучасних умовах господарювання мають інформаційно-комп'ютерні технології, адже все більше шахрайства із фінансовими ресурсами відбуваються в кіберпросторі. Варто зауважити, що жоден із вчених (Погосян Т.Ю. [177], Лунєєв В.В. [144, с. 265-266]), що запропонували таку класифікацію не врахували підходи до використання сучасних технологій, що може бути пов'язано із системою діючого кримінального права в Україні та країнах Східного партнерства;

- за суб'єктними особливостями. Дану класифікаційну ознаку запропонував Попович В. М. [181, 182] та визначив наступні види економічних злочинів: «1) види злочинів, які вчиняються суб'єктами економічних відносин; 2) злочини, які обслуговують кримінальні економічні відносини; 3) діяння, які спрямовані на економічні відносини з метою їх припинення, витиснення суб'єктів з певної економічної діяльності, вимоги виплати грошових коштів за надання різних послуг щодо охорони, боротьби з конкурентами та перебування на території, яка контролюється певною злочинною групою». Даний напрям класифікації варто розширити, що дозволить встановити напрями протидії економічній злочинності, шляхом впливу на суб'єктів.

Запропоновані вченими підходи до класифікації економічної злочинності в більшій мірі визначаються кримінальним правом, що діють в тій чи іншій країні, а тому не в повній мірі відповідають цілям державного управління в контексті протидії економічним злочинам як загрози національній безпеці. Саме тому вважаємо, що для цілей державного управління є потреба у формуванні комплексної класифікаційної моделі, структура, якої представлена на рис. 1.3.

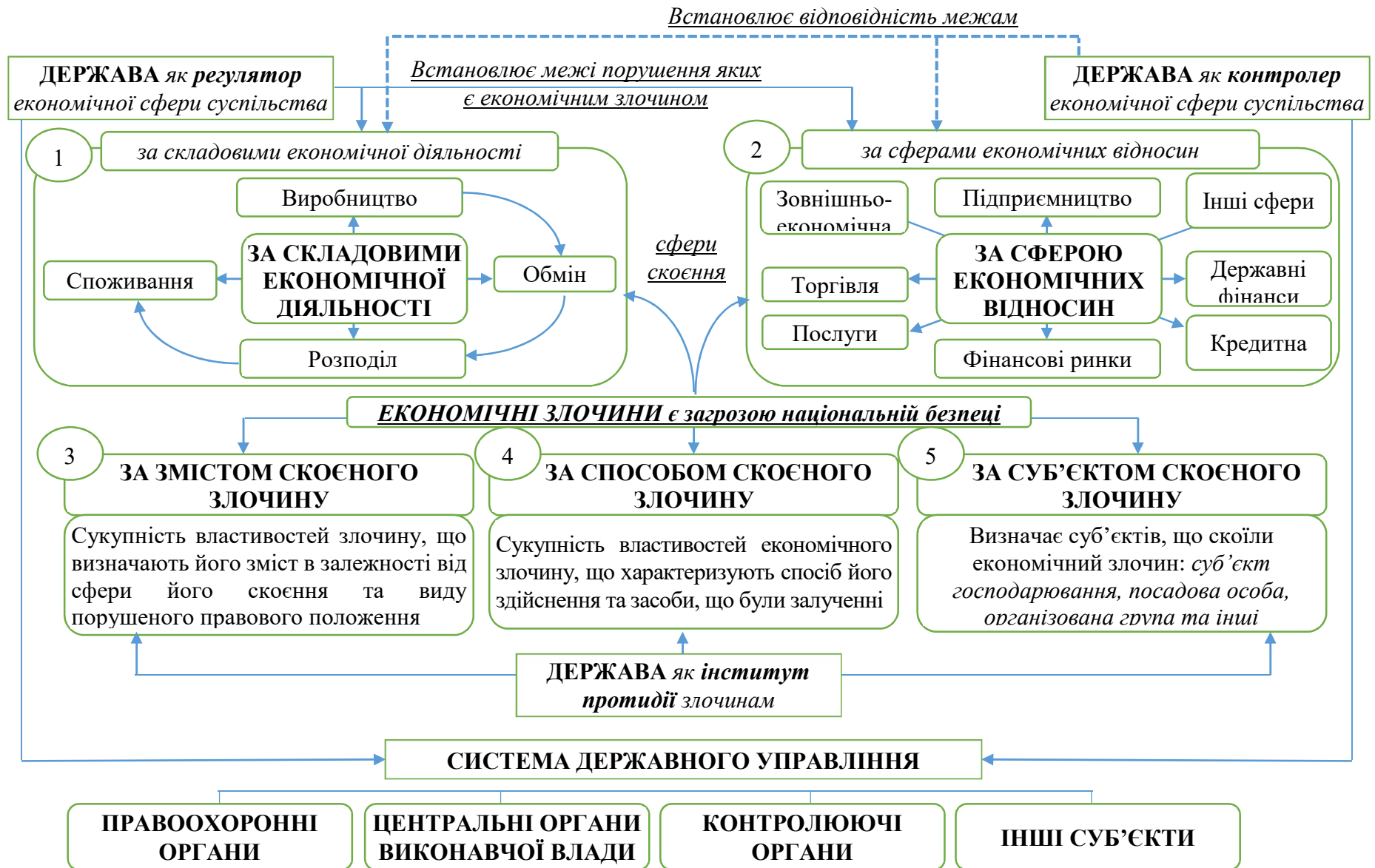

Рис. 1.3. Класифікаційна модель економічної злочинності для цілей державного управління національною безпекою

Варто зауважити роль держави може проявлятися в діяльності різних суб'єктів суспільних інститутів:

- по-перше, держава як суб'єкт, що регулює певний вид економічної діяльності;
- по-друге, держава як суб'єкт, що регулює процес боротьби з економічною злочинністю;
- по-третє, держава як інститут протидії економічним злочинам;
- по-четверте, держава як інститут контролю за економічною сферою.

Представлена класифікаційна модель економічної злочинності дозволяє в комплексі підійти до економічної злочинності як об'єкту державного управління та врахувати усі властивості при формуванні інноваційних механізмів протидії.

В цілому підводячи підсумок проведеного дослідження наголосимо, що нами обґрунтовано властивості економічної злочинності як об'єкту державного управління через: по-перше, розвиток категоріального апарату шляхом визначення даного явища з як: соціально-економічного явища, об'єкту кримінального права, об'єкту державного управління, як загрози національній безпеці; по-друге, розробку класифікаційної моделі економічної злочинності для цілей державного управління національною безпекою, яка передбачає наступні класифікаційні моделі: за складовими економічної діяльності; за сферою економічних відносин; за змістом скоєного злочину; за способом скоєного злочину; за суб'єктом скоєного злочину. Зазначене дозволило виявити роль держави в протидії економічній злочинності: як регулятора економічної сфери суспільства; як контролера економічної сфери суспільства; як інституту протидії злочинам.

Висновки до 1-го розділу

1. Боротьба з економічною злочинністю як об'єкт державного управління є особливою складовою наукового пізнання. Це обумовлено тим, що економічна злочинність є об'єктом дослідження різних суспільних наук. Питання економічної злочинності знаходиться на перетині наступних сфер наукового пізнання, зокрема: економічні науки з позиції впливу на розвиток та безпечне функціонування економічних систем різних рівнів; юридичні науки в частині правового регулювання боротьби з економічною злочинністю та сфер і галузей права, пов'язаних із їх вчиненням; соціологічні науки з позиції впливу економічних злочинів на розвиток соціуму; психологічні науки з позиції формування психологічного профілю суб'єктів економічних злочинів; політичні науки з позиції розвитку політичної свідомості в боротьбі з економічними злочинами; військові науки з позиції впливу економічних злочинів на військово-економічну безпеку держави. Зазначені сфери наукового пізнання вступають у взаємодію в частині наукових досліджень у сфері наук з державного управління. Розробка державної політики має врахувати усі сфери суспільного життя для розробки комплексу заходів із запобігання та протидії економічній злочинності як інструменту забезпечення відповідного рівня економічної безпеки держави.

2. Визначено предметно-об'єктне поле наукового дослідження проблем формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через емпіричний аналіз наукового знання з досліджуваної проблеми. Для оцінки рівня досліджуваності проблем державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності здійснено аналіз висвітлення зазначених проблем в науковій літературі шляхом застосування методів бібліометричного аналізу до пошукової платформи міжнародної наукометричної бази даних Scopus.

Вивчення активності світових вчених з питань економічної злочинності дозволило встановити тенденції розвитку окремих теоретичних, методологічних та емпіричних питань розвитку напрямів державної політики. Встановлено, що питання економічної злочинності піднімалося в 556 наукових статтях, перша з яких датується кінцем XIX століття (1893 рік). Дана стаття підготовлена британським вченим Врайт К.Д. (Wright C.D., 1893) з проблем співвідношення економічних умов із причинами злочинів.

3. Історично склалося так, що економічна злочинність супроводжує розвиток людства ще з первісного ладу, а саме з часів об'єднання общин в різні види формувань. Такі формування в результаті стали основою формування державності та виникнення перших держав в світі. Економічна злочинність та врегулювання економічних інтересів різних соціальних груп стали своєрідним каталізатором формування держави та інститутів державного управління. Сьогодні неможливо уявити, який би був рівень економічної злочинності, якби держава не виконувала правоохоронну функцію та не встановлювала обмеження щодо економічної діяльності та вплив на неї різних стейкхолдерів.

4. Економічний інтерес супроводжує функціонування людини на різних етапах розвитку соціально-економічних відносин та є стимулюючим фактором її економічної активності. Фактично, інтерес є базою формування економічних відносин у суспільстві та становить їх змістовну наповненість, визначаючи властивості економічних відносин певного суспільства та зважаючи на певний етап історичного розвитку. Саме тому досліджуючи економічну злочинність з позиції державного управління національною безпекою держави, варто враховувати цілу сукупність факторів, які визначають незаконну економічну активність людини. В більшості випадків економічні інтереси характеризують досягнення певного рівня потреб за пірамідою потреб Абрагама Маслоу. Економічна активність людини в суспільстві відбувається двома шляхами: законним та незаконним. При вивченні окремого економічного злочину,

забезпечення відповідної потреби виступатиме мотивом його скоєння, а при вивченні економічної злочинності в цілому визначатиме економічний інтерес, що переслідує відповідний суспільний інститут. Обґрунтовано, що економічний інтерес являє собою систему суспільних відносин в сферах виробництва матеріальних благ та послуг, обміну, розподілу та споживання, що базується на відносинах власності, та дозволяє задовольнити відповідні види потреб особи, групи осіб, суспільних інститутів і так далі. Економічний інтерес, будучи інституційною структурою, що формує вектор розвитку соціально-економічних відносин, фактично виступає фактором розвитку економічної системи в цілому. Кожна людина тим чи іншим чином є носієм економічних інтересів, які досить часто можуть не відповідати економічним інтересам суспільства чи інших учасників економічних відносин. За таких умов досягнення економічних інтересів може відбуватися не об'єктивним чином, а через економічні злочини, а тому взаємодія інтересів може виступати як рушійною силою соціально-економічного розвитку, так і деструктивним елементом такого розвитку, що в результаті становить загрозу національним інтересам та національній безпеці держави.

5. Забезпечення врегулювання економічних інтересів усіх учасників суспільних відносин покладається на державу, яка відповідно теж є носієм економічних інтересів. Держава повинна забезпечити досягнення економічних інтересів різними учасниками суспільних відносин об'єктивним шляхом. Це, в свою чергу, дозволить сформувати безпечне середовище як для учасників суспільних відносин, так і для держави в цілому, адже держава є носієм національних інтересів, які полягають в забезпеченні її суверенності, незалежності, цілісності. Економічна злочинність є деструктивним елементом в забезпеченні економічних інтересів учасників суспільних відносин, від рівня якої залежить не лише безпека таких відносин та її учасників, але й національна безпека держави загалом. Фактично, держава через механізми державного управління протидії економічній злочинності

забезпечує безпеку учасників суспільних відносин як їх основоположної потреби, а тому є носієм економічних інтересів, задоволення яких дозволяє досягти відповідного рівня економічної безпеки.

6. Важливою складовою формування теоретичних положень державного управління протидією економічній злочинності як складової національної безпеки держави, є обґрунтування змісту та властивостей об'єкта. В сучасній науці питання економічної злочинності як об'єкту державного управління є мало вивченим, і в більшості праць це питання розвивається з правової позиції. Проте, на сучасному етапі економічна злочинність значно вийшла за межі системи права та тепер стосується національної безпеки держави.

7. Важливим моментом при формуванні комплексного підходу до сутності економічної злочинності варто врахувати як сферу посягання так і наслідки і мету економічних злочинів. На основі проведеного дослідження та запропонованого механізму формування категоріального апарату пропонуємо наступні тлумачення економічної злочинності як:

- соціально-економічне явище: економічна злочинність – це соціально-економічне явище, яке полягає в суспільно небезпечній діяльності, яка здійснюється учасниками економічних відносин через порушення законної діяльності або здійснення незаконної діяльності та призводить до порушення інтересів економічних агентів (держави, суб'єкти господарювання, населення, міжнародні партнери та інші), принципів економічної свободи та дисбалансу в суспільних відносинах;

- об'єкт кримінального права: вид злочинної діяльності особи або групи осіб, які здійснюють суспільно-небезпечні діяння в сфері економічної діяльності через законну та незаконну діяльність з метою отримання економічних вигід, порушуючи права інших осіб та призводячи до економічних збитків;

- об'єкт державного управління: проявляється як соціально-економічне явище, що переслідується законом, адже має на меті отримання незаконної економічної вигоди особою чи групою осіб, суб'єктом господарювання або іншими особами, реалізується через законну та незаконну економічну діяльність, чинить вплив на суспільні відносини, що загрожує національній безпеці держави;

- загроза національній безпеці: економічна злочинність є загрозою національній безпеці держави, адже чинить вплив на суспільно-економічні відносини, що призводить до дисбалансу економічної системи, соціально-економічні наслідки якого викликають ризики для безпеки таких відносин.

В цілому, запропонований підхід дозволяє в комплексі підійти до вивчення економічної злочинності, сформуванню теоретико-методологічну конструкцію державного управління протидії економічній злочинності та визначити її місце в загрозах національній безпеці.

8. Класифікація економічних злочинів з позиції державного управління, дозволяє повною мірою оцінити їх властивості, що визначають рівень загрози для національної безпеки. В роботі запропоновано власний комплексний підхід до класифікації економічних злочинів, що визначають різний прояв держави, а також встановлюють комплекс їх властивостей для формування та реалізації державної політики. Зазначене формує нове наукове теоретичне знання в науці державного управління та визначає напрями розвитку методології формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Отримані теоретичні результати вперше дозволяють в комплексі підійти до вирішення нагальних проблем та формування ефективних державно-управлінських рішень в забезпеченні національної безпеки.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

2.1. Передумови формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності

Держава є інститутом стримування економічної злочинності, адже переслідує економічні інтереси, що лягають у площину забезпечення національної безпеки. Роль держави полягає в формуванні соціальних, політичних, правових, економічних та інформаційних механізмів як в частинні осмислення дисциплінованості населення та налагодження системи взаємоузгодження економічних інтересів різних суспільних інтересів так і в частинні формування дієвого механізму боротьби з економічною злочинністю як загрозою національній безпеці. «Формування національного інтересу в будь-якому суспільстві являє собою надзвичайно складний і динамічний процес, як будь-яке суспільство являє собою картину багат шарового переплетення різноманітних суперечливих інтересів. В ньому стикаються, взаємодіють, приватні специфічні інтереси різних суспільних груп. Через цю взаємодію приватних інтересів відбувається досить важка інтеграція потреб, прагнень і запитів даного суспільства в систему загальних національних інтересів. При цьому неминучі протиріччя і конфлікти, часом досить напружені» [164, с. 90]. Тому, державна політика в сфері забезпечення та протидії економічній злочинності є комплексним механізмом, що не лише визначає напрямками

та роль кримінальної політики, але й включає інші види політик як за окремими сферами державного управління, так і видами економічних злочинів.

Окремі аспекти державної політики в частині запобігання та протидії економічній злочинності викладені в працях зарубіжних вчених, зокрема: Пельзес Е. (Pelsez E.), Кендалл Р. (Kendall R.), Серіо М. (Serio M.), Накадзима К. (Nakajima C.), Альба Р.М. (Alba R.M.), Ван Зіл Ф. (Van Zyl F.), Феррейра Б. (Ferreira B.R.), Кванса Е.К. (Quansah E.K.), Бовен Дж. Е. (Bowen J.E.), Арваніти Т.М. (Arvanites T.M.), Хаклер Дж. (Hackler J.), (Mackenzie R.). Серед вітчизняних вчених досліджуванні питання вивчали: Веприцький Р.С., Закалюк А.П., Користін О.Є., Бортник С.М., Нікітін Ю.В., Андрущенко І. Ю. та інші.

«Широкого розповсюдження в сучасному суспільно-політичному житті України набули злочини в сфері господарчої діяльності. Розкрадання, фіктивне підприємництво, ухилення від сплати податків, хабарництво і багато інших злочинів стали масовими, і вразили практично всі галузі економіки. Найбільш поширені злочинні прояви в тих галузях господарства, що зайняті задоволенням життєво важливих потреб населення, зокрема, в торгівлі і побутовому обслуговуванні, на транспорті, у сфері фінансово - кредитних відносин, зовнішньоекономічної діяльності і у недержавних структурах господарювання. Економічна злочинність у значно більшій мірі, ніж загальнокримінальна, спроможна стати стилем життя значної частини населення, формувати правовий нігілізм і напівкримінальний менталітет. Мільйони громадян України займаються так званим «човниковим бізнесом», при цьому практично всі вони порушують встановлені митні правила, приховують прибутки від оподаткування та ін. Широкого розповсюдження останніми роками набуває ухилення від сплати податків за допомогою протиправної конвертації грошових коштів» [77].

В таких умовах актуалізується питання ідентифікації різних видів державної політики, що забезпечують та врегульовують процеси запобігання та протидії економічній злочинності. В цілому такі види державної політики є складовою державного управління національною безпекою держави, яка охоплює сукупність державних інтересів та інтересів інших суспільних інститутів, що забезпечує економічну незалежність стабільність економічного розвитку держави та здатність до прогресу.

Це визначає відповідальне значення науки в розробці концептуальних засад державного управління національною безпекою та механізмів запобігання та протидії економічній злочинності як визначальної загрози. Адже економічна злочинність, це не лише внутрішня загроза національній безпеці, а у зв'язку із глобалізацією стала міжнародною проблемою й відповідно є складовою зовнішніх загроз. Принциповим є розкриття власне складових державного управління та державної політики щодо економічної злочинності, виявлення сучасних тенденцій щодо видів державної політики за окремими видами економічних злочинів та обґрунтування їх місця в складі державного управління національною безпекою [139].

Вже декілька десятиліть відбувається демократизація суспільств, які впродовж ХХ століття були тоталітарними. Проте, демократизація в класичному розумінні не може вирішити усі назрілі соціально-економічні та економіко-правові проблеми, як і власне не завжди може задовільнити економічні інтереси усіх учасників суспільних відносин. Це в першу чергу обумовлено різним економічним мисленням та відсутність дисципліни в економічній поведінці. «Суспільства демократизуються, але цей процес їх розвитку не супроводжується осмисленої дисципліною людей, що характерно не тільки для товариств з обмеженим доступом до політичної і економічної діяльності, але, і для порядків відкритого, або вільного,

доступу до вказаних інституцій» [199, с. 223]. З такою ж проблемою зіткнулася і Україна після отримання незалежності та взяття курсу на впровадження ринкових механізмів державного управління.

З даного приводу Білоус В.Т. зазначає, що «становлення Української держави, зміна її політичного і соціально-економічного устрою, здійснення адміністративної реформи, безпосередня участь у міжнародних правоохоронних та інших міждержавних організаціях, стрімкий розвиток світових процесів глобалізації сприяли виникненню нових функцій держави й наповненню старих новим змістом, що вимагає відповідного наукового обґрунтування і правового забезпечення. Водночас негативні процеси, особливо тінізація економіки, зростання її кримінального сектора та інші недоліки економічного розвитку не сприяли ефективному здійсненню реформ. Це свідчить про те, що в Україні не вдалося створити належних умов для функціонування й розвитку економіки на правовій основі. Зазначені недоліки пояснюються також відсутністю відповідного теоретико-методологічного та адміністративно-правового забезпечення розвитку держави й реформаційних процесів з урахуванням перспектив міжнародної інтеграції» [18].

Саме тому таке середовище спонукає до економічних злочинів, що є невід'ємною складовою економічної системи, не зважаючи на соціальні типи держав та стилів політичного управління. Це означає, що економічна злочинність є автономною від соціальних типів держав та видів політичного управління. В залежності від соціальних типів держав та виду політичного управління визначатимуться властивості економічних злочинів, сфери їх поширення та особливості скоєння. Сивюк Л.К. з даного приводу вказує, що «Злочинність самостійна, автономна від соціального типу держав. Прояв взаємозв'язку в системах, утворених з незалежних або квазінезалежних сутностей, поведінка яких визначається їх внутрішньою

активністю, а не зовнішніми причинами і впливами. Зазначимо і те, що держава, яка має монополію на потенційне і реальне насильство як засіб стримування злочинності в будь-якому суспільстві, не може утримати збройні сили, поліцію та інші невійськові організації, що мають потенціал насильства, від неконкурентоорієнтованої поведінки» [199, с. 223]. «Політична влада фундаментально зацікавлена в певному знанні про злочинне і створенню певної стратегії управління злочинністю – в своїх економічних інтересах. Існуючий правопорядок, складовою частиною якого є і злочинність, в сучасному буржуазному суспільстві є система, створена класом капіталістів для забезпечення своїх інтересів. І цей клас зацікавлений в існуванні злочинності - в «певній мірі », тобто в деяких секторах економіки, в деяких проявах (види шахрайства, пов'язані з «освоєнням бюджетних коштів», «оптимізація бази оподаткування» та ін.). Кримінальна політика є діяльністю не тільки по подавленню, контролю злочинності (перш за все, ми маємо на увазі економічну злочинність), але і по управлінню нею, використання її в економічних цілях. Селективність кримінальної політики не випадковість, а закономірність, яка, очевидно, існувала завжди, але саме в наш час набула системного і відкритого характеру» [2].

В цілому ж попри соціальні типи держав та види політичного управління держава має забезпечити певний рівень безпеки громадян та виконання їх економічних інтересів. Зарубіжний вчений Іванов С.В. вказує, що «певні кримінально-правові формації змінюють один одного разом зі зміною курсу кримінальної політики. Як зазначалося вище, в силу об'єктивних причин (соціальних, економічних та ін.) зростає особлива загроза з боку певних видів злочинності , саме на них і повинно в першу чергу реагувати держава - засобами кримінальної політики. Кримінальна політика, вибіркова політика, вона шукає і нейтралізує найбільш

небезпечного «ворога суспільства», що представляє найбільшу загрозу безпеці (суспільства, правлячої еліти) ... Злочинність, будучи соціальним явищем і складовою частиною суспільства мімікрує паралельно з його розвитком. Це накладає особливий відбиток на формування і реалізацію кримінальної політики, ціллю якої являється протидія злочинності і забезпечення правопорядку» [111]. Система державного управління при різних політичних режимах має забезпечити взаємодію різних видів державної політики щодо запобігання та протидії економічній злочинності, адже основна мета держави як суспільного інституту є забезпечення національної безпеки.

Пропонуємо економічну злочинність як загрозу національній безпеці держави розглянути в контексті різних видів державної політики. Усі злочини пропонуємо згрупувати за наступними напрямками: в державному та корпоративному секторі. В цілому така взаємодія лягає в наступну модель державно-управлінських аспектів запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці (рис. 2.1).

Розглянемо більш детальне запропоновану нами модель взаємозв'язку національної безпеки, економічної злочинності та різних видів державної політики. Адже, національна безпека в контексті забезпечення інтересів держави як інституту, що врегульовує інтереси різних суспільних інститутів має складну внутрішню структуру, що обумовлена економічними аспектами.

Умовні позначення: АТП – антитерористична політика; ІП – інвестиційна політика; КП – конкурентна політика; МП – монетарна політика; БП – бюджетна політика; ФП – фіскальна політика; АКП – антикорупційна політика; ДКП – державна кримінальна політика

Рис. 2.1. Економічна злочинність як загроза національній безпеці: державно-управлінський аспект [43]

«Оцінка безпеки включає в себе оцінки: ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку, рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці та його відповідності рівню в найбільш розвинених і передових країнах, а також рівню, при якому загрози зовнішнього внутрішнього характеру зводяться до мінімуму, конкурентоспроможності економіки, цілісності території економічного простору, суверенітету, незалежності можливості протистояння, зовнішнім загрозам, соціальної стабільності і умов запобігання та вирішення соціальних конфліктів» [164, с.77].

В цілому економічні аспекти національної безпеки крізь призму економічної злочинності можна охарактеризувати через економічну незалежність держави та стабільність і стійкість економічної системи держави. Саме ці два критерії характеризують взаємозв'язки економічної безпеки з іншими складовими національної безпеки, а саме: політична, екологічна, військова, соціальна та інші.

Економічна незалежність. Так, в залежності від рівня економічної незалежності країни від сукупності внутрішніх та зовнішніх інститутів буде визначатися рівень національної безпеки. Адже, економічна незалежність, визначає рівень контролю системою органів державного управління над економічними ресурсами (усіх видів та форм), що дозволяє досягнути високого рівня промислового виробництва та науково-технічного прогресу результатом якого є якість продукції, що в свою чергу визначає її конкурентоспроможність на міжнародних ринках та дозволяє брати участь у світовій торгівлі. Варто зазначити, що економічна незалежність може визначатися як об'єктивними так і суб'єктивними факторами.

До об'єктивних факторів відносимо: інфраструктурний потенціал, наявність природних ресурсів, кліматичні особливості, географічне розташування, економічні ресурси, фінансовий потенціал державного

бюджету, людський потенціал, стабільність ринків, рівень здоров'я населення та інші. Крім того, до об'єктивних факторів відноситься сукупність факторів зовнішнього середовища, а саме: зовнішній борг; участь держави в міжнародних організаціях; довіра міжнародної спільноти до системи державного управління та політичної системи; доступ до донорських фінансових ресурсів; місце на міжнародних ринках товарів (робіт, послуг), капіталу і праці та інші. Залежність економічної незалежності від зовнішніх акторів обумовлена глобалізаційними процесами та міжнародним поділом праці, що робить національні економіки залежними один від одного в першу чергу, а в деяких аспектах залежними від транснаціональних корпорацій [252].

До суб'єктивних факторів ми відносимо економічну злочинність, яка проявляється як рівні внутрішніх, так і на рівні зовнішніх загроз. Той, факт, що економічні злочини можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми загрозами, підтверджується тим, що економічні відносини не знаходяться лише всередині держави, а в окремих випадках їх суб'єктами можуть виступати транснаціональні корпорації, про що свідчать корпоративні скандали початку XXI століття в США та країнах Європи.

Стабільність економічної системи держави, що в класичному розумінні означає створення відповідних гарантів для забезпечення права власності та умов для реалізації підприємницької діяльності з одного боку та стримування дестабілізуючих факторів, до яких відносимо економічні злочини. Так, економічні злочини є фактором формування тіньового сектору економіки, що знижує рівень економічної стабільності, а відповідно впливає на те, що держава не в повній мірі може убезпечити себе від ризиків внутрішнього та зовнішнього середовища політичного, соціального, військового характеру. Наприклад, низький рівень стабільності та стійкості економічного розвитку держави може призвести

до дефіциту бюджету, а отже недофінансування стратегічно-важливих сфер суспільного розвитку, якою виступає військово-промисловий комплекс. Таку ситуацію можна спостерігати з 2014 р., коли низький рівень фінансового забезпечення українських військ в Криму призвели до анексії півострову, недовіра правоохоронних органів на сході призвели до захоплення місцевої влади в Донецьку та Луганську незаконними військовими угруповання, що визнанні як терористичні організації. В 2020 р. відсутність стабільності та стійкості економічного розвитку України, через корумпованість та високий рівень тіньової економіки, призвели до низького рівня фінансування сфери охорони здоров'я і як наслідок відсутність підготовки до світової пандемії через вірус COVID-19.

Економічні злочини проникають у всі аспекти забезпечення економічної незалежності держави (виробництво, торгівля в тому числі міжнародна, обмін, науково-технічний прогрес, міжнародні фінансові ресурси) та стабільності економічної системи, а також спотворюють здатність економіки до саморозвитку та прогресу. Проникаючи у різні сфери економічні злочини не дозволяють забезпечити інвестиційно-інноваційний розвиток, сприяти модернізації інфраструктурного комплексу, знижують рівень людського потенціалу. Так, наприклад: нецільове використання державних ресурсів, або фінансових ресурсів міжнародних організацій, є власне економічним злочином, що спровоковано іншим видом економічної злочинності, а саме корупцією; злочини в сфері оподаткування можуть стосуватися як внутрішніх, так зовнішньоторговельних операцій; недобросовісна конкуренція може стосуватися як внутрішніх ринків, так і зовнішніх. Відповідно, економічні злочини знижують рівень економічної незалежності, а отже впливають на рівень національної безпеки держави через зниження стійкості та самозбереження національної економіки.

Говорячи про економічні злочини з позиції впливу на рівень національної безпеки, варто наголосити на їх наслідках, як згруповані наступним чином:

1) підвищує рівень терористичних загроз та окупації державних територій. Варто зауважити, що за неофіційними даними більшість представників терористичних організації, що захопили владу на Сході України у 2014 р., були в складі організованих злочинних угрупованнях. Крім того, високий рівень тіньового сектору знизив рівень фінансування правоохоронних органів та інформаційної проукраїнської політики, що зумовили ситуацію наслідком, якої є окупація державних територій;

2) знижує рівень інвестиційної привабливості. Більшість інвесторів при оцінці інвестицій в країни пострадянського простору враховують рівень захищеності своїх інвестицій від рейдерства та корупції. За умови високого рівня корупції та можливості рейдерських захоплень знижується рівень інвестиційної привабливості як окремого регіону (області) так і країни в цілому;

3) втрата іміджу країни на міжнародній арені. Про рівень корупції та економічної злочинності в цілому в Україні не одноразово наголошували міжнародні організації та основні міжнародні фінансові донори. Зауважимо, що міжнародна фінансова допомога від COVID-19 неодноразово була під загрозою у зв'язку із нецільовим використанням раніше виданих фінансових ресурсів, що в цілому становить загрозу стабільності системи охорони здоров'я і як наслідок ризик національній безпеці України;

4) знижує рівень обороноздатності. Фактично високий рівень корупції, нецільове використання бюджетних коштів та тіньовий сектор економіки спричинив низький рівень фінансування Української Армії в Автономній Республіці Крим, що дозволило агресору анексувати державні

території України. Це безумовно свідчить про економічну злочинність як високого рівня ризику для національної безпеки в частинні збереження територіальної цілісності;

5) підвищує рівень енергозалежності. Тіньові економічні відносини сьогодні в більшій мірі пов'язанні із використанням природних ресурсів, особливо в сфері енергозабезпечення. Це в свою чергу визначає рівень енергозалежності України від інших країн, окремі із яких є агресорами, що анексували державні території;

б) підвищення тінізації економіки. Усі без винятку економічні злочини становлять загрозу реальному сектору економіки, адже підвищують рівень тінізації економічних відносин. Особливо гостро зазначене питання стоїть в умовах використання сучасних технологій, що провокують кіберзагрози як окремим суб'єктам господарювання так і органами державної влади.

Відповідно до зазначеного державна політика в різних сферах суспільного життя в тому числі економічній діяльності, має бути направлено на реалізацію дієвих механізмів щодо управління об'єктивними факторами, а також в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці. Це дозволить в повній мірі забезпечити економічну незалежність держави [211]. Державне управління щодо запобігання та протидій економічній злочинності реалізується через різні види державної політики в тому числі через державну кримінальну політику, як особливий вид державної політики, об'єктом якої є різні види злочинів, зокрема злочинів в економічній сфері.

В цілому найбільш поширені та найбільш загрозові для національної безпеки економічні злочини пропонуємо згрупувати за державним та корпоративним секторами, що дозволяє більш детальні ідентифікувати види державної політики, що направленні та запобігання

та протидії таким видам злочинів. До економічних злочинів в корпоративному секторі відносимо: відмивання коштів та фінансуванням тероризму; недобросовісна конкуренція; економічна злочинність (рейдерство). До злочинів в державному секторі відносимо: нецільове використання бюджетних коштів, фіскальні злочини та корупція. Варто зазначити, що злочини в корпоративному та державному секторах нами виділенні з позиції учасників в такій неправомірній діяльності. При злочинах в корпоративному секторі учасниками злочину є підприємницькі структури, або особи чи групи осіб, що скоюють злочини проти підприємницьких структур, або порушують діючий порядок економічних відносин між ними. Коли мова йде про економічні злочини в державному секторі то постраждалою стороною виступає держава в цілому та окремі органи державної влади чи державні підприємства зокрема. Відповідно до зазначеної формуються різні напрями державної політики. Особливою в даному випадку є державна кримінальна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Державна кримінальна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності є новим напрямком державного управління, основним завданням якої є боротьба з економічними злочинами та її наслідками для соціально-економічного розвитку та національної безпеки.

«Не менш справедливе і зауваження про те, що кримінальна політика обумовлена реальними потребами сучасного моменту .Особливості соціально-економічної, політичної обставини відкладають відбиток на судженнях (інтелектуалів) про це явище. Звернемо увагу те, що, кажучи про кримінальну політику, ми розуміємо такі явища, як зміна або навпаки, збереження курсу кримінальної політики. Такі епітети як актуальність, ефективність кримінальної політики підкреслюють прагматичність, пристосовність і переривчастість лінії на підтримку зусиль щодо захисту будь-яких цінностей,

забезпечення пріоритетів. Все це дозволяє говорити про послідовність або непослідовність кримінальної політики; гнучкості, вибірковості, влучності або не вибірковості, незграбності кримінальної політики - в залежності від змін кон'юнктури, контексту, обстановки» [2].

«В Україні в цілому створене правове забезпечення для міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності. До таких новел чинного КК України, зокрема, слід віднести положення про визнання кримінально-правових наслідків вироку суду іноземної держави (стаття 9 КК України) та про видачу і передачу осіб, що вчинили злочин (стаття 10 КК України). Разом з тим, не можна стверджувати, що в цьому напрямку вичерпані перспективи для її подальшого розвитку. На наш погляд, положення чинного законодавства України про кримінальну відповідальність щодо законодавчих механізмів для міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності потребують певного удосконалення, як в плані реформування нині чинних положень КК України, так і в аспекті доповнення КК України новими положеннями. Зокрема, чинне кримінальне законодавство України регулює тільки питання, пов'язані з видачею чи передачею особи, яка вчинила злочин, з України до іноземної держави. Разом з тим, практика піднімає питання видачі таких осіб з іноземних держав до України. На цей рахунок у національному законодавстві будь-які положення відсутні взагалі. У зв'язку з цим уявляється за доцільне розроблення і прийняття доповнень до КК України, які б урегулювали питання, пов'язані з притягненням до кримінальної відповідальності особи, яка була видана з іноземної держави до України» [259].

В результаті проведеного дослідженнями нами визначено економічні злочини як об'єкт державного управління національною безпекою держави. Відповідно до цього були ідентифіковані найбільш поширені

види економічної злочинності в Україні та визначено їх прояв в корпоративному (недобросовісна конкуренція, легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму, рейдерство) та державному (нецільове використання бюджетних коштів, ухилення від сплати податків, корупція) секторах публічного управління. Встановлено, що економічні злочини чинять наступний вплив на рівень національної безпеки: 1) підвищує рівень терористичних загроз та окупації державних територій; 2) знижує рівень інвестиційної привабливості; 3) втрата іміджу країни на міжнародній арені; 4) знижує рівень обороноздатності; 5) підвищує рівень енергозалежності; 6) підвищення тінізації економіки.

2.2. Методологія формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності

Питання формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності є не новим як для науки державного управління, так і для права. Це обумовлено в першу чергу тим, що економічні злочини мають давню історію. Зарубіжна дослідниця Александрова І.А. за даного приводу вказує, що «Зрозуміло, кримінальна політика існувала вже в самих ранніх державах, бо, на наш погляд, де право, там і політика, одне неможливо без другого. І очевидно, основний мотив, яким керувався законодавець - суб'єкт політики, було залякування, за скоєний злочин. Початковий задум суб'єкта кримінальної був простий. Як дбайливий господар піклується про порядок у домі, так і

держава бореться з брудом у вигляді злочинності. Турбота верховної влади про ефективність державного управління сформувала антикорупційну кримінальну політику. За нашим припущенням цей різновид кримінальної політики сформувалася раніше кримінальної політики щодо протидії економічній злочинності. На нашу думку, що феномен економічної злочинності і відповідно певна стратегія протидії їй склалися тільки в буржуазному суспільстві» [2].

В цілому варто наголосити що для науки про державне управління державна кримінальна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності буде актуальна завжди, а в сучасних умовах є вкрай актуальною для України в контексті забезпечення національної безпеки.

«Організація ефективної системи попередження злочинності у сфері економіки є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, вирішення якої для багатьох країн світу є надзвичайно важливою і складною справою. Особливо це стосується країн з перехідною трансформаційною економікою, до яких належить і Україна. Як зазначив президент Академії правових наук України В. Я. Тацій на засіданні Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю 26 листопада 2001 р., “злочинність у сфері економічних відносин слід визнати за поліпроблемне явище, що виявляє собою чи не головне випробування для України як самостійної, незалежної та суверенної молодшої держави”. Проблема ця настільки складна, що величезна кількість різноманітних кримінологічних досліджень і практичних заходів, які були проведені у ХХ сторіччі для її вирішення, дали маловтішні результати. Рівень злочинності у сфері економіки впродовж ХХ сторіччя рік у рік зростав в усіх країнах світу незалежно від ступеня економічного розвитку, а наприкінці його досяг

транснаціональних масштабів і став загрозувати національній і міжнародній безпеці багатьох країн світу. Через зміни соціально-економічних умов вона постійно трансформується в нові види і форми, видозмінюються і засоби вчинення цих злочинів. Все це обумовлює постійну необхідність продовження досліджень з цієї проблематики і пошуків найбільш ефективних заходів протидії» [22].

В більшій мірі ситуацію з економічною злочинністю можна пояснити тим, що економічні інтереси особи, групи осіб, суспільства завжди йдуть попереду економічним інтересам держави. «виявлення генезису економічних інтересів держави і суспільства дозволяє стверджувати, що зміна економічних інтересів суспільства здійснюється більш швидкими темпами, ніж економічні інтереси держави. Стабільність економічних інтересів держави пояснюється соціальними і політичними функціями держави, наявністю постійних зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці» [164, с. 86].

Відповідно до ідентифікованих властивостей державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності є можливість визначити складові методології її формування, а саме:

- ідентифікація та виявлення симптомів проблеми в суспільному житті щодо економічної злочинності та їх впливу на національну безпеку;
- визначення стейкхолдерів та ідентифікація їх інтересів щодо запобігання та протидії економічній злочинності;
- обґрунтування змісту кримінальної політики як системи та як процесу запобігання та протидії економічній злочинності;
- формування об'єктно-предметного поля державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- визначення мети та завдань державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- обґрунтування напрямів формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- визначення суб'єктів формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- визначення об'єктів державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- встановлення взаємозв'язків із іншими видами державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- обґрунтування методів та принципів державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- встановлення механізмів державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності [293].

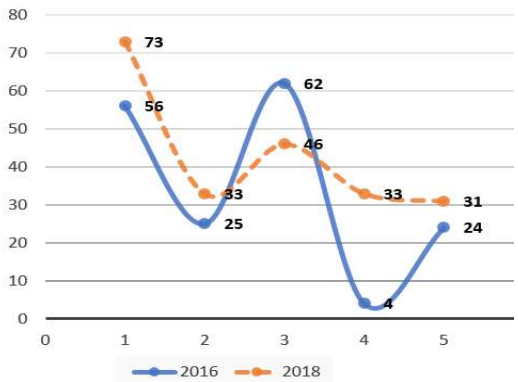
Зазначенні складові можемо покласти в наступну інформаційну модель методології формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (табл. 2.1, 2.2., 2.3, 2.4).

Запропонований нами методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності має комплексний характер, адже:

- по-перше, враховує усі рівні методології державного управління;
- по-друге, враховує особливості найбільш поширеніших економічних злочинів в Україні, що становлять загрозу національним інтересам;

Таблиця 2.2

Методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (етап: ідентифікація проблеми та виявлення її симптомів)

1. ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ТА ВИЯВЛЕННЯ ЇЇ СИМПТОМІВ																																										
<i>ОСНОВНА ПРОБЛЕМА</i>	Зростання економічної злочинності в Україні, що впливає на рівень національної безпеки та втрату іміджу на міжнародній арені																																									
<i>СИМПТОМИ ВИЯВЛЕНОЇ ПРОБЛЕМИ</i>																																										
<i>Падіння в міжнародних рейтингах, що характеризують рівень національної безпеки</i>	<i>Зростання рівня економічної злочинності в країні [195]</i>	<i>Зниження рівня довіри до стабільності соціально-економічної системи</i>																																								
<p>- за рейтингом економічної свободи Україна відноситься до країн із в основному невіЛЬНОЮ економікою;</p> <p>- за рівнем конкурентоспроможності (83 місце у 2017-2018 рр.) та легкості ведення бізнесу (64 місце у 2019 р.) Україна займає найнижчі позиції серед країн-сусідів;</p> <p>- за індексом права власності Україна займає найнижчі позиції в Європі та з 2014 р. спостерігається значне падіння індексу;</p> <p>- індекс сприйняття корупції в Україні найнижчий у порівнянні із найближчими сусідами, а також спостерігається не виконання рекомендації Transparency International в Україні;</p> <p>- за рейтингом недієздатності країн Україна входить до групи країн підвищеної уваги</p>	<p>Результати опитування РwС щодо видів економічних злочинів у 2016-2018 рр.</p> <table border="1"> <caption>Результати опитування РwС щодо видів економічних злочинів у 2016-2018 рр.</caption> <thead> <tr> <th>Тип злочину</th> <th>2016</th> <th>2018</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>56</td> <td>73</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>25</td> <td>33</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>62</td> <td>46</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>4</td> <td>33</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>24</td> <td>31</td> </tr> </tbody> </table>	Тип злочину	2016	2018	1	56	73	2	25	33	3	62	46	4	4	33	5	24	31	<p><i>Найбільш суттєві фактори, що перешкоджають іноземним інвесторам в Україні [173]</i></p> <table border="1"> <caption>Найбільш суттєві фактори, що перешкоджають іноземним інвесторам в Україні [173]</caption> <thead> <tr> <th>Фактор</th> <th>Відсоток</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>8.3</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>8.2</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>6.5</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>5.6</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>5.3</td> </tr> <tr> <td>6</td> <td>4.9</td> </tr> <tr> <td>7</td> <td>4.8</td> </tr> <tr> <td>8</td> <td>4.2</td> </tr> <tr> <td>9</td> <td>3.9</td> </tr> <tr> <td>10</td> <td>3.2</td> </tr> </tbody> </table>	Фактор	Відсоток	1	8.3	2	8.2	3	6.5	4	5.6	5	5.3	6	4.9	7	4.8	8	4.2	9	3.9	10	3.2
Тип злочину	2016	2018																																								
1	56	73																																								
2	25	33																																								
3	62	46																																								
4	4	33																																								
5	24	31																																								
Фактор	Відсоток																																									
1	8.3																																									
2	8.2																																									
3	6.5																																									
4	5.6																																									
5	5.3																																									
6	4.9																																									
7	4.8																																									
8	4.2																																									
9	3.9																																									
10	3.2																																									
	<p>1 – хабарництво та корупція; 2 – шахрайство в сфері закупівель; 3 – незаконне привласнення майна; 4 – шахрайство в сфері управління персоналом; 5 – кіберзлочини</p>	<p>1) розповсюджена корупція; 2) недовіра до судової системи; 3) монополізація ринків та захоплення влади олігархами; 4) військовий конфлікт з Росією; 5) репресивні дії правоохоронних органів; 6) нестабільна валюта і фінансова система; 7) обтяжливе та мінливе законодавство; 8) складне податкове адміністрування; 9) обмеження на рух капіталу та валютні операції; 10) зростання трудової міграції</p>																																								

Таблиця 2.3

Методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (етапи: обґрунтування змісту, визначення предметно-об'єктного поля, мети та завдань)

2. ЗМІСТ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ			
<i>ДЕРЖАВНА КРИМІНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ПРОЦЕС</i>		<i>ДЕРЖАВНА КРИМІНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК СИСТЕМА</i>	
Сукупність державно-управлінських управлінських рішень та процес їх реалізації щодо запобігання та протидії економічній злочинності		Система взаємодії органів державної влади різних рівнів та ресурсів, що залученні для запобігання та протидії економічній злочинності	
3. ПРЕДМЕТНО-ОБ'ЄКТНЕ ПОЛЕ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ			
<i>ОБ'ЄКТ</i>	Економічна діяльність суспільний інститутів на різних рівнях соціально-економічної системи, що реалізується із порушенням встановлених законодавством меж (через економічну злочинність) та становлять загрозу національній безпеці держави	<i>ПРЕДМЕТ</i>	Запобігання та протидія економічній злочинності, як інструменту реалізації економічних інтересів суспільних інститутів на різних рівнях соціально-економічної системи, в забезпеченні національної безпеки держави
4. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ			
<i>МЕТА</i>	Вироблення державно-управлінських рішень та механізмів їх реалізації щодо запобігання та протидії економічній злочинності як складової забезпечення національних інтересів, до якої залученні органи законодавчої та судової влади, органи центральної виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, правоохоронні та контролюючі органи		
<i>ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ</i>			
<i>Загальнодержавні завдання</i>		<i>Економічні завдання</i>	
Формування системи інституційних зв'язків між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності	Розробка механізмів реалізації державно-управлінських рішень щодо запобігання та протидії економічній злочинності	Забезпечення безпеки економічної діяльності різних учасників соціально-економічних відносин	Формування механізмів економічної діяльності направлених на попередження економічних злочинів
<i>Правові завдання</i>		<i>Соціальні завдання</i>	
Декриміналізація економ. злочинів	Криміналізація економ. злочинів	Оцінка соціальної стабільності в умовах економічної злочинності	Формування та реалізація превентивних соціальних заходів
Пеналізація економ. злочинів	Депеналізація економ. злочинів		

Таблиця 2.4

Методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (етапи: напрями формування, суб'єкти та об'єкти)

5 НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ		
<i>1. Запобігання та протидія недобросовісній конкуренції</i>	<i>2. Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) коштів отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму</i>	<i>3. Запобігання та протидія рейдерству</i>
6. ОБ'ЄКТИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ		
Економічна діяльність суб'єктів господарювання та / або посадових осіб на ринках товарів та послуг, окремі процеси якої порушують антимонопольне законодавство	Економічна діяльність суб'єктів господарювання та / або посадових осіб щодо легалізації доходів, які отриманні поза межами законної діяльності	Діяльність осіб або груп осіб щодо незаконного заволодіння майном або цілісними майновими комплексами суб'єктами господарювання
7. СУБ'ЄКТИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ		
1. Правоохоронні органи: <u>Національна поліція, НАБУ,</u> 2. Органи центральної виконавчої влади: <u>антимонопольний комітет, НАЗК</u> 3. Органи місцевого самоврядування: <u>управління обласних / міських / районних адміністрацій / рад та ОТГ щодо економічного, інвестиційного розвитку</u>	1. Контролюючі органи: <u>Рахункова палата, Державна аудиторська служба України, Державна податкова служба, НАЗК</u> 2. Органи центральної виконавчої влади: <u>Державна служба фінансового моніторингу</u> 3. Правоохоронні органи: <u>Національна поліція, СБУ, НАБУ, Бюро економічної безпеки</u>	1. Контролюючі органи: <u>Державна податкова служба</u> 2. Правоохоронні органи: <u>Національна поліція, СБУ, Бюро економічної безпеки</u> 3. Органи місцевого самоврядування: <u>управління обласних / міських / районних адміністрацій / рад та ОТГ щодо реєстрації суб'єктів господарювання</u>
8. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ІЗ ІНШИМИ ВИДАМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ		
- антикорупційна політика держави; - конкурентна політика (антимонопольна) держави; - інвестиційна політика держави	- монетарна політика держави; - фіскальна політика держави; - антикорупційна політика держави; - антитерористична політика держави	- інвестиційна політика держави; - конкурентна політика (антимонопольна) держави; - антикорупційна політика держави;

5 НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ		
<i>4. Запобігання та протидія ухиленню від сплати податків</i>	<i>5. Запобігання та протидія корупції</i>	<i>6. Запобігання та протидія нецільовому використанню бюджетних коштів</i>
6. ОБ'ЄКТИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ		
Оподаткування економічної діяльності суб'єктів господарювання, фізичних осіб або інших невідприємницьких організацій в частині ухилення від сплати податків	Неправомірні дії посадових осіб в системі державного управління та місцевого самоврядування, що можуть кваліфікуватися як корупційні діяння	Економічна діяльність розпорядників бюджетних коштів щодо їх цільового використання
7. СУБ'ЄКТИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ		
1. Правоохоронні органи: <u>Національна поліція, НАБУ, СБУ, Податкова Поліція, Бюро економічної безпеки</u> 2. Органи центральної виконавчої влади: <u>Державна податкова служба, Міністерство фінансів України, Міністерство внутрішніх справ</u>	1. Контролюючі органи: <u>Рахункова палата, Державна аудиторська служба України, НАЗК</u> 2. Правоохоронні органи: <u>Національна поліція, СБУ, НАБУ</u> 2. Органи центральної виконавчої влади: <u>Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ</u>	1. Контролюючі органи: <u>Рахункова палата, Державна аудиторська служба України, НАЗК</u> 2. Правоохоронні органи: <u>Національна поліція, СБУ, НАБУ, Бюро економічної безпеки</u> 2. Органи центральної виконавчої влади: <u>Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ</u>
8. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ІЗ ІНШИМИ ВИДАМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ		
- антикорупційна політика держави; - фіскальна політика держави	- бюджетна політика держави; - антикорупційна політика держави; - фіскальна політика держави;	бюджетна політика держави; - антикорупційна політика держави; - фіскальна політика держави; - монетарна політика держави

Таблиця 2.5

Методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (етапи: методи, принципи та механізми реалізації)

9. МЕТОДИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ			
<i>ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ</i>		<i>ГАЛУЗЕВІ МЕТОДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ</i>	
Організаційно-адміністративні	Економічні	Залежать від виду економічного злочину розширюють механізм застосування загальних методів державної політики	
Соціально-психологічні	Мотивуючі / стимулюючі		
10. ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ			
<i>ЗАГАЛЬНІ / УНІВЕРСАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ</i>			
Об'єктивність	Конкретність	Оптимальність / Ефективність	
Зворотного зв'язку	Правомочність	Комплексність	
Прозорість	Міжгалузевість	Системність / Постійність	
<i>ЗАГАЛЬНО ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ (ВИЗНАЧЕННІ КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ)</i>			
Демократизму	Поваги до прав та свобод людини	Законності	
Верховенства права	Рівності громадян перед законом	Гуманізму	
<i>ГАЛУЗЕВІ ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ</i>			
Відповідність міжнародним нормам щодо боротьби з економічною злочинністю (положення міжнародних організацій, резолюції міжнародних заходів)	Відповідність державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності іншим складовим політики в сфері боротьби із злочинністю	Передбачення альтернативних покаранню заходів кримінально-правового характеру (замінюючих заходів)	
Дотримання конституційних прав та свобод при розслідуванні економічних злочинів	Безкомпромісність щодо покарання за економічні злочини	Постійна взаємодія правоохоронних, контролюючих органів та органів виконавчої влади	
11. МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ			
Правовий	Організаційний	Економічний	Інформаційний

- по-третє, визначає усю сукупність суб'єктів реалізації політики;
- по-четверте, дозволяє врахувати особливості інших видів державної політики.

Варто зауважити, що реалізація зазначених методологічних положень на практиці не означає безкомпромісність виділених нами положень, а навпаки, окремі із них можуть втрати свою актуальність, або ж зміна соціально-економічне середовище зумовить потребу в розширенні запропонованих методологічних положень державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Розглянемо особливості кожного етапу більш детальноше.

1. Ідентифікація проблеми та виявлення її симптомів.

Важливою складовою формування державної політики є виявлення суспільної проблеми, що в результаті може стати проблемою державної політики. В контексті державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності варто наголосити, що «офіційна догма і наукова доктрина про кримінальну політику існують в контексті відносин влади-знання. Вони частково міфологізують кримінальну політику, виправдовуючи владу і її дію. Але для самої влади важливий критичний пафос, що виходить від незалежного експертного співтовариства. Влада формулює і проводить кримінальну політику, хоча запит на неї йде від суспільства. Кримінальна політика черпається знизу. Політичне мистецтво влади полягає у тому, щоб вловити цей запит і дати йому позитивне втілення в правових інститутах» [2].

В результаті дослідження сучасного стану проблем економічної злочинності було виявлено курс на її зростання та всебічний вплив на забезпечення національних інтересів й відповідно зниження рівня національної безпеки. Сучасний стан оцінки економічної злочинності в Україні був здійснений за наступними напрямками:

1) Падіння в міжнародних рейтингах, що характеризують рівень національної безпеки (за рейтингом економічної свободи Україна відносить до країн із в основному невільною економікою; за рівнем конкурентоспроможності (83 місце у 2017-2018 рр.) та легкості ведення бізнесу (64 місце у 2019 р.) Україна займає найнижчі позиції серед країн-сусідів; за індексом права власності Україна займає найнижчі позиції в Європі та з 2014 р. спостерігається значне падіння індексу; індекс сприйняття корупції в Україні найнижчий у порівнянні із найближчими сусідами, а також спостерігається не виконання рекомендації Transparency International в Україні; за рейтингом недієздатності країн Україна входить до групи країн підвищеної уваги).

2) Зростання рівня економічної злочинності в країні, що було встановлено на основі вивчення звітних даних правоохоронних органів України (Генеральна прокуратура, Національна поліція, Міністерство внутрішніх справ) та всеукраїнських та міжнародних досліджень з проблем економічної злочинності, що були здійсненні міжнародними консалтинговими компаніями (PwC);

3) Зниження рівня довіри до стабільності соціально-економічної системи на основі оцінки аналітичних звітів щодо довіри стейкхолдерів (внутрішніх та зовнішніх) до економічної системи України, дотримання міжнародних норм, довіри до центральної законодавчої, виконавчої та судової влади.

В цілому зазначене дозволило виявити комплекс проблем в сучасній системі запобігання та протидії економічній злочинності та визначити вектори розвитку державної кримінальної політики в досліджуваній сфері.

2. Зміст державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

«Державна політика є одним із важливих компонентів життєдіяльності суспільства, оскільки її заходи спрямовуються на поліпшення рівня проживання громадян та гарантування соціальної стабільності країни і її регіонів. Усе це спонукає вітчизняних науковців постійно розглядати теоретико-методологічні аспекти (державний процес, інститути, інструменти, моделі, формування і аналіз здійснення державної політики, її зміст і концептуальні критерії) цієї проблематики та висловлювати своє бачення щодо розуміння й визначення державної політики» [43, с. 261].

Державна політика є особливою категорією науки державного управління. Найбільш широко властивості державної політики наведено в праці Е. Янг і Л. Куїнн [231, с. 5–6].

«- державна політика – це дії, що їх реалізує владний орган, який має законодавчі, політичні та фінансові повноваження це робити;

- державна політика – це реакція держави на реальні життєві потреби чи проблеми, тобто така політика намагається реагувати на конкретні потреби або проблеми суспільства чи суспільних груп, наприклад, громадян, недержавних організацій чи органів влади;

- державна політика зорієнтована на досягнення мети, тобто намагається досягти кількох визначених цілей у спробі розв'язати або розглянути певні проблеми чи потреби в конкретному суспільстві;

- державна політика – це курс дій, тобто не одне певне рішення, дія чи реакція, а ретельно розроблений підхід або стратегія;

- державна політика – це рішення щось робити або рішення нічого не робити, що означає: визначена політика може привести до дій у спробі розв'язати проблему або ж базуватися на переконанні, що проблему буде розв'язано в рамках поточної політики, тобто не привести до жодних дій;

- державна політика здійснюється одним або групою акторів, тобто політику може реалізовувати один представник влади чи владний орган або багато гравців;
- державна політика передбачає обґрунтування дій, тобто, як правило, містить пояснення логіки, на якій вона ґрунтується;
- державна політика – це рішення, що вже ухвалене, а не намір чи обіцянка» [11, с. 5–6].

Вітчизняний дослідник І. Петренко з політологічної точки зору вважає, що державна політика «це – діяльність органів державної влади з управління та керівництва суспільством на основі єдиних цілей, принципів і методів, яка передбачає розробку, законодавче закріплення та впровадження державних цільових програм у різних сферах суспільного життя з метою розв'язання нагальних проблем чи задоволення потреб суспільства. Вагоме місце в державній політиці належить структуруванню інтересів різних груп населення та пошуку компромісу між ними, адже остаточне рішення має максимально наближати суспільний гаразд» [174 http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2011_10_10].

«У міркуванні про те, що таке кримінальна політика треба розрізняти знання і дійсність. Не можна, на наш погляд, протиставляти їх або зводити до одного з цих двох елементів кримінальну політику. Для дослідника феномен кримінальної політики в рівній мірі складається із позитивного пара, практики його застосування і висловлювань про те чи інше – укладених в певні інтелектуальні схеми (парадигми). Як відзначають теоретики правову політику можна визначити як комплекс ідей, заходів, завдань, цілей, програм, методів установок, що реалізуються у сфері дії права і за допомогою права. Кримінальна політика для нас - це комплекс, структура, система відносин. Головне - в цій структурованості, системності; без цих якостей кримінальної політики немає. Кримінальна політика проходить як певна загальна лінія, стратегія навіть через, на

перший погляд, непослідовні рішення законодавчої і судової влади. Кримінальна політика завжди є, вдала чи невдала, якщо є усвідомлена політичним класом потреба» [2].

Вивчаючи праці вітчизняних та зарубіжних вчених можна прийти до висновку, що державна політика є комплексним поняттям, а тому єдиного підходу сформувавши не можливо, авторські тлумачення будуть залежати від об'єкту та предмету дослідження. В свою чергу, сутність державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності пропонуємо розглядати за процесним та системним підходом. В результаті визначено два тлумачення:

1) *Державна кримінальна політика як процес* - сукупність державно-управлінських управлінських рішень та процес їх реалізації щодо запобігання та протидії економічній злочинності;

2) *Державна кримінальна політика як система* - система взаємодії органів державної влади різних рівнів та ресурсів, що залучені для запобігання та протидії економічній злочинності.

3. Предметно-об'єктне поле державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

«Об'єкт політики дає уявлення про все те, на що суб'єкт політики спрямовує свою перетворювальну або руйнівну політичну діяльність. Об'єкти політики - це реальна політична дійсність, характерні для неї суспільні відносини, насамперед політичні, політична система суспільства в цілому, її елементи, форми політичного життя, сфера політичних інтересів, суперечності політичного процесу як у межах країни, так і в регіональному або світовому просторі» [81, с. 17].

«Як і будь-яка інша політика, стосовно до свого предмету, кримінальна політика є відображенням в правовому дзеркалі економічного, політичного, соціального життя країни і не може бути «вище» цього життя» [8].

Вітчизняний вчений В.І. Андріяш вивчаючи концептуальні засади державної політики наголошує, що «Державна політика – це оптимальний синтез об'єктивних тенденцій суспільного розвитку і суб'єктивних суджень людей про власні інтереси в суспільстві. Державна політика дистанціюється від політики конкретних політичних сил, навіть тих які мають більшість у представницьких органах влади. По-перше, тому що необхідно, щоб державна політика представляла й інтереси меншості, інакше будуть виникати труднощі при її реалізації. По-друге, державна політика повинна бути досить стійкою, стабільною, мати історичну перспективу. По-третє, державна політика повинна виступати, об'єднуючою силою, і бути спрямованою на позитивний розвиток суспільства» [4]. Загалом погоджуючись із вченим, вважаємо, що об'єктом державної політики є певний вид суспільних відносин та / або процеси, що відбуваються в суспільстві.

Зважаючи на особливості економічних злочинів, їх міждисциплінарність та наслідки в різних сферах суспільного життя та національної безпеки в цілому, запропоновано наступні тлумачення об'єкту та предмету державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: *об'єкт* - економічна діяльність суспільних інститутів на різних рівнях соціально-економічної системи, що реалізується із порушенням встановлених законодавством меж (через економічну злочинність) та становлять загрозу національній безпеці держави; *предмет* - запобігання та протидія економічній злочинності, як інструменту реалізації економічних інтересів суспільних інститутів на різних рівнях соціально-економічної системи, в забезпеченні національної безпеки держави.

4. Мета та завдання державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

«Завдання, що здійснюються органами державного управління, є вельми різноманітними. Кожна управлінська акція передбачає наявність певної мети та використання для її досягнення відповідних засобів. Сутність та» призначення управлінської діяльності обумовлена системою соціально-економічних, соціально-політичних та інших чинників, що існують у державі. Сучасний світ зазнає постійних змін, багато з яких значною мірою впливають на всі сфери життєдіяльності суспільства, організацію системи управління ним, принципи і методи управлінської діяльності. Постійно виникають нові економічні, політичні та інші ситуації, що характеризуються неоднорідністю та викликають збільшення кількості горизонтальних і вертикальних зв'язків у побудові державноуправлінських відносин, наявністю різноманітних за своїми характеристиками суб'єктів та об'єктів управління, загрозою виникнення кризових явищ та конфліктів у взаємодії між ними. Система державного управління знаходиться у стані безперервного розвитку, які тісно пов'язані між собою. Інша справа, що зміни, які відбуваються в системі завдяки цим процесам, не завжди мають прогресивний характер або сприяють стійкому та ефективному функціонуванню системи. Будь-який розвиток спричиняє зміни в умовах і тенденціях функціонування системи, тобто на певному етапі викликає виникнення кризових явищ, конфліктів та ситуацій, що потребують втручання, врегулювання, прогнозування, передбачення та вирішення» [113, с.122].

Питання формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності потребує уточнення мети. Відповідно під метою державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності пропонуємо

розуміти: Вироблення державно-управлінських рішень та механізмів їх реалізації щодо запобігання та протидії економічній злочинності як складової забезпечення національних інтересів, до якої залученні органи законодавчої та судової влади, органи центральної виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, правоохоронні та контролюючі органи. Відповідно до визначеної мети нами ідентифіковані завдання досліджуваної політики за наступними видами.

Загальнодержавні завдання:

- 1) формування системи інституційних зв'язків між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності;
- 2) розробка механізмів реалізації державно-управлінських рішень щодо запобігання та протидії економічній злочинності.

Економічні завдання:

- 1) забезпечення безпеки економічної діяльності різних учасників соціально-економічних відносин;
- 2) формування механізмів економічної діяльності направлених на попередження економічних злочинів.

Правові завдання:

- 1) декриміналізація економічних злочинів;
- 2) криміналізація економічних злочинів;
- 3) пеналізація економічних злочинів;
- 4) депеналізація економ. злочинів.

Зазначенні правові завдання є класичними для кримінального права. «Традиційного для науки кримінального права виділення в якості основних напрямків здійснення кримінально – правової політики криміналізації, декриміналізації, пеналізації та депеналізації. За цими напрямками здійснюється кримінально – правова політика і в сучасний період, однак ними не вичерпується. Доводиться, що вагомого значення

набуває сьогодні такий напрямок здійснення кримінально–правової політики як створення національних законодавчих механізмів для міжнародного співробітництва держав у сфері протидії злочинності. Саме ці напрямки здійснення кримінально-правової політики досліджуються в подальших підрозділах» [154].

Соціальні завдання:

- 1) оцінка соціальної стабільності в умовах економічної злочинності;
- 2) формування та реалізація превентивних соціальних заходів.

В цілому саме на вирішення зазначених завдань направлені процеси формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічних злочинів. Зауважимо лише одне, що в залежності від змін соціально-економічного середовища відбувається трансформація завдань, зокрема в частинні правових завдань, що в результаті будуть впливати на економічні та соціальні завдання. Зазначений перелік завдань є загальним, а тому кожне завдання може бути розширене в залежності від виявлених симптомів проблеми державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

5 Напрями формування державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

До основних напрямів державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності ули віднесенні найбільш поширені види:

1. Запобігання та протидія недобросовісній конкуренції;
2. Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) коштів отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму;
3. Запобігання та протидія рейдерству;
4. Запобігання та протидія ухиленню від сплати податків;

5. Запобігання та протидія корупції;
6. Запобігання та протидія нецільовому використанню бюджетних коштів.

6. Об'єкти державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

«Будь-яка політика стає зрозумілою, коли зрозуміло, хто її здійснює і на що вона спрямована, тобто визначені суб'єкти й об'єкти політики в суспільстві на тому чи іншому етапі історичного розвитку. Таке визначення дає можливість з'ясувати сутність політичних відносин між суб'єктами, а також між суб'єктами та об'єктами політики, розкрити форми їх політичної поведінки, способи політичної діяльності, засоби перетворення політичного середовища» [81, с. 18].

«Зміна стратегій відносини між суб'єктом і об'єктом кримінальної політики залежить від розвитку фундаментальної науки про людину. Під впливом науки відбувається перехід від одного типу кримінальної політики до іншого. Так, наприклад, нове розуміння ролі людського фактору в конфліктах призводить деяких дослідників до необхідності відмови від «старої методології», яка вже не приносить значних результатів. Вони шукають і «знаходять» нові ідеї щодо кримінальної політики, скажімо, в світлі теорії конфлікту і така теорія може бути й іншою. Іншими словами, наука кримінальної політики розвивається слідом за розвитком наук, і нові парадигми кримінальної політики формуються слідом за науковими «переворотами» [2].

Відповідно до визначених напрямів формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності було визначено поняття об'єктів: запобігання та протидія недобросовісній конкуренції - економічна діяльність суб'єктів господарювання та / або посадових осіб на ринках товарів та послуг, окремі

процеси якої порушують антимонопольне законодавство; запобігання та протидія легалізації (відмиванню) коштів отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму - економічна діяльність суб'єктів господарювання та / або посадових осіб щодо легалізації доходів, які отриманні поза межами законної діяльності; запобігання та протидія рейдерству - діяльність осіб або груп осіб щодо незаконного заволодіння майном або цілісними майновими комплексами суб'єктами господарювання; запобігання та протидія ухиленню від сплати податків - оподаткування економічної діяльності суб'єктів господарювання, фізичних осіб або інших непідприємницьких організацій в частинні ухилення від сплати податків; запобігання та протидія корупції - неправомірні дії посадових осіб в системі державного управління та місцевого самоврядування, що можуть кваліфікуватися як корупційні діяння; запобігання та протидія нецільовому використанню бюджетних коштів - економічна діяльність розпорядників бюджетних коштів щодо їх цільового використання.

7. Суб'єкти державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Важливе значення в реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності мають суб'єкти державного управління.

«Суб'єкт політики є активним за своєю природою. Рушійною силою такої активності, цілеспрямованої політичної діяльності є наявність політичного інтересу. Ступінь активності зумовлений здатністю суб'єкта впливати на поведінку людей (взаємодіяти з іншими суб'єктами політики), підпорядковувати політичні дії виробленим цілям, спричиняти зміни в політичному стані, впливати на політичний процес» [81, с. 19].

Для досліджуваного виду політики суб'єкти є особливо важливими, адже саме вони формують інституційне середовище управління національною безпекою держави. «Найбільш гостро питання розв'язання комплексу ряду теоретичних і практичних проблем у сфері національної безпеки постали з набуттям Україною незалежності та утвердженням її суверенітету. Одна з них - пошук та протидія реальним загрозам національній безпеці, що походять з боку порушень громадського порядку та громадської безпеки, а також визначення у цьому процесі ролі державних органів, зокрема органів внутрішніх справ та органів місцевого самоврядування» [140, с. 182].

Авакян Т.А. досить ґрунтовано визначив роль суб'єктів в реалізації державної політики, зазначаючи наступне: «Суб'єкти реалізації державної політики зазвичай сприяють найбільш цивілізованому та результативному вирішенню практично значущих завдань суспільства, забезпечують надійність, стійкість відносин, що виникають між ними, підвищуючи тим самим цінність і роль права, його потенціал у запобіганні конфліктам, а взаємодія таких суб'єктів є передумовою вирішення організаційно-управлінських питань різного рівня складності» [1, с. 38]. Відповідно склад, структура та зміст діяльності суб'єктів реалізації державної кримінальної політики є важливим з позиції отримання ефекту від запобігання та протидії економічній злочинності.

Суб'єктами формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності є: органи місцевого самоврядування; контролюючі органи; правоохоронні органи; органи центральної виконавчої влади. Відповідність окремих суб'єктів напрямом реалізації досліджуваної політики представлено в табл. 2.6.

8. Взаємозв'язки із іншими видами державної політики.

Зазначенні взаємозв'язки прослідковано та описанні нами в попередньому параграфі 2.1, в розрізі кожного окремого виду економічних злочинів

Таблиця 2.6

Суб'єкти формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності

Суб'єкти	1	2	3	4	5	6
Контролюючі органи						
Державна податкова служба		+	+	+		
Рахункова палата України		+			+	+
Державна аудиторська служба		+			+	+
НАЗК	+	+			+	+
Правоохоронні органи						
Національна поліція	+	+	+	+	+	+
НАБУ	+	+		+	+	+
Бюро економічної безпеки		+	+	+	+	+
СБУ		+	+	+	+	
Центральні органи виконавчої влади						
Міністерство внутрішніх справ				+	+	+
Міністерство юстиції					+	+
Міністерство фінансів				+		
Державна служба фін. моніторингу		+				
Антимонопольний комітет України	+					
Органи місцевого самоврядування						
Галузеві управління / служби / відділи	+	+	+			

Умовні позначення: 1 - запобігання та протидія недобросовісній конкуренції; 2 - запобігання та протидія легалізації (відмиванню) коштів отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму; 3 - запобігання та протидія рейдерству; 4 - запобігання та протидія ухиленню від сплати податків; 5 - запобігання та протидія корупції; 6 - запобігання та протидія нецільовому використанню бюджетних коштів

9. Методи державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Особливою складовою методології державної політики є її методи, які класично поділяються на загальні методи та галузеві методи. До загальних методів відносяться: організаційно-адміністративні; економічні; соціально-психологічні та мотивуючі / стимулюючі. В свою чергу галузеві

методи залежать від виду економічного злочину розширюють механізм застосування загальних методів державної політики. Склад та особливості застосування галузевих методів буде розглянуто в подальших дослідженнях (параграф 2.3).

10. Принципи державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Усі принципи формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності розподіленні нами за наступними видами: загальні / універсальні принципи державної політики (об'єктивність, конкретність, оптимальність / ефективність, зворотного зв'язку, правомочність, комплексність, прозорість, міжгалузевість, системність / постійність); загально правові принципи (визначенні Конституцією України) (демократизму, поваги до прав та свобод людини, законності, верховенства права, рівності громадян перед законом, гуманізму); галузеві принципи державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (відповідність міжнародним нормам щодо боротьби з економічною злочинністю (положення міжнародних організацій, резолюції міжнародних заходів); відповідність державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності іншим складовим політики в сфері боротьби із злочинністю; передбачення альтернативних покаранню заходів кримінально-правового характеру (замінюючих заходів); дотримання конституційних прав та свобод при розслідуванні економічних злочинів; безкомпромісність щодо покарання за економічні злочини; постійна взаємодія правоохоронних, контролюючих органів та органів виконавчої влади) [91].

11. Механізми державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Інструментом реалізації методології державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності є відповідні механізми. До таких механізмів нами віднесено наступні:

- правовий – система правових інструментів щодо формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, метою яких є врегулювання економічної діяльності в країні та формування правового поля боротьби з відхиленнями (економічними злочинами) від встановлених норм. Результатом правового механізму формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності : по-перше, система нормативно-правової бази щодо регулювання економічно діяльності в країні; по-друге, систем нормативно-правової бази щодо боротьби з економічними злочинами (запобігання, протидія, виявлення, встановлення винних, покарання);

- організаційний – формування системи взаємоузгодженої та координації роботи суб'єктів реалізації державної кримінальної політики (контролюючі та правоохоронні органи, органи центральної виконавчої влади, місцевого самоврядування), що направленні на запобігання та протидію економічній злочинності та забезпечення безпеки економічної діяльності в країні. Варто зазначити, що основою організаційного механізму є правовий механізм, який формує систему нормативно-правових норм, які дозволяють налагодити взаємодію між суб'єктами різних рівнів та сфер. Особливо гостро питання організаційного механізму стоїть в сучасних умовах, коли відсутній компроміс між різними правоохоронними органами, особливо в контексті появи нових, зокрема Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної

безпеки. Крім того, не налагодженні зв'язки між контролюючими та правоохоронними органами та іншими суб'єктами реалізації державної кримінальної політики. Це в цілому знижує ефективність досліджуваної політики і як наслідок впливає на результативність державного управління національною безпекою;

- економічний – формування системи фінансового забезпечення суб'єктів формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, а також здійснення економічного стимулювання учасників економічної діяльності в якості превентивних заходів. Від ефективності економічного механізму залежить результативність діяльності правоохоронних та контролюючих органів. Крім того, економічне стимулювання суб'єктів економічної діяльності в окремих випадках повністю нівелює потребу в незаконному задоволенні особистих інтересів;

- інформаційний механізм має двосторонній прояв: по-перше, направлений на організацію інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єктами формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності; по-друге, визначає систему інформування учасників економічної діяльності щодо відповідальності за скоєння економічних злочинів. Результативність зазначеного механізму залежить від фінансового забезпечення його реалізації, а властивості від організаційного та правового механізмів [92].

Таким чином, не можливо сформувати та реалізувати ефективну державну кримінальну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності без гармонізації зазначених механізмів. Кожен крок обов'язково із визначених механізмів реалізації політики має бути узгоджений із іншими механізмами.

Підводячи підсумок проведеного дослідження, зазначимо, що нами розроблений комплексний методологічний підхід до формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Запропоновані положення в повній мірі враховують властивості об'єкту – економічні злочини та структуру державного управління та просів формування і реалізації державної політики.

2.3. Методологія реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в контексті взаємодії із іншими видами державної політики

Жоден вид державної політики не може бути реалізовано без взаємодії із усією сукупністю видів державної політики. Особливо гостро питання взаємодії стоїть перед процесами формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Це питання особливо актуальне для України та потребує відповідного вивчення з позиції науки державного управління. «Заслугове визнання сформована в науці думка про те, що наукове вчення про кримінальну політику складається тривалий час і завжди несло на собі печатку часу, країни виникнення, школи, до якої належить автор відповідної юридичної конструкції. Відбиток на практику застосування кримінального закону та інших правових засобів до злочинності накладає наука, гуманітарна наука, а побічно - і всі інші галузі наукового знання, які здатні поставити знання, корисні для соціального управління і управління людиною. Зародившись в період панування юридичного позитивізму

вчення про кримінальну політику більшу частину своєї історії залишалося позитивістським. Хоча і в цьому виді в ньому оформилося досить багато вчень, підходів, точок зору» [2].

Тому розглянемо більш детально кожен напрям державної політики щодо боротьби за економічною злочинністю за такими найбільш поширеними видами: недобросовісна конкуренція, легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму, рейдерство, нецільове використання бюджетних коштів, ухилення від сплати податків, корупція) секторах публічного управління.

Боротьба з недобросовісною конкуренцією. Недобросовісна конкуренція як вид економічної злочинності впливає на стан розвитку економічних відносин в умовах ринкової економіки. «Неправомірні дії підприємців, спрямовані на отримання неправомірних переваг при здійсненні ними господарської діяльності, можуть бути визнані недобросовісною конкуренцією, що в свою чергу є порушенням конкурентного законодавства. Основою недобросовісної конкуренції є нечесне, неправомірне ведення підприємницької діяльності. У той час, коли добросовісні учасники ринку витрачають свій час та значні кошти на здобуття ділової репутації, розробку та втілення нових технологій, заручення споживачів до використання товарів з їх торговою маркою, тобто ведуть чесну конкурентну боротьбу, їх несумлінні конкуренти всілякими шляхами намагаються неправомірно використати чужу ділову репутацію, створити перешкоди своїм конкурентам під час здійснення ними господарської діяльності і, таким чином, досягти неправомірних переваг у бізнесі» [31, с. 230].

Спотворення ринку та його монополізація впливає на стан національної безпеки, адже монополіст на будь-якому ринку товарів (робіт та послуг) чи капіталу може приймати рішення, що нашкодять соціально-

економічному розвитку регіону чи країни у цілому. Дане питання особливо загострюється в умовах глобалізаційного розвитку й відповідно зовнішньої конкуренції, коли на національні ринки виходять транснаціональні корпорації.

Вітчизняні вчені В.В. Нікулін, Н.П. Танасієнко досить влучно звертають увагу на вплив світових монополістів на рівень національної безпеки країн, що розвиваються. Так, автори зазначають, що «недобросовісну зовнішню конкуренцію, з методологічної точки зору, варто розглядати як прояв суперечності економічних інтересів різнонаціональних агентів та різних країн. Країни-метрополії та провідні корпорації обрали в якості інструменту досягнення власних економічних цілей процес організації загальносвітових ринків і єдиного економічного простору. Ці утворення ігнорують суверенність і національні інтереси країн, що інтегруються. Тому тільки на основі критичного ставлення до подібної ситуації можлива в сучасних умовах розробка і реалізація найперспективніших стратегій розвитку. Відносно „слабкі” трансформаційні країни та країни, що розвиваються, є „улюбленими” жертвами як економічної агресії ТНК з базуванням у провідних ринкових країнах, так і антидемпінгу з боку означених метрополій» [166, с. 230]. Автори досить влучно вказують, що недобросовісна конкуренція з боку міжнародних транснаціональних корпорацій чинять тиск на суверенітет держави, а також зумовлюють пригнічення національних інтересів.

Особливостями України щодо дотримання конкурентного законодавства є те, що найбільш поширенішими монополіями є:

- інституційні монополії, які виникають в країнах із слабо розвиненою економікою, та пов'язанні із превалюванням економічних інтересів лише окремих учасників суспільних відносин. Особливістю цієї монополії є її захист через адміністративні бар'єри та необмежений доступ

до державних послуг, а в окремих випадках можливість формування «правил гри» на певних ринках, а також монополією на інформацію. Такий вид монополії за своєю суттю обмежує процес задоволення та гармонізації економічних інтересів учасників суспільних відносин;

- ресурсні монополії, які виникають в результаті обмеженого доступу до природних, енергетичних, людських та інших видів економічних ресурсів. Відповідно такий доступ дає можливість монополісту впливати на цілі галузі визначати рівень енергетичної залежності держави й відповідно рівень національної безпеки;

- природні монополії, діяльність яких пов'язана із забезпечення промислового сектору та населення відповідними видами послуг. В окремих випадках природні монополії можуть впливати на діяльність суб'єктів господарювання в різних секторах економіки. Прикладом може бути, коли припинення енерго- чи газопостачання комунальним підприємствам та тимчасове припинення їх діяльності. В результаті як приклад, отримуємо відсутність теплопостачання в лікарнях, житлових будинках, закладах дошкільної освіти та школах.

Досить чітко прояв зазначених видів монополії як виду економічної злочинності та її взаємозв'язку з іншими економічними злочинами охарактеризував вітчизняний вчений Филюк Г.М.: «монополія в Україні – це синтез ринкової влади, політики, корупції і криміналітету. Монопольна влада зосереджена в руках кланово-олігархічної верхівки. Практичний досвід переконує, що в окремих галузях вітчизняної економіки має місце силове пригнічення органами влади конкуренції на користь пролобійованих компаній: господарські діяльність конкурентів може пригнічуватися за допомогою міліції, податкових органів, санепідемстанції, пожежної охорони та ін. Органи влади нерідко здійснюють примусовий розподіл ринкових ніш, віддаючи найвигідніші

сегменти «своїм» фірмам, які, у свою чергу, перераховують на користь цих органів або окремих чиновників частину одержаного надприбутку. Цілком очевидно, що таке втручання чиновників у роботу ринкового механізму завжди прямо або опосередковано забезпечує вигоди одним конкурентам і втрати іншим, сприяє трансформації конкурентних ринків у монополні. Тобто, можна констатувати, що протягом усього періоду незалежності органи державної влади фактично обслуговували інтереси окремих олігархічних груп та формували основу кримінально-кланової системи привласнення суспільних ресурсів» [217, с. 105]. Тобто, суб'єктами скоєння злочину при недобросовісній конкуренції може бути як власне суб'єкт господарювання або фізична особа чи група осіб так і посадові особи органів державної влади.

Згідно із зазначеним, протидія недобросовісній конкуренції має поєднувати в собі різноманітні механізми державного управління та види державної політики. Вітчизняні Євтушенко Є.В. [93] та Леонов Б.Д. вченні з даного приводу зазначають наступне: «Відповідно до визначення недобросовісної конкуренції захист від такого виду конкуренції розуміється як врегульована законом діяльність держави, її органів і посадових осіб, що контролюють процес конкуренції, учасників конкуренції, спрямована на встановлення елементів матеріально-правового відношення, що виникло внаслідок порушення конкуренції, правил та інших чесних звичаїв у підприємницькій діяльності, припинення недобросовісної конкуренції та притягнення винних до відповідальності» [93]. Відповідно процес запобігання та протидії недобросовісній конкуренції реалізується через різні види державної політики, а саме:

- державна антикорупційна політика. Визначає напрями формування боротьби з корупцією в частині надання необмеженого доступу окремим суб'єктам господарювання, особам чи групам осіб до

інформації, адміністративних послуг та ресурсів, або ж обмеження такого доступу іншим особам. Державна антикорупційна політика реалізується правоохоронними та антикорупційними органами;

- *державна конкурентна політика*. Визначає правила поведінки суб'єктів господарювання на ринку та відповідальність за порушення антимонопольного законодавства. Реалізація такої політики здійснюється спеціалізованим органом державного управління – Антимонопольний комітет України;

- *державна інвестиційна політика* має на меті формування інвестиційного клімату в країні та забезпечення рівня доступу на ринку товарів робіт та послуг як внутрішніх, так і зовнішніх суб'єктів господарювання. Реалізується центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Зазначенні види політики направлені та запобігання економічним злочинам в сфері порушення антимонопольного законодавства. В свою чергу протидія таким злочинам та боротьба з ними реалізується через *державну кримінальну політику*.

Боротьба з легалізацією (відмиванням) коштів отриманих злочинним шляхом та фінансуванням тероризму.

Зазначений вид економічного злочину чинить значний вплив національним інтересам та власне національній безпеці. «Ця загроза несе із собою досить негативні наслідки для суспільства, а саме: – неефективна протидія держави і суспільства легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, полегшує збагачення окремих осіб і груп людей за рахунок злочинів і робить злочинну діяльність більш привабливою і економічно вигідною; – можливість використання легалізованих брудних коштів не тільки для продовження злочинної діяльності, але і для інвестування в найбільш перспективні види економічної діяльності; – внаслідок

приховування відомостей про доходи відбувається зниження збору податків і виділення коштів на державні суспільні потреби, що загрожує фінансовій системі держави в цілому і призводить до підриву національної економіки зокрема; – використання «брудних» коштів для підкупу співробітників органів державної влади, проникнення злочинних елементів у політичні інститути, а в окремих випадках для організації і фінансування тероризму, що призводить до підриву демократичної системи, робить реальною загрозу втрати державою контролю над владою та узурпацію її злочинними елементами»[33, с. 203].

Питання легалізації доходів, що отриманні не законним шляхом є не новим в сучасному світі та його можна прослідкувати ще в стародавніх цивілізаціях. Формування та розвиток окремих методів легалізації доходів отриманих злочинним шляхом спостерігається уже у XVIII столітті. Так, вітчизняний вчений І. І. Білоус [19] вказує на те, що: «в XVIII ст. існували різні фінансові інструменти, за допомогою яких могли легалізувати злочинні доходи. Зокрема таким першим інструментом можна вважати номерні рахунки. Так, у кінці XVIII ст. деякі європейські банки стали відкривати для своїх клієнтів рахунки на умовах збереження таємниці імені їхніх власників. До кінця XIX ст. створення таких номерних рахунків стало звичайною практикою в усьому світі. Вперше, закон про банки, згідно з яким усякий банківський службовець, який розголосив інформацію про будь-який рахунок, притягувався до кримінальної відповідальності, був прийнятий в Швейцарії в 1934 році. Пізніше аналогічні закони прийняли Люксембург, Ліхтенштейн і Австрія, причому в Люксембурзі ім'я вкладника міг знати лише директор банку, а в Австрії господар рахунку міг і зовсім не називати свого імені. Власне це законодавство про дотримання банківської таємниці було визнане основною перешкодою в запобіганні та розслідуванні відповідної незаконної діяльності» [81, с. 83].

Новиков К. вивчаючи методи легалізації доходів злочинним шляхом в історичній ретроспективі наголошує на наступних із них:

- **методи ухилення від сплати податків.** «Цінним інструментом для відмивання грошей стала система «податкових гаваней», яка зародилася ще наприкінці XIX ст. У середині 1880-х років губернатор штату Нью-Джерсі провів закон, що дозволяв власника, чиї підприємства розташовувалися вздовж річки Гудзон, реєструвати свої фірми на території штату. Тобто бізнесмени з Нью-Йорка, де податки були суттєво вищими, ніж у Нью-Джерсі, отримали можливість значно полегшити податковий тягар, а влада Нью-Джерсі могла поповнювати казну штату за рахунок податкових надходжень, які текли з Великого Яблука. Через кілька років ідею підхопили власті штату Делавер, дозволивши реєстрацію на своїй території фірм зі всієї країни. Ні Нью-Джерсі, ні Делавер не були офшорами в сучасному розумінні цього слова, оскільки обидва штати залишалися в межах юрисдикції США, а отже, й заховати гроші на їхній території було нелегко. Тому в ті часи «податкові гавані» використовувалися за прямим призначенням, тобто для ухилення від сплати податків» [180];

- **методи легалізації через казино.** «Гангстери, котрі контролювали їх, просто стежили за тим, щоб частина денного надходження до каси зникла перш ніж потрапляла до бухгалтерської звітності. М.Ланський же зрозумів, що вигідніше не забирати гроші з кас гральних закладів, а додавати туди виторг від спиртного й наркотиків. У результаті підконтрольні гангстерам казино стали заявляти прибуток куди більший, ніж насправді, що дозволяло перетворювати гроші, отримані від бутлегерства, в законні доходи, з яких чесно платити податки» [180].

Проте, не зважаючи на значну історію щодо легалізації (відмивання) коштів отриманих злочинним шляхом, власне саме поняття «легалізація або відмивання» з'явилося лише 20-х роках минулого століття, коли мафіозні

незаконні угруповання почали вкладати кошти в пральні, які на той час були єдиним законним їх бізнесом. Проте досить довгий час дане поняття вживалося лише на рівні спілкування та не входило до юридичного та державницького категоріального апарату. Вперше дане поняття на офіційному рівні було вжито в США у 1988 р. «Президентською комісією США по боротьбі з організованою злочинністю в 1984 р. і тлумачилося як процес, за допомогою якого приховується існування, незаконне походження чи незаконне використання доходів, ці доходи маскуються таким чином, аби вони здавалися такими, що мають законне походження» [90, с. 20].

В міжнародній юридичній практиці дане поняття пов'язують із Віденською конвенцією ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин», яка датується 19 грудня 1988 р. Вважається, що вказаний документ фактично є початком формування міжнародного законодавства та співпраці країн світу щодо запобігання та протидії даному економічному злочину, що в окремих аспектах може призвести порушення національних інтересів і як наслідок становити загрозу національній безпеці держави.

Сучасні підходи до організації запобігання та протидії легалізації доходів отриманих злочинним шляхом почали формуватися у 1989 р. «У 1989 році, у результаті зростання проблеми відмивання грошей, на зустрічі керівників країн Великої Сімки в Парижі було створено Групу з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). FATF є найвпливовішою міжнародною організацією, що займається боротьбою з відмиванням брудних грошей. Менш ніж через рік після створення, FATF склала звіт, у якому було сформульовано базові Сорок Рекомендацій, які забезпечують широкі засади для заходів, необхідних у боротьбі проти відмивання грошей. В 1996 році ці Рекомендації було переглянуто з метою відображення типів відмивання грошей, які змінюються, а у 2003 році

додано 8 (пізніше розширених до 9) Спеціальних Рекомендацій по запобіганню фінансуванню тероризму. Ці Рекомендації є міжнародними стандартами з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення, усі країни-члени FATF взяли на себе зобов'язання боротися з відмиванням грошей і будувати свої програми боротьби на основі цих Рекомендацій» [44, с. 84].

Дослідник проблем міжнародного співробітництва правоохоронних органів Гарбовський Л.А. також зазначає, що «вагомий вплив на вдосконалення національного законодавства, розвиток співробітництва правоохоронних органів різних країн мають рішення та рекомендації міжурядових організацій спеціальної компетенції. Однією з таких організацій, документи якої представляють інтерес для міжнародного розшуку, арешту та конфіскації отриманих злочинним шляхом грошових сум і майна є Financial Action Task Force of Money Laundering (скорочено FATF) – Спеціальна фінансова комісія з проблем «відмивання» грошей. Вона заснована у липні 1989 року у Парижі на 15-й зустрічі на вищому рівні глав держав та урядів ведучих індустріальних держав світу («великої сімки»: Америки, Японії, ФРН, Франції, Великобританії, Італії, Канади) як міжурядова організація, основною метою якої є розробка та сприяння політики держав, направленої на боротьбу з «відмиванням» грошей. У лютому 1990 р. FATF був поданий перший звіт про масштаб проблеми, виявлені способи «відмивання» грошей. Крім того, у звіті було запропоновано програму боротьби з цим явищем у вигляді 40 рекомендацій, які запропоновано країнам, що її визнають, використати для вдосконалення національного законодавства» [33, с. 203, 106].

Відповідно держава є суспільним інститутом, що реалізує сукупність політик, які направлені на забезпечення національної безпеки через запобігання та протидію легалізації (відмивання) коштів отриманих

злочинним шляхом. «Для кожної держави питання боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, є питанням національної безпеки. Адже це є не лише суспільно небезпечним діянням, а й системною загрозою для фінансових ринків і національної економіки в цілому. У зв'язку з активізацією міжнародного тероризму виникають нові проблеми у сфері боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, що потребує вживання жорстких заходів для здійснення контролю за функціонуванням «тіньових» фінансових потоків. Одним із напрямів антитерористичної стратегії держави повинне бути виявлення та ефективне блокування каналів фінансової підтримки терористичних організацій» [45].

Варто зауважити, що боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів отриманих злочинним шляхом є не лише складовою політики протидії та запобіганню економічній злочинності, але й складовою набагато більшого механізму боротьби із злочинністю загалом. Наприклад, доходи, що отриманні злочинним шляхом можуть бути пов'язанні із виготовленням та торгівлею наркотичними речовинами, бандитизмом, крадіжками, вимаганням, шантажем та іншими видами злочинів. Крім того, легалізація коштів отриманих злочинним шляхом досить часто пов'язанні із таким видом злочинів як фінансування тероризму.

Для цілей даного дослідження під економічними злочинами щодо легалізації коштів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму будемо вважати умовно вчиненні дій. Для характеристики сутності зазначених дій пропонуємо застосувати положення, що визначені Директивою Європейського Парламенту та Ради про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму, якою передбачено наступне:

«а) обмін або передача власності, якщо відомо, що така власність виникла в результаті кримінальної діяльності чи участі в подібній діяльності з метою приховування або маскуванню незаконного походження власності чи сприяння будь-якій особі, яка здійснює подібну діяльність і прагне ухилитися від юридичних наслідків своїх дій;

б) приховування або маскуванню справжньої природи, джерела, місцезнаходження, розміщення, руху, прав щодо власності чи прав на власність, якщо відомо, що така власність виникла в результаті кримінальної діяльності або участі в подібній діяльності;

с) придбання, володіння або використання власності, якщо на момент отримання було відомо, що подібна власність виникла в результаті кримінальної діяльності чи участі в подібній діяльності;

д) участь у будь-яких діях, об'єднання з метою здійснення, спроби здійснення і надання допомоги, співучасть, сприяння і консультування здійснення будь-яких дій, зазначених у попередніх підпунктах» [82].

Узагальнюючи вище вказане, необхідним є ідентифікація видів державної політики, які пов'язанні із запобіганням та протидією легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму. Так, основними видами державної політики в досліджуваній сфері (економічні злочини) є:

- антикорупційна політика. Легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом в більшій мірі відбувається через доступ до державних адміністративних послуг. Так, корупція в органах державної влади може призвести до безперешкодного процесу легалізації. Відповідно антикорупційна політика тим чи іншим чином впливає на протидію легалізації (відмиванню) коштів отриманих злочинним шляхом. Встановлення відповідальності за корупцію та переслідування корупціонерів, дозволить зменшити ризик доступу злочинців до державних послуг, використання яких дозволяє здійснити зазначений

економічний злочин. Крім того, в окремих аспектах, саме отриманні кошти в результаті корупційних дій намагають легалізувати державні службовці. Досить наглядним прикладом є незаконний видобуток бурштину в Рівненській та Житомирській областях: організовані злочинні угруповання під прикриттям правоохоронних органів та корумпованих чиновників отримують доходи від видобутку, які в подальшому можуть бути легалізовані через законні види діяльності. В даному випадку легалізації підлягають два види доходів отриманих незаконним шляхом: по-перше, власне доходи від видобутку отриманні організованими злочинними угрупованнями; по-друге, доходи, що отримані корумпованими державними службовцями або правоохоронцями;

– *антитерористична політика*. Антитерористична політика має враховувати не лише особливості діяльності терористичних організацій та власне злочинів, які ними вчиняються, але й процес фінансування теоретичних організацій та окремих терористичних акцій. Фактично, припинення джерела фінансування терористичних організацій, означає припинення їх діяльності. Відповідно запобігання та протидія легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму є складовою антитерористичної політики держави. Відповідно антитерористична політика є пов'язаною із антикорупційною політикою держави, а корумповані чиновники можуть виступати суб'єктами загрози національній безпеці. Варто також зазначити, що протидія фінансуванню тероризму дозволить зменшити ризики для національної безпеки. Наприклад, припинення фінансування ЛНР/ДНР може стати фактором, що допоможе Україні повернути анексовані території;

- *монетарна політика*. Монетарну політику пов'язуємо із діяльністю банків та небанківських фінансово-кредитних установ, які є суб'єктами легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму. Зокрема, міжнародними стандартами FATF

передбачено сукупність вимог до банків та небанківських фінансових установи щодо попередження та виявлення підозрілих фінансових операцій, які можуть бути пов'язанні із легалізацією (відмиванням) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансуванням тероризму;

- **фіскальна політика.** Фіскальна політика є власне особливим видом протидії легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом, адже власне легалізацій й означає, що суб'єкт намагається узаконити злочинні доходи через сплату податків в інших законних видах діяльності. Так, суб'єкт вчинення зазначеного економічного злочину, отримавши доходи від незаконної діяльності (наркобізнес, корупція, крадіжки, вимагання, торгівля людьми, незаконний видобуток корисних копалин) намагається їх легалізувати через законний вид бізнесу з якого сплачуються податки.

Особливим видом державної політики в частині запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму є **державна кримінальна політика**, що направлення на формування комплексу заходів з ідентифікації зазначених економічних злочинів, пошуку винних осіб та системи покарання. Таким чином, державна кримінальна політика у сфері запобігання та протидії економічним злочинам є своєрідним засобом забезпечення національної безпеки України від економічних та терористичних загроз.

Боротьба з економічною злочинністю (рейдерство).

Рейдерство є особливим видом економічної злочинності для України. Це пов'язано із тим, що Україна одна з небагатьох країн де такий вид економічної злочинності є найбільш «популярним», особливо в умовах частішої зміни діаметрально-протилежних політичних сил у центральній виконавчій та законодавчій владі. «В останні роки в Україні, на відміну від країн з розвинутою економікою, де об'єднання підприємств здійснюється цивілізовано і в межах національного законодавства, ці процеси в більшості випадків відбуваються з використанням протизаконних і

неетичних методів, супроводжуються порушенням прав і законних інтересів акціонерів. І хоча в зарубіжних країнах об'єднання компаній часто розглядається як позитивний процес, має на меті зниження витрат на менеджмент і спрямоване на підвищення конкурентоспроможності, в Україні рейдерство – це подальший перепродаж активів підприємств, спрямований, у першу чергу, на власне збагачення рейдерів. Фактично відбувається корупційний переділ власності, а не процес економічної оптимізації. Крім цього, рейдерство суттєво підриває економічну безпеку держави, негативно впливає на міжнародний імідж країни, що, звичайно, знижує її інвестиційну привабливість» [227, с. 80-81]. Варто зазначити, що даний вид економічного злочину досить часто пов'язують із легалізацією (відмиванням) доходів отриманих злочинним шляхом. Зокрема, Бурбело С.О зазначає наступне: «рейдерство в умовах України виступає одним з засобів легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом. Незважаючи на те, що у високо розвинутих країнах злиття і поглинання суб'єктів бізнесу має цивілізовані і легітимні форми, в нашій державі вони набули агресивного і нерідко незаконного характеру. Тому проблеми захисту підприємств від рейдерських захоплень в сучасних умовах мають надзвичайну актуальність» [25, с. 28].

Характеризуючи рейдерство як вид економічної злочинності варто наголосити на їх властивостях, суб'єктах та видах, які визначають їх видовий поділ, що представлено в наукових працях вчених (табл. 2.1). «Статистика ГПУ щодо кількості рейдерських захоплень в Україні:

- 1690 рейдерських захоплень відбулось за останні 5 років в Україні;
- З них 654 випадки – 2018 рік;
- За даними, які містяться у Єдиному державному реєстрі судових рішень, у 2019 році наявні лише 2 вироки (один з яких не набрав законної сили);

Видовий поділ рейдерства як виду економічної злочинності

ВИДИ РЕЙДЕРСТВА			
ГРІНМЕЙЛ	БІЛЕ	СІРЕ	ЧОРНЕ
продаж пакета акцій фірмі-емітенту або поточному власнику фірми-емітента за ціною, що значно перевищує ринковий курс.	Рейдер діє виключно за законом, використовуючи залишені законодавцем лазівки, організовує скупку акцій або боргів підприємства, намагається тимчасово погіршити економічне і фінансове становище, шукає діри в статуті і т.д.	характерно використання фальсифікованих документів, незаконних зборів акціонерів, учасників. Тут є простір і для корумпування державних працівників, нотаріусів, суддів.	використовуються методи “сірого рейдерства”, але значно більше уваги приділяється корумпованості чиновників різного роду адміністрацій. Характеризується обов’язковим застосуванням фізичної сили
Професійні		Ситуаційні	
Ведуть базу даних компаній, які можна захопити. Вони здійснюють захоплення, як за власною ініціативою, так і на замовлення клієнтів. У них, нерідко, працює інтернаціональний колектив високопрофесійних фахівців		Залучають професійних рейдерів для разових, але дуже важливих для них захоплень. Часто зустрічаються такі замовники, які замовляють певне підприємство тільки для того, щоб його просто розвалити і знищити.	
СПОСОБИ ТА МЕТОДИ РЕЙДЕРСЬКИХ ЗАХОПЛЕНЬ			
Кримінальні справи	Захоплення корпоративних прав	Захоплення нерухомості	
Підкуп менеджменту	Банкрутство	Захоплення прав інтелектуальної власності	
ПРИКЛАДИ РІЗНИХ СПОСОБІВ ЗАХОПЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ			
Через акціонерний капітал		Через наймане керівництво	
Рейдери скуповують 10–15 % акцій, чого достатньо для того, аби ініціювати збори власників і ухвалити потрібне рішення, щодо зміни керівництва.		Коли менеджмент може просто “виводити” активи на підконтрольні рейдеру структури або брати кредити під заставу власності під завищені відсотки.	
ПАТ “Універмаг “Україна” ⁶		ПАТ “Готельно-туристичний комплекс “Інтурист-Закарпаття” ⁷	
Через кредиторську заборгованість		Шляхом незаконної приватизації	
Так, якщо у підприємства є декілька дрібних заборгованостей, рейдер скуповує їх і пред’являє до одноразової оплати		Умови для такого рейдерства створюються в той момент, коли підприємство приватизується незаконним шляхом	
ДП НАЕК “Енергоатом” ⁸		ТОВ “Бучанський” ⁹	

Джерело: сформовано автором на основі [182], [227]

⁶ Пов’язаний з низкою неправомірних дій представників колишнього менеджменту універмагу та інших осіб і мав на меті відсторонення від контролю за ситуацією на підприємстві міжнародного акціонера, якому належить 92,7 % статутного капіталу товариства. Відбувалися маніпуляції з організацією засідань наглядової ради та загальних зборів акціонерів, що давало можливість особам, які мали значно меншу частку в статутному капіталі, вчиняти дії, що суперечили інтересам інших акціонерів

⁷ Прокуратурою Закарпатської області порушено і розслідуються кримінальні справи за ознаками вчинення злочинів у сфері службової діяльності при переоформленні складу органів управління комплексу. Злочин полягає в тому, що Голові Правління було пред’явлено сфальсифікований протокол загальних зборів акціонерів, згідно з яким призначено новий склад Правління, а також протокол Наглядової ради в складі, суттєво відмінному від обраного на загальних зборах. Крім того, було змінено охорону готельного комплексу та встановлено контроль за установчими документами і печаткою підприємства

⁸ Тут є показовим наступний приклад – ситуація, що склалася навколо ДП НАЕК “Енергоатом”. У період з 2002 року по теперішній час на території України, Республіки Молдова та деяких країн Європейського Союзу компанією “Remington Worldwide Limited” (Гібралтар) і компаніями, яким вона передала право на здійснення вимог проти України та ДП “НАЕК “Енергоатом”, були ініційовані численні судові процеси. Головна мета полягала в заволодінні активами ДП “НАЕК “Енергоатом” та інших енергетичних компаній і банків України. Прикрим є те, що зазначені незаконні схеми заволодіння коштами та майном були “узаконені” рішеннями судів Республіки Молдова, відповідно до яких визнано борг ДП “НАЕК “Енергоатом”, ПАТ “Дніпрообленерго”, ПАТ “Одесаобленерго”, ТОВ “Луганське енергетичне об’єднання”, “Миколаївобленерго” на суму понад 350 млн грн.

⁹ Під час оформлення земельнопорядної документації ТОВ “ВВ-Брік Траст” на земельні ділянки розміром 18,4370 га було порушено вимоги Земельного кодексу України та Постанови КМУ від 26 травня 2004 р. № 677, якою затверджено Порядок розробки проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок. Зокрема, проекти землеустрою з органами містобудування та архітектури не погоджувались та головою сільської ради не підписувались

- У 2018 році – 3 вироки;
- У 2017 році – 2 вироки» [182].

Зазначене вказує на високий рівень ризику національній безпеці України.

В цілому визначенні властивості рейдерства як економічного злочину вказують на комплексну проблему та загрозу національним інтересам та безпеці. Зважаючи на сукупність осіб, які можуть бути задіяні в даному протиправному діянні, державна політика реалізується в наступних видах:

- **інвестиційна політика.** Інвестиційна політика держави повинна бути направлена на формування «правил гри» на ринках капіталів, що дозволить зберегти стабільність підприємницької діяльності. Крім того, прозорі «правила гри» дозволять в повній мірі підвищити інвестиційну стабільність в державі, а отже залучити іноземний капітал, що безумовно вплине на фінансову стабільність держави. Держава як суспільний інститут має протидіяти будь-яким економічним злочинам, що пов'язанні із незаконним заволодінням підприємствами в цілому чи їх окремими виробничими комплексами як гарантії інвестиційної стабільності;

- **конкурентна політика.** Конкурентна політика в даному напрямі буде реалізувати подібним чином і при боротьбі з недобросовісною конкуренцією, адже недобросовісна конкуренція та рейдерство є пов'язаними економічними злочинами, що переслідують одну й ту ж мету;

- **антикорупційна політика.** Рейдерство є видом економічного злочину, що в більшості випадків не може відбутися без підтримки органів державної влади місцевого самоврядування та правоохоронних органів. Відповідно держава має встановити відповідальність державних службовців за підтримку зазначених протиправних діянь. Визначити особливості їх попередження, а в окремих випадках неможливість здійснення через організацію дієвої системи контролю з боку держави.

В цілому вагоме значення протидії рейдерству належить правоохоронним органам в рамках реалізації **державної кримінальної політики**, яка є взаємопов'язані із вище представленими в частинні визначення меж економічної діяльності в країні.

Боротьба з нецільовим використанням бюджетних коштів.

Нецільове використання бюджетних коштів є особливим видом економічної злочинності, що служить вагомою загрозою національній безпеці. Адже, зазначенні види економічних злочинів проявляються на різних рівнях державного управління та сферах впливу, зокрема стратегічно важливих: оборона, охорона здоров'я, правоохоронна діяльність. Відповідно протидія нецільовому використанню бюджетних коштів є особливою та стратегічно важливою складовою державної політики. «Дотримання законності в бюджетній сфері є винятково важливим завданням державної політики та відповідних контролюючих служб. Особливо актуалізується воно в умовах модернізації та реформування бюджетних взаємовідносин, в тому числі за рахунок зміни законодавчих основ, пошуку нових механізмів систематизації вертикальних і горизонтальних управлінських зв'язків і, безумовно, оптимізації й збалансування фінансового забезпечення» [26, с. 72].

Важливість запобігання та протидії нецільовому використанні бюджетних ресурсів полягає в тому, що в Україні трирівнева система розподілу бюджетних коштів, а отже такі злочини можуть відбуватися навіть на рівні центральної виконавчої або законодавчої влади. Характеристика трьохрівневості розподілу бюджетних коштів полягає в наступному:

- перший рівень: Верховна Рада України, Верховна Рада АР Крим, місцеві ради;

- другий рівень: Міністр фінансів України, керівники місцевих фінансових органів;

- третій рівень: розпорядники бюджетних коштів, одержувачі бюджетних коштів.

Відповідно до зазначеного видами державної політики, об'єктом яких є запобігання та протидія економічним злочинам у формі нецільового використання бюджетних коштів, є:

- **бюджетна політика.** Бюджетна політика встановлює межі щодо цільового та нецільового використання бюджетних коштів та власне процес їх формування та розподілу. Відповідно правовий механізм реалізацію державної бюджетної політики формує правове поле діяльності розпорядників бюджетних коштів. Від ефективності державної бюджетної політики в цілому залежить сукупність сфер державного управління, які забезпечують національну безпеку та обороноздатність держави;

- **фіскальна політика.** Фіскальна політика держави є інструментом наповнення бюджету країни в цілому та місцевих бюджетів зокрема. В залежності від її ефективності залежить платоспроможність держави, а отже економічна стабільність і як наслідок національна безпека;

- **антикорупційна політика.** Антикорупційна політика держави направлена на протидію використанню службового становища для нецільового використання бюджетних коштів, а отже від її ефективності залежить власне і процес запобігання такому виду економічної злочинності.

Вище представленні види політики формують правове поле процесу формування та розподілу державного бюджету, а також меж перетин яких ідентифікується як нецільове використання бюджетних коштів. В свою чергу **державна кримінальна політика** визначає перетин зазначених меж як вид злочину та направлена на формування системи протидії таким економічним злочинам [107].

Боротьба з фіскальними злочинами.

Ухилення від сплати податків суб'єктами господарювання та громадянами є одним з найбільш поширених видів економічної злочинності в Україні. «Ухилення від сплати податків є одним із видів економічних злочинів. Несплачені податки звужують базу надходжень у державному і муніципальних бюджетах, що загострює проблему дефіциту коштів у держави. Збереження цього явища завдає величезної шкоди суспільству, порушуючи нормальні відносини держави з бізнесом і громадянами. Оголошені заходи боротьби з тіньовою економікою не дають бажаного ефекту з різних причин, серед яких висока здатність тіньової економіки до самовідтворення» [10, с. 67, 11]. Такий вид економічних злочинів значно підвищує обсяги тіньової економіки, що становить загрозу національній безпеці. «Обсяги тіньової економіки в Україні, за деякими експертними оцінками, перевищують більшу частину внутрішнього валового продукту. Розширення сфери тіньової економіки становить реальну загрозу національній безпеці держави. Сьогодні існує нагальна необхідність у кардинальних змінах податкової та економічної політики, удосконаленні законодавства» [152, с. 123].

В цілому система державного управління в частині запобігання та протидії економічній злочинності реалізується через такі види державної політики:

- **фіскальна політика.** Фіскальна політика формує правове поле розвитку системи оподаткування в державі й відповідно визначає межі, вихід за які буде ідентифікуватися як ухилення від сплати податків, а отже вважатися економічним злочином. Реалізація фіскальної політики може відбуватися через такі механізми як: правовий, економічний, соціальний організаційний та інші;

- **антикорупційна політика.** Застосування механізмів антикорупційної політики дозволяє зменшити ризик втручання посадових осіб в систему оподаткування і як результат зменшення ймовірності ухилення від сплати податків суб'єктами господарювання.

В цілому зазначенні види політики впливають на формування **державної кримінальної політики** в частинні запобіганні та протидії ухилення від сплати податків, реалізація механізмів якої дозволить виявити відповідальних та визначити міру покарання.

Боротьба з корупцією.

Корупція сьогодні є найбільшою загрозою для суспільства. При чому ця загроза є не новою для суспільства та існує не декілька століть: вона охоплює покоління, цивілізації та тисячоліття. Так, можливо це невід'ємна складова функціонування суспільства, так можливо докорінно її подолати не можливо, але є потреба в зменшенні її рівня, адже вона відбивається на всіх сферах функціонування людства. «Розуміння корупції як системної неефективності державного управління призводить до висновку про те, що протидіяти корупції можна за допомогою рішення деяких конкретних проблем громадян, прямо з корупцією не пов'язаних: подолання бідності, скорочення тіньової економіки, розривів у доходах, забезпечення передбачуваності дій держави і підвищення на цій основі рівня довіри до нього. Вирішення цих проблем відповідає конституційним правам і свободам громадян і оголошеним цілям державної політики» [229].

Корупція є негативною детермінантою розвитку країни та таких його складових як рівень економічної свободи, рівень безпеки, рівень слабкості країн та верховенство закону. Вивчення суспільних явищ різними науками вказує на тісних взаємозв'язок між такими з них, які на перший погляд здається мають різну направленість. В свою чергу корупція впливає майже на всі складові суспільства, є загрозою сталому розвитку країни, спричиняє

зниження рівня безпеки в країні, а також є основою процвітання тіньової економіки. З даного приводу Головка С.А. зазначає: «корупція є масове явище. Тобто, по-перше, явище, кожен елемент якого має як індивідуальними (відрізняються) так і загальними (подібними) ознаками. По-друге, характеристики (показники) одного з елементів масового явища не можуть бути отримані на основі характеристик інших одиниць (елементів), оскільки індивідуальні характеристики у різних елементів безліч і повністю або частково незалежні. Кримінальна і кримінологічна статистика, відбиваючи кількісний бік скоєних злочинів і що з ними соціальних явищ і процесів, забезпечує науку і практику боротьби зі злочинністю необхідними емпіричними відомостями, виконуючи роль фактичної основи, без опори на яку можна проводити цілеспрямовану, науково-обґрунтовану боротьбу зі злочинністю в країні» [40, С.16 - 17].

Корупція – це загроза не лише національній безпеці певної країни, це загроза регіональній та міжнародній безпеці. Сьогодні між корупцією та небезпекою країни можна ставити знак рівності. Адже, корупція впливає на всі сфери державного устрою, економічного розвитку та політичної системи. «Корупція - це феномен, який існує у всіх суспільствах і у всіх епохах, - вказує Марку Жерар, - Вона завжди послаблює економіку, підриває суспільні відносини і довіру між людьми. Вплив корупції на суспільство залежить від того, в якому масштабі вона поширена, від здійснення реальних заходів і політичної волі, спрямованих на боротьбу з корупцією, а також від поведінки громадян і ставлення суспільства» [146, с. 34]. Так, економічні наслідки корупції пов'язанні з тим, що «корупційні відносини не виникають самі по собі, а є відображенням деформації господарської системи суспільства. Розростання корупції завдає значної шкоди економіці країни, негативно позначається на соціальній атмосфері в суспільстві, веде до зростання недовіри до органів влади, деформує особистість людини, підриває основи

економічної безпеки держави, формує негативний імідж країни в очах іноземних партнерів і, як наслідок, знижує конкурентоспроможність національної економіки на світовому ринку. Тому надзвичайно важливим напрямом оцінки масштабів корупційної діяльності є її вимір» [74, с. 56].

Гаухман Л.Д. вивчаючи корупцію з точки зору злочинної діяльності визначає її як соціальне, суспільно небезпечне, загрозливе економічній і політичній безпеці країни явище, що становить сукупність злочинів, що вчиняються посадовими особами з метою особистого збагачення за рахунок держави, комерційних та інших організацій і громадян [35]. В свою чергу В.М. Юрьев та С.П. Юхачев вказують, що «корупція ставить під загрозу сам факт існування держави, виступає основною перешкодою для підвищення рівня життя населення, розвитку економіки, становлення громадянського суспільства, боротьби з організованою злочинністю» [228, с. 101].

Вітчизняні дослідники О.В. Білоцький, І.В. Підберезький, В.В. Дарвай вважають, що «під час розвитку суспільства, корупція розвивається відповідаючи провідним процесам в економіці, політиці, інших галузях соціального життя. Особливо очевидний цей процес у даний час, коли світове співтовариство інтенсивно інтегрується, а глобалізація стала природною ознакою не тільки міждержавних відносин і економічної діяльності, але і життя якщо не кожного представника людства, то всіх соціальних груп, категорій населення поза залежністю від території їхнього проживання. Корупція в міжнародному співробітництві здійснюється при створенні підприємств за участю іноземного капіталу, при реалізації інвестиційних проектів і приватизації державної власності, при вирішенні проблем розділу ринків для збуту продукції й в інших формах» [20]. В цілому погоджуємося з твердженням вчених, адже корупція це проблема не лише однієї країни це проблема міжнародних

відносин, яка проникає у всі її сфери та ставить під загрозу налагодження міждержавного діалогу, а в деяких аспектах навіть територіальну цілісність та існування держави вцілому.

Таким чином, корупція може проникати у всі сфери суспільного життя та є джерелом сукупності ризиків в економічній, соціальній, політичній та правовій системах, наслідками, яких є низький рівень національної безпеки певної країни та може спричинити небезпеку на регіональному та міжнародному рівнях. Відповідно до зазначеного, боротьба з корупцією здійснюється через наступні види державної політики: *монетарна політика, бюджетна політика, фіскальна політика, антикорупційна політика.*

Взаємозв'язок корупції із представленими видами державної політики представлено вище в контексті інших видів економічних злочинів. Відповідно особливою складовою запобігання та протидії корупції є державна кримінальна політика, яка реалізується контролюючими та правоохоронними органами, в тому числі антикорупційними органами.

За кожним видом економічного злочину визначенні види державної політики: антитерористична політика; інвестиційна політика; конкурентна політика; монетарна політика; бюджетна політика; фіскальна політика; антикорупційна політика; державна кримінальна політика. Обґрунтовано особливості реалізації державної кримінальної політики в частині запобігання та протидій економічній злочинності, що є основою формування її концептуально-методологічних положень.

Висновки до 2-го розділу

1. Держава є інститутом стримування економічної злочинності, адже переслідує економічні інтереси, що лягають у площину забезпечення національної безпеки. Роль держави полягає у формуванні соціальних, політичних, правових, економічних та інформаційних механізмів, як в частині осмислення дисциплінованості населення та налагодження системи взаємоузгодження економічних інтересів різних суспільних інтересів, так і в частині формування дієвого механізму боротьби з економічною злочинністю як загрози національній безпеці.

2. В цілому, незважаючи на соціальні типи держав та види політичного управління, держава має забезпечити відповідний рівень безпеки громадян та дотримання їх економічних інтересів. Система державного управління при різних політичних режимах має забезпечити взаємодію різних видів державної політики щодо запобігання та протидії економічній злочинності, адже основна мета держави як суспільного інституту є забезпечення національної безпеки.

3. Запропоновано явище економічної злочинності, як загрозу національній безпеці держави, розглядати в контексті різних видів державної політики. Усі злочини згруповано за наступними напрямками: в державному та у корпоративному секторах. В цілому така взаємодія є основою запропонованої моделі визначення державно-управлінських аспектів запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці.

4. Економічні злочини проникають у всі напрями забезпечення економічної незалежності держави (виробництво, торгівля в тому числі міжнародна, обмін, науково-технічний прогрес, міжнародні фінансові ресурси) та стабільності економічної системи, а також спотворюють здатність економіки до саморозвитку та прогресу. Проникаючи у різні

сфери, економічні злочини не дозволяють забезпечити інвестиційно-інноваційний розвиток, сприяти модернізації інфраструктурного комплексу, знижують рівень людського потенціалу. Так, наприклад: нецільове використання державних ресурсів, або фінансових ресурсів міжнародних організацій, є власне економічним злочином, що спровоковано іншим видом економічної злочинності, а саме корупцією; злочини в сфері оподаткування можуть стосуватися, як внутрішніх, так зовнішньоторговельних операцій; недобросовісна конкуренція може стосуватися, як внутрішніх ринків, так і зовнішніх. Відповідно, економічні злочини знижують рівень економічної незалежності, а отже впливають на рівень національної безпеки держави через зниження стійкості та самозбереження національної економіки.

5. Визначено сукупність наслідків економічних злочинів з позиції впливу на національну безпеку, зокрема: 1) підвищення рівня терористичних загроз та окупації державних територій; 2) зниження рівня інвестиційної привабливості; 3) втрата іміджу країни на міжнародній арені; 4) зниження рівня обороноздатності; 5) підвищення рівня енергозалежності; 6) підвищення тінізації економіки.

6. Обґрунтовано, що державна кримінальна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності є новим напрямком державного управління, основним завданням якої є боротьба з економічними злочинами та її наслідками задля забезпечення соціально-економічного розвитку та національної безпеки.

7. Розроблено інформаційну модель методології формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, яка передбачає наступні етапи:

- 1) ідентифікація проблеми та виявлення її симптомів, зважаючи на поширення економічних злочинів та їх впливу на економічну незалежність та довіру стейкхолдерів;
- 2) зміст державної політики як процесу та системи);
- 3) предметно-об'єктне поле;
- 4) мета та завдання (загальнодержавні, економічні, правові, соціальні);
- 5) напрями формування,
- 6) об'єкти;
- 7) суб'єкти формування і реалізації державної політики;
- 8) взаємодія із іншими видами державної політики;
- 9) методи реалізації;
- 10) принципи державної політики;
- 11) механізми реалізації.

Запропоновані положення враховують властивості об'єкту – економічні злочини та структуру державного управління, а також процеси формування і реалізації державної політики.

8. Розроблені методологічні положення формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності дозволяють в комплексі підійти до вирішення проблеми державно-управлінських рішень щодо національної безпеки, адже носять комплексний характер та враховують сучасні підходи до державного управління та правоохоронної діяльності.

РОЗДІЛ 3

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА ОЦІНКА СИМПТОМІВ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

3.1. Оцінка рівня безпеки України як середовища поширення економічної злочинності за міжнародними рейтингами

Рівень державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності оцінюється як внутрішніми, так і зовнішніми стейкхолдерами. Це обумовлено тим, що від рівня економічної злочинності в країні залежать сукупність сфер суспільного розвитку та місце країни на міжнародній арені. Відповідно економічна злочинність є загрозою різним сферам національної безпеки держави, що призводить до сукупності внутрішніх та зовнішніх ризиків. Це обумовлює особливості розвитку державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. «В ідеалі суспільство саме повинно усвідомлювати, в чому полягає найбільша небезпека для нього. Коли є соціальний запит на певну кримінальну політику або, якщо не явно виражену згоду, то принаймні готовність суспільства миритися з цією політикою і її наслідкам. В експертному середовищі цей запит повинен осмислюватися і втілюватися в програми, концепції. Погано, коли не сформовані інституції, в яких влада могла б визначити суспільні запити на кримінальну політику і в свою чергу пояснювати суспільству (експертному співтовариству) свій політичний маневр в сфері протидії злочинності» [2].

Для обґрунтування напрямів розвитку державного управління та державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидій економічній злочинності варто здійснити оцінку середовища поширення економічної злочинності, факторів її розвитку та стримування, а також її впливу на різні сфери суспільного життя. Це можливо здійснити через аналіз місця України у світових рейтингах, які оцінюють соціально-економічне середовище за такими складовими як: економічна свобода, конкурентоспроможність, легкість ведення бізнесу, корупція, надійність, дотримання права власності. Зазначенні складові сьогодні оцінюються провідними неурядовими міжнародними організаціями та впливовими виданнями.

Питання місця України в міжнародних рейтингах розглядалося в працях вітчизняних та зарубіжних вчених: А. Арсененко, В. Будкін, С. Гармаш, О. Костюк, А. Максименко, Н. Писаренко, Є. Тихомирова, А. Тищенко, Л.А. Антонюк, О.Г. Білорус, Б.М. Данилишин, Я.А. Жаліло, П. Кругман, Д.Г. Лук'яненко, В.І. Мунтіян, Дж. Міль, Г. Пастернак-Таранушенко, Д. Сакс, А.В. Степаненко, Е. Хекшер, Р. Фатхудинов, А.С. Філіпенко. Варто зазначити, що вчені при вивченні міжнародних рейтингів та місця в них України неодноразово звертали увагу на їх важливість при оцінці рівня національної безпеки, а також роль державного управління та державної політики в формуванні іміджу держави на міжнародному рівні.

«Визначення місця держави у світовій системі координат є основним завданням науковців і владних структур. Аналіз місця України як молодої держави, що активно інтегрується у світовий економічний простір, є особливо важливим для економічної безпеки держави. Адже лише з'ясувавши місце і роль нашої держави на світовому ринку, можна розробити чітку стратегію забезпечення економічної безпеки. Рейтингові

оцінки виступають своєрідним орієнтиром як для ТНК та інвестиційних фондів, які мають намір вкласти кошти за кордоном, так і для урядів держав, адже рейтинги індексів є важливим інструментом, який політичні діячі та лідери бізнесу можуть використати для формулювання досконалішої економічної політики, забезпечення економічної безпеки та інституціональних реформ в економіці» [45].

Економічна злочинність впливає на сукупність складових суспільних відносин, які цілому визначають місце держави в геополітичному просторі та формують рівень її національної безпеки. Оцінку сучасного рівня України з позиції складових що формують рівень національної безпеки розглянемо в контексті наступних позицій: економічна свобода України та її місце в світовому рейтингу; індекс конкурентоспроможності України; індекс легкості ведення бізнесу; індекс прав власності; індекс сприйняття корупції; місце України в рейтингу недієздатності держав. Кожен із представлених рейтингів та індексів враховує тим чи іншим чином певні види економічних злочинів. Крім того, оцінка політичного, правового, соціального, економічного середовищ розвитку суспільства в певній країні визначає особливості економічних злочинів та напрями їх поширення.

Зазначенні рейтинги формуються міжнародними незалежними організаціями, методологія яких дозволяє говорити про певний рівень їх об'єктивності для цілей наукових досліджень (табл. 3.1). Вивчивши методологію розрахунку вказаних індексів та формування рейтингів можна із впевненістю говорити, що вони враховують окремі складові економічної злочинності в досліджуваних країнах.

Таблиця 3.1

Міжнародні рейтинги країн світу, що враховують рівень економічної злочинності

Показник	Організація
Індекс економічної свободи	<i>Wall Street Journal</i> ¹⁰ – найвпливовіше американське видання <i>Heritage Foundation</i> ¹¹ - стратегічний дослідницький інститут США
Індекс конкуренто-спроможності	<i>World Economic Forum</i> ¹² - міжнародна неурядова організація, що займається розвитком міжнародної співпраці
Індекс легкості ведення бізнесу	<i>Світовий банк</i> ¹³ – міжнародна фінансово-кредитна організація, метою діяльності якої є фінансування розвитку держав
Індекс прав власності	<i>Property Rights Alliance</i> ¹⁴ - дочірня компанія American's for Tax Reform Foundation, виступає організацією, яка займається захистом інновацій, прав інтелектуальної власності та прав фізичної власності у всьому світі
Індекс сприйняття корупції	<i>Transparency International</i> ¹⁵ - антикорупційна міжнародна неурядова організація, що заснована у 1993 р. в Берліні
Індекс недієздатності держави	<i>Fund for Peace</i> ¹⁶ - це незалежна некомерційна організація зі штаб-квартирою у Вашингтоні, округ Колумбія, з офісами в Абуджі, Нігерія, Аккра, Гана та Туніс, Туніс

1. Економічна свобода в Україні та її місце в світовому рейтингу.

В класичному розумінні економічна свобода характеризує право людини на управління власною справою та власністю. Основні показники, що характеризують рівень дотримання такого права включенні до індексу економічної свободи. Формування даного індексу відбувається щорічно уже 25 років поспіль на основі вивчення більшості країн світу (1995 р.). Розрахунок відбувається за декількома показниками, що характеризують рівень свободи особи або групи осіб в різних сферах економічних

¹⁰ <https://www.wsj.com/>

¹¹ <https://www.heritage.org/>

¹² <https://www.weforum.org/>

¹³ www.worldbank.org

¹⁴ <https://www.propertyrightsalliance.org/>

¹⁵ <https://ti-ukraine.org/about/#history>

¹⁶ <https://fundforpeace.org/who-we-are/>

відносин: свобода бізнесу, свобода торгівлі, податкова свобода, державні витрати, грошова свобода, свобода інвестицій, фінансова свобода, захист прав власності, свобода від корупції, свобода трудових відносин. Особливості формування індексу економічної свободи України за такими сферами представлено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Складові економічної свободи України за 2016-2020 рр.

Показник	Рівень	2016	2017	2018	2019	2020
Свобода бізнесу	Індекс	56,8	62,1	62,7	66,1	61,3
	Відхилення	X	5,3	0,6	3,4	-4,8
Свобода торгівлі	Індекс	85,8	85,9	81,1	75	81,2
	Відхилення	X	0,1	-4,8	-6,1	6,2
Податкова свобода	Індекс	78,6	78,6	80,2	81,8	81,1
	Відхилення	X	0	1,6	1,6	-0,7
Державні витрати	Індекс	30,6	38,2	45	46,9	47,2
	Відхилення	X	7,6	6,8	1,9	0,3
Грошова свобода	Індекс	66,9	47,4	60,1	58,6	63
	Відхилення	X	-19,5	12,7	-1,5	4,4
Свобода інвестицій	Індекс	20	25	35	35	35
	Відхилення	X	5	10	0	0
Фінансова свобода	Індекс	30	30	30	30	30
	Відхилення	X	0	0	0	0
Захист прав власності	Індекс	25	41,4	41	43,9	47,5
	Відхилення	X	16,4	-0,4	2,9	3,6
Свобода від корупції	Індекс	26	29,2	29	29,6	37,9
	Відхилення	X	3,2	-0,2	0,6	8,3
Свобода трудових відносин	Індекс	47,9	48,8	52,8	46,7	48,3
	Відхилення	X	0,9	4	-6,1	1,6
Загалом	Індекс	56,8	62,1	62,7	66,1	61,3
	Відхилення	X	5,3	0,6	3,4	-4,8

Джерело: розроблено автором на основі [262, 61]

Характеризуючи представленні результати аналізу індексу економічної свободи України за складовими можливо надати наступну характеристику:

- за останні п'ять років спостерігається не однозначна ситуація щодо економічної свободи та місце України в світовому рейтингу. Зокрема, з 2016 по 2019 роки спостерігається тенденція до зростання загального показника економічної свободи, в 2017 р. відбулося навіть різке

збільшення показника на 5,3 одиниці. В той же час зазначений показник значно впав у 2020 році на 4,8 одиниці у порівнянні 2019 року та становив – 61,3. В більшій мірі така ситуація обумовлена зменшенням показника свободи бізнесу на 4,8 одиниці;

- у 2020 році спостерігалось збільшення показника свободи торгівлі на 6,2 пункти, не зважаючи на те, що за попередні роки зазначений показник завжди показував негативну динаміку (2018 р. на – 4,8; 2019 р. на – 6,1). Найбільше значення індексу свободи торгівлі спостерігалось у 2017 р. 85,9, а найменше у 2019 р. – 75;

- індекс податкової свободи в Україні не значно впав у 2020 р. на 0,7 пункти та становив – 81,1 пункт. Найбільше значення зазначеного показника спостерігалось у 2019 р. – 81,8, а найменше у 2016 та 2017 рр. – 78,6;

- позитивна динаміка щодо складових індексу економічної свободи України спостерігалася в частинні державних витрат. Відповідно найбільший показник спостерігається у 2020 р. – 47,2. Зазначений показник 2019 р. мав значення 46,9; 2018 р. – 45; 2017 р. – 38,2; 2016 р. – 30,6;

- грошова свобода як складова індексу економічної свободи України характеризується різносторонніми падіннями та підйомами. Проте, варто зауважити, що за досліджуваний період найбільше значення зазначеного показника був лише у 2016 р. та становив 66,9. В свою чергу найменше значення у 2017 р. – 47,4. У 2020 р. спостерігалось збільшення показника на 4,4 пункти та становив 63 одиниці.

- інвестиційна свобода певне єдиний найнижчий показник із складових економічної свободи України, але за останні 5 років показує значну позитивну динаміку. Так, у 2016 р. зазначений показник склав 20 одиниць та збільшився у 2017 р. на 5 одиниць, а у 2018 р. – 10 одиниць. У 2019 р. та 2020 р. зазначений показник не змінювався;

- показник фінансової свободи за останні 5 років не змінювався взагалі та становить 30 пунктів;

- важливим показником з позиції оцінки економічної свободи та рівня економічної злочинності в країні є захист прав власності. Зазначений показник у 2016 р. становив – 25 пунктів, у 2017 р. збільшився на 16,4 пункти до 41,4, у 2018 р. спостерігається зменшення на 0,4. Збільшення показника спостерігається у 2019 р. до 43,9 пунктів, а у 2020 р. до 47,5 одиниць;

- корупція будучи одним із видів економічних злочинів оцінюється за показником свободи від корупції та теж є складовою економічної свободи країни. Даний показник зростав у 2019 р у порівнянні з 2018 р.. на 0,6 та становив 29,6, а у 2020 р. у порівнянні із попереднім роком зріс на 8,3 та становить 37,9;

- показник свободи трудових відносин в складі економічної показував зростання у 2017 р. на 0,9 та становив 48,8 одиниць, у 2018 р. на 4 та становив 52,8. У 2019 році спостерігається не значне падіння до 46,7, а у 2020 р. зростання до 48,3.

Дослідження місця України в світовому рейтингу за індексом економічної свободи здійснено в порівнянні із країнами пострадянського простору (табл. 3.3). Більшість країн пострадянського простору попадають в світовий рейтинг за економічною свободою в наступні групи країн: країни із в основному вільною економікою; країни з помірно вільною економікою; країни із в основному не вільною економікою; країни з не вільною економікою; деспотичні країни.

Таблиця 3.3

Місце України в рейтингу пострадянських країн за рівнем економічної свободи

2010 рік			2015 рік			2019 рік		
Місце	Країна	Індекс	Місце	Країна	Індекс	Місце	Країна	Індекс
Країни із в основном увільною економікою								
16	Естонія	74,7	8	Естонія	76,8	15	Естонія	76,6
26	Грузія	70,4	15	Литва	74,7	16	Грузія	75,9
29	Литва	70,3	22	Грузія	73,0	21	Литва	74,2
						35	Латвія	70,4
Країни з помірно вільною економікою								
38	Вірменія	69,2	37	Латвія	69,7	47	Вірменія	67,7
50	Латвія	66,2	52	Вірменія	67,1	59	Казахстан	65,4
80	Киргизстан	61,3	69	Казахстан	63,3	60	Азербайджан	65,4
82	Казахстан	61,0	82	Киргизстан	61,3	79	Киргизстан	62,3
			85	Азербайджан	61,0			
Країни із в основному невільною економікою								
96	Азербайджан	58,8	111	Молдова	57,5	97	Молдова	59,1
125	Молдова	53,7	140	Таджикистан	52,7	98	Росія	58,9
128	Таджикистан	53,0	143	Росія	52,1	104	Білорусь	57,9
143	Росія	50,3				122	Таджикистан	55,6
						153	Узбекистан	53,3
						160	Україна	52,3
Країни з невільною економікою								
150	Білорусь	48,7	153	Білорусь	49,8			
158	Узбекистан	47,5	160	Узбекистан	47,0			
162	Україна	46,4	162	Україна	46,9			
171	Туркменістан	42,5	172	Туркменістан	41,4			
Деспотичні країни								
						164	Туркменістан	48,4

Дослідження місця країни в рейтингу країн за рівнем економічної свободи (міжнародний індекс економічної свободи) здійснено за 2010, 2015 та 2019 роками. Варто зауважити, що індекс економічної свободи у 2010 та 2015 роках те перетинав позначку 50 пунктів, а отже рейтинг України за рівнем економічної свободи був на рівні країн з невільною економікою й країна посідала 162 місце. Лише у 2019 р. індекс економічної свободи України становив 52,3 пункти й Україна змогла підняти свої позиції в рейтингу до 160 місця.

Серед інших країн пострадянського простору найкращі позиції за усі досліджуванні роки були в таких державах як: Естонія (2010 р. – 16 місце, 74,7 пункти; 2015 р. – 8 місце, 76,6 пункти; 2019 р. - 15 місце, 76,6 пункти), Грузія (2010 р. – 26 місце, 70,4 пункти; 2015 р. – 22 місце, 73,0 пункти; 2019 р. - 16 місце, 75,9 пункти) та Литва (2010 р. – 29 місце, 70,3 пункти; 2015 р. – 15 місце, 74,7 пункти; 2019 р. - 21 місце, 75,9 пункти;). Зазначенні країни були віднесені до групи країн із в основному вільною економікою. Таку ж позицію у 2019 р. здобула Латвія, яка посіла 35 місце із індексом 70,4, та підняла свої позиції за останнє десятиліття.

До країн із помірно вільною економікою у 2010 р. було віднесено Вірменія (38 місце – 69,2 пункти), Латвія (50 місце – 66,2 пункти), Киргизстан (80 місце – 61,3 пункти), Казахстан (82 місце – 61,0 пункти). У 2015 р. свої позиції покращила Латвія (37 місце – 69,7 пункти); Казахстан (69 місце – 63,3 пункти), також до групи потрапив Азербайджан через покращення позицій до 85 місця із показником індексу – 61,0. Позиції таких країн як Вірменія (52 місце – 67,1 пункт) та Киргизстан (82 місце – 61,3 пункти) впали. У 2019 р. до даної групи країн віднесено Вірменія (47 місце – 67,7 пункти), Казахстан (59 місце – 65,4 пункти), Азербайджан (60 місце – 65,4 пункти) та Киргизстан (79 місце – 62,3 пункти), а Латвія підняла свою позиції та вийшла до групи країн із в основному вільною економікою.

До країн із в основному невільною економікою усі три досліджуванні роки були віднесені Молдова (2010 р. – 125 місце, 53,7 пунктів; 2015 р. – 113 місце, 57,5 пунктів; 2019р. – 97 місце, 59,1 пункт); Таджикистан (2010 р. – 128 місце, 53,0 пункти; 2015 р. – 140 місце, 52,7 пунктів; 2019р. – 122 місце, 55,6 пункт); Росія (2010 р. – 143 місце, 50,3 пунктів; 2015 р. – 143 місце, 52,1 пунктів; 2019р. – 98 місце, 58,9 пункт). Азербайджан свої позиції посилив та у 2015 та 2019 рр. був віднесений до країн із помірно вільною економікою. В свою чергу у 2019 р. покращили свої показники такі країни як Білорусь (104 місце 57,9 пунктів), Узбекистан (153 місце 53,3 пунктів) та Україна (160 місце 52,3 пунктів). До країн із невільною економікою у 2010 та 2015 рр. були віднесені Білорусь, Узбекистан, Україна, Туркменістан.

2. Індекс конкурентоспроможності України.

Індекс конкурентоспроможності розраховується згідно із методикою, що запропоновано та розроблена Всесвітніми економічним форумом з 1979 року. Зазначений індекс характеризує національну конкурентоспроможність країни, що розраховується на основі статистичних даних та результатів опитування. При розрахунку індексу конкурентоспроможності враховують 12 основних індикаторів, а саме: якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність на ринку товарів і послуг, ефективність на ринку праці, розвиненість фінансового ринку, рівень технологічного розвитку, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність компаній, інноваційний потенціал [64].

«Однією з основних рейтинг-систем, що дозволяє визначити рівень економічної безпеки та рівень інтегрованості України у світову спільноту, є Індекс глобальної конкурентоспроможності. Організатор цього дослідження — Всесвітній економічний форум (Женева). Його автор — професор Колумбійського університету Ксав'є Салаї Мартін став співредактором Звіту про глобальну конкурентоспроможність 2007—2008 років» [69].

Результати України в індексі глобальної конкурентоспроможності за зазначеним складовими представлено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Складові індексу конкурентоспроможності України в 2017-2018 рр.

Показник	Рейтинг	Бал
Узагальнюючий показник	96	4.18
1. Якість інститутів	118	3,21
2. Інфраструктура	78	3,95
3. Макроекономічна стабільність	121	3,52
4. Здоров'я і початкова освіта	53	6,02
5. Вища освіта і професійна підготовка	35	5,09
6. Ефективність на ринку товарів і послуг	101	4,04
7. Ефективність на ринку праці	86	4,01
8. Розвиненість фінансового ринку	120	3,11
9. Рівень технологічного розвитку	81	3,83
10. Розмір внутрішнього ринку	47	4,49
11. Конкурентоспроможність компаній	90	3,72
12. Інноваційний потенціал	61	3,37

Оцінюючи власне місце України в рейтингу за глобальним індексом конкурентоспроможності Україна посіла 83-тє місце. Сусідами за рейтингом є такі країни як Домініканська республіка (82 місце) та Македонія (84 місце). Щодо географічних сусідів України то ситуація наступна: Російська Федерація – 43 місце; Польща – 37 місце; Словаччина – 41 місце; Угорщина – 48 місце; Румунія – 52 місце; Молдова – 88 місце. Відповідно до цього можна констатувати, що Україна займає найнижчі позиції, якщо не враховувати Молдови. Така ситуація в більшій мірі обумовлена негативними соціально економічними наслідками, в тому числі: економічними злочинами та таким їх видом як корупція.

Не дивлячись на значну кількість правоохоронних органів щодо боротьби із корупцією та спеціалізованих органів в тому числі антикорупційної прокуратури та суду, питання корупції й досі залишається актуальним, а тому впливає на визначення індексу конкурентоспроможності країни в частинні якості інститутів, розвиненість ринків та конкурентоспроможність компаній. Зазначений рейтинг

особливо важливий для України як для визначення її місця на міжнародній арені, так і з позиції залучення донорів для фінансування стратегічно важливих галузей економіки.

3. Індекс легкості ведення бізнесу.

Індекс легкості ведення бізнесу показує на скільки легко вести підприємницьку діяльність в країні та які фактори перешкоджають цьому. На основі зазначеного індексу формується глобальний рейтинг країн за легкістю ведення бізнесу, який вперше був оприлюднений у 2006 р.. Зазначений рейтинг формується на основі наступних внутрішніх індикаторів:

- *розпочинання бізнесу* - процедури, час, витрати та мінімальний капітал для заснування підприємства;

- *робота з дозволами на будівництво* - процедури, час та витрати на будівництво складу;

- *отримання електропостачання* - процедури, час, витрати на отримання електропостачання;

- *реєстрація майна* - процедури, час та витрати на реєстрацію комерційної нерухомості;

- *отримання кредиту* - міць юридичних прав, глибина кредитної інформації;

- *захист прав інвесторів* - відкритість фінансових показників, відповідальність керівництва та легкість судових позовів від інвесторів;

- *сплата податків* - кількість податків, час на підготовку податкових звітів, загальний податок як частка прибутку;

- *міжнародна торгівля* - кількість документів, витрати та час необхідний для експорту та імпорту;

- *забезпечення контрактів* - процедури, час та витрати на примушення сплати боргу; *закриття підприємства* - відсоток відшкодувань, час та додаткові витрати на закриття неплатоспроможної фірми.

В табл. 3.5 представлена оцінка України за зазначеними індикаторами.

Таблиця 3.5

**Характеристика України за внутрішніми індикаторами індексу
легкості ведення бізнесу 2019 р. [242, 48]**

Показник	Рейтинг, 2020	Оцінка за		+ / -
		2020 р.	2019 р.	
Загалом	64	70,2	69,1	+ 1,1
Заснування бізнесу	61	91,1	91,1	
Робота з дозволами на будівництво	20	81,1	77,2	+ 3,9
Отримання електропостачання	128	62,5	59,2	+ 3,3
Реєстрація майна	61	71,3	70,0	+ 1,3
Отримання кредиту	37	75,0	75,0	
Захист прав інвесторів	45	68,0	66,0	+ 2
Сплата податків	65	78,1	79,4	- 1,3
Міжнародна торгівля	74	80,1	77,6	+ 2,5
Забезпечення контрактів	63	63,6	63,6	
Закриття підприємства	146	31,4	31,7	- 0,3

У 2019 р. в загальному світовому рейтингу за показником легкості ведення бізнесу Україна піднялася на 7 позицій та зайняла 64 місце. Найближчими сусідами по рейтингу є такі країни як: Індія (63 місце) та Пуерто-Рико (65 місце). Щодо географічних сусідів України то ситуація є наступною: (Грузія (7 місце), Російська Федерація (28 місце), Білорусь (49 місце), Словаччина (45 місце), Польща (40 місце), Молдова (48 місце), Румунія (55 місце), Угорщина (52 місце). Аналізуючи досліджуваний індекс за внутрішніми індикаторами, варто наголосити на таких позиціях:

- до внутрішніх індикаторів, що є найбільш позитивними при формуванні індексу легкості ведення бізнесу в Україні належать: легкість отримання дозволів на будівництво (20 місце); легкість отримання кредитів (37 місце); захищеність прав власності міноритарних інвесторів (45 місце);

- до внутрішніх індикаторів індексу легкості ведення бізнесу, що мають найбільш негативні наслідки для його формування належать: неплатоспроможність постачальника (146 місце); легкість підключення до електромереж (128 місце); легкість сплати податків (65 місце). Варто зазначити, що за зазначеними показниками Україна погіршила свої позиції в 2019 р [55].

Зазначенні складові легкості ведення бізнесу характеризують середовище поширення економічної злочинності з одного боку, а з іншого економічна злочинність є одним з факторів оцінки того чи іншого внутрішнього індикатора легкості ведення бізнесу.

4. Індекс прав власності.

Індекс прав власності є глобальним показником, який вимірює особливості реалізації та дотримання прав інтелектуальної та фізичної власності у сферах політичного та правового середовищ. Зазначена оцінка є особливо актуальною з позиції вивчення та розробки державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. До основних критеріїв, за якими оцінюється індекс прав власності належать: по-перше, правове і політичне середовище (незалежність судової системи, верховенство закону, рівень корупції); по-друге, права на фізичну власність (доступність позик, реєстрація та захист власності); по-третє, права на інтелектуальну власність (рівень «піратства», захист патентного права, захист прав інтелектуальної власності). Зазначені критерії характеризують певні види економічної злочинності. Це обумовлено тим, що власне власність є одним із мотивів, які характеризують економічні злочини та тим економічним інтересом, який переслідують суспільні інститути.

Українське товариство економічних свобод [73] систематизувало дані щодо індексу права власності України у порівнянні із найближчими сусідами (Польща та Грузія) та найбільш розвиненими країнами Європи (Фінляндія та Німеччина) (табл. 3.6)

Таблиця 3.6

Порівняння індексу прав власності в Україні та інших країн Європи [73]

Рік	Україна	Польща	Німеччина	Фінляндія	Грузія
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
2018	4,2	6,0	7,9	8,6	5,1
2017	3,4	6,2	7,9	8,6	4,7
2016	3,9	6,0	7,7	8,4	4,6

Продовження табл. 3.6

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
2015	3,8	5,9	7,6	8,3	4,2
2014	4,3	6,1	7,8	8,5	X
2013	4,2	6,2	7,7	8,6	4,2
2012	4,0	6,2	7,7	8,6	4,3
2011	4,0	5,5	7,5	8,5	3,7
2010	4,1	5,5	7,5	8,6	3,7

Підводячи підсумок можна констатувати, що Україна у порівнянні із країнами Європи знаходиться на низькому рівня за показниками права власності. Проте, за досліджуваний період спостерігалася позитивна динаміка із 2010 р. по 2014. У зв'язку із подіями 2014 р. – Революція Гідності, відбулося різке падіння з рівня 4,3 у 2014 році до 3,8 у 2015 році. Проте уже в 2018 р. зазначений показник зріс до рівня 2013 року та становив 4,2. Варто зазначити, що найкращі позиції з досліджуваних країн у Фінляндії та Німеччині.

5. Індекс сприйняття корупції.

«Індекс сприйняття корупції - це складовий індекс, заснований на даних 17 різних опитувань і досліджень, проведених 13 незалежними організаціями серед підприємців і місцевих аналітиків, включаючи опитування жителів даної країни: як її громадян, так і іноземців» [74, с. 57].

Зауважимо, що методологія та інформаційні джерела оцінки індексу сприйняття корупції підлягали трансформації. Зокрема, з 2012 р. методологія розрахунку індексу сприйняття корупції була повністю трансформована та враховувала дані лише за календарний рік, що дозволило порівнювати сприйняття корупції в динаміці. Саме тому, кореляційно-регресійний аналіз за динамікою можливо провести лише за останні чотири роки, адже у 2012 р. методологія була повністю трансформована як для оцінки та і у вираженні індексу.

Вивчивши методологію дослідження індексу сприйняття корупції за офіційними даними Трансперенсі Інтернешнл [170, 171] її можна представити у вигляді наступної моделі (рис. 3.1).

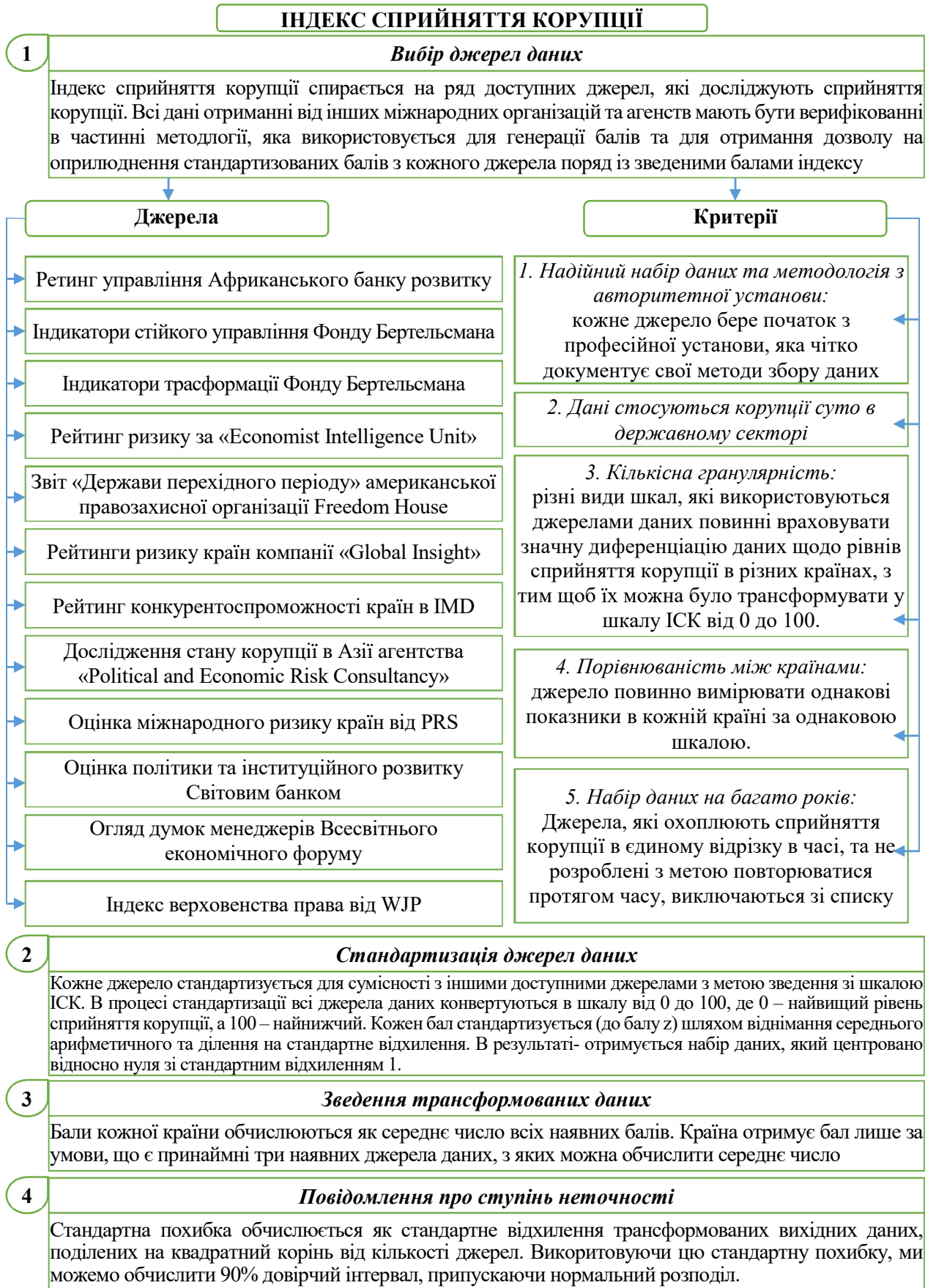

Рис. 3.1. Методологічні положення оцінки індексу сприйняття корупції

Виходячи з представленої методології та інформаційного забезпечення розрахунку індексу сприйняття корупції ґрунтується на оцінках різних складових суспільного розвитку, що здійснюється провідними міжнародними організаціями та агентствами. Це дає право говорити про певний рівень довіри до даних Трансперенсі Інтернешнл щодо рівня сприйняття корупції.

Оцінка за зазначеними критеріями індексу сприйняття корупції в Україні у порівнянні із найближчими сусідами представлено в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Індекс сприйняття корупції України та сусідніх країн [172]

Країна	2019	2018	2017	2016
Україна	30	32	30	29
Російська Федерація	28	28	29	29
Білорусь	45	44		40
Польща	65	60	60	62
Словаччина	50	50	50	51
Угорщина	44	46	45	48
Румунія	44	47	48	48
Молдова	32	33	31	30

Відповідно до представленої інформації індекс сприйняття корупції в Україні показував позитивну динаміку, проте у 2019 р. впав з 32 до 30, що пов'язано із рядом обставин. Тому, варто зазначити, що Transparency International в Україні надала Україні рекомендації, що корупції, які були виконанні лише частково (рис. 3.2).

В цілому аналізуючи рекомендації та їх виконання варто наголосити, що окремі із них направленні на протидію економічній злочинності, а інші на її запобігання як в частинні корупції, так і в частинні доцільності та цільового використання державних ресурсів.

ВИКОНАНО
<ul style="list-style-type: none"> - скасовано монополію СБУ на прослуховування (зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж) та державну монополію на проведення експертиз; - визначено порядок вручення підозри спеціальним суб'єктам
НЕ ВИКОНАНО
<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення ефективної роботи реєстру бенефіціарів; - посилення контролю за фінансуванням політичних партій; - зміна способу формування органів суддівського самоврядування; - повернення довіри до Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; - позбавлення СБУ та Нацполіції повноважень у сфері боротьби з економічною злочинністю; - покарання винних в організації нападів на антикорупційних активістів
ЧАСТКОВО ВИКОНАНО
<ul style="list-style-type: none"> - набув чинності закон, який розпочав перезавантаження НАЗК; - ухвалено законопроект у сфері публічних закупівель; - парламент передбачив можливість приватизації 500 державних підприємств через систему електронних аукціонів ProZorro.Sale; - набув чинності Кодекс з процедур банкрутства та було прийнято постанову Кабміну про проведення електронних аукціонів для продажу майна неплатоспроможних підприємств через систему ProZorro

Рис. 3.2. Вимоги, які були висунуті Transparency International до України щодо корупції

6. Місце України в рейтингу недієздатності держав.

Індекс недієздатності держави показує здатність держав щодо контролю цілісності своєї території, політичну, демографічну, економічну та соціальну ситуацію в країні. До індикаторів, які враховуються при розрахунку індексу недієздатності належать наступні (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Індикатори, які включенні до розрахунку індексу недієздатності держав

Загальні індикатори	Економічні індикатори
C1: Апарат безпеки	E1: Занепад економіки
C2: Фаціалізовані еліти	E2: Нерівномірний економічний розвиток
C3: Групова скарга	E3: Відтік кадрів та відтік мізків
Політичні індикатори	Соціальні індикатори
P1: Легітимність держави	S1: Демографічний тиск
P2: Державні послуги	S2: Біженці та ВПО
P3: Права людини та верховенство права	X1: Зовнішнє втручання

Відповідно до зазначених індикаторів визначається індекс недієздатності, що дозволяє групувати країни світу за наступними видами:

- *дуже стійкі* (наприклад: Фінляндія, Норвегія, Швейцарія, Данія, Австралія, Ісландія, Канада);

- *стійкі* (наприклад: Нова Зеландія, Швеція, Люксембург, Ірландія, Німеччина, Нідерланди, Австрія, Португалія, Словенія, Сінгапур, Бельгія);

- *дуже стабільні* (наприклад: Франція, Південна Корея, Уругвай, Японія, Мальта, Великобританія, Чехія, США, Литва, Латвія, Оман);

- *більш стабільні* (наприклад: Об'єднанні Арабські Емірати, Словаччина, Іспанія, Естонія, Коста Ріка, Польща, Італія, Катар, Аргентина, Панама, Хорватія, Румунія, Барбадос, Багами, Угорщина, Болгарія, Кувейт, Греція, Монголія, Кіпр);

- *потребують уваги* (наприклад: Малайзія, Куба, Ямайка, Казахстан, Бахрейн, Македонія, В'єтнам, Домініканська Республіка, Парагвай, Молдова, Сербія, Перу, Білорусь, Мексика, Мальдіви);

- *підвищеної уваги* (наприклад: Туніс, Саудівська Аравія, Індонезія, Україна, Південна Африка, Китай, Еквадор, Боснія та Герцеговина, Туркменістан, Бразилія, Грузія, Болівія, Марокко, Тайланд, Азербайджан, Індія, Російська Федерація, Узбекистан, Киргизстан, Ізраїль, Таджикистан);

- *високої уваги* (наприклад: Танзанія, Туреччина, Мадагаскар, Іран, Бангладеш, Ангола, Єгипет, Мозамбік, Буркіна Фасо, Філіппіни, Камбоджі, Папуа Нова Гвінея);

- *недієздатні* (наприклад: Мавританія, Ліберія, Лівія, Конго, Північна Корея, Кенія, Пакистан, Ефіопія, Малі, Уганда, Нігерія, Малі, Камерун, Ірак, Гаїті, Гвінея, Зімбабве);

- *високо недієздатні* (наприклад: Афганістан, Судан, Чад, Центральна Африканська Республіка);

- *дуже високо недієдатні* (наприклад: Конго, Сирія, Південний Судан, Сомалі, Ємен).

Підводячи підсумки аналізу недієдатності варто зауважити, що Україна та більшість країн пострадянського простору заходяться в категорії країн підвищеної уваги. Такі найближчі сусіди як Словаччина, Польща, Румунія та Угорщина потрапили у рейтинг до країн, що є більш стабільними.

Таким чином, нами здійснено оцінку впливу економічної злочинності на національну безпеку через ідентифікацію місця України у міжнародних рейтингах за такими показниками: індекс економічної свободи, індекс конкурентоспроможності, індекс легкості ведення бізнесу, індекс прав власності, індекс сприйняття корупції, індекс недієдатності держави. Це дозволяє говорити про економічну злочинність як найбільш вразливий ризик порушення національних інтересів.

3.2. Сучасний стан поширення економічної злочинності в Україні як фактору загрози національній безпеці

Однією зі складових пошуку та вивчення симптомів суспільної проблеми – економічної злочинності, що може стати проблемою державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності є оцінка власне економічної злочинності та її впливу на економічні інтереси внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів. Варто зауважити, що економічна злочинність власне як є фактором розвитку соціально-економічних відносин, так і виступає продуктом соціально-економічного розвитку держави.

«Історичність і дискурсивність кримінальної політики як феномена політичної ідеології, який не так є продуктом соціально-економічного розвитку, але швидше сам впливає на соціальну дійсність і в деякій мірі формує її. Є соціально-права реальність, що включає позитивне право і є відображенням цієї реальності в індивідуальній і правовій свідомості, в останньому випадку мова йде про вчення, теорії кримінальної політики, яка, в свою чергу визначає офіційну ідеологію, що проводиться в законодавстві і в правозастосуванні уповноваженими суб'єктами уповноваженими владою» [2, 53]. Таким чином, пропонуємо оцінити симптоми проблеми державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через оцінку поширення економічної злочинності в Україні та вивчення задоволеності економічних інтересів стейкхолдерів.

Значене питання розглядалося в працях вітчизняних та зарубіжних вчених: Андрущенко І. Ю., Веприцький Р.С., Пельзес Е. (Pelsez E.), Кендалл Р. (Kendall R.), Серіо М. (Serio M.), Накадзима К. (Nakajima C.), Альба Р.М. (Alba R.M.), Ван Зіл Ф. (Van Zyl F.), Феррейра Б. (Ferreira B.R.), Кванса Е.К. (Quansah E.K.), Бовен Дж. Е. (Bowen J.E.), Арваніти Т.М. (Arvanites T.M.), Хаклер Дж. (Hackler J.), (Mackenzie R.), Закалюк А.П., Користін О.Є., Бортник С.М., Нікітін Ю.В., та інші.

В результаті даного дослідження ми повинні дати відповідь на наступні запитання: по-перше, кількісний та вартісний вимір економічних злочинів в Україні; по-друге, вплив економічної злочинності на учасників економічних відносин; по-третє, вплив економічної злочинності на внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів. Відповідно до зазначеного пропонуємо дослідження за наступними складовими.

1. Сучасний стан економічної злочинності в Україні.

Питання оцінки сучасного стану економічної злочинності в Україні здійснимо на основі кількісної офіційних даних Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції України, Генеральної прокуратури України. Зокрема, шляхом застосування методів статистичного дослідження нами отриманні наступні результати щодо кількості економічних злочинів в Україні за період 2008-2017 рр. (рис. 3.3).

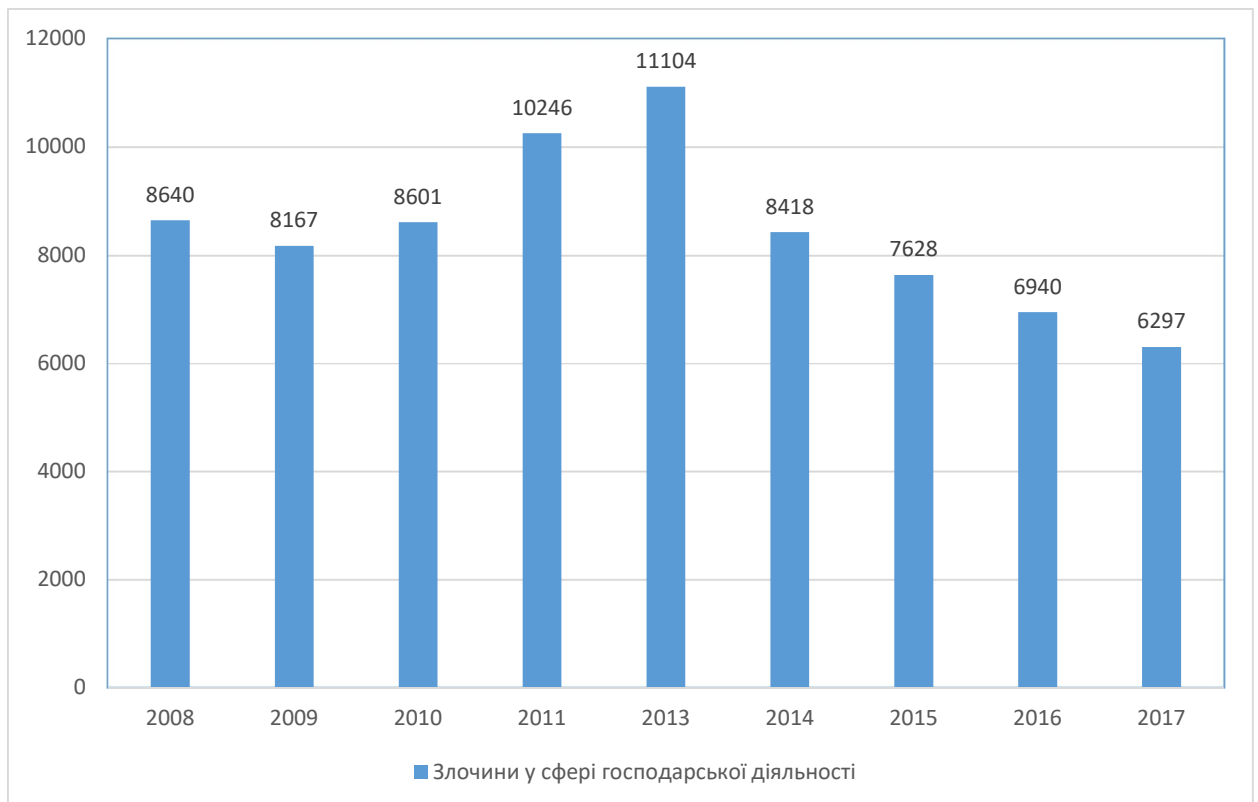

Рис. 3.3. Кількісний аналіз економічної злочинності в Україні в динаміці (2008-2017 рр.) [52]

Відповідно до представлених даних найбільша кількість економічних злочинів припадає на 2013 р. – 11104. Загалом із 2008 р. по 2013 р. спостерігається негативна динаміка до збільшення кількості зареєстрованих економічних злочинів. Лише в 2014 р. кількість економічних злочинів різко впала до 8418 і почала поступово падати.

Вивчаючи офіційні дані щодо видів економічних злочинів та способів їх учинення було виявлено, що більшість із них були здійснені через використання комп'ютерних технологій, що представлено на рис. 3.4.

Проаналізувавши регіональний розподіл економічних злочинів, які скоєні в кіберпросторі можна стверджувати, що середня їх кількість по регіонах України становить 20-25 злочинів протягом досліджуваного періоду. Найбільша кількість економічних злочинів у 2016 році була здійснена у м. Київ (155 злочинів), Львівській області (150 злочинів) та Миколаївській області (130 злочинів). Простежується різке зростання кількості злочинів у Чернівецькій області з 58 у 2016 році до 209 у 2017 році, що є найвищим показником по регіонах України. Загалом, кількість економічних злочинів у 2017 році порівнюючи з статистикою 2016 року скорочується в усіх інших регіонах, що є позитивним.

Дослідивши динаміку економічних злочинів в сфері господарської діяльності за період 2013-2017 років варто зазначити наступне: найбільше економічних злочинів було здійснено у напрямі ухилення від сплати податків та зборів, незважаючи на те, що їх кількість скоротилася з 3069 до 1099. Зайняття гральним бізнесом та виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей є другим по величині напрямом економічних злочинів в Україні. Їх розмір скоротився у 2017 році проти 2013 року з 1248 до 468 та з 1233 до 1022 відповідно. Протягом досліджуваного періоду найменше економічних злочинів стосувалось нецільового використання бюджетних коштів і їх кількість скоротилася з 48 до 21, що є позитивним для економічної системи країни.

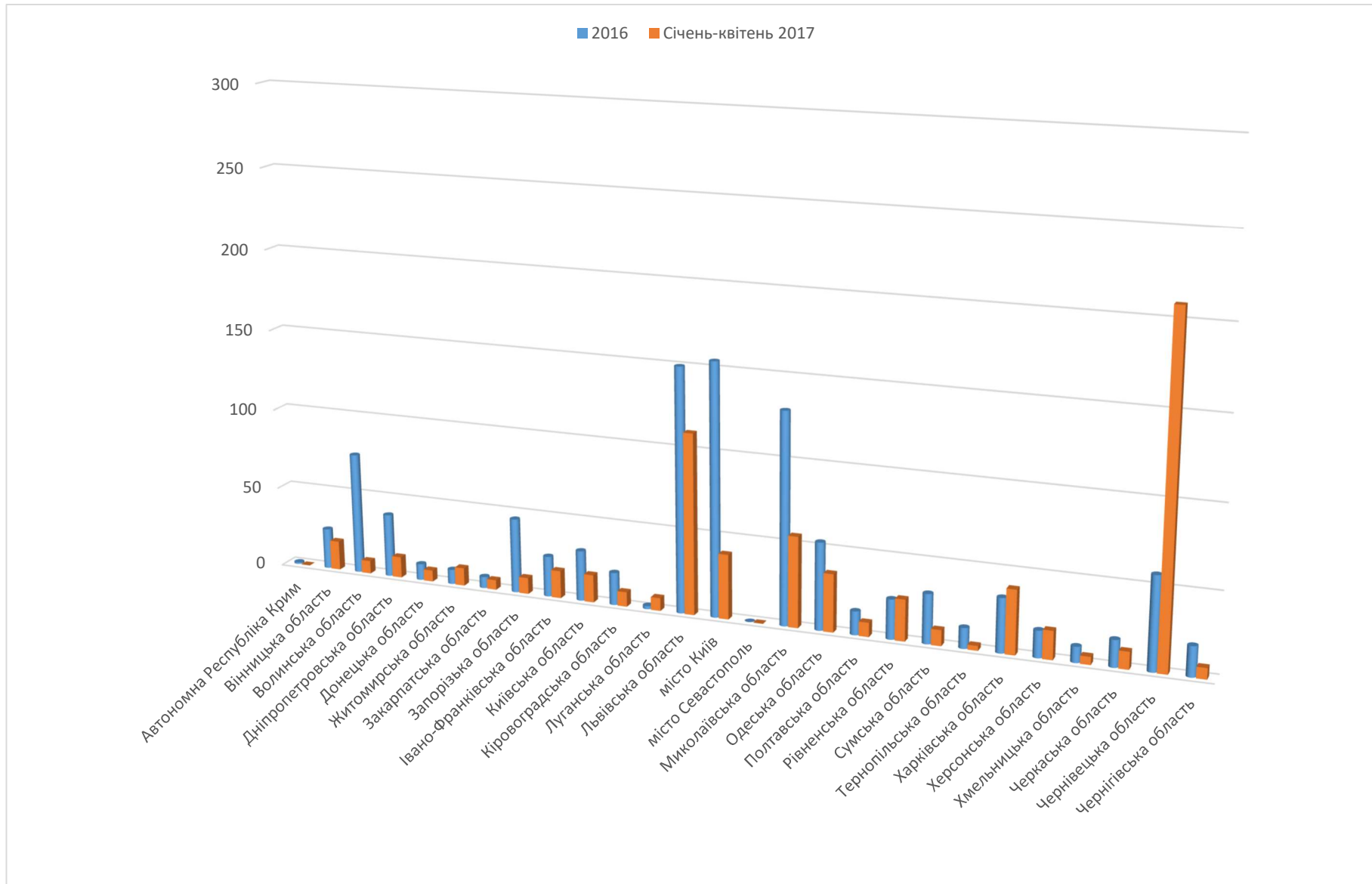

Рис. 3.4. Регіональний розподіл економічних злочинів, що скоєнні в кіберпросторі (2016-2017 рр.) [53]

Кількісний аналіз економічних злочинів за їх видами відповідно до Кримінального кодексу України представлено на рис. 3.5.

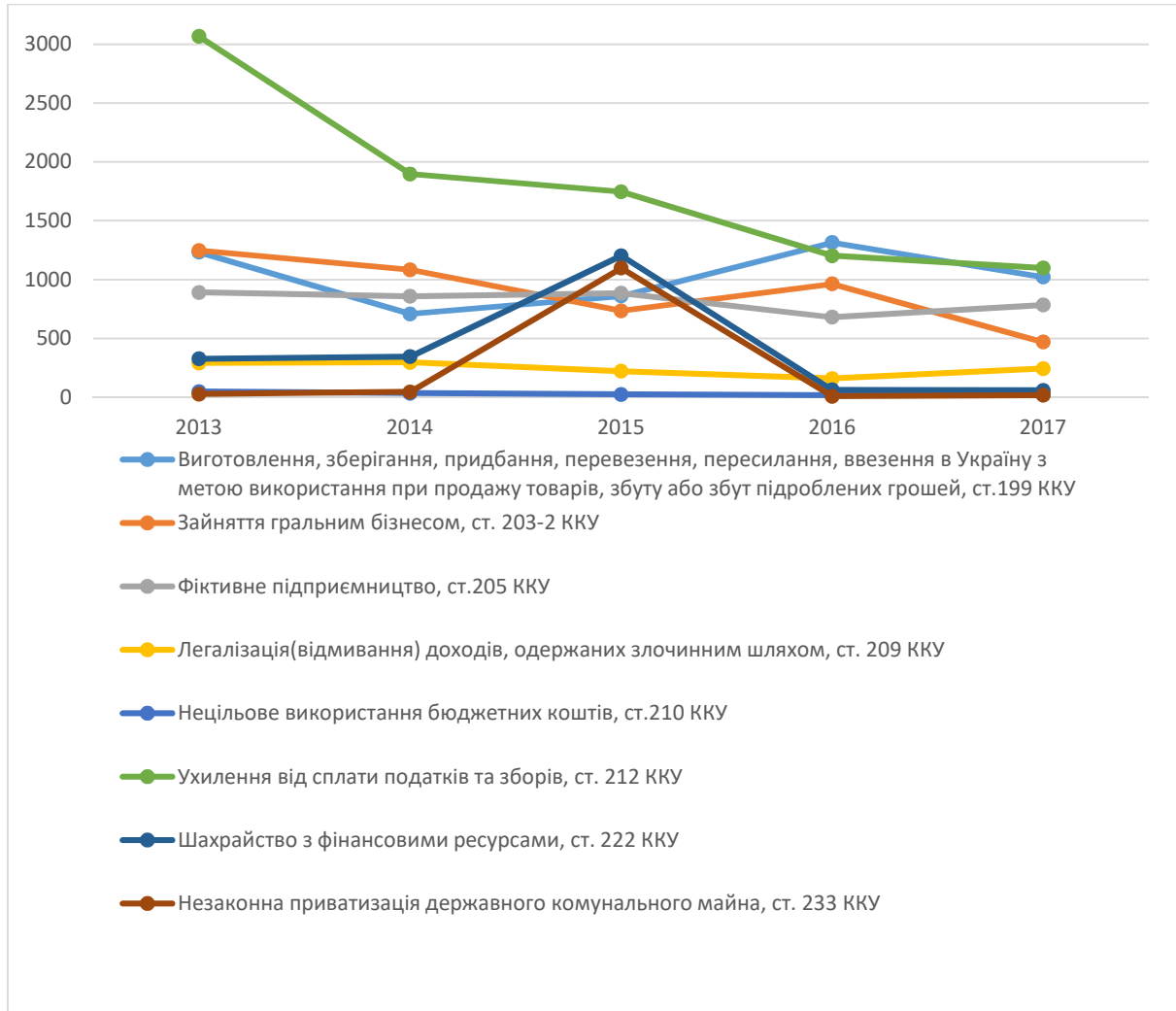

Рис. 3.5. Динаміка економічних злочинів за їх видами згідно з ККУ

Протидію економічній злочинності в Україні можна представити шляхом оцінки динаміки досудового розслідування кримінальних впроваджень за економічними злочинами (рис. 3.6).

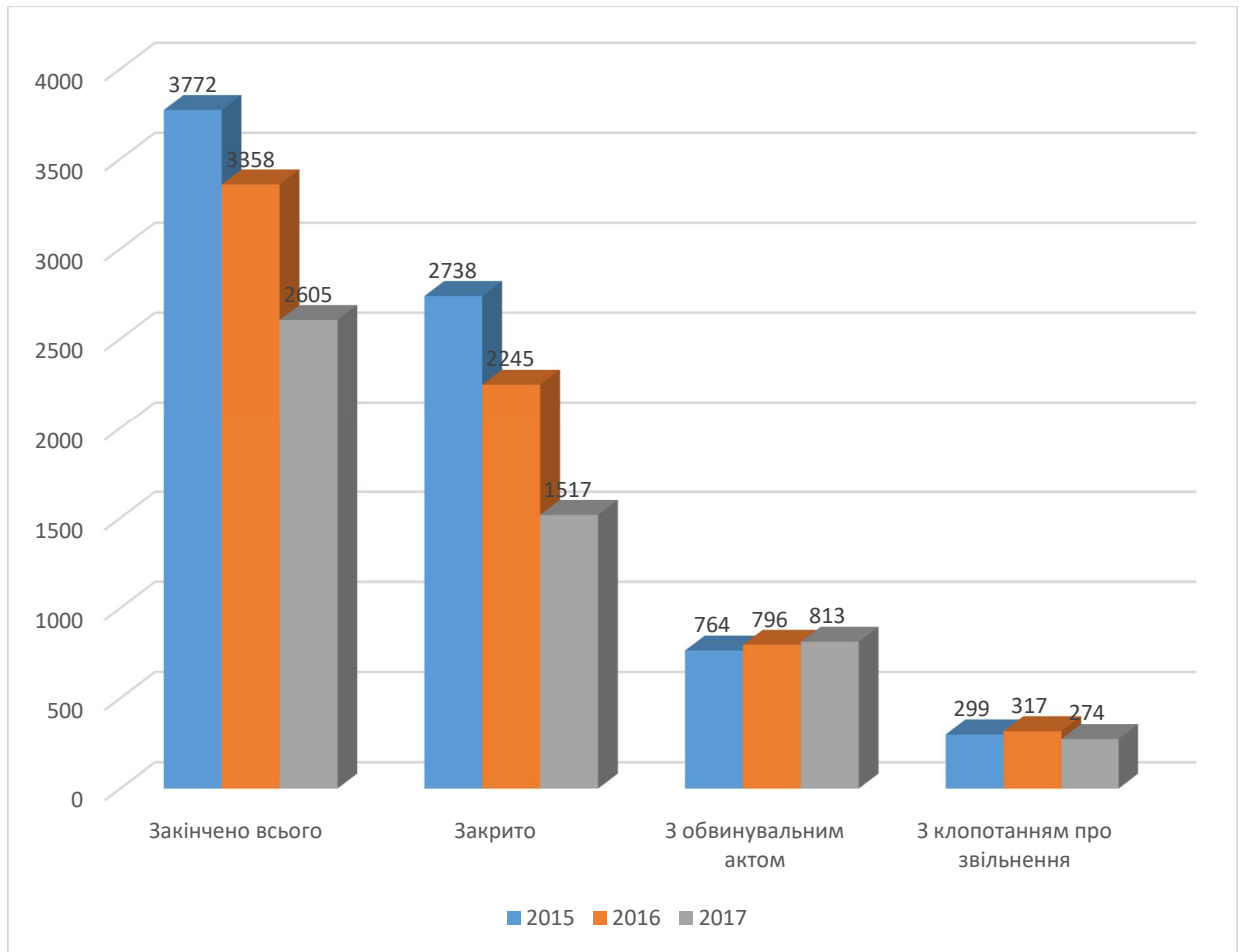

Рис. 3.6. Кількісні показники досудового розслідування кримінальних проваджень за економічними злочинами [52, 53]

Оцінка економічних наслідків економічної злочинності представлено на рис. 3.7.

Проаналізувавши розміри встановлених і відшкодованих збитків від провадження економічної злочинності у різних сферах діяльності можна зробити висновок про наступне: сума встановлених збитків протягом досліджуваного періоду зменшилася з 8357 млн грн. у 2014 році до 5279 млн грн. у 2017 році, або у 1,6 разів.

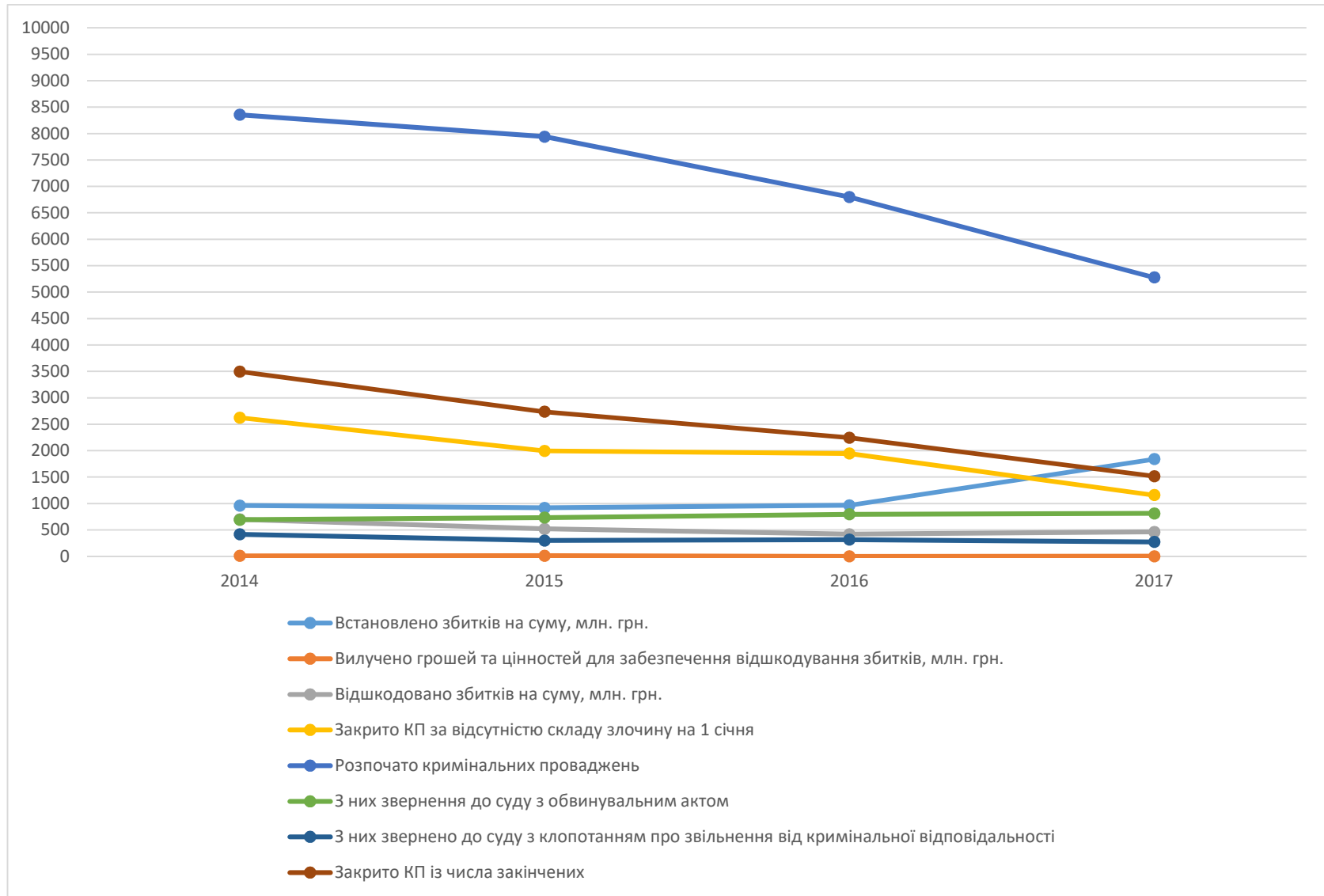

Рис. 3.7. Економічні наслідки економічної злочинності [52]

Розмір коштів, відшкодованих до державного бюджету за рахунок закритих кримінальних проваджень скоротився з 699,7 млн. грн. у 2014 році до 493,4 млн. грн. у 2017 році або у 1,4 рази. Кількість розпочатих кримінальних проваджень протягом аналізованого періоду зросла майже у 2 рази, а саме: з 960 у 2014 році до 1840 у 2017 році. Кількість закритих кримінальних проваджень з-поміж закритих значно знизилась з 3497 у 2014 році до 1517 у 2017 році, тобто у 2,3 рази, а кількість закритих кримінальних проваджень за відсутність складу злочину на 1 січня скоротилася з 2625 до 1161 або у 2,2 рази.

3. Вплив економічної злочинності на учасників економічних відносин.

Для оцінки впливу економічної злочинності на суб'єктів економічних відносин нами використанні результати аналітичного дослідження міжнародної аудиторської компанії [278]. Про особливості зазначеного дослідження наголошує Мрчін Клімчак, який є партнером, лідером практики форензік PwC у Польщі, Україні та країнах Балтії «Дане дослідження проводиться в Україні кожні два роки, починаючи з 2009 року, що дозволило нам спостерігати за тенденціями стосовно найбільш поширених видів економічних злочинів та шахрайства і їх впливом на українські організації, а також відслідковувати зміни в заходах, які вживають організації для попередження шахрайства» [53].

На рис. 3.8. представлено види економічних злочинів з якими зіштовхувалися вітчизняні суб'єкти господарювання відповідно до «Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій» [53, 54, 195].

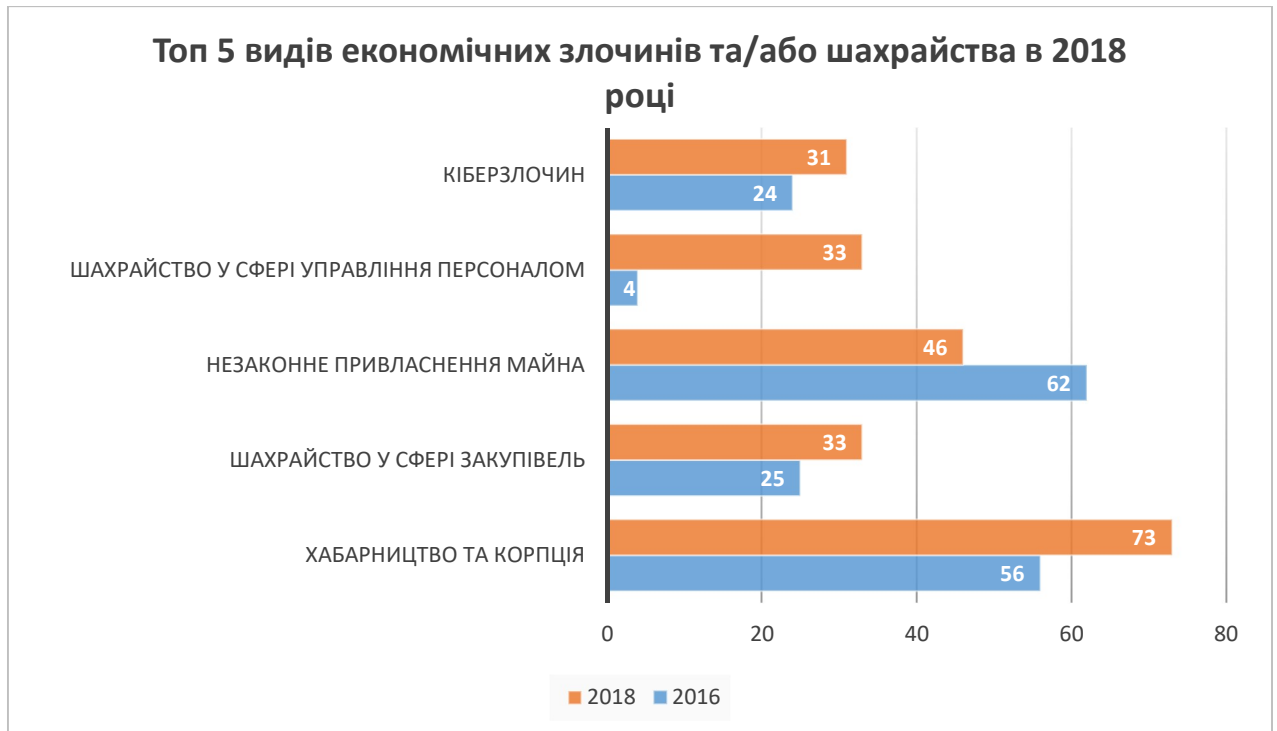

Рис. 3.8. Види економічних злочинів з якими зіштовхувалися вітчизняні суб'єкти господарювання

В результаті аналізу виділено 5 найсуттєвіших видів економічних злочинів та шахрайства в Україні, а саме: кіберзлочини, шахрайство у сфері управління персоналом, незаконне привласнення майна, шахрайство у сфері закупівель і хабарництво та корупція. Найбільше економічних злочинів було здійснено у вигляді хабарництва і корупції, кількість яких зросла з 56 у 2016 до 73 злочинів у 2018 році. Друге місце за кількістю злочинів викликане незаконним привласненням майна, незважаючи на їх скорочення з 62 до 46 у 2018 році. Кількість кіберзлочинів та шахрайства у сфері закупівель були майже однаковими і становило 31-33 та 24-25 злочинів відповідно. Спостерігається стрімке зростання кількості злочинів, пов'язаних з шахрайством у сфері управління персоналом у 2018 році до 33 проти 4 у 2016 році, що є негативним явищем.

На рис. 3.9 представлено результати опитування щодо отриманих фінансових збитків підприємствами від найбільш суттєвих економічних злочинів.

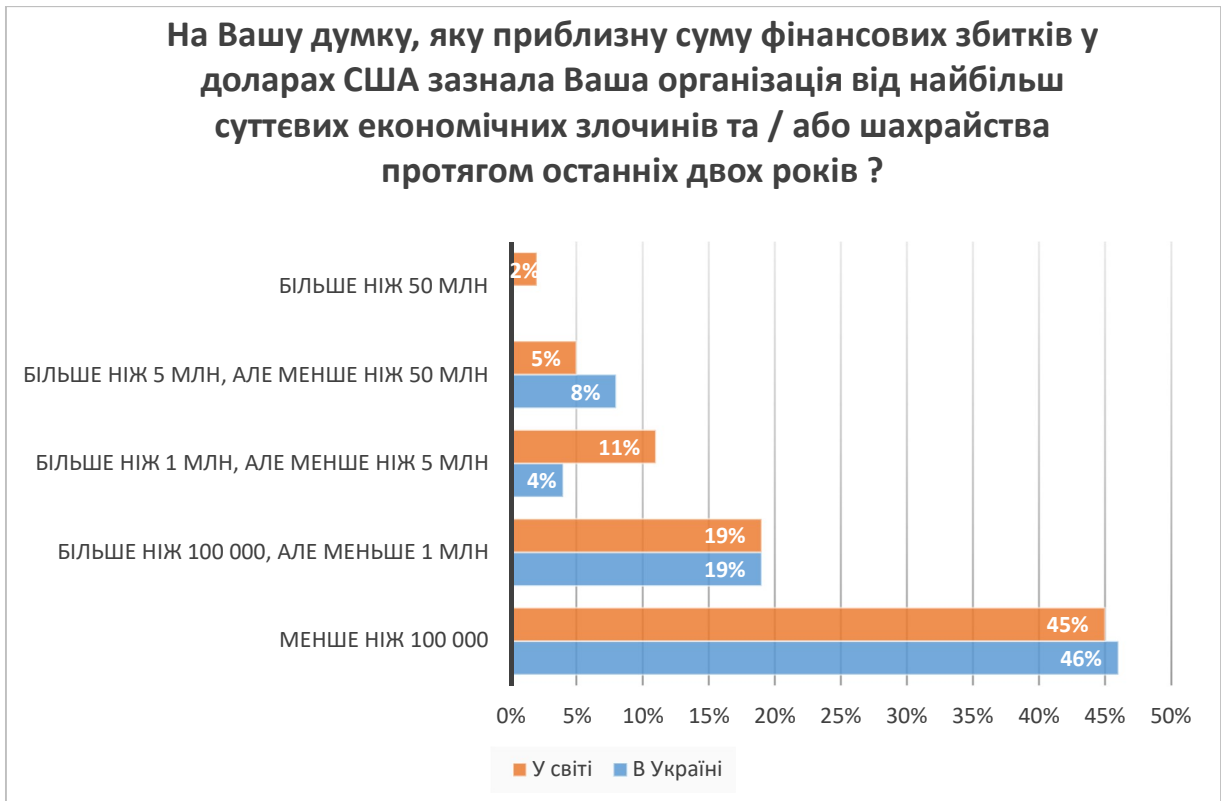

Рис. 3.9. Фінансові збитки підприємстві від економічних злочинів

За результатами проведеного опитування власників компаній стосовно розміру фінансових збитків у доларах США, яких зазнала організація від найбільш суттєвих економічних злочинів або шахрайства протягом останніх двох років можна зробити наступні висновки. Близько 46% опитаних стверджували, що отримали збитків у розмірі менше як 100 тис. дол. США, 19% опитаних отримали збитки більше як 100 тис. дол. США, але менше 1 млн. дол. США. Лише 2 % зарубіжних респондентів визнали, що розмір фінансових збитків їх організації від економічних злочинів склав понад 50 млн. дол. США.

Результати опитування щодо видів економічних злочинів з якими зіштовхувалися підприємства в цілому, представлено на рис. 3.10.

Рис. 3.10. Економічні злочини з якими зіштовхувалися вітчизняні підприємства

Серед опитаних керівників вітчизняних та закордонних організацій можна зробити висновок, що 73 % українських організацій стикалася з хабарництвом та корупцією, у той час, як лише на 25% зарубіжних компаніях було здійснено подібні економічні злочини. 45% вітчизняних та світових організацій понесли фінансові втрати від незаконного привласнення майна, 31 % організацій отримали втрати від кіберзлочинів. Важливим видом економічного злочину є шахрайство у сфері оподаткування, з яким стикалося 23% вітчизняних підприємств і лише 5 % зарубіжних компаній. 21% вітчизняних компаній стверджували, що отримували збитки від незаконного відмивання коштів, в той час, як лише 9 % світових організацій стикалися з подібним економічним злочином. Інсайдерська торгівля рідко зустрічалася у роботі опитаних організацій і займає лише 8% від всіх економічних злочинів, які траплялися.

На рис. 3.11. представлені результати опитування щодо економічних злочинів, які були реалізовані через кібератаки.

Рис. 3.11. Економічні злочини, що реалізовані через кібератаки на вітчизняних підприємствах

Виходячи з результатів опитування стосовно видів економічних злочинів та шахрайства, від яких постраждали вітчизняні та зарубіжні компанії можна стверджувати наступне: найбільше фінансових збитків понесли 51% вітчизняних та 30% світових організацій від порушення бізнес-процесів. Від економічного злочину у вигляді вимагання (програмне забезпечення типу ransomware) постраждали 38% опитаних вітчизняних та 21% світових підприємств та організацій. Порушення прав інтелектуальної власності та атаки з політичним мотивом або атаки, що профінансовані державою нанесли завдано збитків 19% опитаних вітчизняних підприємств, а той час як лише відповідно 12% та 5 % світових компаній та отримали втрати. Варто відмітити, що 24% закордонних компаній і 13% вітчизняних організацій постраждали від незаконного привласнення майна.

3.3. Оцінка довіри стейкхолдерів до України з позиції запобігання та протидії економічній злочинності

Внутрішні та зовнішні стейкхолдери є особливо важливими з позиції формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Варто зауважити, що спочатку стейкхолдерів лише розглядали в контексті зацікавлених сторін щодо діяльності підприємства. «Основи стейкхолдерської теорії, відомої як теорії зацікавлених сторін, почали формуватися ще в 30-ті роки ХХ століття як такі, що стосувалися бізнесу. Відправним пунктом теорії є твердження про те, що цілі компанії набагато ширші, ніж створення прибутку для її власників. Вони також включають у себе турботу про

добробут значно ширшого кола агентів: акціонерів, працівників компанії, клієнтів, постачальників, державної влади, суспільства в цілому. Рассел Аскоф пізніше розширює межі поняття стейкхолдерів та виділяє «майбутні покоління» як окрему групу. На його думку, менеджери не повинні приймати рішення, які б обмежували сферу вибору нових поколінь в майбутньому» [36, с. 156].

В останні десятиліття теорія зацікавлених сторін все частіше використовується в науці для розробки та оцінки ефективності державної політики та системи державного управління в цілому. Відповідно досить важливим при вивченні державної кримінальної політики у сфері запобігання та протидії економічній злочинності є вивчення зацікавлених сторін, якими зазвичай виступають суб'єкти економічної діяльності. При визначенні особливості впливу економічної злочинності та систему економічних відносин були проаналізована думка внутрішніх стейкхолдерів. Варто наголосити, що важливим при розробці державної кримінальної політики є оцінка довіри внутрішніх стейкхолдерів до соціальних інституцій в тому числі до суб'єктів реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (табл. 3.9).

Отже, наведені дані в табл 3.9 свідчать про те, що верства населення, яка «зовсім не довіряє» соціальним інститутам, таким як: Президент України, Верховна Рада, Уряд України, Прокуратура, Місцевий суд у районі, місті, Верховний Суд, Конституційний Суд України та Комерційні банки складає понад як 30% населення.

Таблиця 3.9

Довіра населення до соціальних інституцій [56]

Соціальний інститут	Зовсім не довіряю	Скоріше не довіряю	Скоріше довіряю	Повністю довіряю	Важко відповісти	Баланс довіри-недовіри*
Президент України	30,4	29,8	25,7	8,2	6,0	-26,3
Верховна Рада України	35,4	40,7	15,8	1,5	6,5	-58,8
Уряд України	36,9	37,9	16,4	1,7	7,1	-56,7
Державний апарат (чиновники)	40,1	39,3	9,9	2,1	8,5	-67,4
Голова вашого міста/селища/села	14,0	22,0	45,1	8,9	10,1	18,0
Місцева рада вашого міста / селища / села	14,5	22,8	43,3	6,7	12,7	12,7
Збройні Сили України	9,8	17,6	48,4	17,8	6,5	38,8
Державна прикордонна служба	13,0	21,5	43,1	12,1	10,4	20,7
Національна гвардія України	15,2	22,1	41,4	10,8	10,6	14,9
Національна поліція	21,4	31,8	31,1	5,2	10,5	-16,9
Служба безпеки України (СБУ)	21,8	29,2	29,1	4,7	15,2	-17,2
Державна служба з надзвичайних ситуацій	12,5	16,1	45,4	14,7	11,3	31,5
Прокуратура	35,4	34,6	14,2	2,9	12,9	-52,9
Суди (судова система в цілому)	42,5	32,9	12,1	2,2	10,3	-61,1
Місцевий суд у вашому районі, місті	33,6	29,3	15,8	2,9	18,4	-44,2
Верховний Суд	36,1	26,7	15,5	3,3	18,4	-44,0
Конституційний Суд України	39,2	25,5	14,5	3,9	16,7	-46,3
Національне антикорупційне бюро України	43,1	29,4	10,1	1,6	15,7	-60,8
Спеціалізована антикорупційна прокуратура	43,2	27,1	10,8	1,5	17,4	-58,0
Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)	43,3	27,7	9,4	1,8	17,9	-59,8
Вищий антикорупційний суд	44,3	25,9	10,4	2,1	17,3	-57,7
Уповноважений Верховної Ради з прав людини	19,7	18,5	27,2	5,2	29,4	-5,8
ЗМІ України	20,5	28,6	38,3	4,7	7,9	-6,1
ЗМІ Росії	55,4	23,9	6,8	1,0	13,0	-71,5
Національний банк України	28,0	36,4	22,8	2,6	10,2	-39,0
Комерційні банки	36,6	36,4	15,1	2,7	9,2	-55,2

Понад 40% населення «зовсім не довіряють» Державному апарату (чиновники), Судам (судова система в цілому), Національному антикорупційному бюро України, Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі, Національному агентству з питань запобігання корупції (НАЗК) та Вищому антикорупційному суду, понад 50 % населення «зовсім не довіряють» ЗМІ Росії, понад 10% населення «зовсім не довіряють» Голові міста/селища/села, Місцевій раді міста / селища / села, Державній прикордонній службі, Національній гвардії України, Державній службі з надзвичайних ситуацій, Уповноваженому Верховної Ради з прав людини, понад 20% населення не мають довіри зовсім до Національної поліції, Служби безпеки України (СБУ), ЗМІ України та Національного банку України, менше 10% населення «зовсім не довіряють» Збройним Силам України.

Довіра населення до соціальних інституцій – «скоріше не довіряю» складає понад 20%, таких як: Президент України, Голова міста/селища/села, Місцева рада міста / селища / села , Державна прикордонна служба, Національна гвардія України, Служба безпеки України (СБУ), Місцевий суд у вашому районі, місті, Верховний Суд, Конституційний Суд України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Вищий антикорупційний суд, ЗМІ України та ЗМІ Росії, понад 30% населення недовіряють «скоріше не довіряють» Уряду України, Державному апарату (чиновники), Національній поліції, Прокуратурі, Судам (судова система в цілому), Національному банку України та Комерційним банкам, аж понад 40% населення «скоріше не довіряють» Верховній Раді України, понад 10% населення не довіряють Збройним Силам України, Державній службі з надзвичайних ситуацій та Уповноваженому Верховної Ради з прав людини.

Внутрішні стейкхолдери, що «скоріше довіряють» таким соціальним інституціям, як Президент України, Уповноважений Верховної Ради з прав людини та Національний банк України становлять більше як 20% населення України. Лише понад 10% населення «скоріше довіряють» наступним соціальним інститутам: Верховна Рада України, Уряд України, Прокуратура, Суди (судова система в цілому), Місцевий суд у районі, місті, Верховний Суд, Конституційний Суд України та Комерційні банки, менше 10% населення «скоріше довіряють» Державному апарату (чиновники), Національному агентству з питань запобігання корупції (НАЗК) та ЗМІ Росії.

Більше як 40% населення «скоріше довіряють» - Голові міста/селища/села, Місцевій раді міста / селища / села, Збройним Силам України, Державній прикордонній службі, Національній гвардії України та Державній службі з надзвичайних ситуацій, більше ніж 30% населення «скоріше довіряють» - Національній поліції та ЗМІ України, менше ніж 10% населення «скоріше довіряють» ЗМІ Росії.

Найбільша верства населення, що довіряє Збройним силам України складає понад 17%, понад 10% населення «повністю довіряє» Державній прикордонній службі, Національній гвардії України, Державній службі з надзвичайних ситуацій, більше ніж 8% населення «повністю довіряють» Президентіві України та Голові свого міста/селища/села, лише понад 2% населення «повністю довіряють» - Державному апарату (чиновники), Прокуратурі, Судам (судова система в цілому), Місцевому суду у районі, місті, Вищому антикорупційному суді, Національному банку України та Комерційним банкам, лише понад 1% населення «повністю довіряють» - Верховній Раді України, Уряду України, Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі, Національному агентству з питань запобігання корупції (НАЗК) та ЗМІ Росії, понад 5% населення «повністю довіряють» - Місцевій раді міста / селища / села, Національній поліції та Уповноваженому Верховної Ради з

прав людини, понад 3% населення «повністю довіряють» - Верховному Суду та Конституційному Суду України, понад 4% населення «повністю довіряють» - Службі безпеки України (СБУ) та ЗМІ України.

Населенню, якому «важко відповісти» стосовно довіри/недовіри до Соціального інституту, а саме до:

- Президента України, Верховної Ради України та Збройних Сил України становить понад 6% населення;

- Уряду України та ЗМІ України більше ніж 7% населення;

- Державного апарату (чиновники) понад 8% населення;

- Комерційних банків понад 9% населення;

- Голові міста/селища/села, Місцевій рада міста / селища / села, Державній прикордонній службі, Національній гвардії України, Державній службі з надзвичайних ситуацій, Прокуратурі, Судам (судова система в цілому), ЗМІ Росії та Національному банку України понад 10% населення;

- Службі безпеки України (СБУ), Національному антикорупційному бюро України понад 15% населення;

- Конституційному Суді України більше як 16% населення;

- Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), Вищого антикорупційного суду понад 17% населення;

- Місцевому суді у районі, місті, Верховному Суду понад 18% населення;

- Уповноваженому Верховної Ради з прав людини понад 29% населення.

Для оцінки інтересів зовнішніх стейкхолдерів пропонуємо до уваги вивчення думки іноземних суб'єктів економічних відносин в Україні. Зважаючи на специфічний об'єкт дослідження, вважаємо, що такими стейкхолдерами є іноземні інвестори, які вкладають кошти в економіку України (рис. 3.10 та табл. 3.10).

Рис. 3.10. Прямі іноземні інвестиції в Україну [57]

Таблиця 3.10

Темпи зростання (зменшення) обсягу прямих інвестицій за регіонами України (2015-2019) (у відсотках до початку року)

Регіон	2015	2016	2017	2018	2019
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Вінницька	84,2	95,9	110,5	111,9	106,4
Волинська	91,1	99,6	102,1	102,2	119,5
Дніпропетровська	69,7	86,6	105,6	95,9	107,4
Донецька	75,3	71,5	89,3	115,5	108,6
Житомирська	85,7	97,1	104,9	103,2	105,2
Закарпатська	93,3	101,7	102,5	105,6	105,1
Запорізька	80,9	126,5	105,5	98,9	101,3
Івано-Франківська	90,4	98,8	109,4	98,9	80,9
Київська	91,0	95,2	104,7	100,6	103,0
Кіровоградська	74,3	112,3	119,0	98,8	107,7
Луганська	76,8	98,3	100,4	99,8	102,3
Львівська	94,1	80,7	111,6	101,9	117,8
Миколаївська	93,0	100,3	96,5	107,0	138,5
Одеська	92,8	93,1	97,9	104,1	102,2
Полтавська	96,2	100,3	100,6	101,7	113,7
Рівненська	82,3	79,9	84,1	97,2	103,2
Сумська	75,6	95,4	95,6	101,6	107,3
Тернопільська	88,1	97,9	93,4	223,7	49,2
Харківська	90,8	42,3	99,4	102,2	116,9

Продовження табл. 3.10

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Херсонська	101,3	95,4	108,5	93,7	119,8
Хмельницька	87,5	95,5	108,0	117,4	101,2
Черкаська	67,8	96,1	100,4	98,2	108,3
Чернівецька	86,1	96,7	74,6	107,0	116,4
Чернігівська	92,3	261,9	178,0	101,4	101,6
м.Київ	85,8	107,6	99,0	106,4	111,2

Проаналізувавши динаміку прямих іноземних інвестицій в Україну можна стверджувати про її нестійкий та мінливий характер. Найбільше прямих іноземних інвестицій з моменту своєї незалежності Україна отримала у 2008 році у розмірі 9,9 млрд. дол. США. У період 2014-2015 років спостерігалось різке скорочення та навіть від'ємне значення ПІІ в країну, що пов'язане з фінансовою кризою, яка охопила весь світ. Починаючи з 2016 року розмір ПІІ поступово зростає та у 2019 році досяг 5,1 млрд. дол. США, що є позитивним явищем для економіки держави. Співвідношення прямих іноземних інвестицій до ВВП було найвищим у 2005 році і складало 8,3%, а протягом останніх років не перевищує 4%.

Відповідно до цього оцінимо очікування іноземних інвесторів від державної політики загалом та окремі рішення державної влади, що оцінюються як економічні злочини. Інформаційною базою вивчення та аналізу очікувань іноземних інвесторів є «П'яте щорічне опитування іноземних інвесторів» [58, 173]. Зазначене опитування проводилося протягом 2019 р. через онлайн-платформу Info Sapiens. Опитування пройшли 117 іноземних інвесторів, серед яких 62 % - стратегічні інвестори, а 74 % інвестор, що мають інвестиції в Україні. Окремі аспекти опитування, що стосуються державної політики представлено на рисунках 3.11, 3.12, 3.13, 3.14.

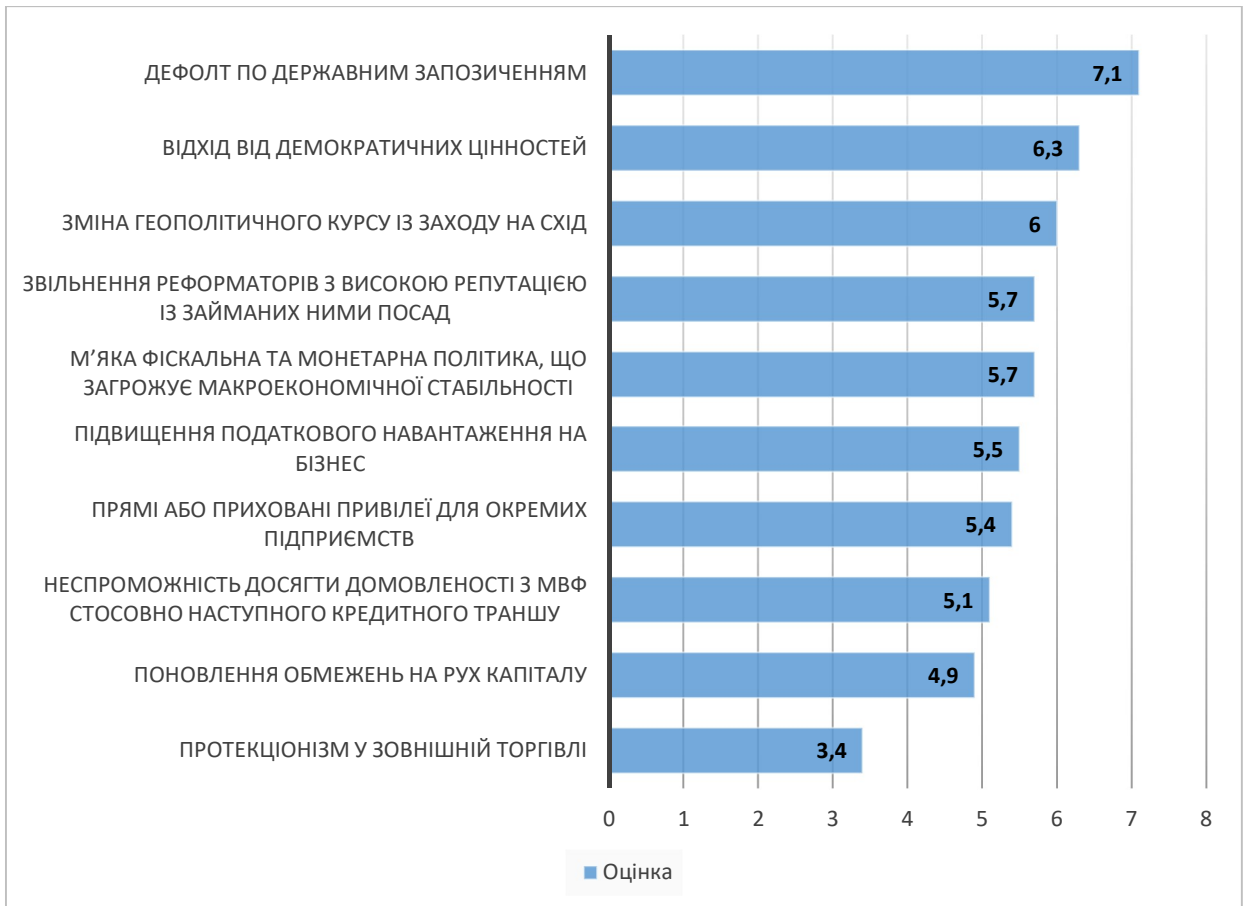

Рис. 3.11 Результати опитування іноземних інвесторів щодо впливу діяльності державної влади та інвестиційні рішення [54]

Рис. 3.12 Результати опитування іноземних інвесторів щодо впливу стану стану суспільних відносин на інвестиційні рішення [59]

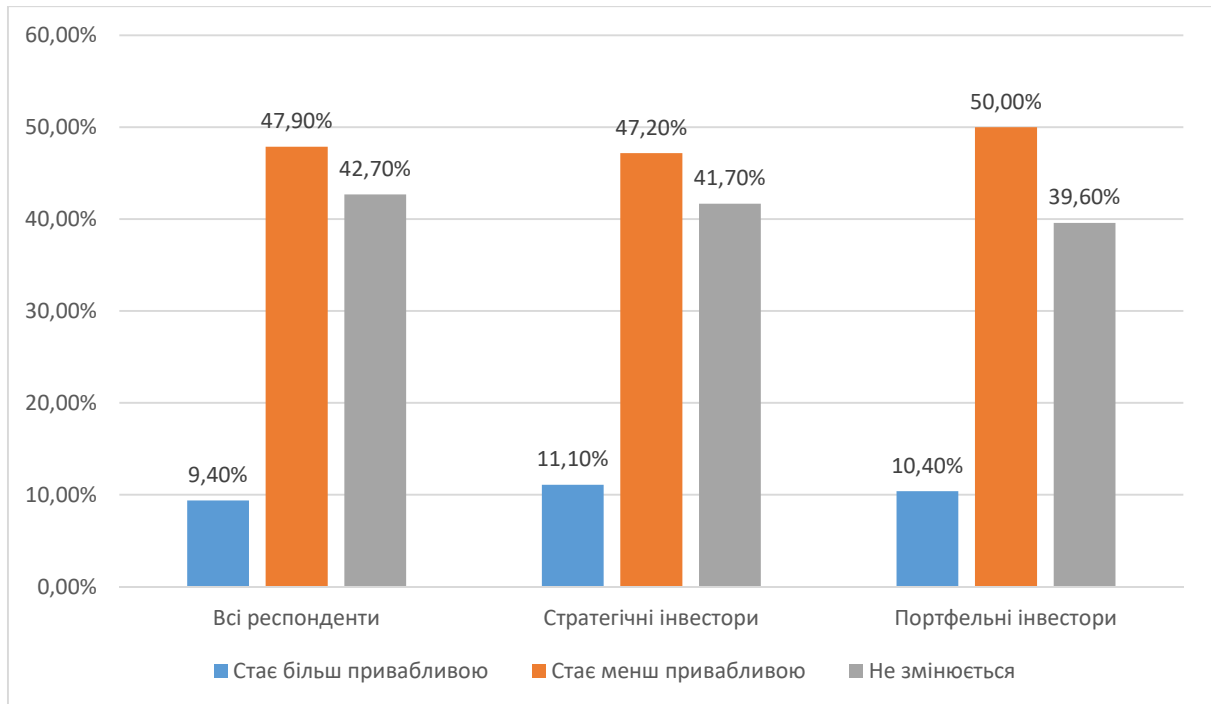

Рис. 3.13 Результати опитування іноземних інвесторів щодо динаміки інвестиційної привабливості України [52, 53]

Рис. 3.14 Результати опитування іноземних інвесторів щодо впливу трансформації державного управління на інвестиційні рішення [52]

Позитивним є рішення зовнішніх стратегічних інвесторів стосовно надання Україні інвестиційних ресурсів у разі введення чергового локдауну – 47,3% опитаних підтвердило готовність до фінансування. Майже 2% інвесторів згодні збільшувати надходження прямих іноземних інвестицій незалежно від ситуації в країні та світі. В той же час 12,7% інвесторів вимушені будуть припинити інвестиції, а 14,6% інвесторів скоротять інвестиції в Україну.

За результатами проведеного опитування стосовно бар'єрів для притоку іноземним інвестиціям в Україну можна зробити наступні висновки. Головним стримуючим фактором надходження інвестицій в країну є недовіра до судової системи, яка очолила антирейтинг (1 місце серед всіх респондентів). Розповсюджена корупція займає друге місце серед опитаних іноземних інвесторів. Ці два негативних фактори є важливою перешкодою для іноземних інвесторів стосовно вкладення фінансових активів у розвиток України. Репресивні дії правоохоронних органів, обтяжливе та мінливе законодавство, монополізація ринків та захоплення влади олігархами, складне податкове адміністрування, а також обмеження на рух капіталу та валютні операції інвестори також вбачають суттєвими перешкодами для інвестування в Україну.

Оцінивши відповіді респондентів стосовно інвестиційної привабливості України доцільно зазначити, що 47,9% вважають її менш привабливою, ніж у попередні періоди. Водночас 42,7% опитаних інвесторів стверджують, що Україна не змінила інвестиційної привабливості, і лише 9,4% інвесторів переконані у тому, що Україна стає більш привабливою для інвестування.

Проаналізувавши відповіді респондентів-інвесторів щодо заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості України варто зазначити наступне. Найбільший позитивний вплив матимуть впроваджені

ефективні заходи боротьби з корупцією (8,1 з 10 балів). Друге та третє місце займають перезапуск судової системи та призначення на ключові позиції реформаторів з високою репутацією. Не менш важливим заходом, який підвищить рівень інвестицій в країні є впровадження дієвих кроків з розмежування політики та бізнес-інтересів, а також обмеження впливу олігархів. Слід відмітити, що найменший вплив на надходження іноземних інвестицій матимуть прозора масштабна приватизація, покращення інфраструктури і логістики, а також перегляд угоди про Асоціацію з ЄС з метою розширення доступу до ринку ЄС.

Висновки до 3-го розділу

1. Рівень державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності оцінюється, як внутрішніми, так і зовнішніми стейкхолдерами. Це обумовлено тим, що від рівня економічної злочинності в країні залежить сукупність сфер суспільного розвитку та місце країни на міжнародній арені. Відповідно, економічна злочинність є загрозою різним сферам національної безпеки держави, що призводить до сукупності внутрішніх та зовнішніх ризиків. Це обумовлює особливості розвитку державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Економічна злочинність впливає на сукупність складових суспільних відносин, які в цілому визначають місце держави в геополітичному просторі та формують рівень її національної безпеки.

3. Оцінку сучасного рівня України з позиції складових, що формують рівень національної безпеки, розглянуто в контексті наступних позицій: економічна свобода України та її місце в світовому рейтингу; індекс конкурентоспроможності України (табл. 3); індекс легкості ведення бізнесу;

індекс прав власності; індекс сприйняття корупції; місце України в рейтингу недієздатності держав. Кожен із представлених рейтингів та індексів враховує тим чи іншим чином певні види економічних злочинів. Крім того, оцінка політичного, правового, соціального, економічного середовищ розвитку суспільства в певній країні визначає особливості економічних злочинів та напрями їх поширення. Зазначені рейтинги формуються міжнародними незалежними організаціями, методологія яких дозволяє говорити про певний рівень їх об'єктивності для цілей наукових досліджень.

4. Оцінюючи місце України в рейтингу за глобальним індексом конкурентоспроможності - Україна посіла 83-тє місце. Сусідами за рейтингом є такі країни, як: Домініканська республіка (82 місце) та Македонія (84 місце). Щодо географічних сусідів України, то ситуація наступна: Російська Федерація – 43 місце; Польща – 37 місце; Словаччина – 41 місце; Угорщина – 48 місце; Румунія – 52 місце; Молдова – 88 місце. Відповідно до цього можна констатувати, що Україна займає найнижчі позиції, якщо не враховувати Молдови. Така ситуація, в більшій мірі, обумовлена негативними соціально-економічними наслідками, в тому числі: економічними злочинами та одним із їх їх видів - корупцією. Не дивлячись на значну кількість правоохоронних органів щодо боротьби із корупцією та спеціалізованих органів, в тому числі антикорупційної прокуратури та суду, питання корупції й досі залишається актуальним, зважаючи на індекс конкурентоспроможності країни в частині якості інститутів, розвиненості ринків та конкурентоспроможності компаній. Зазначений рейтинг особливо важливий для України, як для визначення її місця на міжнародній арені, так і з позиції залучення донорів для фінансування стратегічно важливих галузей економіки.

5. Встановлено, що Україна у порівнянні із країнами Європи знаходиться на низькому рівні за показниками права власності. Проте, у період 2010-2014 рр. спостерігалася позитивна динаміка. У зв'язку із

подіями 2014 р., а саме Революцією Гідності, відбулося різке падіння з рівня 4,3 у 2014 році до 3,8 у 2015 році. Проте, уже в 2018 р. зазначений показник зріс до рівня 2013 року та становив 4,2. Варто зазначити, що найкращі позиції з досліджуваних країн, мають Фінляндія та Німеччина. Індекс сприйняття корупції в Україні мав позитивну динаміку, проте у 2019 р. знизився із 32 до 30, що пов'язано із рядом обставин. Варто зазначити, що Transparency International надала Україні рекомендації щодо боротьби із корупцією, які були виконані лише частково. Підсумки аналізу недієздатності держав вказує, що Україна та більшість країн пострадянського простору знаходяться в категорії країн підвищеної уваги. У даному рейтингу, найближчі сусіди України, а саме: Словаччина, Польща, Румунія та Угорщина, відносяться до країн, що є більш стабільними.

6. Внутрішні та зовнішні стейкхолдери є особливо важливими з позиції формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Проаналізувавши відповіді респондентів-інвесторів щодо заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості України варто зазначити наступне. Найбільший позитивний вплив матимуть впроваджені ефективні заходи боротьби з корупцією (8,1 з 10 балів). Друге та третє місце займають перезапуск судової системи та призначення на ключові позиції реформаторів з високою репутацією. Не менш важливим заходом, який підвищить рівень інвестицій в країні є впровадження дієвих кроків з розмежування політики та бізнес-інтересів, а також обмеження впливу олігархів. Слід відмітити, що найменший вплив на обсяг надходження іноземних інвестицій матимуть: прозора масштабна приватизація, покращення інфраструктури і логістики, а також перегляд угоди про Асоціацію з ЄС з метою розширення доступу до ринку ЄС.

РОЗДІЛ 4

СУБ'ЄКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

4.1. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності

Сучасні тенденції глобалізації свідчать, що вона проникла в усі сфери соціально-економічного життя суспільства, що визначає її ключову роль серед детермінантів розвитку окремої держави. Це обумовлено в першу чергу тим, що національні економічні системи є взаємозалежними й відповідно їх окремі структури та елементи теж взаємозалежні одне від одного. В таких умовах, задоволення економічних інтересів як законним, так і не законним шляхом відбувається не лише на рівні економічної системи окремої держави, але на рівні регіональної або світової економічної системи. «Пришвидшення процесу глобалізації дозволило злочинності та корупції збільшити діапазон своєї діяльності: вони все більше виходять за межі державного контролю і вступають у протистояння з міжнародним правопорядком. Безпрецедентне зростання масштабів і загрози злочинності спричиняє підвищенню значення співпраці держав у протидії їй і, відповідно, наукових досліджень у цій сфері» [209, с.76]. «Починаючи з середини ХХ ст., Внаслідок інтернаціоналізації та диверсифікації економічної діяльності, зросли обсяги реалізації різних нелегальних товарів (зброя, наркотики та ін.), Що сприяло збільшення доходів від транскордонних злочинних дій і, як наслідок, зростання транснаціональної злочинності» [123].

Визначенні питання дасть рідко піднімалися в межах наукових досліджень в сфері державного управління, саме тому за основу біло взяти праці вітчизняних та зарубіжних вчених, що вивчали юридичні та дипломатичні аспекти взаємодії із міжнародними правоохоронними організаціями в контексті запобігання та протидії економічній злочинності. Даному питанню посвяченні праці: О.І. Виноградової, О.Г. Волеводзи [28], В.В. Волкова [29], Т.С. Гавриша, Л.Н. Галенської, О.М. Джужі, Ю.Ф. Іванова, Н.В. Пронюк, Л.Д. Тимченка, Ю.М. Черноус, В.М. Волженкіна, В.А. Карташкіна, І.І. Лукашука, Є.Г. Ляхова, С.В. Черніченка, О.І. Виноградова, П.Д. Біленчука, С.Є. Єркенова та інших.

«Відомо, що боротьба зі злочинністю – внутрішня функція держави. Вона здійснюється на підставі національних нормативно-правових актів спеціально уповноваженими на те органами державної влади. Однак, умови боротьби з національною злочинністю у наш час суттєво ускладнюються зростанням числа таких злочинів, які виявляються небезпечними не тільки для окремих країн, але й для всього людства в цілому, і потребують об'єднання зусиль та щоденної співпраці. Міжнародна спільнота з тривогою відмічає, що злочини міжнародного характеру стрімко поширюються. Це пояснюється тим, що організована злочинність зростає і набуває транснаціональних масштабів. Злочини вчинюються все новими та новими, до цього не відомими криміналістам, способами. Тому проблема злочинності, яка ще до недавніх часів уважалась виключно внутрішньою справою держави, наразі не може вирішуватись урядами лише на індивідуальній основі» [32, с. 12].

«Сучасні проблеми боротьби зі злочинністю не можуть бути успішно розв'язані у межах однієї держави, оскільки відкритість кордонів унаслідок демократичних процесів, що відбуваються в країнах, які

знаходилися раніше за “залізною завісою”, сприяє поширенню транснаціональної злочинності. За роки своєї незалежності Україна приєдналася до багатьох європейських конвенцій, у тому числі з питань кримінального судочинства, двосторонніх договорів про надання правової допомоги у цивільних і кримінальних справах, інших міжнародно-правових актів» [138, с. 1]

«Глобальна конкуренція здійснюється вже не стільки між країнами, скільки між транснаціональними відтворювальними системами, кожна з яких об'єднує багато національні системи: утворення населення, накопичення капіталу, організації науки, а також виробничо-підприємницькі, банківські та кредитно-фінансові структури, що працюють в масштабах світового ринку. Виживання нації в цих умовах вимагає нового державного регулювання, спрямованого на стимулювання конкурентних переваг і збереження національного суверенітету над основними життєвозабезпечуючими системами і ресурсами країни, визначення і здійснення пріоритетів довгострокового соціально-економічного та науково-технічного розвитку. Абсолютно очевидно, що змінюється і функція держави в попередженні та боротьбі зі злочинами, вчиненими в економічній сфері» [216, с. 51]. Відповідно реалізація правоохоронної функції держави має відбуватися як з позиції реалізації внутрішньої політики так і зовнішньої, зокрема в частинні взаємодії із міжнародними правоохоронними організаціями.

В умовах глобалізації збільшується рівень небезпеки економічної злочинності, як фактору що порушує національні інтереси та її загрозою державному суверенітету, економічній стабільності, а в окремих випадках навіть територіальній цілісності. Відповідно високий рівень суспільної небезпеки економічних злочинів вимагає від системи державного управління та вітчизняних правоохоронних органів налагодження системи

зв'язку на міжнародному рівні, а при формуванні державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності визначати вагому роль міжнародних правоохоронних організацій.

Питання міжнародного співробітництва в сфері правоохоронної діяльності як в контексті злочинності загалом та економічної злочинності зокрема є не новим для міжнародних відносин. «Навіть у давні часи ця проблема займала розуми правителів і вчених. Одним з перших міжнародних правових актів, регламентують питання видачі злочинців, є договір від 1296 до н.е. між царем хетів Хаттусілем III і єгипетським фараоном Рамзеса II. У документі закріплювалося: «Якщо хто-небудь втече з Єгипту і піде в країну хетів, то цар хетів НЕ буде його затримувати, але поверне в країну Рамзеса»» [75, с. 20].

На початковому етапі міжнародні відносини в сфері правоохоронної діяльності розвивалися в контексті розшуку злочинців ще на початковому етапі формування держав як таких, що мали власні кордони, систему державного правління та сукупність правил суспільної поведінки (правомірної й неправомірної) на території країни. В таких умовах взаємодія між країнами відбувалася через допомогу в пошуку та видачі злочинців, які були втікачами в інших країнах. Досить цікавою є історична знахідка, що датується серединою II століття до нашої ери та знаходиться в музеї Гамбурга. Так, відповідно до тексту на дошці, афінська влада звертається до влади Олександрії з проханням віднайти та передати злочинця, яким є раб, що здійснив крадіжку дорогоцінностей. «З історії Стародавньої Греції відомі факти видачі афінянами царю Македонії Філіпу осіб, що зробили замах на його життя, а також вимоги ахейських племен до Спарти про видачу її громадян, які вчинили напад на одне з сіл. У римській історії є приклади вимог видачі Цезаря німцям за те, що той почав з ними несправедливу війну» [165].

Відповідно впродовж століть навіть тисячоліть відносини між окремими державами відбувалися як в контексті політичних, економічних (торгівельних) та соціальних аспектів та в і контексті правоохоронної діяльності. Варто наголосити, що дане питання особливо гостро не піднімалося до початку XIX століття, а стосувалося лише видачі злочинців, які були втікачами за кордон певної держави (табл. 4.1). З початком науково-технічного прогресу, що було фактором розвитку транспортної інфраструктури (наземний (автодорожній, залізничний) та водний) та трансформації економічних відносин, економічна злочинність вийшла за межі окремої країни та стала проблемою світового масштабу.

Таблиця 4.1

Приклади міжнародних договорів щодо екстрадиції злочинців

Країни партнери		Рік	Зміст
Франція	Англія	1876	Договір про видачу злочинців
Франція	Данія	1877	Договір про видачу злочинців
Франція	Іспанія	1877	Каральна конвенція про видачу злочинців
Бельгія	Франція	1834	Конвенція про правову допомогу
Бельгія	Пруссія	1836	Конвенція про правову допомогу
Бельгія	Баварія	1869	Конвенція про правову допомогу
Бельгія	Німеччина	1874	Конвенція про правову допомогу
Нідерланди	Австрія	1756	Конвенція про правову допомогу
Нідерланди	Франція	1844	Конвенція про правову допомогу
Нідерланди	Бельгія	1863	Конвенція про правову допомогу
Нідерланди	Росія	1867	Конвенція про правову допомогу
Німеччина	Англія	1872	Конвенція про правову допомогу
Німеччина	Швейцарія	1874	Конвенція про правову допомогу
Німеччина	Бельгія	1874	Конвенція про правову допомогу

Джерело: складе автором на основі [167]

Зазначенні напрямки співробітництва між країнами були направлені на вирішення окремих проблемних питань в контексті запобігання та протидії економічній злочинності, проте не вирішували комплекс проблем, які в подальшому були пов'язанні із формуванням глобальної економіки відповідно до зміни змісту, форми та засобів економічної злочинності.

«надання міжнародної правової допомоги (міжнародне співробітництво) у галузі боротьби зі злочинністю становить собою врегульовану нормами міжнародного і національного права узгоджену діяльність різних держав, спрямовану на захист інтересів особи, суспільства, держав, що уклали між собою такий договір. Визначено, що таке співробітництво може бути ефективним лише за умови уніфікації кримінального і кримінально-процесуального права шляхом його систематизації на основі єдиних для країн-учасниць критеріїв. На підставі цього автор доходить висновку, що в сучасних умовах для забезпечення ефективної боротьби з транснаціональною злочинністю потрібна уніфікація кримінально-процесуальної процедури притягнення винних до кримінальної відповідальності і розробка єдиних правових гарантій забезпечення прав громадян, які залучаються у сферу кримінально-процесуального провадження» [138, с. 10].

Говорячи про зазначенні договори не можна вести мову про міжнародний напрямок правоохоронної діяльності, адже це лише фрагментарні відносини між тією чи іншою країною. В цілому питання формування повноцінних взаємовідносин між в правоохоронній діяльності почало формуватися в кінці XIX століття. Варто зауважити, що в контексті нашого дослідження питання міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності має будуватися не в контексті міжнародних договорів та конвенцій, а в напрямку формування співробітництва саме правоохоронних органів та формування міжнародних правоохоронних організацій.

«Перші ідеї створення універсального механізму поліцейського співробітництва почали обговорюватися в 1889 р. на установчому засіданні Міжнародного союзу кримінального права, що проводиться по ініціативам відомих європейських криміналістів і кримінологів: Ф. Ліста (Німеччина),

А. Прінсома (Бельгія), Г. Ван Гаммелема (Нідерланди). Учасники форуму констатували зростання так званої «міжнародної злочинності» боротьба з якою вимагає розробки відповідної міжнародно-правової бази співробітництва правоохоронних органів різних держав [159]. На жаль, практичного втілення ці заклики не отримали. У 1905 р. на черговому конгресі Міжнародного союзу кримінального права делегати від держав знову повернулися до питання про необхідність міждержавної взаємодії з протидії злочинності. Результати форуму висловилися в прийнятті резолюції, яка б підтверджувала, що розширюються можливості туризму і подорожей сприяють появі нових форм міжнародної злочинності, ефективна протидія якої можливо за допомогою об'єднання спільних міждержавних зусиль. Положення резолюції закріплювали необхідність створення в державах, в рамках поліцейських організацій, спеціальних підрозділів, що виконують завдання з обміну інформацією про міжнародну злочинність з метою протидії її проявам, а також зміцнення міждержавного співробітництва в цій сфері» [75, с. 27-28].

Проте на зазначених конгресах не було сформовано чітких правил співробітництва в правоохоронних органів, дане питання було піднято лише на наступному конгресі у 1914 р. в Монако – «Перший міжнародний конгрес кримінальної поліції». Участь у форумі взяли 24 держави (Монако, Франція, Португалія, Бельгія, Данія, Німеччина, Росія, Італія, Швейцарія, Сербія, Сполучені Штати Америки, Персія (Іран), Єгипет, Туреччина, Куба, Сальвадор), які направили 188 делегатів. Особливістю зазначеного стало визначення напрямів співробітництва в сфері кримінальної поліції (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Визначні напрями міжнародного співробітництва в правоохоронній сфері на «Перший міжнародний конгрес кримінальної поліції», 1914 р., Монако

Напрямы	Характеристика
Уніфікація процедури екстрадиції злочинців	Визначенні загальні проблеми кримінальної поліції в країнах світу та напрями їх взаємодії
Міжнародна превентивна антропометрія	Обґрунтовані окремі аспекти роботи міжнародної поліції та розвитку національних законодавчих систем в даному напрямку. Було висунуто ініціативу щодо створення міжнародних комісій для розробки стандартів посвідчень особи та організації бюро з обліку міжнародних злочинів
Створення відділу з обліку міжнародної кримінальної інформації	
Розробка заходів щодо прискорення і спрощення арешту злочинців	Визначенні напрями щодо співробітництва в контексті розшуку та спрощення арешту злочинців

Реалізація зазначених питань була припинення у зв'язку із загостренням геополітичних зв'язків через Першу світову війну. Робота в даному напрямі активізувалася в 1923 р., коли 7 вересня на у Відні на Міжнародному поліцейському конгресі було створено Інтерпол [114].

«Разом з тим Перша світова війна внесла свої історичні корективи і II Міжнародний конгрес кримінальної поліції вдалося скликати лише в 1923 р. Результати його проведення були суттєвими 7 вересня 1923 року була створена постійно діюча організація - Міжнародна комісія кримінальної поліції (The International Criminal Police Commission) 70. За прийнятим рішенням штаб-квартира МКУП була визначена у Відні, а спеціальний уповноважений (керівник) поліції Відня автоматично ставав її президентом. Визнання австрійського головування в організації створеної поліцейської структури пояснювалося наступними факторами. По-перше, австрійська поліція протягом багатьох років вела досьє на міжнародних злочинців. По-друге, Австрія висловила готовність забезпечувати місце перебування Міжнародної комісії кримінальної поліції і основні засоби

фінансування. До 1939 р кожна європейська держава, крім Радянського Союзу, приєдналося до Міжнародної комісії кримінальної поліції. Важливим моментом в діяльності Міжнародної комісії кримінальної поліції, які мають значення і в наш час, були правила функціонування Комісії з повною повагою до національного суверенітету беруть участь в її діяльності держав. Поліцейські однієї держави, як було закріплено в найперших статутних документах, не могли за власним бажанням і ініціативи продовжувати свої дії в межах національних кордонів іншої країни. Міжнародна комісія кримінальної поліції була покликана служити інформаційним і координаційним центром і зверталася до відповідних державам, що входять до її складу, з проханнями щодо можливостей затримання і швидкої видачі (екстрадиції) заарештованих злочинців. Члени Комісії боролися з загальною кримінальною злочинністю і не втручалися в політичні, расові та релігійні питання. Цей принцип і зараз залишається основоположним в діяльності Інтерполу» [75, с. 29-30].

Фактично зданого періоду починається формування цілісного інституційного механізму міжнародного співробітництва в правоохоронній сфері. За майже століття від початку інституційного міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії злочинності сформувався цілий комплекс таких напрямів та зв'язків. Механізм міжнародного співробітництва України в сфері правоохоронної діяльності проявляється як в підписанні двосторонніх та багатосторонніх угод, так і участі в міжнародних та регіональних поліцейських організаціях. В контексті зазначеного приділено увагу видами міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Це є особливо важливим з позиції формування системи такої взаємодії визначення організаційних зв'язки між інституціями, що в результаті дозволить визначити напрями реформування вітчизняних правоохоронних органів як суб'єктів реалізації державної

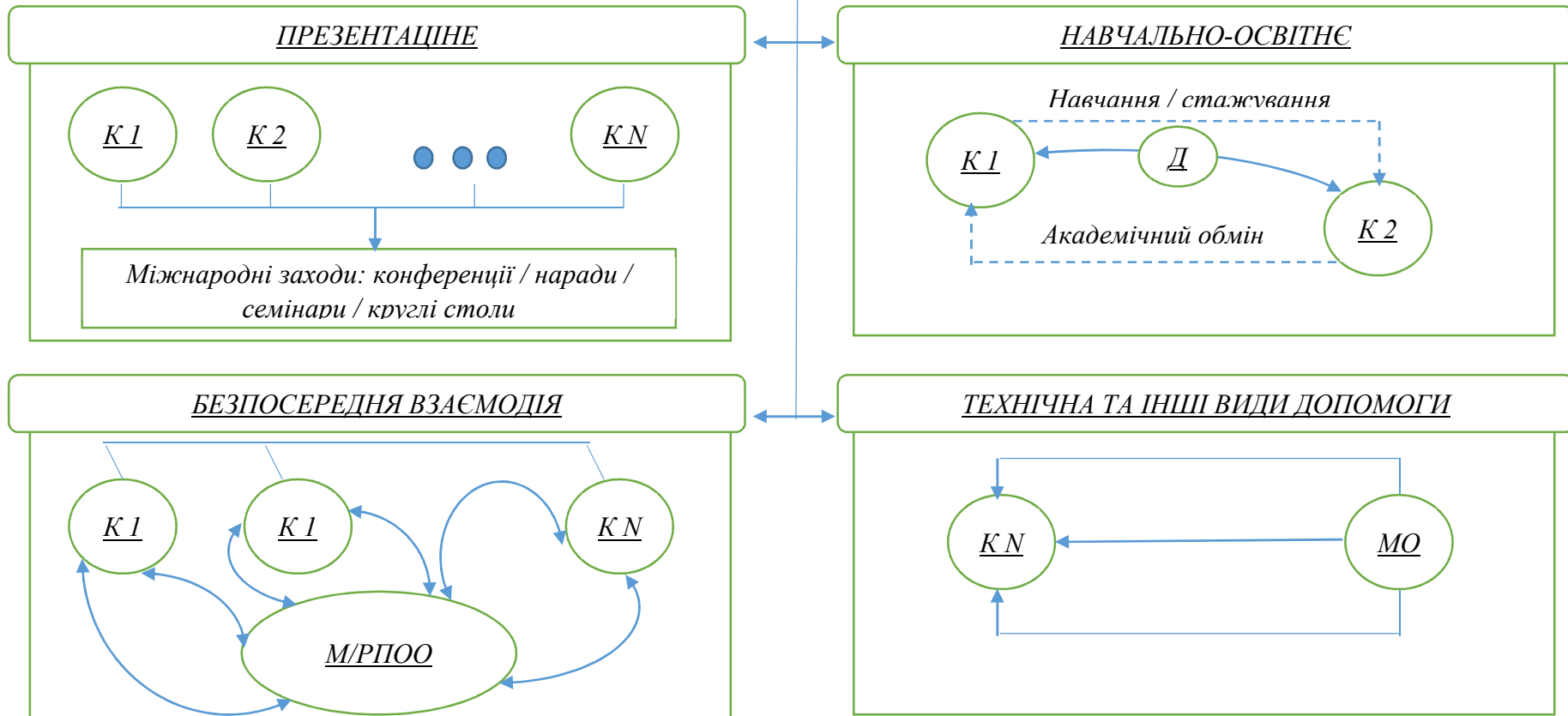
політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Питання діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики є особливо важливою складовою процесу організації, без якого будь-яка діяльність втрачає ефективність та результативність.

«Виділення соціальних систем-організацій в самостійний клас стало результатом суспільного розвитку, підсумком тривалого історичного процесу, еволюції свідомості в осягненні потреби людини в організації взаємних зусиль, спрямованих на протидію силам природи, на виживання людської популяції. На відміну від природних, утворених в достатній мірі стихійно, побудова штучних систем відповідає певному задуму, плану. Крім того, поняття «організація» має на увазі наявність в системі певної внутрішньої структури, стійких зв'язків між її елементами, а також механізмів функціонування» [208, с. 10].

Вивчивши сукупність міжнародних документів та офіційні сайти міжнародних організацій, в тому числі поліцейських міжнародних організацій, ми прийшли до висновку, що в цілому міжнародне співробітництво може мати різні властивості та змістовне наповнення, що дозволяє групувати його за різними класифікаційними ознаками та видами. Для вирішення зазначеного пропонуємо наступну класифікаційну модель міжнародної взаємодії в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (рис. 4.1, 4.2, 4.3, 4.4).

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

ЗА НАПРЯМАМИ ВЗАЄМОДІЇ

Умовні позначення: K – країна; $Д$ – договір між країнами щодо навчально-освітнього співробітництва в сфері правоохоронної діяльності $М/РПОО$ – міжнародні / регіональні правоохоронні органи; $МО$ – міжнародні організації

Рис. 4.1. Класифікаційна модель міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (початок)

За напрямками взаємодії вітчизняні та зарубіжні вчені виділяють такі види міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності:

- *презентаційне*. Даний вид міжнародного співробітництва в більшій мірі пов'язаний із спільними міжнародними конференціями / симпозиумами / семінарами / круглими столами, учасниками яких є працівники правоохоронних органів різних країн, які презентують свою розробки щодо запобігання та протидії економічній злочинності, або ж вказують на проблеми з якими зіштовхуються для визначення спільних дій щодо їх вирішення. Прикладом такого виду співробітництва є діяльність Української секції Міжнародної поліцейської асоціації (УС МПА): «за період діяльності УС МПА налагодила ділові стосунки з національними секціями Італії, Ізраїлю, Польщі, Словаччини, Угорщини, Чехії, країн Балтії. Члени нашої Секції брали участь у конгресах МПА та конференціях Міжнародного виконавчого комітету, симпозиумі „Поліція – комунікація та загальний імідж”, який відбувся у Швейцарії, виставці МПА „Оперативна техніка місцевої поліції в Європі” (Італія) та інших науково-практичних конференціях і семінарах із вдосконалення організації боротьби зі злочинністю» [215]. Досить цікавий напрям такого виду співробітництва визначають Гаврилюк В.І., Дубина В.І., Данилюк М.П.: «спілкування із засобами масової інформації – надзвичайно ефективними інструментами підвищення громадської свідомості населення та формування негативного ставлення громадян до злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. Висвітлення в засобах масової інформації результатів діяльності органів внутрішніх справ у зазначеній сфері, як правило, здійснюється на постійній основі та має систематичний характер» [32, с. 15]. Реалізація зазначеного виду співробітництва потребує застосування різних механізмів реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, а саме: правовий, інформаційний, організаційний;

- навчально-освітнє. Є особливим видом міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, адже направлений на підвищення професійного рівня правоохоронців та в цілому якості діяльності вітчизняних правоохоронних органів через участь в різних освітніх програмах. Навчально-освітній напрям міжнародного співробітництва може реалізовуватися як: обмін досвідом; навчальні семінари; навчання в університетах / коледжах. Заданими Українського посольства США: «Посол України в США Валерій Чалий провів зустріч з делегацією МВС України, яка перебуває в США, для ознайомлення з американською системою навчання та підготовки поліції. Керівник дипломатичної установи ознайомив членів делегації з пріоритетними питаннями відносин Україна - США» [78]. Крім того, велика кількість поліцейських України проходили навчання за «Програмою обміну поліцейськими 2017» Європейського поліцейського коледжу (CEPOL) в таких країнах як Чорногорія Німеччина та інші. Крім того, у вітчизняних правоохоронних органах існує практика короткострокового стажування в рамках міжнародних тренінгів та круглих столів. Вагоме значення в реалізації такого виду співробітництва мала «Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року»;

- безпосередня взаємодія. Полягає в у взаємодії безпосередньо правоохоронних органів в операцій щодо запобігання та протидії економічній злочинності. Даний вид взаємодії є особливо важливим в умовах глобалізації, адже являється напрямом правоохоронної діяльності, що на сьогоднішній день має сукупність міжнародних правоохоронних організацій. Даний напрямок розглянемо більш детально в контексті класифікації міжнародного співробітництва на суб'єктах, що поділяється на: глобальне, регіональне, відомче, через «офіцерів зв'язку», через особисті контексти, через міжнародні організації;

- *технічна та ніші види допомоги.* Міжнародна допомога правоохоронним органам як в контексті запобігання та протидії злочинності в загалом та економічній злочинності зокрема може бути як технічною, так і матеріально. Прикладами технічної допомоги є обмін інформацією в пошуках злочинців або ідентифікації економічного злочину. Крім того, міжнародні організації можуть надавати та матеріальну допомогу, інформація про яку міститься на офіційному сайті Міністерства внутрішніх справ України, а її систематизації представлена в табл. 4.3

Таблиця 4.3

Міжнародна допомога правоохоронним органам України

№	Назва	Од. виміру	К-ть
Міжнародною благодійною організацією «Фонд Східна Європа»			
1.	Програмне забезпечення електронної послуги	Шт.	2
Відділ з правоохоронних питань Посольства США в Україні			
2.	Програмне забезпечення (ліцензія, технічна підтримка та оновлення даних)	Шт.	1
3.	Програмне забезпечення	Шт.	242
4.	Кабель живлення	Шт.	32
5.	Перетворювач	Шт.	1
6.	Шлюзний пристрій	Шт.	1
7.	Телефонний апарат	Шт.	30
8.	Блок живлення	Шт.	30
9.	Планшетний комп'ютер	Шт.	105
10	Сервер	Шт.	2
11	Робоча станція у комплекті	Шт.	16
12	Гарнітура „вільні руки”	Шт.	16
13	Комутатор ресурсів з монітором	Шт.	1
14	Шафа серверна	Шт.	1
15	Розширена гарантія для серверів та системи збереження даних	Шт.	1
16	Фуфайка з короткими рукавами	Шт.	4150
17	Куртка літня	Шт.	2075
18	Брюки	Шт.	75
19	Кепі	Шт.	2075
Міжнародна програма підвищення кваліфікації для органів кримінального розслідування Департаменту юстиції США (ІСІТАР)			
20	Планшетний комп'ютер	Шт.	195
21	Сервер	Шт.	1
22	Програмне забезпечення для серверів	Шт.	1
23	Програмне забезпечення для планшетних комп'ютерів	Шт.	300
24	Автомобільний зарядний пристрій до принтера	Шт.	300
25	Принтер для планшетного комп'ютера	Шт.	300
26	Стрічка для принтера	Шт.	1500

Рис. 4.2. Класифікаційна модель міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (продовження)

Відповідно до форми прояву можна представити наступні види міжнародної взаємодії в сфері запобігання та протидії економічній злочинності:

Угода про співпрацю. Дво- або багатосторонні угоди між урядами країн, окремими органами центральної виконавчої влади (Кабінет Міністрів України, Міністерство Внутрішніх справ України, Міністерство закордонних справ України), правоохоронними органами (Національна поліція, Служба безпеки України), контролюючими органами (Рахункова Палата України, Служба державного аудиту України, Служба фінансового моніторингу України).

«Двосторонній рівень співробітництва у боротьбі зі злочинністю сягає своїм корінням давнини. За сучасних умов воно не тільки не втратило свого значення – його роль невпинно зростає. Двосторонні угоди дозволяють більш повно врахувати характер відносин між двома державами, їхні інтереси за кожною конкретною проблемою. У зв'язку із цим найбільшого поширення набули двосторонні угоди з таких питань, як надання правової допомоги у кримінальних справах, видача злочинців, передача засуджених осіб для відбування покарання в країні, громадянами якої вони є тощо. За даними Міністерства внутрішніх справ та Міністерства закордонних справ України у договірній практиці України на сьогодні налічується кілька десятків таких угод. Здебільшого це договори про правову допомогу в цивільних і кримінальних справах. У частині, що стосується кримінально-процесуальної сфери, ці угоди регулюють порядок взаємодії судово-слідчих органів двох країн у процесі здійснення кримінального переслідування осіб, що перебувають поза межами тієї держави, на території якої скоєно злочини. Міждержавні й міжурядові двосторонні угоди зазвичай супроводжуються міжвідомчими, у яких конкретизується співробітництво окремих відомств, наприклад Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Державної митної служби України, більш детально визначаються їхні завдання, порядок вирішення питань, що належать до їхньої компетенції» [32, с. 11].

«Дво- та багатосторонні міжнародні договори про взаємну допомогу у кримінальних та інших категоріях справ, що регламентують, зокрема, порядок надіслання та виконання клопотань про надання міжнародної правової допомоги, не в повній мірі узгоджуються з контекстом даного розділу. Їх важливість у правоохоронній діяльності беззаперечна, проте вони укладаються, як правило, на рівні керівників урядів та вищих посадових осіб держав, а не окремих поліцейських відомств. Однак, останні також мають безпосереднє відношення до формування правової бази міжнародного співробітництва зазначеної спрямованості, яке реалізується в укладенні двосторонніх угод у сфері боротьби зі злочинністю» [32, с. 21]. На Сьогоднішній день прикладами багатостороннього співробітництва є: Угода про співробітництво в боротьбі зі злочинами у сфері економіки (Азербайджан, Вірменія, Грузія, Казахстан, Киргизія, Молдавія, Росія, Таджикистан, Туркменія, Узбекистан); Угода про асоціацію з Європейським Союзом та інші.

Прикладами двосторонніх угод в сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та боротьби з економічною злочинністю є наступні:

- Конвенція між Урядом України і Урядом Латвійської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на майно;

- Угода між Урядом Латвійської Республіки і Урядом України про передачу і приймання осіб;

- Договір між Кабінетом Міністрів України та Урядом Латвійської Республіки про співробітництво в боротьбі з тероризмом, незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та організованою злочинністю;

- Меморандум про співробітництво у сфері конкурентної політики між Антимоноп;

- Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Австрія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майноольним комітетом України та Федеральним конкурентним відомством Австрійської Республіки;

- Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Підрозділом обробки фінансової інформації Королівства Бельгії щодо співробітництва в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом;

- Конвенція між Урядом України і Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії про усунення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на прибуток і приріст вартості майна;

- Угода про співробітництво у сфері попередження злочинів і в правоохоронній діяльності між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль;

- Конвенція між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи та капітал;

- Меморандум взаємопорозуміння між Генеральною прокуратурою України та Міністерством юстиції Канади;

- Договір між Урядом України і Урядом Канади про взаємодопомогу в кримінальних справах;

- Принципова домовленість між Міністерством юстиції України і Міністерством юстиції Канади щодо співробітництва в галузі юстиції;

- Угода про співробітництво у боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та іншими тяжкими злочинами;

- Конвенція між Урядом України і Урядом Фінляндської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно.

Обмін інформацією. «Обмін інформацією оперативного характеру як такий присутній у переважній більшості видів міжнародного співробітництва. Неможливо, наприклад, провести спільну операцію з правоохоронними органами інших держав без взаємного інформування про обставини справи. У той же час, ця форма прояву співпраці успішно існує окремо від інших видів взаємодії у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю. Досить часто перед працівниками підрозділів боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, органів внутрішніх справ України постають питання обміну оперативними даними у рамках оперативно-розшукових та кримінальних справ, отримання інформації від державних установ, даних стосовно норм законодавства зарубіжних держав, осіб (у тому числі юридичних), які потрапляють у поле зору правоохоронців, їх опитування, перевірки за наявними в іноземних колег базами даних, відстеження вхідних та вихідних з'єднань телефонних номерів, якими користуються останні, тощо» [32, с. 22]. На практиці виділяють два напрями обміну інформацією формальний та неформальний.

- формальний обмін інформацією – здійснюється через формальні документальні канали в частинні отримання та / або надсилання офіційних документів щодо економічної злочинності чи суб'єктів їх скоєння;

- неформальний обмін інформацією – здійснюється через недокументальні засоби зв'язку (телефонна розмова, електронні листи чи інші засоби із використання мережі Інтернет).

Здійснення спільних правоохоронних заходів реалізується наступними шляхами:

- проведення оперативно-розшукових заходів, слідчих дій щодо економічного злочину на території іншої держави

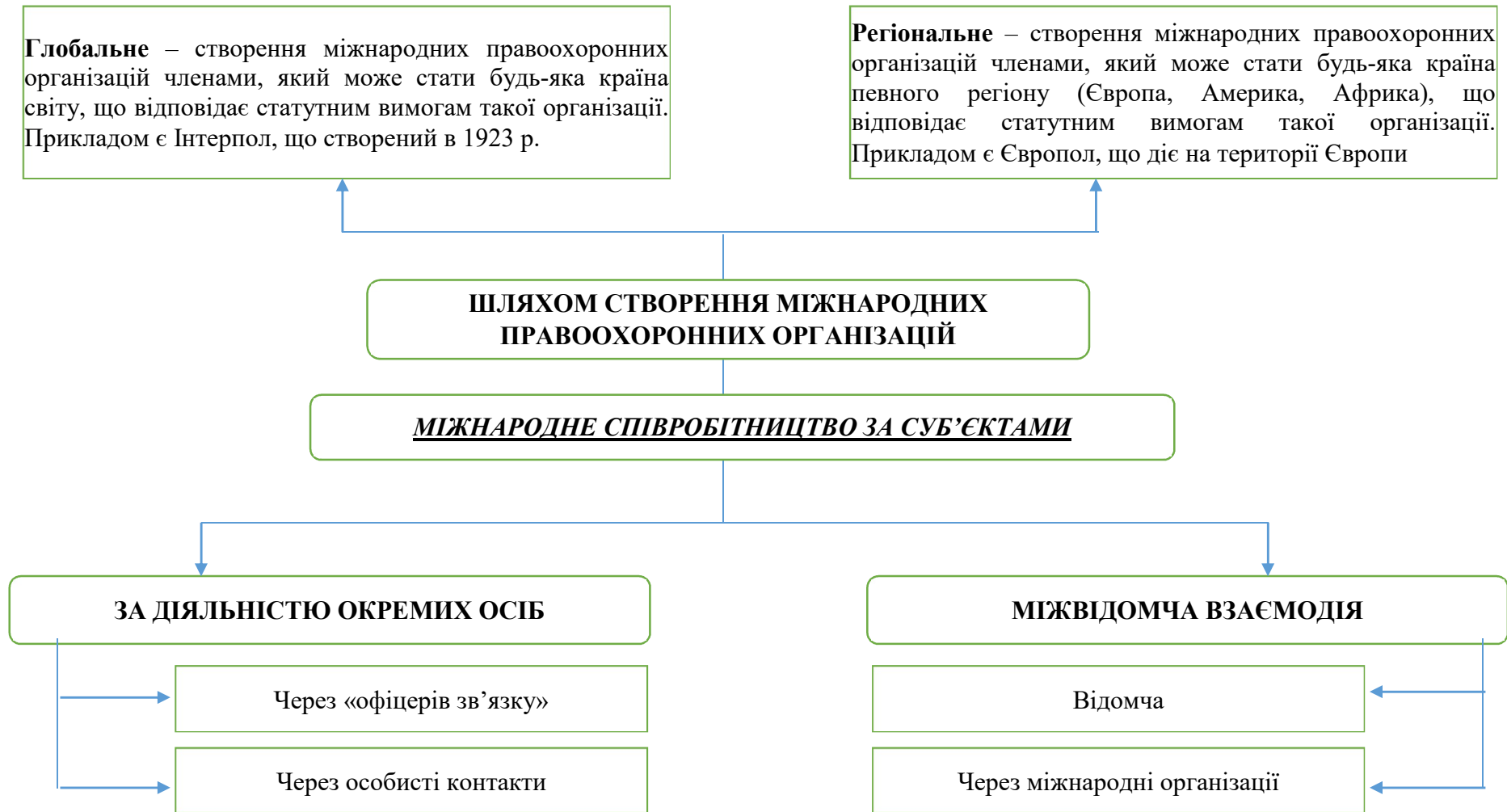

Рис. 4.3. Класифікаційна модель міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (продовження)

- міжнародні операції та проекти співпраці щодо запобігання та протидії економічній злочинності, що поширення за межі конкретної країни

- спільні оперативні розробки та розслідування в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, які виходить за межі конкретної країни.

Питання функціонування глобальних та регіональних правоохоронних органів щодо запобігання та протидії економічній злочинності буде вивчено нами в подальшому в контексті діяльності Інтерпол та Європол.

Розглянемо більш детально інші види міжнародного співробітництва: в сфері запобігання та протидії економічній злочинності:

- *Офіцери зв'язку*. Даний вид співробітництва функціонує в Україні через направлення поліцейських зв'язку до Європейського поліцейського офісу. Зазначений процес регулюється відповідним порядком, що розроблений міністерством внутрішніх справ України. Відповідно до зазначеного порядку можна визначити наступні особливості такої процедури:

«- направлення офіцерів зв'язку оформлюється наказом Національної поліції України. У наказі вказуються період виконання функції офіцера зв'язку із зазначенням конкретних дат його початку та закінчення, а також кількість та статус членів сім'ї кожного офіцера зв'язку, що перебуватимуть разом із ним;

- завданням офіцерів зв'язку в Європолі є підтримка і координація взаємодії між компетентними органами України, Європолем та компетентними органами держав - членів Європейського Союзу у сферах, віднесених до компетенції Європолу;

- функціональні обов'язки офіцерів зв'язку визначає начальник структурного підрозділу центрального органу управління поліції, який забезпечує реалізацію повноважень Національної поліції України як Національного контактного пункту Європолу в Україні;

- контроль за діяльністю офіцерів зв'язку здійснює Голова Національної поліції України;

- координацію діяльності офіцерів зв'язку здійснює структурний підрозділ центрального органу управління поліції, який забезпечує реалізацію повноважень Національної поліції України як Національного контактного пункту Європолу в Україні;

- звіти про результати своєї роботи в Європолі офіцери зв'язку подають Голові Національної поліції України до 15 січня року, наступного за звітним» [159].

- *Через особисті контакти.* Зазвичай проявляється через особисті контексти суб'єктів правоохоронної діяльності в міжнародних організаціях, що дозволяє пришвидшити отримання офіційної чи неофіційної інформації, або ж отримати правову чи технічну допомогу або консультацію з приводу запобігання та протидії економічній злочинності;

- *Відомче.* «Відомче міжнародне співробітництво полягає у дво- чи багатосторонній взаємодії поліцейських підрозділів відповідних органів державної влади [209]. Останні, звичайно, налагоджують зв'язки і за допомогою інших видів співробітництва – глобального, регіонального, через “офіцерів зв'язку” тощо. Проте, сутність цього виду полягає у безпосередній співпраці, тобто у відсутності будь-яких посередників у ході здійснення сторонами робочих контактів. Досить часто представники правоохоронних органів співпрацюють таким чином із колегами з країн “ближнього зарубіжжя”. Контакти встановлюються і тривають упродовж терміну, необхідного сторонам для здійснення перевірки інформації й

оперативної розробки, і, що найголовніше, реалізації зібраних оперативних матеріалів та розслідування кримінальної справи. Такі зв'язки, як правило, у подальшому підтримуються і набувають систематичного характеру» [32].

- *через міжнародні організації*. Так, членство держави в певних міжнародних організаціях передбачає ряд положень щодо взаємодії правоохоронних органів в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Особливо важливим є класифікація міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності за правовими властивостями. В даному напрямі нами виділено три класифікаційні ознаки, а саме: за юридичною природою членства; за характером компетенцій та за формою правових основ створення. Розглянемо більш детальні зазначенні ознаки класифікації міжнародного співробітництва як основи формування вітчизняної правоохоронної системи в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

За юридичною природою членства міжнародні поліцейські організації пропонуємо класифікувати наступним чином:

- урядові. До урядових міжнародних правоохоронних (поліцейських) організацій належать організації, які створені на основі укладання міжнародного договору між країнами членами такої міжнародної правоохоронної організації;

- неурядові. До неурядових міжнародних правоохоронних (поліцейських) організацій належать організації, створення яких не передбачає укладання міжнародного договору між урядами країн-учасників. Зазвичай членами таких організацій можуть виступати профільні громадські організації чи спільноти. Прикладом таких організацій є Міжнародна поліцейська асоціація, яка визнана ООН як міжнародна неурядова організація.

Рис. 4.4. Класифікаційна модель міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (кінець)

За характером компетенцій виділяють такі міжнародні правоохоронні (поліцейські) організації:

- загальної компетенції. Міжнародні правоохоронні (поліцейські) організації загальної компетенції спеціалізуються на усіх без винятку кримінальних злочинах, наприклад: тероризм, усі види економічної злочинності, організована злочинність, торгівля людьми, виробництво та поширення наркотиків та інші. Родионов К.С. вважає, що «міжнародні поліцейські організації загальної компетенції є Інтерпол. Пов'язано це в першу чергу з тим великим колом завдань, яке вирішують державні учасники даної організації: розкриття та розслідування злочинів; обмін оперативною інформацією в рамках надання оперативних інформаційних послуг і формування поліцейських баз даних; створення захищених всесвітніх поліцейських комунікаційних систем; розвиток в державах-членах національних установ, які можуть успішно сприяти попередженню кримінальної злочинності та боротьби з нею; оперативна підтримка поліцейських відомств; навчання і підвищення кваліфікації співробітників правоохоронних органів держав-членів, включаючи проведення спеціальних семінарів-тренінгів» [197]. Крім того, прикладом таких організації є Європол, Асеанопол, Америпол та інші.

- спеціальної компетенції. Міжнародні правоохоронні (поліцейські) організації спеціальної компетенції, займають суто одним напрямком злочинності. Зазвичай найпоширенішим транснаціональним видом злочину є торгівля людьми, тероризм та його фінансування, протидія виробництву та торгівлі наркотиками. Досить часто міжнародні правоохоронні (поліцейські) організації мають регіональний характер, адже створюють країнами сусідами щодо певного виду злочину, якому характерний транснаціональний характер.

За формою правових основ створення виділяють наступні види міжнародних правоохоронних (поліцейських) організацій:

- на основі міжнародного договору. Прикладом такої організації є Америкополь.

- на основі інших рішень. На основі інших рішень були створені Європол та Асеанополь.

Таким чином, нами визначено особливості міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, шляхом встановлення особливостей такої взаємодії та на цій основі розробки класифікаційної моделі. Класифікаційна модель передбачає ідентифікацію видів міжнародного співробітництва за такими класифікаційними ознаками: за напрямками (презентаційне, навчально-освітнє, технічна та інші види допомоги, безпосередня взаємодія); за формами прояву (через налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків, через договірні відносини, через здійснення спільних правоохоронних заходів); за суб'єктами (шляхом створення міжнародних правоохоронних організацій (глобальні, регіональні), міжвідомча взаємодія (відомчі, через міжнародні організації); за діяльністю окремих осіб (офіцери зв'язку, особисті контакти). В цілому визначенні нами положення дозволяють сформулювати комплекс взаємодії вітчизняної правоохоронної системи з подібними системами інших країн, що підвищує результативність та ефективність процесів запобігання та протидії економічній злочинності.

4.2. Механізм взаємодії із міжнародними правоохоронними організаціями в сфері запобігання та протидії економічній злочинності

Важливе значення в формуванні та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності займають міжнародні суб'єкти, особливо міжнародні правоохоронні організації. Це обумовлено тим, що злочинність в цілому та економічна злочинність зокрема не має державних кордонів і в окремих випадках взаємодія між державами через функціонування міжнародних правоохоронних організацій дозволить вирішити окремі процесуальні питання. «Злочинність на сучасному етапі розвитку суспільства становить надзвичайно серйозну небезпеку для його подальшого розвитку. Вийшовши за межі кордонів певної держави, злочинність набула небезпечного транснаціонального характеру. Сьогодні уряду будь-якої держави (незалежно від засобів і ресурсів, якими вона володіє) украй складно вживати заходів, ефективних для боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, не вдаючись до тієї або іншої форми міжнародного співробітництва. Усі країни світу повинні усвідомлювати, що жодна з них не захищена від зіткнення із транснаціональною злочинністю» [50, с. 10]. Відповідно для науки державного управління виникає ряд питань щодо формування інституційних зв'язків із міжнародними правоохоронними організаціями в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Відповідно Україна не може стояти осторонь як глобалізаційних процесів так і процесів щодо міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії економічній злочинності. Система правоохоронної діяльності України має бути побудована таким чином, щоб налагодити ефективні взаємозв'язки із міжнародними правоохоронними організаціями.

«В сучасних умовах неодноразово підтверджувалася необхідність колективних зусиль світової спільноти по розробці адекватних засобів і методів протидії сучасним загрозам кримінального характеру. Зазначена мета в основному досягається зближенням національних законодавств, прийняттям єдиних критеріїв класифікації злочинів, однакової правозастосовчої практики, а також виробленням загальних принципів і єдиної стратегії у співпраці по лінії експертно-криміналістичної та оперативно-розшукової діяльності. Особливістю такої співпраці є виявляється процес поступового перенесення взаємодії і інтеграції держав на регіональний рівень, який сам по собі не скасовує глобалізацію, оскільки запорукою успіху протидії злочинності є включеність держав світу в глобальну правоохоронну систему. Міжнародні організації та режими покликані не змагатися, а доповнювати один одного. Формування балансу інтересів «глобалізація - регіоналізація »за рішенням перерахованих вище завдань веде до новаційних поданням концептуальних засад співробітництва держав в сфері експертно-криміналістичної та оперативно-розшукової діяльності, сприяє підвищенню його ефективності та появі нових криміналістичних засобів і методів розкриття і розслідування злочинів» [163, с. 48].

Отже, важливе значення сьогодні покладається на міжнародне співробітництво в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, яке за суб'єктною ознакою поділяється на глобальне та регіональне. Метою даного дослідження є оцінка взаємодії вітчизняних правоохоронних органів із міжнародними правоохоронними організаціями. Такі, правоохоронні організації можуть діяти як в цілому у Світі – глобальні так і на території певного регіону – регіональні.

«Розуміння державами необхідності міжнародного поліцейського співробітництва і його успішна реалізація на універсальному рівні привела

до становлення і розвитку тенденції регіонального поліцейського співробітництва. Регіональний рівень співпраці держав по будь-яких питань, включаючи досліджувану нами тему, безумовно, дає можливість враховувати специфічні особливості держав певного регіону, оперативніше вирішувати виникаючі проблеми, здійснювати реальне наповнення такої взаємодії, а також в подальшому забезпечити реалізацію і виконання прийнятих розпоряджень і міжнародних зобов'язань» [17].

Перелік зазначених організацій представлено в табл. 4.4.

Таблиця 4.4

Глобальні та регіональні міжнародні правоохоронні організації

Організація	Характеристика
Глобальні правоохоронні організації	
INTERPOL	Міжнародна організація кримінальної поліції, що функціонує в 194 країнах світу, зі штаб-квартирою у Ліоні
Регіональні правоохоронні організації	
АСЕАНАПОЛЬ	Заснована в 1981 році та має 10 країн-членів Південно-Східної Азії
АФРИПОЛ	Африканський механізм поліцейського співробітництва зі штаб-квартирою в Алжирі налічує 54 члени
ЄВРОПОЛЬ	Агенція Європейського Союзу з питань правоохоронної співпраці була створена в 1998 році для обслуговування держав-членів ЄС
АМЕРІПОЛЬ	Поліцейська громада Америки була заснована в 2007 році і складається з 28 поліцейських сил та 19 агентств-спостерігачів
GCCPOL	Правоохоронний орган Генерального секретаріату Ради співробітництва для арабських держав Перської затоки існує з 1981 року
АІМС	Рада міністрів внутрішніх справ Арабу, заснована в 1982 році, має на меті розвивати та зміцнювати співпрацю та координацію зусиль між арабськими державами у сфері внутрішньої безпеки та запобігання злочинам

На даний час Україна співпрацює із двома організаціями діяльності , а саме:

- глобальною – INTERPOL. В Україні функціонує Національне центральне бюро на базі Міністерства внутрішніх справ України;

- регіональною – Європол. Україна направила офіцерів зв'язку до даної міжнародної правоохоронної організації.

Розглянемо особливості функціонування зазначених правоохоронних організацій та особливості їх взаємодії з вітчизняними правоохоронними органами в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

INTERPOL

«Важливим моментом в діяльності МКУП, які мають значення і в наш час, були правила функціонування Комісії з повною повагою до національного суверенітету та брали участь в її діяльності держав. Поліцейські однієї держави, як було закріплено в найперших статутних документах, не могли за власним бажанням і ініціативи продовжувати свої дії в межах національних кордонів іншої країни. МКУП була покликана служити інформаційним і координаційним центром і зверталася до відповідних державам, що входять в її склад, з проханнями щодо можливостей затримання і швидкої видачі (екстрадиції) заарештованих злочинців. члени Комісії боролися з загальнокримінальною злочинністю і не втручалися в політичні, расові і релігійні питання. Цей принцип і зараз залишається основоположним в діяльності Інтерполу» [75].

INTERPOL як міжнародна правоохоронна організація розвивалася впродовж минулого та теперішнього століття як в географічному напрямі так і функціональному, а саме: розвиток механізмів взаємодії з національними правоохоронними органами, методів оперативно-розшукової діяльності; способів та методів вивчення і розслідування злочинів в цілому та економічних злочинів зокрема [287]. Еволюція INTERPOL представлено в табл. 4.5

Таблиця 4.5

Хронологія розвитку INTERPOL як міжнародного правоохоронного органу

Рік	Подія
1923	Створення Міжнародної комісії кримінальної поліції зі Штаб-квартирою у Відні
1927	Четверта Генеральна Асамблея в Амстердамі прийняла резолюцію, згідно з якою кожна країна-член повинна створити центральний контактний пункт у своїй поліцейській структурі
1930	Створені спеціалізовані відділи, які займалися веденням судимості, підробкою валюти та підробкою паспортів
1932	Введення посади Генерального секретаря
1935	Створення міжнародної радіомережі для використання органами кримінальної поліції
1938	Тимчасове припинення існування через захоплення нацистами
1946	Відновлення роботи із Штаб квартирою в Парижі
1947	Публікація першого червоного кодованого повідомлення
1956	МККП перейменовано в Міжнародну організацію кримінальної поліції (INTERPOL) та прийнято нову конституцію
1958	Прийнято Фінансові правила INTERPOL
1959	Міжнародна зустріч з торгівлі наркотиками за участю директора ООН
1963	Перша регіональна конференція для країн-членів у Ліберії
1972	INTERPOL визнано міжнародною організацією
1982	Генеральна Асамблея прийняла Правила про міжнародну поліцейську співпрацю та контроль за архівами INTERPOL
1986	Напад екстреміського угруповання на офіс Генерального секретаріату
1989	Переміщення Генерального Секретаріату до Ліона
1990	Запуск системи зв'язку X.400, що дозволяє Національним центральним бюро надсилати електронні повідомлення один одному та Генеральному секретаріату
1992	Запроваджено автоматизовану систему пошуку для віддаленого пошуку баз даних INTERPOL
1993	Створено аналітичний підрозділ кримінальної розвідки для вивчення зв'язків між підозрюваними, злочинами та місцезнаходженням
1999	Арабська мова була офіційно прийнята четвертою офіційною мовою
2000	Запроваджено автоматичну систему ідентифікації відбитків пальців
2001	Організація вступила в дію 24 години на добу, 7 днів на тиждень, після терактів на Сполучені Штати Америки 11 вересня
2002	Запуск глобальної поліцейської комунікаційної системи I-24/7, надавши всім країнам-членам надійну платформу для обміну та доступу до баз даних та інформації
2002	Запуск бази даних про втрачені прохідні документи (паспорти)
2002	Створено Базу ДНК
2003	Створено Командно-координаційний центр, щоб забезпечити контактну точку для будь-якої країни-члена, яка шукає термінову інформацію поліції або стикається з кризовою ситуацією
2004	Відкрито спеціальне представництво при ООН в Нью-Йорку
2005	опубліковано перше Спеціальне повідомлення Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй заморожування активів, заборона на виїзд та ембарго на озброєння
2005	Розроблена нова технологія MIND / FIND, яка дозволяє країнам надавати своїм передовим офіцерам, доступ в реальному часі до баз даних
2007	Створено Глобальний навчальний центр INTERPOL
2010	Перша операція «Інфра» об'єднала чиновників багатьох країн для пошуку та арешту серйозних довгострокових міжнародних втікачів
2015	У квітні в Сінгапурі відкрився Глобальний інноваційний комплекс INTERPOL. Це науково-дослідна установа для виявлення злочинів та злочинців, інноваційне навчання та оперативна підтримка

Сучасне розуміння функціонування INTERPOL полягає в тому, що це є найбільшою та найефективнішою міжнародною правоохоронною (поліцейською) організацією. На сьогоднішній день дана організація налічує 194 країни-учасники, з правоохоронними органами яких налагодженні ефективні взаємозв'язки в тому числі з приводу запобігання та протидії економічній злочинності. «Всупереч поширеній в суспільстві думці, Інтерпол не є окремим наддержавним поліцейським органом, який самостійно займається розслідуваннями найбільш небезпечних міжнародних злочинів, маючи в своєму штаті «армію» власних слідчих та спецназу. Тобто, співробітники Інтерполу не займаються, власне, слідчою та оперативною роботою в пошуках злочинців по всьому світові. Хоча в організації є певні «групи реагування», але це, скоріше, не спецназ, а інструктори, які за необхідністю та виключно за згодою «приймаючої країни» допомагають поліцейським держав-членам в ситуаціях, коли, наприклад, останнім бракує ресурсів та досвіду для затримання найбільш небезпечних злочинців. По суті, головною функцією Інтерполу є створення та підтримка різноманітних баз даних, якими можуть користуватись правоохоронні органи країн-членів організації. Приміром, це є бази даних фальшивомонетників, членів наркокортелей, викрадених автівок, викрадених витворів мистецтва і т.д.» [114].

Особливістю діяльності INTERPOL є те, що найбільш важливі та стратегічні рішення приймають колегіально. В цілому організаційна структура INTERPOL є чіткою та ефективною, а кожна країна-учасниця має національне центральне бюро INTERPOL, що зазвичай діє при профільному міністерстві, наприклад в Україні бюро функціонує при Міністерстві внутрішніх справ України. Організаційну структуру INTERPOL представлено на рис. 4.5.

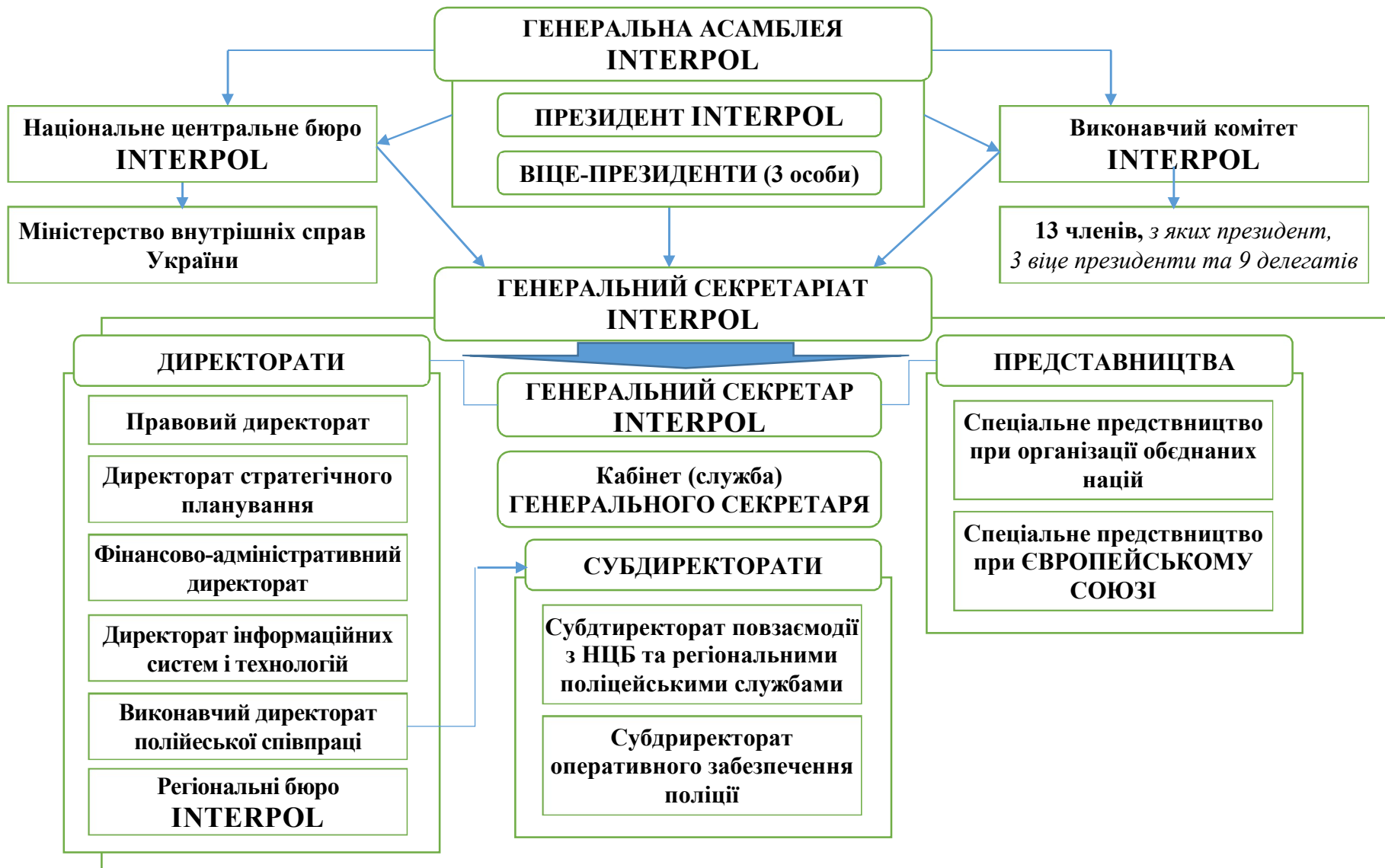

Рис. 4.5. Організаційна структура INTERPOL

Надамо характеристику кожній складові організаційної структури INTERPOL:

- **Генеральна Асамблея.** Вищим керівним органом INTERPOL є Генеральна асамблея, яка збирається щороку (тривалість сесії 4 дні), а до її складу входять представники кожної країни-учасниці (1 або декілька представників, які є керівниками поліції або вищими посадовцями профільного міністерства чи відомства). «Генеральна Асамблея приймає рішення тільки на сесіях в формі резолюцій чи шляхом запису в протокол (Обрання посадових осіб, рішення про прийняття нових членів, затвердження програми діяльності на наступний рік, вибір місця проведення чергової сесії). За загальним правилом Генеральна Асамблея приймає рішення простою більшістю голосів країн-учасниць, присутніх і голосуючих на засіданні» [28]. Можна виділити наступні основні функції Генеральної Асамблеї: регулювання діяльності INTERPOL у відповідності до потреб країн-учасниць; перегляд та затвердження програми діяльності INTERPOL; затвердження фінансової політики на наступний рік; обрання членів виконавчого комітету. Генеральна асамблея приймає рішення у формі резолюції, за яку голосують члени асамблеї за принципом: одна країна – один голос. Варто зауважити, що в залежності від предмету рішення та його важливості, визначають результати голосування, а саме: простою більшістю (50 % + 1 голос) або 2/3;

- **Виконавчий комітет INTERPOL.** Виконавчий комітет INTERPOL є керівним органом, метою функціонування якого є нагляд за виконанням рішень Генеральної Асамблеї та адміністрування роботи Генерального Секретаріату. Членами виконавчого комітету є Президент INTERPOL, 3 віцепрезиденти та 9 делегатів, що обираються Генеральною Асамблеєю. На 2020 р. делегатами виконавчого комітету є представники таких країн: Халед Джаміль Аль Матерієн (Йорданія); Ахмед Нассер Аль-Раїсі (Об'єднані

Арабські Емірати); Жан-Жак Колумбі (Франція); Ектор Еспіноса Валенсуела (Чилі); Роджеріо Галлоро (Бразилія); Роберт Гірао Байлен (Андора); Дестіно Педро (Ангола); Олушолла Камар Субайр (Нігерія); Jannine Van den Berg (Нідерланди). Крім того, до складу входять три віце-президенти, що є представниками: Алжиру та Чеської Республіки (посада Віце-президента з питань Америки – вакантна). Основними завданнями Виконавчого комітету, що передбачено конституцією INTERPOL є: контроль виконання рішень Генеральної Асамблеї; підготовка порядку денного для сесій Генеральної Асамблеї; подання на розгляд Генеральної Асамблеї будь-якої програми роботи чи проект, яку вона вважає корисною; нагляд за адміністрацією та роботою Генерального секретаря;

- **Президент INTERPOL** Президент INTERPOL обирається строком на 4 роки на сесії Генеральної Асамблеї. Варто зауважити, що Президент INTERPOL не є штатною посадою, а також робота Президента не оплачується, тобто ораний президент залишає за собою посаду в національних правоохоронних органах, країни, яку від представляє в Генеральній Асамблеї. До основних функцій президента INTERPOL входить: головування на сесіях Генеральної Асамблеї та засіданнях виконавчого комітету; забезпечення відповідності діяльності INTERPOL рішенням Генеральної Асамблеї; підтримка постійного контакту з Генеральним секретарем.

- **Генеральний секретаріат.** Генеральний секретаріат – постійний, адміністративний та виконавчий орган INTERPOL. Очолює зазначений орган Генеральний секретар. Для визначення особливостей діяльності Генерального секретаріату нами було вивчено статут INTERPOL (стаття 26), в якому зазначено функціональна роль: «а) проводить в життя рішення Генеральної Асамблеї і Виконавчого комітету; б) виступає в якості міжнародного центру по боротьбі зі злочинністю; с) діє як

спеціалізований і інформаційний центр; d) здійснює ефективне керівництво діяльністю Організації; e) підтримує контакти з національними та міжнародними органами, при цьому питання, пов'язані з розшуком злочинців, вирішуються через Національні центральні бюро; f) видає матеріали, які можуть вважатися доцільними; g) приймає на себе обов'язки робочого секретаріату на сесіях Генеральної Асамблеї, Виконавчого комітету і будь-якого іншого органу Організації; h) розробляє проект плану роботи на наступний рік, що виноситься на розгляд і затвердження Генеральною Асамблеєю та Виконавчим комітетом; i) по можливості підтримує постійний безпосередній зв'язок з президентом Організації» [291]. До складу Генерального секретаріату входять директорати (табл. 4.6) та представництва:

- в *Європейському Союзі*: «Офіс Спеціального представника ІНТЕРПОЛ при Європейському Союзі, що базується в Брюсселі, працює над тим, щоб проблеми глобальної правоохоронної діяльності були належним чином представлені в ініціативах та рішеннях ЄС. Цілі офісу: Сприяти співробітництву з ЄС у сферах, що стосуються правоохоронних органів, щоб забезпечити найсильніше можливе міжнародне співробітництво у сфері безпеки та проти злочинності та тероризму, а також забезпечити, щоб кожна сторона отримала повну вигоду від того, що може запропонувати інша сторона; Допомогати проектним командам INTERPOL у визначенні варіантів фінансування ЄС, де це доречно» [287];

- в *ООН*: Представництво INTERPOL в ООН було створено в 2004 р. Відповідно до цього ООН може використовувати інструменти та послуги INTERPOL, а INTERPOL в свою чергу через ООН може доносити проблеми злочинності до політиків. Основними напрямками співпраці є боротьба з тероризмом, торгівля людьми, наркотики та сукупність видів економічної злочинності.

Таблиця 4.6

**Характеристика діяльності директоратів
Генерального Секретаріату INTERPOL**

Директорат	Характеристика діяльності
Правовий директорат	Веде консультаційну роботу питань права, які стосуються діяльності Інтерполу та міжнародному співпраці в боротьбі зі злочинністю, готує проекти правових актів та угод з державами і міжнародними організаціями. У взаємодії з іншими структурними підрозділами здійснює дослідницьку та аналітичну роботу, готує рекомендації, узагальнює і готує до опублікування міжнародну кримінальну статистику, видає офіційне видання Інтерполу - «Міжнародне огляд кримінальної поліції»
Директорат стратегічного планування	Є аналітичним підрозділом Генерального секретаріату і здійснює стратегічним планування діяльності Інтерполу. У міру накопичення значних обсягів інформації в базах даних Інтерполу, треба було створення інструменту управління ними та їх оперативного опрацювання. Таким інструментом являється система централізованого управління I-Link. Вона дозволяє автоматизувати процес накопичення, обробки та звернення до інформації в базах даних Інтерполу, проводити її аналіз, встановлювати зв'язки між інформацією з різних джерел шляхом використання механізму перехресних запитів. Названий директорат забезпечує і контролює роботу цієї системи.
Фінансово-адміністративний директорат	Здійснює адміністративне, кадрове, матеріально-технічне, господарське, фінансове та інше забезпечення діяльності Інтерполу, веде організаційну підготовку сесій Генеральної Асамблеї і засідань інших органів організації, конференцій, прийому делегацій, організовує діловодство (переклад, підготовку документів, відправку кореспонденції і т. п.).
Директорат інформаційних систем і технологій	здійснює вивчення, розробку і застосування телекомунікаційного та комп'ютерного обладнання, необхідного для функціонування організації. Він технічно забезпечує функціонування стандарту зв'язку I-24/7 - глобальну систему зв'язку та обміну інформацією Інтерполу, доступну 24 години на добу, сім днів на тиждень, що дозволяє передавати не тільки текстові, але і графічні та інші документи
Виконавчий директорат поліцейської співпраці	є головним підрозділом Генерального секретаріату, здійснює поточну діяльність з питань міжнародного співпраці поліцейських відомств різних країн в боротьбі зі злочинністю
Регіональні бюро	сформовані для забезпечення оперативності діяльності організації в регіонах: Центральної Америки (Сальвадор, м Сан Сальвадор), Східної Африки (Кенія, м Найробі), Південної Америки (Аргентина, м Буенос-Айрес), Західної Африки (Кот-д'Івуар, м Абіджан), Південної Африки (Зімбабве, м Хараре), Центральної Африки (Камерун, м Яунде), Південно-Східної Азії (Таїланд, м Бангкок)

Загальні напрями розвитку державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в контексті діяльності INTERPOL варто розглядати в контексті Цілей та стратегії розвитку INTERPOL Так, за офіційними даними INTERPOL переслідує 7 Глобальних цілей (табл. 4.7) та 5 стратегічних напрямів:

1. Служити світовим інформаційним центром для співпраці правоохоронних органів;
2. Забезпечити найсучасніші поліцейські можливості, які підтримують країни-члени у боротьбі та запобіганні транснаціональним злочинам;
3. Провід у світі інноваційних підходів до поліцейської діяльності;
4. Максимізуйте роль INTERPOL в рамках Глобальної архітектури безпеки;
5. Консолідація ресурсів та структур управління для підвищення ефективності роботи.

В контексті зазначених напрямів пропонуємо ідентифікувати механізми державної політики, що повинні врегулювати діяльність вітчизняних правоохоронних органів в контексті відповідності діяльності INTERPOL.

Таблиця 4.7

Глобальні цілі INTERPOL та напрями трансформації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності

Напрями реалізації цілей	Вплив на державну політику
<i>1</i>	<i>2</i>
Ціль 1: Протидіяти загрозі тероризму	
Виявлення та арешт підозрюваних у тероризмі Посилити платформи обміну розвідданими Порушити терористичний рух та мобільність Відстежувати та порушувати фінансові потоки та джерела зброї	Основними завданнями державної політики має стати всебічне запровадження рекомендацій FATF щодо протидії фінансування тероризму
Ціль 2: Сприяння цілісності кордонів у всьому світі	
Визначте злочинний рух та рух жертв та подорожі Поділіться інформацією з прикордонними службовцями та між ними Сприяти встановленню глобальних стандартів безпеки кордонів Допомагати країнам-членам у підтримці цілісності їхніх документів про безпеку	Налагодження комунікації між правоохоронними органами та прикордонною службою в контексті взаємодії із INTERPOL, що дозволить забезпечити безпеку та розшук злочинців

Продовження табл. 4.7

1	2
Ціль 3: Захист вразливих громад	
<p>Виявляйте злочини та злочинців та визначайте можливості запобігання</p> <p>Захистіть жертв злочинів від експлуатації та повторної віктимізації</p> <p>Поважати права людини вразливих громад</p> <p>Розвивати надійні мережі експертів для обміну інформацією, передовою практикою та оперативною діяльністю</p> <p>Порушити елемент прибутку в кримінальній бізнес-моделі</p> <p>Виявлення та порушення незаконних фінансових потоків та прибутку, отриманих завдяки цій злочинній бізнес-моделі</p>	<p>Визначити механізм вродження в практику правоохоронних органів стандартів INTERPOL щодо обміну інформацією, формування експертної думки, виявлення та порушення незаконних фінансових потоків</p>
Ціль 4: Забезпечити віртуальний простір для людей та бізнесу	
<p>Встановити партнерські стосунки для забезпечення кіберпростору</p> <p>Розширити експертизу щодо розслідування кіберзлочинів</p> <p>Захист громад шляхом встановлення стандартів, державної освіти</p> <p>Захист критичної інфраструктури</p>	<p>Удосконалити державну за наступними напрямками: стандарти кіберзахисту та державне регулювання протидії кіберзлочинам; фінансування захисту критичної інфраструктури</p>
Ціль 5: Сприяння глобальній цілісності	
<p>Сприяти доброму управлінню та верховенству права</p> <p>Посилити експертизу щодо розслідування корупції</p> <p>Сприяти культурі доброчесності там, де корупція неприйнятна</p> <p>Побудуйте механізми підтримки та захисту цілісності та відновлення викрадених активів</p>	<p>Розробити напрями антикорупційної політики в правоохоронних органах, що підвищить неефективність реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічним злочинам</p>
Ціль 6: Приборкання незаконних ринків	
<p>Підвищення обізнаності громадськості про ризики, пов'язані з незаконними товарами та продуктами</p> <p>Побудувати механізми для виявлення нових незаконних ринків</p> <p>Посилити спроможність розслідувати та запобігати незаконній торгівлі, включаючи її фінансування</p> <p>Виявляти та порушувати незаконний фінансовий потік та прибутки, отримані внаслідок цього виду злочинної діяльності</p> <p>Виявляти та порушувати мережі організованої злочинності та наркотиків</p>	<p>Зазначена ціль повністю відповідає проблемам державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в частинні: протиправної економічної діяльності, легалізації доходів отриманих злочинним шляхом, протидія наркотикам та організованій злочинності</p>
Ціль 7: Підтримка екологічної безпеки та стійкості	
<p>Посилити спроможність розслідувати екологічні злочини</p> <p>Захищати ресурсозалежні громади, вразливі види та природну спадщину</p> <p>Побудувати механізми захисту біорізноманіття та природних ресурсів</p> <p>Порушити мережі організованої злочинності та елемент прибутку</p> <p>Виявляти та порушувати незаконний фінансовий потік та прибутки, отримані внаслідок цього виду злочинної діяльності</p>	<p>В даному контексті є потреба трансформації державної політики та діяльності правоохоронних органів щодо економічної діяльності в сфері незаконного використання природних ресурсів</p>

Таким чином, INTERPOL є міжнародною інституцією щодо боротьби з різними видами злочинів в тому числі з економічними. Варто зауважити, що при реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності варто враховувати технічні, інформаційні та організаційні можливості INTERPOL. Відповідно система державного управління має в повній мірі забезпечити можливості використання потенціалу INTERPOL вітчизняними правоохоронними організаціями. В Україні функціонує Регіональне центральне бюро INTERPOL, яким виступає Міністерство внутрішніх справ України. Сучасна система державного регулювання такої співпраці має ряд недоліків, адже не в повній мірі дозволяє використати потенціал INTERPOL для запобігання та протидії економічній злочинності (табл. 4.8).

Таблиця 4.8

Особливості державного регулювання процедур взаємодії з INTERPOL

Вид документу	Рік	Зміст	Видавець
1	2	3	4
Указ Президента України	2004	Про представника Національного центрального бюро Інтерполу України у Міжнародній організації кримінальної поліції - Інтерпол	Президент
Постанова КМУ	1992	Про вступ України до Інтерполу	КМУ
Постанова КМУ	1993	Про Національне центральне бюро Інтерполу	КМУ
Постанова КМУ	2004	Про представника Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у Інтерполі	КМУ
Інструкція	1997	Про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затверджена спільним наказом МВС, СБУ, ДМС, Генпрокуратури, Держприкордону, ДПА	МВС
Наказ	1998	Про затвердження Інструкції про порядок приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, на кордоні України та за її межами	ДКСОДК та МВС
Наказ	2004	Про оперативний обмін інформацією щодо культурних цінностей, оголошених у національний та міжнародний розшук	Мін культ, МВС
Наказ	1995	Про створення підрозділів Укрбюро Інтерполу	МВС

Продовження табл. 4.8

1	2	3	4
Наказ	2005	Про затвердження Інструкції з організації розшуку обвинувачених, підсудних осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно зниклих осіб та встановлення особи невпізнаних трупів	МВС
Наказ	2005	Про затвердження Порядку залучення радників Національним центральним бюро Інтерполу	МВС
Інструкція	2009	про порядок виїзду конвойних груп МВС у службові відрядження за кордон для приймання за межами України осіб, які перебувають під вартою	МВС
Наказ	2011	Про затвердження Інструкції про порядок прийняття органами внутрішніх справ України рішень про заборону в'їзду в Україну іноземцям та особам без громадянства	МВС
наказ	2012	Про затвердження Положення про Робочий апарат Укрбюро Інтерполу	МВС

Отже, вітчизняна державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності має враховувати глобальні цілі INTERPOL та визначити механізми реалізації завдань, які б відповідали діяльності INTERPOL та в повній мірі дозволили використати її потенціал. Вважаємо, за необхідне при формуванні положень, щодо діяльності правоохоронних органів завжди враховувати положення про взаємодію із INTERPOL. Відповідно політика щодо взаємодії із INTERPOL має реалізовуватися через такі механізми:

- економічний механізм. Держава має визначити особливості фінансування: спільних операцій з INTERPOL; перебування та участь представників України в Генеральній Асамблеї; процесу реформування діяльності правоохоронних органів відповідно до цілей INTERPOL; фінансування Національного центрального бюро та інші заходи;

- правовий механізм має забезпечити гармонізацію національного законодавства в сфері запобігання та протидії економічній злочинності із процесуальними нормами INTERPOL, а також встановити правовий статус діяльності Національного центрального бюро INTERPOL;

- інформаційний механізм направлений на поширення інформації в суспільстві про значення та роль INTERPOL в Україні та права і обов'язки Національного центрального бюро в процесах запобігання та протидії економічній злочинності;

- організаційний механізм. Важливе значення функціонування Національного центрального бюро INTERPOL в Україні має питання організаційної підпорядкованості, підзвітності та налагодження комунікаційних каналів щодо економічних злочинів. Організаційний механізм направлений на підвищення ефективності комунікації між INTERPOL та правоохоронними органами щодо запобігання та протидії економічній злочинності [145];

- контрольний механізм. Для оцінки ефективності реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в частинні взаємодії із INTERPOL, необхідним є проведення контрольних заходів щодо діяльності правоохоронних органів як за окремими справами, так і усією діяльністю в цілому. Контрольна функція держави покликана виявити критичні точки та на основі їх аналізу встановити причинно-наслідкові зв'язки й сформулювати пропозиції щодо удосконалення як окремого механізму, так і політики в цілому.

Кожен з значених механізмів повинен забезпечити ефективне використання ресурсів та підтримки, що налає INTERPOL:

1. В частинні оперативно-розшукової діяльності:

- підтримка поліції в режимі реального часу;
- команди реагування;
- навчання та підготовка до розгортання.

2. В частинні використання ресурсів:

- автоматизована система пошуку для віддаленого пошуку баз даних INTERPOL;

- звіти аналітичного підрозділу кримінальної розвідки для вивчення зв'язків між підозрюваними, злочинами та місцезнаходженням;
- автоматична система ідентифікації відбитків пальців;
- база даних про втрачені проїзні документи;
- база ДНК;
- технологія MIND / FIND, яка дозволяє країнам надавати своїм передовим офіцерам, доступ в реальному часі до баз даних.

3. В частинні навчання:

- навчання фронтових офіцерів.
- навчання користувачів базами даних, якими володіє INTERPOL.

Отже, розглянуті нами особливості діяльності INTERPOL визначили напрями розвитку механізмів формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Це дозволяє налагодити ефективну співпрацю між INTERPOL та вітчизняними правоохоронними органами.

Європол.

Вітчизняні дослідники П. Каркач та М. Копетюк наголошують, що «співпраця між державами – членами ЄС в галузі правоохоронної діяльності пов'язана з загальноєвропейською інтеграцією. Тому для України дослідження питань співпраці держав – членів ЄС в галузі правоохоронної діяльності є важливим. Певною особливістю сучасного стану є посилення міжвідомчої співпраці правоохоронних та судових органів країн – членів ЄС, утворення спеціальних структур, які відіграють важливу роль у боротьбі зі злочинністю, крім національних правоохоронних органів – це Європейська поліція (Європол) і Євроюст, які виконують конкретні завдання взаємної допомоги, координують зусилля між органами поліції, митної служби, імміграції та юстиції ЄС» [117].

«Європол є регіональною міжнародною урядовою організацією правоохоронного характеру, що бере активну участь у протидії злочинності в рамках Європейського Союзу. Створення її передбачено ще у договорі про Європейські Співтовариства. Його історія починається з “TREVI” – Форуму внутрішньої безпеки Європейських економічних співтовариств / Європейського союзу, який був створений у 1975 році та діяв до вступу в дію Маастрихтського договору (1993 рік)» [32]

«Створення Європолу стало можливим завдяки активному лобюванню цієї ідеї урядовими колами Федеративної Республіки Німеччини (характерно, що в Німеччині досить давно дискутувалося питання щодо можливостей створення наднаціональної поліцейської служби на зразок "європейського ФБР"). Пропозиція тодішнього федерального канцлера ФРН Гельмута Коля, підтримана президентом Франції Франсуа Міттераном, щодо побудови спільної європейської служби кримінальної поліції для боротьби з незаконним поширенням наркотиків та іншими тяжкими формами організованої злочинності, була схвалена на засіданні Ради Європи у Люксембурзі (липень 1991 р.). У Маастрихтській угоді про утворення Європейського Союзу від 7 лютого 1992 р. був підтверджений намір заснувати європейську поліцейську службу для покращення співробітництва між країнами-членами ЄС у боротьбі з торгівлею наркотичними речовинами, тероризмом та іншими тяжкими формами міжнародної організованої злочинності. Для розробки концепції перспективної діяльності служби вже 2 червня 1992 р. у Страсбурзі було створено інтернаціональний штаб у складі близько 20 представників національних служб кримінальної поліції Франції, Італії, Бельгії, Великобританії, Федеративної Республіки Німеччини та Нідерландів. Європолу на початковому етапі становлення (до підписання відповідної Конвенції) відводилася роль спеціалізованої координаційної

установи по протидії наркоторгівлі (Europol Drugs Unit - EDU), про що було заявлено 2 червня 1993 р. на нараді міністрів внутрішніх справ і юстиції країн-членів ЄС. Саме такий статус він мав 3 січня 1994 р., коли при штаб-квартирі ЄС у Гаазі було відкрито представництво Європолу як координаційної інстанції по боротьбі з наркобізнесом» [49].

В цілому історію створення та функціонування Європолу можна представити наступними ключовими датами (табл. 4.9).

Таблиця 4.9

Хронологія розвитку Європолу як регіонального правоохоронного органу

Рік	Подія
1	2
1970	Створення групи Треві міністрами внутрішніх справ та юстиції Європейських Співтовариств
1991	Створення Центральноєвропейського слідчого управління («Європол») для боротьби з міжнародним обігом наркотиків та організованою злочинністю
1993	Відділ наркотиків Європолу (EDU) створений за домовленістю міністрів
1994	EDU розпочинає свою діяльність у Гаазі
1995	Угода про Конвенцію про заснування Європолу відповідно до статті КЗ Маастрихтського договору
1999	Призначення першого директора Європолу – колишнього координатора EDU
1999	Представлення робочих файлів аналізу (AWF), одного з найперших інструментів Європолу для збору, обміну та обробки інформації та розвідувальних даних
1999	перша публікація щорічного звіту про організовану злочинність
2000	Рішення про створення Інформаційної системи Європолу (EIS)
2001	Підписання перших угод про співпрацю з третіми сторонами (Ісландія та Норвегія)
2001	Створення робочої групи з боротьби з тероризмом при Європолі
2002	Створення інструменту безпечного обміну інформацією Європола
2002	Підписання Угоди про співпрацю із США
2005	Європол охоплює 500 співробітників, офіцерів зв'язку, відряджених національних експертів, слухачів та підрядників
2006	Європол приймає 100 офіцерів зв'язку
2006	Перша публікація Оцінки загрози організованої злочинності
2007	Перша публікація звіту про ситуацію та тенденції тероризму в ЄС
2009	Запуск програми безпечного обміну інформацією Європола
2010	Європол стає агенцією ЄС
2011	Перша європейська конвенція керівників поліції
2013	Відкриття Європейського центру з кіберзлочинності в Європолі
2015	Європол приймає 200 офіцерів зв'язку
2015	Запуск Спільної оперативної групи (JOT) MARE
2016	Створення Європейського центру боротьби з тероризмом при Європолі
2016	Запуск веб-сайту «Найвишуканіші втікачі в Європі»

Продовження табл. 4.9

1	2
2016	Створення Європейського центру контрабанди мігрантів при Європолі
2016	Розміщення гостьових офіцерів у гарячих точках Греції та Італії
2017	З новим розпорядженням офіційна назва Європола змінюється на Агентство Європейського Союзу з питань співпраці у правоохоронних органах

Основними складовими діяльності Європолу є положення контролю, стримувань та противаг, що власне обумовлено специфікою функціонування усієї системи суб'єктів Європейського союзу. Особливості системи управління діяльністю Європолу ґрунтується на демократичних засадах на основі контролю, перевірок та нагляду за процесом прийняття управлінських рішень. Щодо підзвітності та в даному випадку вагоме значення надається таким чужбам управління як: міністри внутрішніх справ та юстиції країн-членів Європейського союзу, депутати Європарламенту, інші органи Європейського Союзу, правління всіх членів Європейського Союзу.

«Європол є агенцією ЄС з 2010 року. Зрештою, він підзвітний Раді міністрів з питань юстиції та внутрішніх справ, до складу якої входять відповідні міністри всіх держав-членів ЄС. Рада відповідає за основний контроль та керівництво Європолом, а також призначає виконавчого директора та заступників директора. Рада разом з Європейським Парламентом (ЄП) Рада затверджує бюджет Європолу (який є частиною загального бюджету ЄС), а також приймає нормативні акти, що стосуються роботи Європолу» [243].

Правління є основним органом управління діяльністю Європолу, крім того, основним середовищем зацікавлених сторін, адже забезпечує унікальний форум для забезпечення подальшого розвитку Європолу як надійного партнера, який успішно відповідає потребам і очікуванням правоохоронного співтовариства Європейського Союзу.

До складу правління входять: по одному представнику від кожної держави-члена Європейського Союзу, який бере участь у Регламенті Європолу; по одному представнику від Європейської Комісії.

«Верховною Радою України ратифіковано Угоду між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічну співпрацю. Угодою передбачено посилення співробітництва держав-членів Європейського Союзу, які діють через Європол, з Україною щодо запобігання серйозних форм міжнародної злочинності, їхнього виявлення, припинення та розслідування, зокрема шляхом обміну стратегічною та технічною інформацією. Передбачено, що Україна призначає Міністерство внутрішніх справ діяти в якості національного контактного пункту між Європолем та іншими компетентними органами України. Засідання на високому рівні між Європолем і компетентними органами України проводяться регулярно для обговорення питань, які стосуються цієї угоди і співробітництва в цілому. Контактний пункт, призначений Україною, і той, який призначений Європолем, проводять між собою регулярні консультації з питань політики і питань, що представляють взаємний інтерес, з метою виконання їхніх завдань і координації відповідних дій. Обмін інформацією, яка визначається угодою, здійснюється тільки на передбачених нею умовах. Інформація, обмін якою здійснено згідно з договором, використовується тільки для цілей угоди і під час розслідування, кримінального переслідування, запобігання кримінальному правопорушенню і процесуальним діям, що пов'язані з кримінальними справами. Обмін інформацією не стосується питань взаємного надання правової допомоги у кримінальних справах. У результаті цього ніякі положення угоди не перешкоджають положенням будь-якої угоди про надання взаємної правової допомоги, здійснення робочих контактів правоохоронних органів або будь-яким іншим угодам чи домовленостям

щодо обміну інформацією між Україною і будь-якою державою-членом Європейського Союзу, не стосуються їх жодним чином і не впливають на них» [162, с. 18].

Важливе значення в запобіганні та протидії економічній злочинності є співпраця із Європолем, особливо в частині транскордонної злочинності. Вважаємо, що в трансформації державного управління в правоохоронній сфері варто передбачати наступне:

- формування комунікаційного механізму взаємодії із Європолем щодо транскордонної злочинності, зокрема економічної;

- створити цілісний механізм формування кадрового резерву офіцерів зв'язку в Європолі, що дозволить забезпечити безперервний процес використання можливостей та ресурсів Європолу для запобігання та протидії економічній злочинності;

- на рівні прийняття державно-управлінських рішень в сфері національної безпеки враховувати механізми взаємодії із Європолем;

- при підготовці фахівців для правоохоронних органів зважати на потребу у підготовці офіцерів зв'язку, а також формувати комплекс знань та навиків щодо діяльності Європолу.

- при підготовці фахівців для правоохоронних органів зважати на потребу у підготовці офіцерів зв'язку, а також формувати комплекс знань та навиків щодо діяльності Європолу.

Отже, в результаті проведеного дослідження нами обґрунтовано особливості формування державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в частині взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями. В результаті було запропоновано напрями розвитку механізмів державного управління в контексті зазначеної взаємодії. Встановлено, що взаємодія правоохоронних органів із міжнародними поліцейськими організаціями дозволить підвищити ефективність процесів запобігання та протидії економічній злочинності.

4.3. Функціонування правоохоронних органів в сфері запобігання та протидії економічній злочинності

Важливе значення в реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності займають суб'єкти правоохоронної діяльності. Варто зауважити, що хоча правоохоронні органи (за виключенням центральних органів виконавчої влади, що формують та реалізують державну політику в сфері протидії злочинності – Міністерство внутрішніх справ України) не приймають державно-управлінські рішення, проте є суб'єктами реалізації таких рішень як основа забезпечення національної безпеки.

«Правоохоронна діяльність, по своїй суті впорядкує, організує життєдіяльність суспільства, тому і сама, як і будь-яка інша соціальна діяльність вимагає певного впорядкування і не може ефективно здійснюватися без належної організації. Організація діяльності правоохоронних органів полягає в упорядкуванні діяльності всієї сукупності служб і підрозділів правоохоронної системи України по реалізації покладених на них завдань і функцій боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та забезпеченню громадської безпеки. Пошук шляхів удосконалення системи управління і розробки принципово нової моделі організації правоохоронної діяльності, що відбиває потреби сучасного українського суспільства, з наукової точки зору повинно проводитися в рамках самостійної приватної теорії - теорії управління правоохоронними органами» [76].

Сьогодні актуалізується питання щодо діяльності правоохоронних органів в контексті запобігання та протидії економічній злочинності та їх взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями.

Питання функціонування правоохоронних органів в контексті запобігання та протидії економічній злочинності піднімалися вітчизняними вченими: Т.В. Авер'янова, М.М. Бабаєв, О.М. Бандурка, В.Т. Білоус, В.І. Бенедик, Р.С. Белкіна, В.В. Василевич, М.Г. Вербенський, А.Г. Гладишев, О.Ф. Гіда, І.П. Голосніченка, В.В. Голіна, О.О. Дульський, С.О. Доннел, О.М. Джу́жа, Д.К. Єфі́менко, В.Н. Іванова, П.М. Каркач, О.Ф. Кобзар, І.П. Козаченко, Г. Кунц, М.Й. Курочка, Є.М. Моїсеєв, С.Г. Міщенко, Ю.В. Нікітін, Д.Й. Никифорчук, В.О. Невядовський, Н.М. Надвір'янської, Ю.В. Нікітіна, В.М. Олійник, І.В. Охрі́менко, І. Печенкін, Ю.І. Пивовар, А.М. Подоляка, В.Л. Регульський, І.О. Ревак, С.М. Рогозіна, Є.В. Сірій, В.Л. Синчук, І.М. Сорочотягін, В.Г. Севрук, Л.С. Сміян, С.І. Соха, О.С. Стеблінська, Д.П. Тишлека, М.В. Туленков, А. Файоль, Н.Є. Філіпенко та інші. Вчені в більшій мірі давали характеристику діяльності правоохоронних органів не зважаючи на аспекти запобігання та протидії економічній злочинності, що значно актуалізується в умовах потреби забезпечення високого рівня національної безпеки.

Вітчизняний дослідник Крі́цак І.В. вказує, що «серед всіх існуючих державних структур, які так чи інакше забезпечують економічну безпеку країни, необхідно виокремити правоохоронні органи. Правоохоронні органи символізують присутність держави в нашому повсякденному житті, її здатність втрутитися і захистити, коли такий захист потрібен. Вони можуть бути також символом цілісності суспільства і його відданості цінностям честі, обов'язку, уособлюють монополію держави на застосування примусу, що, в свою чергу, є необхідною умовою забезпечення ефективної дії права, а також покликані стримувати суспільство від вчинення злочинів, аморальних дій, злих намірів, змов та інших протиправних дій» [129, с. 169, 130].

В свою чергу О. Волуйко, О. Дручек вказують, що «Роль правоохоронних органів серед інших органів, які становлять сектор безпеки і оборони України, полягає у виконанні покладених на них завдань у сфері національної безпеки, найголовнішими з яких є захист встановленого Конституцією України суспільного ладу; охорона і захист прав і законних інтересів громадян, підприємств, організацій, установ, суб'єктів усіх форм власності; захист суверенітету та територіальної цілісності України» [1].

«Зважаючи на ту суттєву обставину, що на сьогодні велика частина таких викликів конвертується в явні або, ще гірше, латентні загрози для національної економіки, виникає об'єктивна потреба існування ефективного адміністративно-правового механізму системного забезпечення економічної безпеки держави. Адже, як свідчить багаторічна практика, значна кількість усіх цих загроз можуть мати триваючий та повторюваний характер, постійно еволюціонують, формуючи нові економічні ризики для країни. Це, в свою чергу, вимагає не тільки швидкого і результативного реагування відповідних інституцій, а й постійного пошуку та подальшого впровадження концептуальних форм, методів, а також способів протидії таким ризикам. Особлива роль у цьому процесі, безумовно, відводиться вітчизняним правоохоронним органам, що пояснюється їх призначенням, завданнями, функціями та компетенцією останніх. Саме ці суб'єкти уповноважені протидіяти широкому колу загроз (легалізація злочинних доходів, корупційні протиправні діяння, шахрайство з фінансовими ресурсами, незаконне привласнення та (або) розтрата майна тощо), адже ймовірні наслідки від прояву яких, в окремих випадках, можуть дуже негативно вплинути на нормальний перебіг значної кількості економічних процесів. Однак слід сказати, що існуюче нормативно-правове, організаційне, кадрове та матеріально-технічне

забезпечення не дає змоги в повній мірі ефективно забезпечити економічну безпеку держави. Результатом та закономірним наслідком цього є втрата довіри до правоохоронної системи з боку населення України та міжнародної спільноти. Недостатній рівень економічної безпеки України породжує низку проблемних питань для фахівців і науковців щодо пошуку оптимальних шляхів удосконалення адміністративно-правових засад діяльності суб'єктів, які, відповідно до законодавства нашої країни, повинні її забезпечувати. Таку ж мету поставили перед собою й автори монографічного дослідження, щоб з урахуванням висновків теоретичних напрацювань вітчизняних та зарубіжних вчених, вітчизняних науковців і фахівців, через усвідомлення значення, необхідності дієвого забезпечення економічної складової державної безпеки та власного бачення політико-правової обстановки й соціально-економічного стану в країні запропонувати шляхи вдосконалення існуючого адміністративно-правового забезпечення діяльності вітчизняних правоохоронних органів щодо захисту економіки України» [34].

«Інституціональну підсистему правоохоронної системи мають складати суб'єкти правоохоронної діяльності. До останніх слід відносити як правоохоронні органи, так й інші неправоохоронні державні та муніципальні органи, що наділені окремими правоохоронними повноваженнями, а також залучені до правоохоронної діяльності недержавні громадські організації. Зауважимо, що до недержавних установ, яким притаманна правоохоронна діяльність, відноситься, наприклад, адвокатура, що покликана здійснювати захист прав та інтересів суб'єктів правових відносин» [221].

Формування комплексного підходу до правоохоронної діяльності в контексті запобігання та протидії економічній злочинності потребує визначення її ознак.

Вчені О. Волуйко, О. Дручек на підставі аналізу наукових джерел запропонували власні ознаки правоохоронних органів:

«- захист встановленого Конституцією України суспільного ладу держави;

- охорона і захист прав і законних інтересів громадян, підприємств, організацій, установ, суб'єктів усіх форм власності; захист суверенітету та територіальної цілісності України;

- охорона інтересів суспільств і держави від протиправних посягань;

- сприяння дієвості усієї системи права та законодавства України;

- забезпечення громадського порядку і громадської безпеки;

- протидія злочинності;

- вжиття заходів щодо усунення причин і умов, які сприяли вчиненню правопорушень» [ii].

Гель А.П. пропонує наступні складові ознак віднесення до правоохоронних органів:

«- владний характер, який полягає у реалізації від імені держави наданих нею повноважень відповідними органами та посадовими особами, їхні приписи є обов'язковими для адресатів;

- реалізація лише із застосуванням законних заходів впливу до правопорушників у встановленій формі;

- правозастосовчий характер, спрямування дій чи результатів дій на інших суб'єктів права шляхом створення, зміни або припинення прав та обов'язків останніх;

- реалізація спеціально уповноваженими органами, які для виконання правоохоронних функцій наділяються державою коштами та матеріальними ресурсами» [37, с. 47-48].

Савюк Л.К. пропонує наступні критерії віднесення до правоохоронних органів:

«– правоохоронний орган уповноважується законом для провадження правоохоронної діяльності; найчастіше це закон, спеціально присвячений завданням, організації та компетенції цього органу;

– правоохоронний орган здійснює свою діяльність не в довільній формі, а з дотриманням установлених законом правил і процедур, за порушення яких стосовно посадових осіб, які їх допустили, установлена юридична (матеріальна, дисциплінарна, адміністративна або кримінальна) відповідальність;

– у процесі діяльності правоохоронні органи, використовуючи владні повноваження, мають право застосовувати державний примус;

– законні й обґрунтовані рішення правоохоронних органів підлягають обов'язковому виконанню; їх невиконання тягне додаткову юридичну відповідальність» [200, с. 20–21].

Вітчизняний дослідник Р.Я. Шай вважає, що правоохоронна діяльність має наступні ознаки:

«- це діяльність, спрямована на охорону права від будь-яких порушень;

- вона може здійснюватися не в будь-який спосіб, а лише через застосування нормативно-правових актів;

- ця діяльність має відповідати приписам матеріального закону, відхилення від цієї норми вважається незаконним;

- реалізується з дотриманням законодавчо встановлених процедур, порушення яких тягне за собою визнання рішення незаконним;

- безпосередньо пов'язана із застосуванням примусу стосовно осіб, які порушують право;

- реалізується спеціально уповноваженими на те органами, основу яких становлять професійно підготовлені службовці [222, с. 15].

Музичук О.М. пропонує власний підхід до формування ознак правоохоронних органів:

«- виконують одну або кілька з таких функцій, як: запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням, їх припинення та розкриття, розшук осіб, які їх вчинили; охорона особливо важливих державних об'єктів та окремих посадових осіб, передбачених законодавством; оперативно-розшукова та розвідувальна діяльність; охорона громадського порядку і громадської безпеки; виконання кримінальних покарань; контроль за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон України; протипожежний та цивільний захист населення; нагляд за виконанням законів;

- функція (функції) є однією з основних (головних, пріоритетних) та виконується ними повсякденно;

- органи, які виконують правоохоронні функції, для забезпечення виконання покладених на них завдань наділені правом застосування примусових заходів та засобів (фізичної сили, спеціальних засобів активної оборони та нападу, вогнепальної зброї);

- як правило, для виконання покладених обов'язків правоохоронні органи наділяються відповідними атрибутами, що дають підстави називати їх силовими структурами або мілітаризованими органами;

- як правило, з метою забезпечення належного рівня службової дисципліни працівникам правоохоронних органів присвоюються спеціальні звання, видається формений одяг, зброя та інші засоби самозахисту; питання їх дисциплінарної відповідальності регламентуються спеціальними статутами про дисципліну» [158, с. 19].

Цікавим є підхід Д. І. Бородіна до правоохоронних органів:

«- визначальним у його діяльності є виконання принаймні однієї, чи, як правило, кількох головних правоохоронних функцій;

- виконання ним вказаних функцій потребує специфічного організаційного, правового, кадрового, матеріально-технічного, військового та тилового (зокрема, забезпечення озброєнням, боєприпасами, спеціальними засобами, криміналістичною і спеціальною технікою, речовим та іншими видами майна), фінансового, інформаційного, наукового та іншого забезпечення;

- до працівників цього органу законодавством пред'являються спеціальні вимоги щодо ділових і моральних якостей, стану здоров'я, рівня освіти, відсутності судимості тощо;

- з метою ефективного виконання своїх обов'язків працівники цього органу: а) наділяються згідно із законами різноманітними специфічними правами; б) мають за законами пільги, покликані компенсувати додаткові навантаження і необхідність ризикувати життям та здоров'ям як своїм, так і членів сім'ї, а також підлягають підвищеному правовому захисту; в) мають встановлені законами зовнішні ознаки приналежності до правоохоронних органів (форму, знаки розрізнення, посвідчення, зброю, що може носитися відкрито)» [23, с. 50].

Відповідно до зазначеного кількість ознак може варіюватися, проте усі підходи зводяться до виконання правоохоронної функції. З вище викладеного вважаємо, що основними правоохоронними органами, що формують та реалізують державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності є наступні:

1. Формують державну політику:

- Міністерство юстиції України;
- Міністерство внутрішніх справ України;

2. Реалізують державну політику:

- Служба безпеки України;
- Національна поліція України;
- Державна прикордонна служба України;
- Національне антикорупційне бюро України;
- Податкова поліція;
- Бюро економічної безпеки;
- Державне бюро розслідувань.

Розглянемо особливості діяльності зазначених правоохоронних органів в контексті запобігання та протидії економічній злочинності [183].

Міністерство юстиції України. Основним напрямом діяльності міністерства юстиції України є формування правового поля економічної діяльності в державі. Відповідно до установчих документів даний орган центральної виконавчої влади «забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства, у сфері нотаріату, організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) (далі - виконання рішень), державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб - підприємців» [168].

Важливим нормативно-правовим актом, що визначає специфіку діяльності даного органу є Постанова Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України [184]. Відповідано до даного положення завданнями, які визначають його роль в запобіганні та протидії економічній злочинності є:

1. В частині формування правового поля економічної діяльності:
 - «забезпечення формування та реалізація державної правової політики, політики з питань банкрутства». Покладене завдання на

Міністерство юстиції України передбачає, що даний орган має сформувати весь комплекс правового забезпечення економічної діяльності в державі. Фактично, реалізація правової політики держави має визначити критерії законної та незаконної економічної діяльності людини і на цій підставі встановити відповідальність особи, групи осіб чи організації;

- «забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців». Даний напрям реалізації правової політики визначає критерії за якими встановлюються правомірність реалізації економічної діяльності та надання відповідного статусу суб'єкту господарювання.

Зазначені завдання Міністерства юстиції України направлені на виконання певних завдань державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що визначені нами в попередніх розділах, зокрема:

1) формування системи інституційних зв'язків між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності;

2) розробка механізмів реалізації державно-управлінських рішень щодо запобігання та протидії економічній злочинності;

3) формування механізмів економічної діяльності направлених на попередження економічних злочинів;

4) декриміналізація економічних злочинів;

5) криміналізація економічних злочинів.

2. В частині забезпечення процесів протидії економічним злочинам правоохоронними органами:

- «забезпечення формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації». Зазначений напрям діяльності міністерства визначає його роль у формуванні фонду документації, а отже його використання при розслідуванні економічних злочинів й відповідно формування справ щодо слідчих дій;

- «забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері організації примусового виконання рішень»; «забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством»; «забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та апробації». Вказані завдання направлені на забезпечення покарання за вчинення економічних злочинів;

- «забезпечення формування системи наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються до засуджених та осіб, узятих під варту». Важливе значення в забезпеченні національної безпеки є політика, що направлена на профілактику економічної злочинності, відповідно таке завдання міністерства визначає сукупність функцій державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

- «експертне забезпечення правосуддя». Важливе значення в протидії економічній злочинності, особливо в частині слідчих дій щодо їх виявлення та визначення причетних осіб займає судова експертиза, зокрема економічна. Міністерство юстиції в даному напрямку виконує як організаційну (атестація судових експертів, визначення процедур їх призначення) так і методичну (затвердження методичних рекомендацій щодо судово-економічної експертизи за різними об'єктами) функцію;

- «здійснення міжнародно-правового співробітництва, забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з правових питань». В даному аспекті особливо важливими є питання щодо екстрадиції злочинців, а також взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями.

Вказані положення вказують на покладання на Міністерство юстиції України наступних завдань державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності:

- пеналізація економічних злочинів;
- депеналізація економічних злочинів;
- формування механізмів економічної діяльності направлених на попередження економічних злочинів;
- формування та реалізація превентивних соціальних заходів.

Таким чином, завдання Міністерства юстиції України є важливими з позиції забезпечення національної безпеки в частині запобігання та протидії економічній злочинності. Важливе значення в реалізації завдань міністерства займає ефективна комунікація між іншими правоохоронними органами та контролюючими органами.

Міністерство внутрішніх справ. Відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України [185] дане міністерство реалізує державну політику у наступних сферах, які пов'язані із економічною злочинністю:

- «забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг». В даному випадку економічна злочинність є об'єктом зазначеної сфери державної політики, що реалізується міністерством. Зокрема, запобігання та протидія економічній злочинності є складовою забезпечення інтересів суспільства та національної безпеки держави;

- «захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні» Вагома частина економічних злочинів пов'язані із незаконним перетином товарів через кордони України, а відповідно несплатою мита та інших пов'язаних податків та зборів.

Основними цілями міністерства, що визначають його значення в формуванні та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності та суб'єкту державного управління є наступні (табл. 4.10).

Таблиця 4.10

Цілі діяльності Міністерства внутрішніх справ України

Безпечне середовище	Якість і доступність послуг	Ефективне врядування
Створення безпечного середовища життєдіяльності людей, забезпечене орієнтованою на потреби населення діяльністю органів системи МВС, їх швидким і компетентним реагуванням на надзвичайні ситуації і події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, їх превенцією та активною участю громадян.	Формування стабільного та високопрофесійного кадрового складу органів системи МВС, який здатний належно реагувати на виклики та загрози у сфері внутрішніх справ. Забезпечення функціонування високоякісних і доступних послуг органів системи МВС, шляхом дотримання стандартів, які відповідають очікуванням громадян	Функціонування стійкої, керованої, технологічно розвинутої системи МВС, здатної протистояти сучасним викликам і загрозам. Запровадження дієвих механізмів демократичного цивільного контролю і співпраці з громадськістю, що призводять до зміцнення національної безпеки
Кордон та міграційна політика	Протидія злочинності	Права людини
Зміцнення безпеки державного кордону та дотримання встановленого міграційного режиму, заснованих на інтегрованому підході та з урахуванням актуальних загроз національній безпеці і локальних потреб	Зміцнення громадської безпеки і правопорядку в державі, завдяки реалізації превентивних програм і підвищенню спроможностей органів системи МВС у протидії злочинності	Мінімізування порушення прав людини і основних свобод у діяльності органів системи МВС, забезпечення швидкого доступу людей до дієвих механізмів відновлення порушених прав

Зазначені цілі визначають напрямки діяльності міністерства внутрішніх справ як суб'єкту державного управління. Зазначені цілі досягаються шляхом реалізації ефективної державної політики в сфері забезпечення та протидії економічній злочинності, що забезпечить безпечне економічне середовище, безпеку державних кордонів, дозволить в повній мірі забезпечити права людини, та сформує комплекс заходів із протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці.

Основним завданням діяльності міністерства в частині протидії та запобігання економічній злочинності є координація діяльності правоохоронних органів, зокрема:

- Національна поліція. «Національна поліція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Основними завданнями Національної поліції є: 1) реалізація державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку; 2) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики в зазначених сферах; 3) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги» [183]. Отже, національна поліція є основним правоохоронним органом, що реалізує державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. На національну поліцію покладають завдання щодо здійснення слідчих дій із виявлення

економічного злочину його ідентифікації та встановлення винних осіб. Протидія економічній злочинності Національною поліцією дозволить забезпечити високий рівень правопорядку та безпеки на певній території (місто, громада, село).

- Державна прикордонна служба України. «На Державну прикордонну службу України покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні» [104]. До функцій державної прикордонної служби, що визначають її роль в запобіганні та протидії економічній злочинності відносимо наступні: «охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму; здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів, а також виявлення і припинення випадків незаконного їх переміщення; ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України; участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів; участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом, а також припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій, що порушили порядок перетинання державного кордону України» [104].

Відповідно на зазначені правоохоронні органи покладають наступні завдання державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, а саме:

- забезпечення безпеки економічної діяльності різних учасників соціально-економічних відносин;
- формування механізмів економічної діяльності направлених на попередження економічних злочинів;
- декриміналізація економічних злочинів;
- криміналізація економічних злочинів;
- пеналізація економічних злочинів;
- депеналізація економічних злочинів;
- оцінка соціальної стабільності в умовах економічної злочинності;
- формування та реалізація превентивних соціальних заходів.

Важливе значення реалізації державно-управлінських рішень в сфері протидії економічній злочинності мають спеціалізовані правоохоронні органи, до яких відносимо:

- Національне антикорупційне бюро України. «Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції» [105]. Отже, зазначений орган є основним правоохоронним органом, що формує та реалізує державну політику щодо протидії корупції як виду економічного злочину. Зазначений орган є новим в структурі державного

управління та створення у 2015 р. Міжнародного валютного фонду та Європейської комісії для отримання безвізового режиму України з Європейським Союзом. «Національне бюро продовжило тенденцію до збільшення кількості відкритих фактів корупції. За підсумками 2020 року детективи вкотре побили власний рекорд, повідомивши про підозру 201 особі (у 2019 році — 153 особам). У розрізі двох півріч 2020 року більш продуктивним виявилось перше — 125 підозрюваних проти 76 у II півріччі. Певний спад активності розслідувань пояснюється відсутністю керівника САП, який за законом має підписувати підозри низці посадовців, підслідних НАБУ. Цей тимчасовий стримуючий фактор має втратити актуальність вже у першому півріччі 2021 року — з обранням антикорупційного прокурора у результаті відкритого конкурсу, який розпочався в січні. Разом із тим, темпи розслідувань у II півріччі 2020 року залишилися високими. З-поміж 33 кримінальних проваджень, у межах яких підозрюваними стали 76 осіб, слідство вдалося завершити у 14: 8 справ стосовно 8 осіб скеровано до суду, у 6 провадженнях стосовно 11 осіб відкриті матеріали слідства для ознайомлення» [106]. Зазначена статистика вказує на ефективність зазначеного органу в протидії корупції як виду економічного злочину.

- Податкова поліція. Даний правоохоронний орган функціє на сьогодні та основними завданнями є протидія злочинам в сфері оподаткування. Варто зауважити, що через нефективність діяльності даний орган буде ліквідовано. «Верховна Рада ухвалила в цілому законопроект №4090, який встановлює терміни ліквідації податкової міліції. За документ проголосували 259 нардепів. Законопроектом передбачається ліквідація податкової міліції з дня прийняття рішення Кабміном про початок діяльності Бюро економічної безпеки, але не пізніше 6 місяців з дня набрання чинності закону про Бюро» [193].

Відповідно перспективним напрямом формування та реалізації державної політики в сфері формування та протидії економічній злочинності є формування організаційних, правових та комунікаційних основ діяльності бюро економічної безпеки. «Голова Верховної Ради України Дмитро Разумков підписав Закон про Бюро економічної безпеки України. Документом передбачається, що Бюро економічної безпеки буде утворено як центральний орган виконавчої влади, на який покладається протидія правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. Законом визначаються завдання та повноваження цього органу, контроль за його діяльністю, правовий статус, обов'язки та відповідальність працівників, а також основи співпраці Бюро з іншими установами, підприємствами, організаціями» [38].

Відповідно до зазначеного осовними напрями розвитку діяльності Бюро економічної безпеки є наступні:

- визначити чіткий механізм формування кадрового потенціалу вищого управлінського корпусу. Зокрема, забезпечити конкурсний відбір на керівника Бюро та державного секретаря та обмежити політичного впливу на його призначення та роботу;

- сформувати групи оперативного реагування щодо боротьби з організованими злочинними угрупованнями, які здійснюють економічну злочинність;

- визначити порядок використання процедур судової економічної експертизи;

- визначити чітку структуру управління та підпорядкування Бюро економічної безпеки. Зокрема є потреба в формуванні комунікації із: по-перше, Радою національної безпеки України; по-друге, органами центральної виконавчої влади (Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України); по-третє, контролюючими органами (Рахункова Палата України, Державна подакова служба, Державна аудиторська служба);

- визначити порядок направлення офіцерів зв'язку до Європолу, а також порядок взаємодії із Інтреполом через Національне центральне бюро, яким виступає Міністерство внутрішніх справ.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження нами встановлено особливості діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Крім того, визначено роль та значення бюро економічної безпеки як спеціалізованого суб'єкту правоохоронної діяльності.

Висновки до 4-го розділу

1. Сучасні тенденції глобалізації свідчать, що економічна злочинність проникла в усі сфери соціально-економічного життя суспільства, що визначає її ключову роль серед детермінантів розвитку окремої держави. Це обумовлено, в першу чергу, тим, що національні економічні системи є взаємозалежними й, відповідно, їх окремі структури та елементи теж взаємозалежні одне від одного. В таких умовах задоволення економічних інтересів як законним, так і не законним шляхом, відбувається не лише на рівні економічної системи окремої держави, але і на рівні регіональної або світової економічної системи.

2. В умовах глобалізації збільшується рівень небезпеки економічної злочинності як фактору, що порушує національні інтереси та є загрозою державному суверенітету, економічній стабільності, а в окремих випадках навіть територіальній цілісності. Відповідно високий рівень суспільної небезпеки економічних злочинів вимагає від системи державного управління та вітчизняних правоохоронних органів налагодження системи зв'язку на міжнародному рівні, а при формуванні державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності визначати вагому роль міжнародних правоохоронних організацій.

3. Вивчивши сукупність міжнародних документів та офіційні сайти міжнародних організацій, в тому числі поліцейських міжнародних організацій, зроблено висновок, що в цілому міжнародне співробітництво може мати різні властивості та змістовне наповнення, що дозволяє групувати його за різними класифікаційними ознаками та видами. Для вирішення зазначеного запропоновано класифікаційну модель міжнародної взаємодії в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: за напрямом взаємодії, за формами прояву, за суб'єктами, за правовими властивостями.

4. Важливе значення в формуванні та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності займають міжнародні суб'єкти, особливо міжнародні правоохоронні організації. Це обумовлено тим, що злочинність, в цілому, та економічна злочинність, зокрема, немає державних кордонів і, в окремих випадках, взаємодія між державами через функціонування міжнародних правоохоронних організацій дозволить вирішити окремі процесуальні питання. Важливе значення сьогодні покладається на міжнародне співробітництво в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, яке за суб'єктною ознакою поділяється на глобальне та регіональне. Метою даного дослідження є оцінка взаємодії вітчизняних правоохоронних органів із міжнародними правоохоронними організаціями. Такі правоохоронні організації можуть діяти як в цілому у Світі – глобальні, так і на території певного регіону – регіональні.

5. На даний час Україна співпрацює із двома організаціями, а саме:

1) глобальною – INTERPOL. В Україні функціонує Національне центральне бюро на базі Міністерства внутрішніх справ України;

2) регіональною – Європол. Україна направила офіцерів зв'язку до даної міжнародної правоохоронної організації.

6. INTERPOL є міжнародною інституцією щодо боротьби з різними видами злочинів, в тому числі з економічними. Варто зауважити, що при реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності необхідно враховувати технічні, інформаційні та організаційні можливості INTERPOL. Відповідно, система державного управління має в повній мірі забезпечити можливості використання потенціалу INTERPOL вітчизняними правоохоронними організаціями. В Україні функціонує Регіональне центральне бюро INTERPOL, яким виступає Міністерство внутрішніх справ України.

7. Обґрунтовано, що вітчизняна державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності має враховувати глобальні цілі INTERPOL та визначити механізми реалізації завдань, які б відповідали діяльності INTERPOL та в повній мірі дозволили б використати потенціал. Обґрунтовано, що державна політика щодо взаємодії із INTERPOL має реалізовуватися через такі механізми:

1) економічний механізм. Держава має визначити особливості фінансування: спільних операцій з INTERPOL; перебування та участь представників України в Генеральній Асамблеї; процесу реформування діяльності правоохоронних органів у відповідності до цілей INTERPOL; фінансування Національного центрального бюро та інші заходи;

2) правовий механізм має забезпечити гармонізацію національного законодавства в сфері запобігання та протидії економічній злочинності із процесуальними нормами INTERPOL, а також встановити правовий статус діяльності Національного центрального бюро INTERPOL;

3) інформаційний механізм направлений на поширення інформації в суспільстві про значення та роль INTERPOL в Україні та права і обов'язки Національного центрального бюро в процесах запобігання та протидії економічній злочинності;

4) організаційний механізм. Важливе значення щодо функціонування Національного центрального бюро INTERPOL в Україні має питання організаційної підпорядкованості, підзвітності та налагодження комунікаційних каналів щодо економічних злочинів. Організаційний механізм направлений на підвищення ефективності комунікації між INTERPOL та правоохоронними органами щодо запобігання та протидії економічній злочинності;

5) контрольний механізм. Для оцінки ефективності реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в частині взаємодії із INTERPOL, необхідним є проведення контрольних заходів щодо діяльності правоохоронних органів, як за окремими справами, так і усією діяльністю в цілому. Контрольна функція держави покликана виявити критичні точки та на основі їх аналізу встановити причинно-наслідкові зв'язки, а також сформулювати пропозиції щодо удосконалення як окремого механізму, так і політики в цілому.

РОЗДІЛ 5

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

5.1. Удосконалення правового механізму реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності

Антикримінальна політика держави в сфері протидії економічній злочинності загалом повинна бути належним обґрунтована глибокими кримінологічними дослідженнями. Однак, фактично, протягом останніх років, вплив держави на економічну злочинність вочевидь є невідповідним реаліям життя.

Серед науковців висловлювалась достатньо обґрунтована думка про причини цього, зокрема, наголошувалось, що на теперішній час кримінально-правова політика здійснює своє становлення у демократичних і правових державах світу як результат компромісу позицій (нерідко – діаметрально протилежних) усіх гілок влади, політичних партій, об'єднань громадян і науковців щодо прийняття певних кримінальних законів, а також підзаконних актів, спрямованих на протидію злочинності [42].

За умов, коли в Україні, що проходить, в умовах зовнішньої агресії, економічної та політичної нестабільності, свій важкий шлях до реальної прагнень незалежності, демократичних перетворень, становлення національної ідеї, відновлення національної гідності відбувається формування та реалізація державної антикримінальної політики об'єктивно не можуть бути ідеальними.

У сучасній науковій літературі повністю справедливо зазначається, що соціальна зумовленість правових норм як відповідність, адекватність права регульованим суспільним відносинам, його здатність відображати об'єктивні потреби суспільного життя передусім передбачає установлення такої моделі правового регулювання та її компонентів, які б ефективно виконували покладене на них завдання – оптимально впорядковувати поведінку людей, щоб вона відповідала інтересам єдиного джерела влади в Україні – Українського народу, утверджувати й забезпечувати права і свободи людини [156].

Антикримінальна політика України природно реалізується через відображення своїх базових засад у відповідних змінах у системі національного законодавства, відповідно до сучасних пріоритетів. Зокрема, це стосується, як Указів Президента, так і законів та виданих на їх підставі підзаконних нормативно-правових актах, державних програмах, концепціях тощо. При цьому, найбільш концентрованому вигляді вона фокусується безпосередньо у законодавстві України про кримінальну відповідальність.

Відповідно до ч. 1 ст.3 КК України, законодавство України про кримінальну відповідальність становить безпосередньо сам цей кодекс, який ґрунтується на КУ та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права [125].

На практиці, у період між набуттям чинності повністю новими кримінальними кодексами, розвиток законодавства про кримінальну відповідальність відбувається шляхом доповнення чинного кодексу новими нормами, зміною, зокрема уточненням існуючих норми або виключенням із кодексу певних статей або їх частин.

У спеціальній літературі повністю справедливо наголошується, на тому, що зміст норм й інститутів кримінального права визначається домінуючими в суспільстві економічними відносинами, його соціальною

структурою й етичними поглядами, а також політичним устроєм держави [124]. Отже, не дивно, що в умовах економічної та політичної нестабільності в державі до кримінального кодексу, в інтересах тих, чи інших політичних сил, олігархічних кланів або навіть конкретних політичних діячів можуть вноситись зміни, що не тільки порушують основоположні принципи кримінального права, а і доволі часто унеможлиблюють належний рівень протидії злочинності загалом, та ефективну реалізацію антикримінальної політики зокрема. Підтвердженням цього є внесення до чинного кримінального кодексу майже тисячі ста змін, при тому, до деяких норм зміни вносились по 8-10 разів [121], ще є абсурдним, як з точки зору здорового глузду, так і можливості застосування таких норм при реалізації антикримінальної політики нашої держави. Мабуть не випадково, одним із найбільш «постраждалих» від такого свавілля законодавця, є зокрема, Розділ XVII Особливої частини КК України (Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг), що безпосередньо регламентує відповідальність спеціальних суб'єктів – службових осіб, зокрема і за злочинні прояви в сфері економіки, особливо з корупційним підґрунтям.

Тут ми маємо говорити про два негативні аспекти. Зокрема, або під гаслами гуманізації, насправді має місце безпідставні лібералізаційні зміни щодо конкретних осіб, або осіб, які скоїли конкретні злочинні (наприклад, сумнозвісні Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» [100], Закон України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» [102, 189] (так званий «Закон Савченко» тощо)), або має місце, так звана,

надлишкова криміналізація конкретних суспільно небезпечних діянь (до законодавства про кримінальну відповідальність законодавець додає дублюючі, зайві спеціальні норми, що при кваліфікації за умови конкуренції норм створює умови до кваліфікаційних помилок або зловживання правом).

Ми маємо наголосити, що, загалом, криміналізація та декриміналізація, що є одними з основних засобів реалізації антикримінальної політики у правовому аспекті, коли відбувається заміна правомірних суспільних відносин кримінальними, або навпаки має бути належним чином науково обґрунтована відповідними кримінологічними дослідженнями, що станом на сьогодні належним чином не забезпечується.

Упереджуючи подальше дослідження чинного законодавства України про кримінальну відповідальність, що забезпечує реалізацію державної політики в сфері протидії економічній злочинності, вважаємо за необхідне звернути увагу на певні кримінологічні аспекти, що зумовлюють розвиток, сучасний стан, а також реальні та потенційні небезпеки для держави саме економічної злочинності.

Зокрема, варто враховувати, що на Україні, як і практично на всьому, так званому, пострадянському просторі, саме економічна злочинність, фактично призвела до появи організованою злочинності, а не навпаки, як це мало місце у більшості країн Західної Європи та США. У цьому контексті в наукових працях вітчизняних вчених повністю справедливо зазначається, що організована злочинність у СРСР почала формуватися із середини другої половини минулого століття на базі легальних господарських підприємств, коли, використовуючи недоліки системи планового господарства СРСР, сколювались в значних обсягах розкрадання грошових та матеріальних цінностей, при цьому «тіньовики» ставали, через латентність таких злочинів, привабливою жертвою загально-кримінальних злочинних угруповань, як

наслідок, протистояння цих двох сфер організованої злочинності закінчилося зрощуванням наслідків “тіньової” економіки з кримінальними авторитетами [24], [134], [95, 96].

Тут необхідно зауважити, що коли мова заходить про економічну злочинність ми повинні мати на увазі саме організовані форми такої протиправної діяльності. Важливо, що такі форми не повинні ототожнюватись із будь-яким проявом групової злочинної діяльності в економічній сфері, навіть за наявності організатора. Вони мають характеризуватись високими рівнями зорганізованості, згуртованості, стійкості об'єднання, як правило, наявністю корупційної складової, а іноді і ієрархічністю структури. У зворотному випадку поняття економічної злочинності ризикує стати практично безмежним, а наслідком цього неодмінно стане відволікання сил та засобів протидії злочинності на хибні об'єкти спрямування. Зокрема, це – дрібні правопорушення в сфері економічної діяльності, що не становлять великої суспільної небезпеки, але при цьому відносно легко виявляються та документуються правоохоронцями, що за високими статистичними показниками будуть приховувати фактичну бездіяльність та професійну деградацію. Вочевидь, що за таких умов ефективно реалізувати державну антикримінальну політику у сфері економіки неможливо. Більш того, ця ніша неодмінно стає своєрідним «інкубатором» організованої злочинності в сфері економіки та «розсадником» корупції.

Організовану економічну злочинність необхідно розглядати як систему протиправних зв'язків, що призводить до концентрації, та злочинної монополізації окремих видів або галузей (енергетична, металургійна, цукрова тощо) господарської діяльності. При цьому, економічна організована злочинність має певні особливі, характерні лише для неї сукупні ознаки, зокрема, для такого явища притаманні: значний,

обмежений лише об'єктивними кордонами (географічними, геополітичними, регіональними тощо) розмах, фактична монополізація економічних сфер за дія злочинної діяльності при наявності чіткого стратегічного (проте, за необхідності, корегуємого на оперативному та тактичному рівнях управління) плану такої діяльності, здійснюваної (плануємої) виключно на відносно довготривалий період.

Організована економічна злочинність завжди добре законспірована та, в силу латентності більшості вчинених злочинів, вона не помітна і вимагає від правоохоронних органів іншої стратегії та засобів, ніж ті, що можуть використовуватись для розслідування насильницьких та корисливо-насильницьких злочинів. Але, при цьому такі злочини вчиняються виключно в умовах неочевидності, отже, за відсутності особистої зацікавленості, навіть за умови їх виявлення та реєстрації факту у Єдиному реєстрі досудових розслідувань, для органів слідства встановлення обставин справи та збирання доказів є більш ніж проблемним та сумнівним за для отримання бажаного, звітного результату (обрахування у статистичній звітності, як реальне досягнення службової діяльності конкретного правоохоронного органу).

На сьогодні, ми можемо констатувати, що організована економічна злочинність охопила вже фактично всі сфери економіки держави, при цьому вона зазіхає не тільки на основні права і свободи людини та громадянина, а, що, найбільш небезпечно, на існування держави, через порушення роботи її базових інституцій, взагалі. Більш того, організована економічна злочинність вже проникла до структури легальної економічної, соціальної, політичної, ідеологічної, духовної сфер суспільства, обжила в апаратах державного управління, судовій системі, лобіює свої інтереси в органах законодавчої гілки влади всіх рівнів.

Ми маємо визнати, що організована економічна злочинність являє собою фактично самотійне утворення, яке паразитує на тілі держави, існуючи паралельно із нею. Вона нібито дублює суспільну систему, в якій існує, пристосовується до неї, заповнює ті порожнини, що не заповнені державою.

Провідні вітчизняні кримінологи наголошують, що організовані злочинні формування загалом прагнуть одночасно контролювати у кримінальних інтересах державні структури й інститути громадянського суспільства, використовуючи, у тому числі, такий важіль, як корупція [16].

Тут важливо наголосити, що соціальна сутність корупції полягає в тому, що вона паразитує на суспільних відносинах, порушує встановлений порядок взаємовідносин у суспільстві, за результатом чого відбувається відхилення від цілей, поставлених суспільством, це призводить до порушень у роботі апарату державного управління та зниження ефективності реалізації антикримінальної політики держави.

Розуміння природи організованої економічної злочинності дозволяє мати чітку позицію відносно оцінки негативних соціальних процесів, причин їх виникнення і шляхів подолання дисбалансу в суспільному житті, більш чітко визначити стратегію, на рівні державної політики, протидії таким явищем, шляхи вдосконалення управління спеціально створеними для протидії економічній злочинності державним інституціям в системі органів виконавчої влади.

Підсумовуючи, ми маємо констатувати, що позиції організованої злочинності є дуже міцними, а в економічній сфері нашої держави – майже недоторканими, внаслідок чого рівень корупції та криміналізації життєво важливих сфер функціонування держави набув вже неконтрольованих масштабів і реально загрожує національній безпеці України. При цьому, до основних напрямів боротьби з організованою економічною злочинністю на

рівні державної політики необхідно віднести створення сучасних, з врахуванням іноземного досвіду, правових засад для ефективної протидії такому виду організованої злочинної діяльності, а також організацію на державному рівні міжнародного співробітництва у цій сфері.

При цьому, пріоритетними напрямками мають стати:

- запобігання встановленню корумпованих зв'язків із державними службовцями та посадовими особами, втягненню їх у злочинну діяльність;

- запобігання легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, використанню суб'єктів підприємницької діяльності для реалізації злочинних намірів;

- протидія використанню учасниками організованих злочинних угруповань у своїх інтересах політичних партій, об'єднань громадян і засобів масової інформації.

Говорячи про базові норми чинного законодавства України про кримінальну відповідальність, що забезпечують реалізацію державної політики в сфері протидії економічній злочинності ми, безумовно, повинні мети на увазі не всю сукупність норм КК України, що прямо або опосередковано стосується кримінально-правової охорони відносин власності, порядку здійснення господарської та службової діяльності, бюджетної системи України її природних ресурсів, довкілля тощо, а конкретизувати коло таких норм, виділивши ті, що є базовими, основоположними для виконання завдань державного управління у вказаній сфері. У зворотному випадку такий перелік норм буде розширюватись, аж доки не поглине в себе усе національне законодавство про кримінальну відповідальність, увесь Кримінальний кодекс, що являє собою єдину цілісну систему правових норм та визначає злочинність діяння та його караність.

Отже, природно, виникає потреба у визначенні критеріїв, за якими певні норми законодавства України про кримінальну відповідальність можуть бути віднесені до категорії таких, що забезпечують реалізацію державної політики в сфері протидії економічній злочинності.

Тут ми маємо, також, в обов'язковому порядку зауважити, що у представленій праці досліджується, у аспекті державного управління безпосередньо чинне законодавство про кримінальну відповідальність. Тобто питання пов'язані з Концепцією реформування кримінального законодавства України [121] нами не розглядаються, оскільки вони перебувають за межами предмета представленого дослідження. Однак, проводячи аналіз чинних правових норм, ми, маємо на меті, одночасно, виробити пропозиції щодо їх удосконалення, але саме в контексті потреб забезпечення реалізації державної політики в сфері протидії економічній злочинності.

На практиці вироблення зазначених вище критеріїв ускладняється, тим, що з одного боку, воно нерозривно пов'язано із питаннями забезпеченням реалізації державної антикорупційної політики, що є одним із необхідних інструментів забезпечення економічної безпеки держави, з іншого повинно враховувати конкретні, найбільш суспільно-небезпечні, поширені на сьогодні негативні тенденції та явища економічної сфери (рейдерство, відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, нецільове використання бюджетних коштів, ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), фінансування тероризму тощо), а, крім того, враховувати аспекти протидії організованій злочинності. Тут ми маємо ще раз наголосити на тому, що такі види злочинної діяльності, мають, як вже було зазначено вище, як правило, виключно організовані форми, що багаторазово збільшує їх рівень суспільної небезпеки і загрожує вже безпосередньо національній безпеці нашої держави.

Тобто, певні норми законодавства України про кримінальну відповідальність можуть бути віднесені до категорії таких, що забезпечують реалізацію державної політики в сфері протидії економічній злочинності за наявності комплексу таких ознак спрямованості кримінально-правової протидії:

- попередження і нейтралізація корупційних проявів у сферах державного управління, правоохоронної діяльності, службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг;

- нейтралізація або локалізація сучасних, найбільш суспільно-небезпечних, негативних тенденцій і явищ у сфері економіки, а також реальних і потенційних, зовнішніх та внутрішніх загроз економічній безпеці держави;

- організованій злочинності, недопущення її проникнення до органів державного управління, легальної економічної та політичної сфер держави.

Важливо зазначити, що вказані ознаки не можуть розглядатись окремо, вони фактично, являють собою єдину систему, єдине ціле, оскільки для успішної реалізації державної політики у сфері економіки мають бути реалізовані одночасно, комплексно, системно заходи кримінально-правової протидії за саме цими пріоритетними напрямками. Однобічність тут призведе до трансформацій, утворення нових, ще більш небезпечних форм та методів злочинної діяльності, неодмінними властивостями якої є тенденція до самозбереження, пристосування до особливостей сучасної обстановки, динамізмом зміни організаційних форм існування під впливом зовнішніх чинників.

На жаль, у сучасній системі законодавства України про кримінальну відповідальність неможливою є «фільтрація» норм за, так званим, «ключовим словом», принаймні в контексті досліджуваної нами проблематики щодо корупції.

Зокрема, законодавець дійсно надає перелік корупційних кримінальних правопорушень, дивним чином розміщуючи його чомусь у примітці до ст. 45 КК України (Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям) [125] Розділу IX (Звільнення від кримінальної відповідальності) Загальної частини КК України. Проте, підстави визнавати корупційними деякі із внесених до вказаного переліку діянь, залишаються більш ніж дискусійними. Безпосередньо це стосується, наприклад, норм ст. 354 КК України (Підкуп працівника підприємства, установи чи організації), диспозиція якої зазначає: «Пропозиція чи обіцянка працівникові підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, або особі, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, надати йому (їй) або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди за вчинення чи невчинення працівником будь-яких дій з використанням становища, яке він займає ...» [125].

Фактично під ознаки останньої зазначеної норми підпадають, зокрема, залишення «чайових» офіціанту у кафе або водію таксі їх клієнтами. На логічне питання: а хто в такій ситуації є корупціонером, діяльність якого, як вже зазначалось вище призводить до порушень у роботі апарату державного управління та зниження ефективності реалізації антикримінальної політики держави? Згідно із зазначеною вище нормою ми отримуємо конкретну відповідь: корупціонери всі: клієнт кафе, пасажир таксі, офіціант та водій таксі тобто будь який пересічний громадянин, що взагалі не має ніякого відношення до державного управління. Мимоволі приходить сумна асоціація з клеймом «ворога народу», який навішувала на людей злочинна машина комуністичних сталінських репресій. При цьому, норми ст. 366 КК України (Службове підроблення), що передбачає кримінальну відповідальність за складання, видачу, безпосередньо, службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів, внесення

до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення офіційних документів [125] до переліку кримінальних корупційних правопорушень, дивним чином, не потрапила взагалі, хоча корупційна складова тут є більш ніж очевидною.

Не кращою є ситуація і щодо безпосереднього відображення у КК України поширених на сьогодні негативних суспільно небезпечних тенденції та явища економічної сфери. Зокрема, найбільш гостро це стосується рейдерства – фактичного захоплення підприємства або іншої комерційної власності під прикриттям нібито законних підстав, що штучно створюються через використання колізій або прогалин у системах цивільного та господарського законодавства та перекручування або спотворення юридичних фактів.

В сучасних наукових джерелах повністю справедливо наголошується, що характерним для рейдерських проявів саме на Україні є наявність кримінальної складової, оскільки відкрите злочинне захоплення чужої власності підкріплене корупцією в органах державної влади, судах та правоохоронних органах [223]. При цьому, безпосередньо термін «рейдерство» у законодавстві України про кримінальну відповідальність відсутній. Провідні вітчизняні кримінологи, М.А. Погорецький та О. Г. Кальман, ще у 2009 році визначаючи основні способи рейдерства зазначали використання рейдерами акціонерного капіталу, кредиторської заборгованість, впливу через органи управління [115]. Однак до КК України, в якості законодавчих спеціальних норм щодо протидії рейдерству, такі способи не потрапили.

Як наслідок, кримінально-правова кваліфікація таких діянь, якщо і проводиться та за нормами, зумовленими, конкретними обставинами справи, до того ж нерідко у сукупності кримінальних правопорушень. Тут варто наголосити, що з врахуванням внесення постійних та, доволі часто,

безсистемних змін до КК України, та заборони зворотної дії репресивних норм у часі, може стати проблемним та перешкоджати реалізації державної антикримінальної політики неможливість притягнення до відповідальності осіб, які вчинили певні кримінальні правопорушення до внесення конкретних змін у КК, особливо при заміні статей чи зміні формулювання диспозицій норм Особливої частини.

Вочевидь, найближчим часом, у зв'язку із відкриттям в Україні ринку землі, що є нашим національним надбанням, рейдерські атаки саме на землі сільськогосподарського призначення набудуть загрозливого характеру, а їх власники, одні з найуразливіших, незахищених верств населення – селяни (власники земельних паїв) та дрібні сільгоспвиробники зазнають нещільного удару з боку рейдерів. Отже, при розробці державної політики в сфері протидії економічній злочинності обов'язково має бути приділена увага внесенню до законодавства України про кримінальну відповідальність, кримінологічно обґрунтованих спеціальних норм, спрямованих на протидію рейдерству саме щодо земель сільськогосподарського призначення.

Як вже зазначалось вище, реалізація державної політики в сфері протидії економічній злочинності, зокрема і через законодавства України про кримінальну відповідальність, повинна враховувати пріоритетність нейтралізації саме організованих форм злочинної діяльності, що багаторазово збільшують рівень суспільної небезпеки загрожують безпосередньо національній безпеці нашої держави.

Однак, при цьому значна низка норм КК України, безпосередньо спрямована на протидію економічній злочинності, що потенційно має організовані форми, навіть не передбачають у своїх законодавчих конструкціях кваліфікованих або надкваліфікованих складів за такою важливою ознакою. Тобто, замість потенційно необхідної кваліфікуючої ознаки «вчинені організованою групою», застосовується ознака «вчинені за попередньою змовою групою осіб».

Зокрема, така позиція законодавця має місце у нормах КК України: ст 206-2 (Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації), ст. 210 (Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням), ст. 212 (Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)), ст. 216 (Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок), 222-1 (Маніпулювання на фондовому ринку) тощо.

Безпосередньо, згідно, ч. 2 ст. 28 КК України, кримінальне правопорушення визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку кримінального правопорушення, домовилися про спільне його вчинення [125]. При цьому, відповідно до ч. 3 ст. 28 КК України до ознак організованої групи віднесено:

- наявність не менш як трьох членів;
- попередню зорганізованість;
- стійкість об'єднання;
- згуртованість для вчинення одного або більшої кількості злочинів;
- об'єднання злочинів єдиним планом;
- доведеність плану до відома всіх учасників групи;
- наявність розподілу функцій членів групи, спрямованих на досягнення злочинного результату (виконання плану злочину) [125].

У науковій літературі з цього приводу повністю справедливо зазначається, що злочини, які вчиняються у складі організованих груп, являють собою феномен організованої злочинності та становлять найбільший рівень суспільної небезпеки серед усіх форм співучасті [134]. Отже, при кваліфікації та, безпосередньо, при призначенні покарання за такі злочини, суспільна небезпека саме такого вчинення злочину не враховується, а фактично нівелюється, що є неприпустимим.

Крім того, необхідно звернути увагу на те, що низка норм КК України, безпосередньо спрямованих на протидію економічній злочинності, взагалі не передбачає кваліфікований склад за ознакою співучасті. Зокрема, це стосується норм ст. 211 КК України (Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону) ст. 218¹ КК України (Доведення банку до неплатоспроможності), ст. 219 (Доведення до банкрутства) тощо, а отже, на практиці, при вчиненні таких злочинів, наприклад, спільно членами колегіального органу управління підстави для їх притягнення до кримінальної відповідальності, в якості спеціальних суб'єктів кримінального правопорушення, будуть відсутні, що також є неприпустимим і не сприяє створенню передумов для ефективної реалізації державної політики в сфері протидії економічній злочинності.

Досліджуючи проблематику щодо норм чинного законодавства України про кримінальну відповідальність, що забезпечують реалізацію державної політики в сфері протидії економічній злочинності неможливо обійти, вже згаданий вище, Розділ XVII Особливої частини КК України (Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг). Злочини даної категорії, в реальності безпосередньо пов'язані із іншими видами злочинної діяльності. У спеціальній науковій літературі з цього приводу вірно зазначається, що частіше за все, ця категорія злочинів виступає в якості своєрідного засобу, за допомогою якого відповідна категорія спеціальних суб'єктів намагається вчинити інший, ще більш тяжкий злочин [97].

Безумовно, що для економічної злочинності саме такий своєрідний засіб є потенційно привабливим, а отже кримінологічна та кримінально-правова бездоганність норм, що регламентують кримінальну відповідальність спеціальних суб'єктів, у першу чергу, службових осіб підприємств, установ, організацій для створення умов успішної реалізації

державної політики в сфері протидії економічній злочинності важко переоцінити. Проте, не може не викликати величезне занепокоєння факт внесення до цього, доволі невеликого розділу КК України, понад 115 змін. Зрозуміло, що і про яку небуть системну реалізацію державної антикримінальної політики на підставі фундаментальних наукових досліджень тут йти мова взагалі не може. Так само, достовірно неможливо проаналізувати результати внесення такої кількості змін до цього, одного із найважливіших для реалізації вказаної державної розділів законодавства про кримінальну відповідальність для стану криміногенної обстановки. Тут доречно вказати на «Звіт щодо кримінальної статистики в Україні», підготовлений за підтримки Європейського Союзу в межах проекту Центру політико-правових реформ «Посилення ролі громадянського суспільства у забезпеченні демократичних реформ і якості державної влади», де прямо констатовано, що органи державної влади нашої держави самостійно, виходячи із власних адміністративних потреб, без методичного забезпечення з боку уповноваженого державного органу визначають переліки об'єктів, параметрів, методів та засобів здійснення статистичних спостережень щодо кримінальної статистики [224], отже, говорити про її достовірність та придатність для наукового аналізу ми, на жаль, не можемо. Але, об'єктивно говорити про позитивні зрушення тут мабуть взагалі недоречно.

В цьому аспекті ми не можемо не звернути увагу на зміни, які були поспіхом внесені до КК України Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21 лютого 2014 року за № 746-VII [101], в частині зміни редакції норми ст. 365 КК України. Загалом норми, що передбачали відповідальність за перевищення влади або службових

повноважень службовою особою, були трансформовані у норми, що передбачають відповідальність за перевищення влади або службових повноважень працівником виключно правоохоронного органу. Отже, після набуття чинності зазначеним законом і до теперішнього часу, перевищення влади або службових повноважень, тобто умисне вчинення службовою особою (яка, при цьому не є працівником правоохоронного органу) дій, які явно виходять за межі наданих їй прав чи повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб не містить складу злочину, а такі службові особи (вказані у п. 1 та п. 2 примітки до ст. 364 КК України, зокрема, і Президент України, член Кабінету Міністрів України, керівники органів державної влади, місцевого самоврядування, службові особи підприємств установ і організацій незалежно від форми власності тощо), за такі діяння не несуть кримінальної відповідальності.

Ми маємо, з сумом, зазначити, що для створення умов успішної реалізації державної антикримінальної політики, особливо в контексті протидії, як економічній злочинності, так і корупції, обґрунтованість такого рішення законодавця є більш ніж дискусійною. При цьому, абсурдно виглядає ситуація, коли у випадку настання таких же шкідливих наслідків з необережності, тобто «через невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення» [125], то ця ж службова особа має бути притягнута до кримінальної відповідальності за відповідною частиною ст. 367 КК України (Службова недбалість).

Також, незайве буде звернути увагу, що Конвенції ООН проти корупції [119], винесена законодавцем у назву закону, в згаданій у тій же назві ст. 19 (Зловживання службовим становищем), взагалі не згадується,

а ні про перевищення влади чи службових повноважень, а ні про працівників правоохоронних органів. При цьому, норма зазначеної ст.19 вказаної Конвенції, стосується за своїм змістом зовсім іншої норми КК України, зокрема, ст. 365, що, доречи, і має аналогічну назву.

На підставі викладеного, вважається за доцільне висунути пропозицію щодо відмови від обмеження кола спеціальних суб'єктів злочину, передбаченого ст. 365 КК України виключно працівниками правоохоронних органів, поширивши його на всіх спеціальних суб'єктів, передбачених п. 1 та п. 2 примітки до ст. 364 КК України.

Зокрема, ми пропонуємо змінити назву та викласти диспозицію норми ч. 1 ст. 365 (Перевищення влади або службових повноважень) у такій редакції:

«1. Перевищення влади або службових повноважень, тобто умисне вчинення службовою особою дій, які явно виходять за межі наданих йому прав чи повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб».

Досліджуючи проблематику щодо норм чинного законодавства України про кримінальну відповідальність, що забезпечують реалізацію державної політики в сфері протидії економічній злочинності неможливо обійти і проблемні питання, пов'язані з призначенням покарання за злочини відповідної категорії.

Згідно норм статті 50 Кримінального Кодексу України, покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого, при цьому покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами [125].

Безпосередньо ми маємо говорити, перш за все, про призначення винному покарання у вигляді штрафу, як одного із найбільш поширених видів покарань за злочини досліджуваної категорії. Зокрема, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» [99] щодо вказаного виду покарання були внесені принципові зміни не тільки до санкцій низки норм Особливої частини КК України, а і до норм Загальної частини КК України (ст. 12 та ст. 53). Так, у перше в історії національного кримінального законодавства, саме у контексті правопорушень у сфері господарської діяльності, передбачено можливість призначення покарання у вигляді штрафу за не тільки за кримінальні проступки та нетяжкі злочини, а і за злочини віднесені до категорій тяжких та особливо тяжких.

Загалом таке рішення законодавця варто було б тільки вітати, оскільки, нарешті, за кримінальні правопорушення не пов'язані із посяганням на проголошені Конституцією України (ст. 3) найвищі соціальні цінності: людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку [120], стало можливим призначення покарання не пов'язаного із позбавленням волі, що при цьому, забезпечувало б для держави одночасну компенсаторність санкції за завдану їй кримінальним правопорушенням шкоду.

Дійсно, згідно ч. 1 ст. 53 КК України, штраф – це грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині КК України. При цьому, згідно ч. 2 ст. 53 КК України розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та з урахуванням майнового стану винного в межах санкції відповідної норми Особливої частини КК України.

Проблема полягає у тому, що при всій своїй «законодавчій активності» щодо внесення змін до законодавства України про кримінальну відповідальність, Верховна Рада України так і не спромоглась з 2001 року (рік прийняття та набуття чинності КК України) переглянути положення щодо системи обрахунку визначення розміру штрафу у частині використання в законі анахронічного терміну «неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

На момент набуття чинності КК України цей термін, природно, згідно з вимогами юридичної техніки правотворчості, був запозичений із Закону України «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства» [103] та використовувався одночасно, як для обрахування розміру завданої кримінальним правопорушенням шкоди, так і для обрахування розміру штрафу. Безумовно, що за умов галопуючої інфляції, зумовленою нестабільністю тогочасної національної валюти України (купоно-карбованця) таке рішення законодавця варто визнати оптимальним. Тим більше, що розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян змінювався, залежно від реальної економічної ситуації у державі, багаторазово, системно, декілька разів на рік відповідними указами Президента України [104].

Проте, за майже 20 років, що минули з моменту прийняття КК України, соціальна та економічна ситуація в Україні докорінно змінились. На теперішній час ми маємо власну достатньо стабільну національну валюту – гривню, а сам термін «неоподатковуваний мінімум доходів громадян» вже багато років тому виключений із вітчизняного податкового законодавства.

Парадоксальності ситуації додає і те, що обрахування розміру штрафу на підставі неоподаткованого мінімуму доходів громадян на рівні 17 грн. (17000 крб.) здійснюється досі на підставі нормативного документа, що втратив чинність ще 01.01.2004 року – Указу Президента України «Про внесення змін до Указу Президента України від 13 вересня 1994 року N 519» від 21 листопада 1995 року N 1082/95 [188].

Здивування викликає і явно однобічний підхід законодавця при створенні норми пункт 5 підрозділу 1 розділу XX Податкового кодексу України, що зазначає: «Якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень, для яких сума неоподатковуваного мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги ... для відповідного року» [178]. Тобто, умовна одиниця, що використовується для обрахунку розміру завданої шкоди, піддаються щорічному корегуванню залежно від реального стану економічної ситуації у державі, при цьому умовна одиниця, що використовується для обрахунку покарання (розміру штрафу) залишається незмінною вже майже 20 років. Отже, з кожним майбутнім роком, навіть за умови природної інфляції, покарання, за одне і теж кримінальне правопорушення, фактично безпідставно пом'якшується. Доречи, за період дії чинного КК України має місце фактичне зменшення розміру покарання у вигляді штрафу у понад 12 разів.

Така ситуація не тільки грубо порушує базовий принцип кримінального права – принцип справедливості, але об'єктивно знижує ефективність застосування до винного покарання у вигляді штрафу, що, як вже зазначалось вище, є найбільш поширеним видом покарання за вчинення, так званих, «економічних» кримінальних правопорушень.

На підставі викладеного пропонуємо відмовитись у законодавстві України про кримінальну відповідальність від використання терміну «неоподатковуваний мінімум доходів громадян», замінивши його податковою соціальною пільгою. При цьому, з метою забезпечення дотримання принципу справедливості та належної ефективності застосування кримінальних покарань у вигляді штрафу, обрахунок завданої кримінальним

правопорушенням шкоди проводити відповідно до розміру податкової соціальної пільги встановленої на момент закінчення вчинення кримінального правопорушення, а при обрахунку покарання у вигляді штрафу – на момент постановлення судом першої інстанції обвинувального вироку у справі.

5.2. Інституалізація державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю

Подальша розбудова вітчизняної економічної моделі здійснюється паралельно з формуванням принципово інших механізмів державного управління на тлі досить складної політичної, економічної та соціальної ситуації. За цих умов посилюються такі явища як “економічна злочинність”, які, складаючи основу тіньової економіки, є прямою загрозою економічній безпеці будь-якої країни. При цьому, вітчизняний економічний простір вирізняється певним акцентуванням економічної злочинності на публічних коштах, які складають основу державного та місцевих бюджетів. Дослідники проблематики економічної злочинності зазначають, що “... серед перших типовими є комплекси злочинів, пов’язані із: шахрайським заволодінням бюджетними коштами; заволодінням бюджетними коштами службовими особами бюджетних установ при розпорядженні ввіреним майном в ході здійснення поточної господарської та управлінської діяльності; одержанням службовими особами хабарів, укладанням та виконанням невігідних контрактів при здійсненні державних закупівель; зловживанням службовим становищем або перевищенням службових повноважень при одержанні чи розпорядженні бюджетними коштами” [4].

В цілому, питання економічної злочинності було опрацьовано американським кримінологом Е.Сатерлендом ще у 1939 році, який ввів поняття «білокомірцевої» злочинності (злочини керівників банківських установ, різних комерційних фірм, державних службовців тощо), охарактеризувавши її як «... антисуспільну, спрямовану на збагачення поведінку осіб, які посідають соціально престижне місце в суспільстві та в рамках своєї професійної діяльності діють таким чином, що при одночасній законослухняній поведінки решти осіб вони зловживають суспільною довірою, якою користується їхня група» [2, 3, 4, 5, 6]. Вочевидь, запобіганню таких злочинів перед усім має слугувати державна фінансово-контрольно діяльність, інституціональними органом якої виступають в нашій країні Рахункова палата України, а також відповідні органи в компетенції Міністерства фінансів України: Державного аудиторська служба України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Державна служба фінансового моніторингу, а також Державна казначейська служба України.

Проблематикою економічної злочинності у різні часи опікувались такі українські вчені: О. Кальман, В. Глущенко, В. Білецький, О. Дудоров, А. Клименко О. Горбань, І. Карпець, В. Білоус, В. Попович, О. Користін, О. Турчинов, З. Варналій, В. Корж, В. Лисенко, М. Смирнов, Р. Степанюк, Д. Харко, П. Цимбал, П. Орлов, А. Закалюк. Дослідженню питань державного контролю/аудиту присвятили свої праці такі вітчизняні вчені: І. Дрозд, О. Дорошенко, С. Бардаш, О. Шевчук, О. Редько, І. Чумакова, Є. Калюга, Н. Обрушна, Н. Фукс, В. Уложенко, І. Чугунов, В. Федосов, Ю. Слободяник, Т. Косова, В. Шевченко, О. Койчева, В. Невідомий, Л. Гуцаленко, В. Пихоцький, В. Максимова, І. Стефанюк, В. Симоненко, Л. Чижевська, Т. Бутинець та інші.

У працях вказаних вчених розглядалась низка питань щодо теоретичних положень та практичних підходів до економічної злочинності та державного фінансового контролю (аудиту) відповідно. Проте, семантикою складної словникової конструкції “державна фінансово-контрольна діяльність у запобіганні економічних злочинів” жодний з авторів не переймався. Пропонуємо розпочати розгляд цього питання з власне поняття “державна фінансово-контрольно діяльність”, під яким, в процесі опрацювання певних наукових підходів, пропонується розуміти вид діяльності держави в процесі управління сферою фінансових, майнових, податкових, митних, бюджетних відносин, що спрямована на забезпечення контролю за законністю, правильности, своєчасністю релаксації вказаних відносин, а також упередження, виявлення та припинення порушень, зловживань та злочинів в цих сферах [8, 9, 26 - 28].

Нагадаймо, що в цілому під інституалізацією розуміють “процес визначення і закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх у систему, здатну діяти у напрямі задоволення деякої суспільної потреби. В науці - етап, коли процес продукування нею знань стає методологічно упорядкованим, а також залежним від організаційних форм, в яких він набуває якостей спеціалізованої суспільної практики; становлення різноманітних комунікативних органів науки – наукових інституцій, що відбувається в ході перетворення наукових досліджень у спеціалізовану суспільну діяльність” [7]. В контексті об’єктної спрямованості дослідження пропонується під інституалізацією державної фінансово-контрольної діяльності розуміти процес ідентифікації відповідних інститутів, формалізації та систематизації фундаментальних положень (об’єкт, мета, принципи, функції, завдання, форми, норми) такої діяльності цих інститутів зокрема та загалом в цілому або в контексті відповідного фокусного запиту. Розглянемо послідовно кожний із таких інститутів саме з позиції формування інституційних засад їх діяльності в сфері запобігання економічної злочинності.

Вищим органом аудиту в Україні виступає Рахункова палата, яка, згідно Закону України “Про Рахункову палату” [8]: є державним колегіальним органом, що від імені Верховної Ради України (якій вона підзвітна та регулярно інформує про результати своєї роботи) здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням; в своїй діяльності керується Конституцією України, вищевказаним Законом України та іншими нормативно-правовими актами України та здійснює останню на підставі принципів законності, незалежності, об’єктивності, безсторонності, гласності та неупередженості; наділена певними повноваженнями, що здійснюються шляхом державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) (що включає фінансовий аудит, аудит ефективності, експертизу, аналіз та інші контрольні заходи) за відповідними спрямуваннями. Аналіз широкого кола нормативних позицій вказує на відсутність ідентифікованих фундаментальних положень вказаного інституту державної фінансово-контрольної діяльності та систематизації останніх в контексті обраного вектору дослідження. Опрацювання нормативно-правового поля діяльності Рахункової палати, результатів наукових досліджень та думок фахівців [7, 8, 9, 10, 11] призвів до формування такої сукупності відправних положень інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності в контексті боротьби з економічною злочинністю щодо Рахункової палати як первинного інституту такої діяльності:

1. Мета – упередження та виявлення економічних злочинів в сфері державних фінансів та майна з метою їх запобігання та припинення;
2. Функції – контрольна, захисна, інформаційна;
3. Завдання - проведення якісних незалежних професійних компетентних контрольних заходів щодо державних фінансів та майна, що перебуває у державній власності; сприяння упередженню та виявленню

фактів економічних зловживань і кримінальних дій щодо державних фінансів та майна, що перебуває у державній власності, за для захисту прав держави, комунальних громад, юридичних та фізичних осіб; надання достовірної своєчасної інформації до відповідних правоохоронних органів;

4. Повноваження:

“- здійснює фінансовий аудит та аудит ефективності щодо: надходжень до державного бюджету податків, зборів, обов’язкових платежів та інших доходів, включаючи адміністрування контролюючими органами таких надходжень; проведення витрат державного бюджету, включаючи використання бюджетних коштів на забезпечення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Вищої ради правосуддя, Офісу Генерального прокурора та інших органів, безпосередньо визначених Конституцією України; використання коштів державного бюджету, наданих місцевим бюджетам та фондам загальнообов’язкового державного соціального і пенсійного страхування; здійснення таємних видатків державного бюджету; управління об’єктами державної власності, що мають фінансові наслідки для державного бюджету, включаючи забезпечення відрахування (сплати) до державного бюджету коштів, отриманих державою як власником таких об’єктів, та використання коштів державного бюджету, спрямованих на відповідні об’єкти; надання кредитів з державного бюджету та повернення таких коштів до державного бюджету; операцій щодо державних внутрішніх та зовнішніх запозичень, державних гарантій, обслуговування і погашення державного та гарантованого державою боргу; використання кредитів (позик), залучених державою до спеціального фонду державного бюджету від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій,

виконання міжнародних договорів України, що призводить до фінансових наслідків для державного бюджету, у межах, які стосуються таких наслідків; здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету; виконання державних цільових програм, інвестиційних проектів, державного замовлення, надання державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок коштів державного бюджету; управління коштами державного бюджету центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів; стану внутрішнього контролю розпорядників коштів державного бюджету; інших операцій, пов'язаних із надходженням коштів до державного бюджету та їх використанням; виконання кошторису доходів та витрат Національного банку України; надходжень закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків і зборів або їх частки та використання коштів місцевих бюджетів у частині видатків, які визначаються функціями держави і передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню;

- здійснює за зверненням органів місцевого самоврядування, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, державних підприємств та інших суб'єктів господарювання державного сектору економіки заходи державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо відповідних місцевих бюджетів та діяльності суб'єктів звернення;

- у разі виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення інформує про них відповідні правоохоронні органи" [7];

5. Форми контрольної діяльності - фінансовий аудит, аудит ефективності, експертиза, аналіз та інші контрольні заходи;

6. Нормативно правове забезпечення діяльності: Конституція України і відповідні рішення Конституційного Суду, Бюджетний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення,

Кримінальний кодекс України [125], Закон України “Про Рахункову палату”, Закон України “Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні”, Укази Президента тощо.

Згідно Постанови Кабінету міністрів України №375 «забезпеченням формування та реалізації державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного фінансового контролю, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, запобіганням та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [12] переймається Міністерство фінансів України. Втім, фактичну реалізацію означених завдань здійснюють відповідні центральні органи виконавчої влади в компетенції Міністерства фінансів України.

Першим з таких органів є Державна аудиторська служба України, яка призначена: «реалізовувати державну політику у сфері державного фінансового контролю; вносити на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері державного фінансового контролю; здійснювати державний фінансовий контроль, спрямований на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів та майна, досягнення економії бюджетних коштів; надавати у передбачених законом випадках адміністративні послуги» [13]. Відповідно до покладених завдань останній орган виконавчої влади здійснює контрольні заходи у формі: державного фінансового аудиту; інспектування (ревізії); перевірки та моніторингу закупівель в межах встановлених повноважень.

Аналіз, змістовне узагальнення та інформаційна сепарація нормативно-правових актів, що регулюють діяльність Державної аудиторської служби України [12, 13, 14], уможливило формування такої сукупності відправних положень інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності в фокусі боротьби з економічною злочинністю щодо інституціонального суб'єкту - Державної аудиторської служби України:

1. Мета – виявлення економічних злочинів в сфері фінансових та майнових відносин з метою їх припинення та запобігання у майбутньому;

2. Функції – контрольна, захисна, інформаційна;

3. Завдання - проведення якісних незалежних професійних компетентних контрольних заходів щодо в сфері фінансових та майнових відносин; сприяння виявленню та подальшому упередженню фактів економічних зловживань і кримінальних дій в сфері фінансових та майнових відносин з метою захисту прав держави, комунальних громад, юридичних та фізичних осіб; надання достовірної своєчасної інформації до відповідних правоохоронних органів;

4. Повноваження:

«- здійснює контроль за: цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів; досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів; цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), отриманих під державні (місцеві) гарантії; достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах під час складання планових бюджетних показників та відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі);

відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів довгострокових зобов'язань за енергосервісом затвердженим в установленому порядку умовам закупівлі енергосервісу; дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів; дотриманням законодавства про закупівлі; веденням бухгалтерського обліку, а також складенням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі), кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету; станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності; виконанням функцій з управління об'єктами державної власності; станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів, станом внутрішнього контролю в інших підконтрольних установах; усуненням виявлених недоліків і порушень; реалізацією інвестиційних проектів; законним та ефективним використанням публічних коштів та інших активів для використання (впровадження) інформаційних технологій (систем, процесів, ресурсів); законністю та правомірністю витрат бенефіціарів (партнерів) у межах виконання спільних операційних програм прикордонного та транскордонного співробітництва; проводить оцінку: управління бюджетними коштами, досягнення їх економії, стану фінансової і господарської діяльності, ефективності і результативності в діяльності підконтрольних установ; достовірності фінансової звітності підконтрольних установ; сприяє забезпеченню законного та ефективного використання державних і комунальних коштів та/або майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та складення фінансової звітності суб'єктами господарювання державного сектору економіки, визначеними в установленому порядку;

- вживає в межах повноважень, передбачених законом, заходів до усунення виявлених недоліків та запобігання їм у подальшому, а саме: проводить аналіз стану дотримання фінансової та бюджетної дисципліни, виявляє причини та умови, що призвели до недоліків і порушень, готує рекомендації та пропозиції щодо їх усунення і запобігання їм у подальшому; подає зазначені рекомендації та пропозиції Кабінету Міністрів України, міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, іншим державним органам, органам місцевого самоврядування та керівникам підконтрольних установ; здійснює контроль за станом врахування і впровадження поданих рекомендацій та пропозицій; а також вживає в установленому порядку заходів до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства та притягнення до відповідальності винних осіб, а саме: вимагає від керівників та інших осіб підприємств, установ та організацій, що контролюються, усунення виявлених порушень законодавства; здійснює контроль за виконанням таких вимог; звертається до суду в інтересах держави у разі незабезпечення виконання вимог щодо усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства з питань збереження і використання активів; застосовує заходи впливу за порушення бюджетного законодавства, накладає адміністративні стягнення на осіб, винних у порушенні законодавства; передає в установленому порядку правоохоронним органам матеріали за результатами державного фінансового контролю у разі встановлення порушень законодавства, за які передбачено кримінальну відповідальність або які містять ознаки корупційних діянь;

- забезпечує участь: представників Держаудитслужби в ревізійних комісіях господарських організацій, у яких корпоративні права держави перевищують 50 відсотків статутного капіталу; у проведенні перевірок на

місцях (інспектувань) Європейським бюро з боротьби з шахрайством з метою захисту фінансових інтересів ЄС від шахрайства та інших порушень на території України” [13];

5. Форми контрольної діяльності - державний фінансовий аудит; інспектування (ревізії); перевірки та моніторинг закупівель;

6. Нормативно правове забезпечення діяльності: Конституція України і відповідні рішення Конституційного Суду, Бюджетний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Закон України “Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні”, Укази Президента, Постанови Кабінету Міністрів, Накази Міністерства фінансів України тощо.

Іншим інституціональним суб’єктом державної фінансово-контрольної діяльності виступає Державна податкова служба України, яка, згідно Постанови Кабінету міністрів України №227 «реалізує державну податкову політику, здійснює в межах повноважень, передбачених законом, контроль за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, пального, державної політики з адміністрування єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону; а також внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення всіх вищевказаних заходів» [15].

Дослідження положень нормативно-правових актів регуляторної сфери дії щодо вказаного органу [15, 16], дозволило сформувати наступну сукупність відправних положень інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності Державної податкової служби України в контексті запиту механізму боротьби з економічною злочинністю:

1. Мета – упередження та виявлення економічних злочинів в сфері податкових відносин з метою їх запобігання та припинення;

2. Функції – контрольна, захисна, інформаційна;

3. Завдання - проведення якісних незалежних професійних компетентних податкових контрольних заходів за: надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів, внесків, виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, пального, своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій; сприяння упередженню та виявленню фактів економічних зловживань і кримінальних дій в сфері податкових та інших відносин, що знаходяться в компетенції Державної податкової служби України з метою захисту інтересів держави; надання достовірної своєчасної інформації до відповідних правоохоронних органів;

4. Повноваження:

“- здійснює контроль за: дотриманням вимог податкового законодавства, законодавства щодо адміністрування єдиного внеску та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС; правомірністю бюджетного відшкодування податку на додану вартість; дотриманням виконавчими комітетами сільських, селищних рад та рад об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, порядку прийняття

та обліку податків і зборів від платників податків, своєчасністю і повнотою перерахування зазначених сум до бюджету; встановленням відповідності умов контрольованих операцій принципу “витягнутої руки”; своєчасністю подання платниками податків (платниками єдиного внеску) передбаченої законом звітності (декларацій, розрахунків та інших документів, пов’язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів, платежів), своєчасність, достовірність, повноту нарахування та сплати податків, зборів, платежів, єдиного внеску;

- організовує роботу: та здійснює контроль: в межах повноважень, передбачених законом, за погашенням заборгованості з інших платежів, контроль за справлянням яких віднесено до компетенції ДПС; за проведенням роботи з розстрочення, відстрочення та реструктуризації грошових зобов’язань та/або податкового боргу, а також недоїмки із сплати єдиного внеску; за застосуванням арешту майна платників податків, що мають податковий борг, та/або зупинення видаткових операцій на їх рахунках у банках, фінансових санкцій до платників єдиного внеску;; з виявлення, обліку, зберігання, оцінки, розпорядження безхазяйним майном, а також іншим майном, що переходить у власність держави, та з обліку, попередньої оцінки, зберігання майна, вилученого та конфіскованого за порушення податкового законодавства;

- здійснює контроль за виробництвом, обігом та реалізацією підакцизних товарів, за їх цільовим використанням, забезпечує міжгалузеву координацію у цій сфері; здійснює заходи щодо запобігання та виявлення порушень вимог законодавства у сфері виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального, погоджує норми втрат та виходу спирту, виноматеріалів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, порядок їх розроблення і застосування; здійснює

контроль за дотриманням суб'єктами господарювання, які провадять: роздрібну торгівлю тютюновими виробами, вимог законодавства щодо максимальних роздрібних цін на тютюнові вироби, встановлених виробниками або імпортерами таких виробів; оптову або роздрібну торгівлю алкогольними напоями, вимог законодавства щодо мінімальних оптово-відпускних або роздрібних цін на такі напої; проводить роботу, пов'язану з боротьбою з незаконним виробництвом, переміщенням, обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, пального та інших підакцизних товарів (продукції);

- здійснює контроль за дотриманням встановлених законом строків проведення розрахунків в іноземній валюті, за додержанням порядку приймання готівки для подальшого переказу (крім приймання готівки банками), порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону;

- здійснює контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування та сплати: частини чистого прибутку (доходу) до бюджету державними та комунальними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями, а також господарськими товариствами, у статутному капіталі яких є державна та/або комунальна власність, а також стягнення заборгованості із зазначених платежів до бюджету в порядку, встановленому Податковим кодексом України; до бюджету дивідендів на державну частку господарськими товариствами, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави, а також господарськими товариствами, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) яких перебувають у статутних капіталах господарських товариств, частка держави в яких становить 100 відсотків;

- вживає заходів для виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму у випадках та межах повноважень, передбачених законом;

- застосовує до платників податків (платників єдиного внеску) передбачені законом фінансові (штрафні) санкції (штрафи) за порушення вимог податкового законодавства чи законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;

- інформує: органи місцевого самоврядування про стан розрахунків з місцевими бюджетами; органи державної влади про стан розрахунків платників з бюджетами та сплати єдиного внеску; звертається до суду у випадках, передбачених законом; а також складає протоколи про адміністративні правопорушення та виносить постанови у справах про адміністративні правопорушення у порядку, встановленому законом» [15];

5. Форми контрольної діяльності – податковий контроль та інші контрольні заходи;

6. Нормативно правове забезпечення діяльності: Конституція України і відповідні рішення Конституційного Суду, Податковий кодекс України, Бюджетний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Укази Президента, Постанови Кабінету Міністрів, Накази Міністерства фінансів України тощо.

Наступним важливим суб'єктом державної фінансово-контрольної діяльності виступає Державна митна служба України, яка забезпечує: «реалізацію: державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі; державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування

законодавства з питань митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил; здійснює внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної митної політики на розгляд Міністра фінансів» [15].

Вивчення змістовних позицій нормативно-правових актів з регулювання діяльності вказаного центрального органу виконавчої влади [15, 17], забезпечило формування такої сукупності відправних положень інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності Державної митної служби України аспектно щодо боротьби з економічною злочинністю:

1. Мета – упередження та виявлення економічних злочинів в сфері митних відносин з метою їх запобігання та припинення;

2. Функції – контрольна, захисна, інформаційна;

3. Завдання - проведення якісних незалежних професійних компетентних митних контрольних заходів з метою боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил; сприяння упередженню та виявленню фактів економічних зловживань і кримінальних дій в сфері митних та інших відносин, що знаходяться в компетенції Державної митної служби України з метою захисту інтересів держави; надання достовірної своєчасної інформації до відповідних правоохоронних органів;

4. Повноваження:

«- забезпечує та здійснює контроль за дотриманням: вимог законодавства з питань митної справи та в межах повноважень, визначених законом, законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на Держмитслужбу, під час переміщення товарів через митний кордон України та після завершення операцій з митного контролю та митного

оформлення; вимог законодавства з питань митної справи на всій території України, у тому числі у вільних митних зонах, територіальному морі, пунктах пропуску через державний кордон, прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах, виключній (морській) економічній зоні України та прилеглий зоні України; підприємствами і громадянами установленого законодавством порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України; підприємствами і громадянами вимог законодавства з питань здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання; порядку митних режимів, цільовим використанням товарів, поміщених у відповідний митний режим; правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України; захисту прав інтелектуальної власності під час провадження зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів; забезпечує та здійснює контроль за: наданням територіальним органам гарантій забезпечення сплати митних платежів, організовує та здійснює стягнення коштів у разі невиконання забезпечених гарантіями зобов'язань із сплати митних платежів, взаємодіє з гарантами; доставкою товарів, які перебувають під митним контролем, до митниць призначення; нехарчовою продукцією під час її ввезення на митну територію України;

- організовує та провадить відповідно до закону оперативно-розшукову діяльність та здійснює контроль за її провадженням оперативними підрозділами Держмитслужби та її територіальних органів, які ведуть боротьбу з контрабандою; вживає в межах повноважень, визначених законом, заходів до відшкодування завданих державі збитків; запобігає та протидіє контрабанді, здійснює боротьбу з порушеннями митних правил на митній території України; виявляє причини та умови, що сприяли вчиненню контрабанди та інших правопорушень у сфері митної справи, вживає заходів

до їх усунення; організовує та здійснює ведення обліку і адміністрування митних та інших платежів, контроль за справлянням яких законом покладено на Держмитслужбу, забезпечує контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою їх нарахування та сплати у повному обсязі платниками податків до відповідного бюджету під час переміщення товарів через митний кордон України та після завершення операцій з митного контролю та митного оформлення; забезпечує та здійснює контроль за правильністю визначення митної вартості товарів відповідно до законодавства з питань митної справи, а також за правильністю класифікації та визначення країни походження товарів, що переміщуються через митний кордон України, в тому числі після завершення операцій з митного контролю та митного оформлення; взаємодіє з митними адміністраціями та іншими уповноваженими органами іноземних держав з питань проведення перевірки автентичності документів, які надавалися для підтвердження заявленої митної вартості, класифікації та країни походження товарів; організовує та проводить верифікацію (встановлення достовірності) документів про походження товарів з України та здійснює у випадках, визначених міжнародними договорами, видачу сертифікатів про походження товару з України та надання статусу уповноваженого (схваленого) експортера; проводить відповідно до законодавства документальні перевірки дотримання вимог законодавства з питань митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати у повному обсязі митних платежів, і зустрічні звірки; застосовує до платників податків передбачені законом штрафні (фінансові) санкції за порушення вимог законодавства з питань митної справи та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на Держмитслужбу, інші санкції та обмеження у торгівлі з окремими країнами відповідно до міжнародних актів;

- організовує та здійснює ведення обліку, зберігання, проведення оцінки вилучених, прийнятих на зберігання, розміщених у митний режим відмови на користь держави товарів, а також товарів, які були виявлені (знайдені) під час здійснення митного контролю в зонах митного контролю та/або у транспортних засобах, що перетинають митний кордон України і власник яких невідомий, та розпорядження ними; провадить в порядку, встановленому законодавством, діяльність, пов'язану із зберіганням: наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, вилучених, а також виявлених (знайдених) під час здійснення митного контролю в зонах митного контролю та/або у транспортних засобах, що перетинають митний кордон України; та розпорядженням вилученими, прийнятими на зберігання, розміщеними у митний режим відмови на користь держави, а також виявленими (знайденими) під час здійснення митного контролю в зонах митного контролю та/або у транспортних засобах, що перетинають митний кордон України і власник яких невідомий, військовою, мисливською вогнепальною, пневматичною та холодною зброєю, боєприпасами до зброї, засобами самооборони, зарядженими речовинами сльозоточивої та дратівної дії, а також провадить зазначені види діяльності з іншими товарами, що потребують спеціальних дозволів та/або ліцензій;

- організовує та здійснює провадження у справах про порушення митних правил, контролює дотримання вимог законодавства під час провадження у справах про порушення митних правил; взаємодіє та здійснює обмін інформацією з державними органами, митними та іншими органами іноземних держав, міжнародними організаціями згідно із законодавством» [15];

5. **Форми контрольної діяльності – митний контроль та інші контрольні заходи;**

6. Нормативно правове забезпечення діяльності: Конституція України і відповідні рішення Конституційного Суду, Митний кодекс України, Податковий кодекс України, Бюджетний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Укази Президента, Постанови Кабінету Міністрів, Накази Міністерства фінансів України тощо.

Державна казначейська служба України виступає опосередкованим суб'єктом державної фінансово-контрольної діяльності, оскільки, згідно відповідного нормативно-правового забезпечення до сфери її завдань віднесено [18]: “.....реалізацію державної політики у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, бухгалтерського обліку виконання бюджетів; внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначених сферах”. Втім, певні фінансово-контрольні повноваження за Державною казначейською службою закріплені перед усім Бюджетним кодексом України та іншими нормативними актами: зокрема, йдеться про реєстрацію та облік зобов'язань розпорядників та одержувачів бюджетних коштів [18, 19, 20, 21, 22]. Отже, розгляд Державної казначейської служби України в якості відповідного інституту державної фінансово-контрольної діяльності є правомірним.

Опрацьовуючи інституційні засади державної фінансово-контрольної діяльності в фокусі боротьби з економічною злочинністю в форматі діяльності Державної казначейської служби України [9, 18], зауважимо на таких основних вже відомих попередньо структурних положеннях:

1. Мета – запобігання та виявлення економічних злочинів в межах механізму казначейського обслуговування бюджетів з метою їх призупинення або остаточного припинення;

2. Функції – контрольна, захисна, інформаційна;

3. Завдання - проведення якісних незалежних професійних компетентних казначейських контрольних заходів в межах казначейської системи обслуговування бюджетів; сприяння виявленню та подальшому упередженню фактів економічних зловживань і кримінальних дій в межах процесу казначейського обслуговування бюджетів з метою захисту інтересів держави; надання достовірної своєчасної інформації до відповідних органів;

4. Повноваження: «здійснює контроль за: веденням бухгалтерського обліку надходжень і витрат державного та місцевих бюджетів, складенням та поданням розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів фінансової і бюджетної звітності; бюджетними повноваженнями під час зарахування надходжень бюджету; відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів показникам розпису бюджету; відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми; відповідністю платежів узятим бюджетним зобов'язанням та відповідним бюджетним асигнуванням; дотриманням правил за операціями з бюджетними коштами в іноземній валюті; дотриманням порядку проведення лотерей з використанням електронних систем прийняття сплати за участь у лотереї в режимі реального часу; дотриманням розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, іншими клієнтами вимог законодавства у сфері закупівель в частині наявності документів шляхом їх перегляду в електронній системі закупівель» [18];

5. Форми контрольної діяльності – казначейський контроль та інші контрольні заходи;

6. Нормативно правове забезпечення діяльності: Конституція України і відповідні рішення Конституційного Суду, Бюджетний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Укази Президента, Постанови Кабінету Міністрів, Накази Міністерства фінансів України тощо.

Останнім за хронологію утворення є специфічний суб'єкт державної фінансово-контрольної діяльності - Державна служба фінансового моніторингу - яка: «реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; вносить на розгляд Міністра фінансів пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; збирає, обробляє та проводить аналіз (операційного і стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення; забезпечує функціонування та розвитку єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; проводить національну оцінку ризиків; налагоджує співпрацю, взаємодію та інформаційний обмін з державними органами, Національним банком, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями у сфері запобігання та

протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; забезпечує в установленому порядку представництва України в міжнародних організаціях з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [23].

Аналіз функціональних напрямів та особливостей діяльності Державної служби фінансового моніторингу [23, 24], дозволив виокремити такі інституційні засади державної фінансово-контрольної діяльності в ракурсі боротьбу з економічною злочинність в діяльнісному сегменті вищевказаного органу виконавчої влади:

1. Мета – запобігання та виявлення економічних злочинів через механізму фінансового моніторингу з метою їх призупинення або остаточного припинення;

2. Функції – забезпечувальна, захисна, аналітична, інформаційна;

3. Завдання – забезпечення проведення якісних незалежних професійних компетентних контрольних заходів суб'єктами первинного фінансового моніторингу; сприяння виявленню та упередженню фактів економічних зловживань і кримінальних дій в межах різних економічних трансакцій з метою захисту інтересів держави та зміцненню її економічної безпеки; реалізація аналітичних механізмів обробки інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу та її узагальнення; надання достовірної своєчасної інформації до відповідних органів;

4. Повноваження:

«- проводить аналіз методів та фінансових схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення;

здійснює типологічні дослідження у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; вимагає від суб'єктів первинного фінансового моніторингу виконання вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, і в разі виявлення порушень вимог законодавства вживає заходів, передбачених законами, а також повідомляє відповідним суб'єктам державного фінансового моніторингу, які виконують функції з державного регулювання і нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу; забезпечує координацію діяльності державних органів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

- надає відповідно до законодавства суб'єктам державного фінансового моніторингу інформацію для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; повідомляє суб'єкту первинного фінансового моніторингу після надходження інформації від судів або правоохоронних органів, уповноважених приймати рішення відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, про вручення особі письмового повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, про закриття кримінального провадження, яке розпочато за повідомленням такого суб'єкта, яке надійшло до Держфінмоніторингу, а також надає йому

інформацію про ухвалені судами рішення за такими кримінальними провадженнями з одночасним надісланням повідомлення відповідному суб'єкту державного фінансового моніторингу;

- забезпечує ведення обліку: інформації про фінансові операції, що стали об'єктом фінансового моніторингу; узагальнених матеріалів і додаткових узагальнених матеріалів, наданих правоохоронним або розвідувальним органам, а також прийнятих за результатами їх розгляду процесуальних рішень; інформації про результати досудового розслідування та ухвалені судові рішення у кримінальних провадженнях, у яких використовувалися (використовуються) надані узагальнені матеріали, та про кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення або підозрюються в їх вчиненні, а також осіб, засуджених за вчинення злочинів; інформації про конфісковані активи та активи, на які накладено арешт у кримінальних провадженнях, у яких використовувалися (використовуються) надані узагальнені матеріали, та про кількість осіб, стосовно яких судом ухвалено рішення про конфіскацію активів та на активи яких накладено арешт; надісланих і виконаних міжнародних запитів про співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; суб'єктів первинного фінансового моніторингу;

- надсилає посадовим особам, державним органам (крім Національного банку), в тому числі правоохоронним органам, органам прокуратури та судам, органам місцевого самоврядування, органам державної виконавчої служби, підприємствам, установам, організаціям запити щодо одержання відповідно до закону інформації (у тому числі копій документів), необхідної для виконання покладених на Держфінмоніторинг завдань; співпрацює з органами виконавчої влади, Національним банком,

іншими державними органами, включеними до системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; забезпечує доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних із провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, та оприлюднює на офіційному веб-сайті Держфінмоніторингу перелік держав (юрисдикцій), що не виконують чи виконують неналежним чином рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення; подає в разі наявності достатніх підстав: вважати, що фінансова операція або сукупність пов'язаних між собою фінансових операцій можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, до правоохоронних та розвідувальних органів відповідні узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали) та одержує від них інформацію про хід їх розгляду; підозрювати, що фінансова операція або клієнт пов'язані із вчиненням суспільно небезпечного діяння, визначеного Кримінальним кодексом України як злочин, що не стосується легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, інформацію до відповідного правоохоронного або розвідувального органу як узагальнені матеріали або додаткові узагальнені матеріали; забезпечує захист та зберігання інформації, що надійшла від суб'єктів первинного і державного фінансового моніторингу та інших державних органів, відповідних органів іноземних держав; забезпечує взаємодію із засобами масової інформації та громадськістю» [23];

5. Форми контрольної діяльності – фінансовий моніторинг та інші контрольні заходи;

6. Нормативно правове забезпечення діяльності: Конституція України [120] і відповідні рішення Конституційного Суду, Бюджетний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”, Укази Президента, Постанови Кабінету Міністрів, Накази Міністерства фінансів України тощо.

Презентовані інституціональні засади діяльності відповідних інститутів державної фінансово-контрольної діяльності в контексті адресного запиту щодо боротьби з економічними злочинами дозволяють генерувати матрицю інституалізації власне фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Матриця інституалізації фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю

Елементи	Характеристика
<i>1</i>	<i>2</i>
Мета	упередження та виявлення економічних злочинів в сфері фінансових та майнових, податкових та митних, бюджетних відносин з метою їх запобігання та припинення
Предмет	фінансові, майнові, податкові, митні, бюджетні відносини
Об’єкти	інституціональні одиниці секторів: фінансовий корпорацій, нефінансових корпорацій, загального державного управління, домашніх господарств, некомерційних організацій
Суб’єкти	Рахункова палата України та відповідні органи в компетенції Міністерства фінансів України: Державна аудиторська служба України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Державна казначейська служба України, Державна служба фінансового моніторингу, суб’єкти первинного фінансового моніторингу

Продовженн табл. 5.1

<i>1</i>	<i>2</i>
Принципи	законність, об'єктивність, системність, синергізм, єдність цілей, розподілу компетенцій, самостійність, систематичність, регулярність, оперативність, дієвість, масовість та вибірковість, соціально-економічна спрямованість, відкритість та публічність, плановість, економічність, науковість, ефективність
Форми	державний фінансовий контроль та аудит, податковий контроль, митний контроль, казначейський контроль, фінансовий моніторинг та інші контрольні заходи
Функції	контрольна, забезпечувальна, захисна, аналітична, інформаційна
Завдання	забезпечення та власне здійснення якісних незалежних професійних компетентних контрольних заходів щодо предмету діяльності в розрізі визначених об'єктів; сприяння упередженню та виявленню фактів економічних зловживань і кримінальних дій з боку об'єктів діяльності щодо предмету останньої за для захисту прав держави, комунальних громад, юридичних та фізичних осіб та зміцнення економічної безпеки держави; реалізація аналітичних механізмів обробки інформації про фінансові операції, що підлягають дослідженню в процесі фінансово-контрольної діяльності та її узагальнення; подання своєчасної достовірної інформації до відповідних, у тому числі правоохоронних органів, а також її презентація суспільству
Норми	Конституція України і відповідні рішення Конституційного Суду, Бюджетний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Податковий кодекс України, Митний кодекс України, Закон України "Про Рахункову палату", Закон України "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні", Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення", Укази Президента, Постанови Кабінету Міністрів, Накази Міністерства фінансів України тощо

Представлені елементи даної матриці відбивають вже ідентифіковані та систематизовані інституційні засади діяльності кожного конкретного її суб'єкту та, одночасно, презентують сформовані на їх базі фундаментальні

положення державної фінансово-контрольної діяльності в контексті боротьби з економічними злочинами як інституціонального спрямування в загальному механізмі державного управління. Розбудова інституціональних засад державної фінансово-контрольної діяльності в контексті боротьби з економічною злочинністю виступає важливим напрямом оздоровлення не тільки економіки нашого суспільства, а й його морально-духовної сфери. Синергічний ефект таких зрушень забезпечить отримання реальних дієвих результатів на шляху реалізації цілей сталого розвитку Україною.

5.3. Інформаційний механізм реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності

Важливе значення в реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності надається системі комунікації між різними суб'єктами державного управління, контролюючими та правоохоронними органами. Від комунікації залежить ефективність та дієвість державно-управлінського рішення його сприйняття в суспільстві. Важливість комунікації полягає в тому, що суб'єкти виявлення, запобігання та протидії економічній злочинності є різноманітними, різного підпорядкування та функціональної спрямованості.

«Державна комунікація є однією з найважливіших складових системи державного управління сталим розвитком. Однією з її головних функцій є забезпечення легітимності державної політики сталого розвитку,

отримання підтримки і схвалення громадськістю управлінських рішень у цій сфері. Велике значення для реалізації цієї функції має налагодження ефективного діалогу між державою та громадськістю і отримання належного рівня довіри до органів влади» [67].

Особливо важливим питання комунікації є в сучасних реаліях, за умови потреби швидкого отримання достовірної інформації різними учасниками процесу запобігання та протидії економічній злочинності як основи забезпечення національних інтересів та високого рівня національної безпеки.

«Сучасне комунікаційне суспільство характеризується постійним збільшенням та глобалізацією комунікацій. Кількість та якість комунікацій безперервно зростають, значна кількість людей залучається до комунікаційного процесу, взаємозв'язок між окремими комунікаціями стає тісним, зростає дія комунікацій, мережа яких досягла глобальних масштабів. Зростання комунікацій відкриває нові можливості, які звільняють людей від певних обмежень, систем соціального контролю та примусу, створюють нові засади особистої репрезентації» [147, с. 171]. Відповідно інформаційно-комунікаційний механізм формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності є важливим елементом забезпечення її ефективності та сприйняття в суспільстві.

Питання комунікації в системі державного управління піднімалися вітчизняними та зарубіжними вченими. Фундаментальні положення формування системи комунікації в суспільстві ули закладенні Зарубіжними вченими: Э. Берк, Ж. Де Местр, Л. Г. А. Бональд, К. Манхейм, Э. Ледерер, Х. Арендт, М. Хоркхаймер, Г. Маркузе, Т. Адорно, Н. Пулантзас, Л. Альтюссер, Ж. Д`Арси, Х. Мак-Люэн, А. Моль, К. Шеннон, У. Уивер, Д. Рили, М. Вайт, Т. Ньюкомб, Г. Малецке, Э. Андерс, Л. Стаатс,

Р. Бостром, П. Лазарсфельд, Р. Мертон, Э. Кац, Е. Роджерс, К. Барнлунд, Л. Бейкер, Ф. Дэнис, К. Шеннон, Н. Віннер, Т. Ньюкомб, О. Хольсті, В. Плетт, У. Юрі. та інші.

Серед вітчизняних вчених проблеми комунікації в державному управлінні досліджували: Н.М. Драгомирецька, В.М. Дрешпак, К.С. Кандагура, Є.В. Драчов, М.Г. Лашкіна, Є.О. Романенко, О.А. Рачинська, С.Н. Ганущин, О.А. Бажинова, Г.О. Дзяна, О.М. Шевченко, О.А. Дегтяр, О.М. Крутій, О.В. Громова, Р.І. Шевчук, Д.В. Кіслов, О.Б. Андрющенко, С.А. Бронікова, Р.В. Войтович, О.А. Піддубчак, Є.В. Коломієць. Вченими окреслено проблеми налагодження комунікації в різних сферах суспільного життя, проте питання комунікації в сфері запобігання та протидії економічній злочинності залишилося поза увагою. Відповідно на сучасному етапі є необхідність визначення теоретичних та методологічних положень формування інформаційно-комунікаційного механізму державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

«Комунікація – основа державного управління і важливий чинник демократизації суспільного життя. В загальному вигляді її можна визначити як процес обміну інформацією, що об'єднує в єдине ціле органи державного управління, органи місцевого самоврядування та групи громадськості; зміцнює необхідний зворотний зв'язок між адміністративним апаратом, управлінськими структурами, суспільством, окремими громадами й індивідами» [145].

Отже, комунікація досить важлива зважаючи на необхідність приймати та реалізувати ефективні суспільно значущі державно-управлінські рішення. Так, державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності поєднує в собі різні сфери суспільного життя, зокрема: економічну, соціальну, правову, міжнародну та інші, а це вимагає:

- по-перше, врахування інтереси кожного учасника суспільних відносин;
- по-друге, формування комплексного інформаційного супроводу державно-управлінських рішень та положень державної політики;
- по-третє, налагодження ефективного зворотного зв'язку щодо певного державно-управлінського рішення.

Варто зазначити, що комунікація, в сучасній науці вийшла за межі окремого методу в суспільних науках, та сформувала свою теорію та методологію, як окремої галузі наук. Важливе значення при формуванні інформаційно-комунікаційної системи державного управління врахувати сучасні підходи до теорії комунікації.

«Теорія комунікації в значній мірі формується різноманітними прикладними областями, де комунікативний вплив відіграє визначальну роль. Тільки за допомогою ефективно проведеної комунікації в сучасному суспільстві здійснюється все більше і більше подій. Суспільство стало більш залежним від комунікації. Ні в одному столітті не розвивалося стільки різноманітних дисциплін, пов'язаних з впливом людини на людину» [186]. Відповідно формування будь-якої державної політики з одного боку повинно врахувати комунікативність сучасного суспільства, а з іншого боку визначити напрями взаємодії із суспільством та між суб'єктами формування та реалізації державно-управлінських рішень.

Відповідно можемо погодитися із наступним підходом вчених: «Комунікативна теорія може бути описана в певних термінах системи правил. Зазначається, що люди роблять свій вибір в спілкуванні ґрунтуючись на соціокультурних контекстах, а не на граматичних формах. При цьому люди є користувачами символів які відображають соціокультурне життя певної групи. Це допомагає будувати відносини, побудовані на ієрархії. Людське спілкування структуроване, що впливає на

вибір зв'язків індивіда при побудові комунікації. У повсякденному житті у людини існує велика кількість послідовних зв'язків, які відбуваються через комунікації (спілкування, перемовини, виступи тощо). Всі ці зв'язки відрізняються методами, видами комунікації та її оцінювання у різних соціокультурних контекстах. Особливе значення мають ритуали повсякденного спілкування людей, які будують певні зв'язки та відносини. Це передбачає певні дії, які використовуються в культурному плані і передаються через комунікації. Люди можуть вільно змінювати і переглядати комунікативні моделі. Комунікативні акти відносяться до використання мови задля певної діяльності. Мовні акти включають команди, обіцянки, побажання, попередження, погрози, компліменти, вибачення, пропозиції, плітки, сварку тощо. Мовні акти допомагають визначити значущі контексти для діяльності. Кожен з контекстів формує міжособистісні змісти. Учасники комунікації обмінюються вербальними і невербальними елементами, характерними для їх спільноти та системи цінностей» [84, с. 7-8]. В цілому державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як і в будь-якій іншій має забезпечити комплексне врахування усіх напрямів комунікації та врахувати усі можливі канали зв'язку, що в результаті дозволить забезпечити ефективність державно-управлінських рішень на усіх рівнях.

«Багато фахівців засвідчують, що на сьогодні у світі активізується увага до комунікативної діяльності. Вважається, що це нова хвиля, спрямована на вироблення сучасних підходів щодо практики державних комунікацій. Головним у розумінні комунікацій вважається постулат, що державне управління є специфічним видом спеціально побудованої діяльності, як особливого виду діяльності з соціального управління. Відповідно і комунікативна діяльність має свої специфічні особливості і має бути спрямована на побудову міцних соціальних зв'язків» [84, с. 14,

157]. Так, без налагодження тісних соціальних зв'язків на усіх рівнях державного управління, держана політика не матиме відповідного ефекту, адже з одного боку не буду враховано інтересів усіх учасників суспільних відносин, а з іншого низька інформативність призведе до несприйняття реформ. Розглядати державне управління як комунікаційну систему є також важливим з позиції забезпечення високого рівня безпеки суспільства та його членів.

«Комунікативні процеси у державному управлінні відіграють надзвичайно важливу роль у процесі підготовки та прийняття управлінських рішень, адже використання інформації щодо потреб громадськості та її настроїв щодо діяльності органів державної влади є запорукою розвитку демократичного суспільства» [85, с. 159]. Зазначене твердження є особливо важливим в умовах реформування суспільного життя, адже від довіри населення до суб'єктів формування та реалізації державної політики залежить власне суспільне сприйняття реформ, що може стати як запорукою їх ефективності, так і бар'єром до їх впровадження. Відповідно, вважаємо, що комунікація із громадськістю та демократизація є взаємозалежними властивостями суспільного розвитку в державі.

Варто зауважити, що комунікацію в державному управлінні варто розглядати як з позиції комунікації із громадськістю, так і комунікацію між різними суб'єктами реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Важливими напрями формування інформаційно-комунікаційної системи процесів формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності є наступні:

1. Ідентифікація рівнів взаємодії суб'єктів реалізації державної політики із громадськістю. Реалізація державної політики в сфері

запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці, власне як і з будь-якими іншими сферами, неможлива без налагодження ефективної взаємодії громадськістю. Взаємодія з громадськістю важлива з позиції інформування та врахування інтересів громадськості. Така взаємодія має бути багаторівневою, зокрема:

- перший рівень: налагодження взаємодії зі стейкхолдерами державної політики на етапах формування концептуальних положень. Даний етап є особливо важливим з позиції врахування інтересів різних учасників суспільних відносин, як тим чи іншим чином, пов'язані з економічною діяльністю, або ж економічні злочини чинять безпосередній вплив на їх інтереси. Мета та цілі державної політики можуть змінюватися в залежності від інтересів стейкхолдерів та їх впливу та прийняття державно-управлінських рішень. В розвинених країнах світу вагоме значення при формуванні державної політики в тій чи іншій сфері має публічне лобіювання. В Україні даний напрям поки що не розвинений, що обумовлено відсутністю правового поля такого виду діяльності. Відповідно налагодження роботи із зацікавленими сторонами має складний характер, від ефективності якої залежить власне результативність державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, а також соціальний консенсус в суспільстві як основа національної безпеки. Це важливо, адже державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності враховує необхідність трансформації усієї економічної діяльності, а тому необхідність врахування інтересів, щодо криміналізації та декриміналізації певних видів економічних операцій та діяльності. Крім того, в контекст реалізації досліджуваної політики є необхідність встановлення меж покарання, що з одного боку можуть стримати економічну злочинність, а в іншому навпаки її активізувати. Відповідно є необхідність вивчення суспільних настроїв та думки основних

стейкхолдерів, що можуть представляти свої інтереси через громадські організації;

- другий рівень: визначення напрямів інформаційного супроводу державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності з позиції інформування суспільства про напрями реформ які здійснюються в досліджуваній сфері та формуванні позитивного іміджу суб'єктів формування та реалізації державної політики. Важливе значення для ефективності державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності має довіра населення до органів державної влади. Так, від рівня довіри населення до органів державної влади, правоохоронних та контролюючих органів залежить ефективність державної політики, що обумовлено сприяннями реформ. Відповідно при формуванні державної комунікаційної стратегії імідж державних органів має бути закладений в основні положення;

- третій рівень: формування суспільної свідомості щодо економічної злочинності як негативного явища та загрози національній безпеці, що обумовлено необхідністю профілактичних завдань. Економічна злочинність є протиправною діяльністю суб'єктів економічної діяльності, а тому необхідно сформувати суспільну свідомість, яка б не дозволяла сприймати економічні злочини іншим чином. Саме тому, налагодження комунікації із громадськістю має врахувати напрями пропаганди щодо запобігання економічним злочинам.

Саме тому, при розробці положень державної політики в досліджуваній сфері варто врахувати думку стейкхолдерів, що потребує розробки комунікаційної карти. Під комунікаційною картою пропонуємо розуміти сукупність інструментів оптимізації процесів формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, що полягають в формуванні інформаційно-комунікаційних

зв'язків суб'єктів формування та реалізації державної політики із громадськістю, ідентифікацію контрольних інформаційних точок, розподіл відповідальності за збір, систематизацію та формування інформаційних потоків, розподіл функціонального навантаження учасників комунікації.

Комунікаційна карта має формуватися за кожною реформою та напрямом державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. При формуванні комунікаційної карти варто враховувати, що економічна злочинність є загрозою національній безпеці, а тому національні інтереси

Відповідно ми пропонуємо наступні складові комунікаційної карти взаємодії із громадськістю щодо формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності:

- комунікаційна карта має передбачати сукупність блоків, щодо яких формуються організаційні положення, а саме: організаційний, нормативно-правове забезпечення, інформаційний та ресурсний. Кожен блок має свої особливості, які мають забезпечити цілісну систему комунікації із громадськістю;

- організаційний блок передбачає яким чином буде налагодження комунікація із громадськістю як в частинні врахування суспільних інтересів, так і в частинні PR-технологій, поширення інформації, профілактичних заходів, взаємодії із засобами масової інформації та інше.

- нормативно-правове забезпечення визначає правове поле щодо взаємодії із громадськістю, в частинні врахування та неврахування інформаційних запитів, давлених каналів та засобів зв'язку, напрямів оприлюднення інформації зважаючи на потребу збереження таємниці слідства, повноважень, обов'язків та прав суб'єктів комунікації;

- ресурсний блок передбачає залучення ресурсів для формування каналів зв'язку та засобів передачі інформації. До таких ресурсів відносяться фінансові, матеріальні, технічні, інформаційні, людські, інтелектуальні та інші;

- інформаційний блок визначає напрями інформаційних потоків в частинні: по-перше, врахування запитів зацікавлених сторін при формуванні державно-управлінського рішення в сфері запобігання та протидії економічній злочинності; по-друге, порядок оприлюднення інформації щодо державної політики та складових системи запобігання та протидії економічній злочинності, що є основою інформаційного супроводу реформ в правоохоронній діяльності; по-третє, інформаційні заходи щодо формування негативного ставлення до економічних злочинів та відповідальності за їх скоєння;

- комунікаційна карта передбачає розподіл обов'язків щодо комунікації із громадськістю. Зокрема суб'єкти формування державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство Юстиції України, Міністерство фінансів України) при формуванні положень державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності мають передбачати положення про комунікацію суб'єктів реалізації державної політики (правоохоронні та контролюючі органи) із громадськістю, яке має врахувати: оприлюднення інформації, збору інформації та реакції на інформаційні запити;

- затвердження порядку заходів щодо профілактичної роботи із населенням в контексті формування суспільної свідомості про загрозу економічних злочинів;

- затвердження положення про порядок оприлюднення інформації правоохоронними органами про хід слідчих дій щодо економічних злочинів.

2. Визначення напрямів формування каналів зв'язку між контролюючими, правоохоронними органами, органами центральної виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо запобігання та протидії економічній злочинності. В напрямі пропонуємо на державному рівні затвердити комунікаційну стратегію, яка має передбачати:

- порядок взаємодії із Міністерства внутрішніх справ України та правоохоронних органів із міжнародними поліцейськими організаціями. Дані положення мають передбачати: порядок обміну інформацією, механізм використання ресурсів Інтерполу та Європолу, порядок узгодження слідчих дій щодо транскордонної економічної злочинності, порядок взаємодії із офіцерами зв'язку;

- порядок взаємодії між правоохоронними органами загального (Національна поліція України, Служба безпеки України) та спеціального призначення (Бюро економічної безпеки, Національне антикорупційне бюро та інші) щодо слідчих дій пов'язаних із економічними злочинами;

- порядок взаємодії правоохоронних та контролюючих органів з запобігання та протидії економічній злочинності. В контексті запропонованих напрямів інституалізації державної фінансово-кредитної діяльності, пропонуємо затвердити порядок надання інформації про виявлені під час контрольних заходів порушень діяльності суб'єктів господарювання. Крім того, варто передбачати потребу в інформаційні правоохоронних органів суб'єктами незалежного аудиту у разі встановлення порушень під час перевірки достовірності фінансової звітності та надання впевненості.

3. Встановлення напрямів застосування інформаційно-комп'ютерних технологій у налагодженні інформаційно-комунікаційних зв'язків суб'єктами реалізації державної політики. Вважаємо, що важливе значення в формуванні ефективної комунікації займають інформаційно-комунікаційні технології. Відповідно є потреба в формуванні інформаційної системи щодо взаємодії між правоохоронними та контролюючими органами. Така взаємодія дозволить виявити економічні злочини та встановити винних осіб

З метою налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єктами формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності та між державним управлінням та громадськістю запропоновано напрями удосконалення інформаційного механізму:

1) запропоновано рівні взаємодії суб'єктів реалізації державної політики із громадськістю, що лягли в запропоновані положення комунікаційної карти;

2) обґрунтовано напрями формування каналів зв'язку між контролюючими, правоохоронними органами, органами центральної виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо запобігання та протидії економічній злочинності;

3) визначено напрями застосування інформаційно-комп'ютерних технологій у налагодженні інформаційно-комунікаційних зв'язків суб'єктами реалізації державної політики. В цілому, зазначене визначає методологічні положення формування та функціонування інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Висновки до 5-го розділу

1. З метою формування правового поля реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, запропоновано наступні напрями удосконалення правового механізму:

- визначено сукупність критеріїв, за якими певні норми законодавства України про кримінальну відповідальність можуть бути віднесені до категорії таких, що забезпечують реалізацію державної політики в сфері протидії економічній злочинності. Зокрема, до цієї категорії можуть бути винесені норми КК України за наявності комплексу таких ознак спрямованості кримінально-правової протидії:

- 1) попередження і нейтралізація корупційних проявів у сферах державного управління, правоохоронної діяльності, службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг;
- 2) нейтралізація або локалізація сучасних, найбільш суспільно-небезпечних, негативних тенденцій і явищ у сфері економіки, а також реальних і потенційних, зовнішніх та внутрішніх загроз економічній безпеці держави;
- 3) організована злочинність, недопущення її проникнення в органи державного управління, легальної економічної та політичної сфер держави;

- обґрунтовано, що при розробці державної політики в сфері протидії економічній злочинності обов'язково має бути приділена увага внесенню до законодавства України про кримінальну відповідальність, кримінологічних обґрунтованих спеціальних норм, спрямованих на протидію рейдерству саме щодо земель сільськогосподарського призначення;

- з метою створення передумов для ефективного реалізації державної політики в сфері протидії економічній злочинності, із врахуванням специфіки вчинення та підвищеного рівня суспільної небезпеки,

вважається доцільним внесення до законодавчих конструкцій диспозицій низки норм Розділу VII Особливої частини КК України (Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності) у якості кваліфікуючої ознаки вчинення злочину організованою групою, а також передбачити можливість притягнення до відповідальності членів колегіальних органів управління, в якості спеціальних суб'єктів кримінального правопорушення;

- запропоновано вважати помилковим рішення законодавця щодо обмеження кола спеціальних суб'єктів злочину, передбаченого ст. 365 КК України виключно працівниками правоохоронних органів. Пропонуємо змінити назву та викласти диспозицію норми ч. 1 ст. 365 КК України (Перевищення влади або службових повноважень) у такій редакції: «1. Перевищення влади або службових повноважень, тобто умисне вчинення службовою особою дій, які явно виходять за межі наданих йому прав чи повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб»;

- з метою забезпечення належної ефективності застосування кримінальних покарань у вигляді штрафу пропонуємо відмовитись у законодавстві України про кримінальну відповідальність від використання терміну «неоподатковуваний мінімум доходів громадян», замінивши його «податковою соціальною пільгою». При цьому, обрахунок завданої кримінальним правопорушенням шкоди проводити відповідно до розміру податкової соціальної пільги, встановленої на момент закінчення вчинення кримінального правопорушення, а при обрахунку покарання у вигляді штрафу – на момент постановлення судом першої інстанції обвинувального вироку у справі.

2. Обґрунтовано напрями інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю через: формування відповідних дефініцій («державна фінансово-контрольна діяльність» - вид діяльності держави в процесі управління сферою фінансових, майнових, податкових, митних, бюджетних відносин, що спрямована на забезпечення контролю за законністю, правильністю, своєчасністю реалізації вказаних відносин, а також упередження, виявлення та припинення порушень, зловживань та злочинів в цих сферах; «інституалізація державної фінансово-контрольної діяльності» - процес ідентифікації відповідних інститутів, формалізації та систематизації фундаментальних положень (об'єкт, мета, принципи, функції, завдання, форми, норми) такої діяльності цих інститутів зокрема та загалом в контексті відповідного фокусного запиту); ідентифікацію та систематизацію інституційних засад щодо кожного із виокремлених інститутів такої діяльності; генерування матриці інституалізації власне державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю, яка включає мету, предмет, об'єкти, суб'єкти, принципи, функції, завдання, форми та норми. Це сприятиме оздоровленню не тільки економіки суспільства, а й його морально-духовної сфери, а синергетичний ефект таких зрушень забезпечить отримання реальних дієвих результатів на шляху реалізації Україною цілей сталого розвитку.

3. З метою налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єктами формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності та між державним управлінням та громадськістю запропоновано напрями удосконалення інформаційного механізму:

1) запропоновано рівні взаємодії суб'єктів реалізації державної політики із громадськістю, що лягли в запропоновані положення комунікаційної карти;

2) обґрунтовано напрями формування каналів зв'язку між контролюючими, правоохоронними органами, органами центральної виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо запобігання та протидії економічній злочинності;

3) визначено напрями застосування інформаційно-комп'ютерних технологій у налагодженні інформаційно-комунікаційних зв'язків суб'єктами реалізації державної політики.

В цілому, зазначене визначає методологічні положення формування та функціонування інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

ВИСНОВКИ

1. Проведене бібліометричне дослідження з проблем економічної злочинності та її видів (корупція, фінансування тероризму, нецільове використання бюджетних коштів, рейдерство та недобросовісна конкуренція) дала можливість встановити тенденції розвитку наукового знання про досліджуваний об'єкт. Крім того, в результаті дослідження визначено властивості економічної злочинності як об'єкту наукового пізнання в контексті формування напрямів розвитку державного управління запобіганню та протидії економічній злочинності. Обґрунтовано, що певним соціально-економічним та історичним умовам відповідають специфічні властивості економічної злочинності та механізми протидії.

2. Використовуючи інституційний підхід, можна вказати на те, що економічні злочини порушують економічні інтереси певних суспільних інститутів. Держава є інститутом, що реалізує виконання інституційної угоди з приводу реалізації економічних інтересів, що являє собою особливу форму взаємодії інституцій. Держава встановлює правила та форми взаємодії суспільних інститутів щодо економічних інтересів, які реалізуються через відповідні механізми державного управління. Від рівня економічної злочинності залежить національна безпека держави, адже в більшості випадків високий рівень економічної злочинності призводить до порушення економічних інтересів не лише суб'єктів економічної діяльності, але й інтересів держави та національних інтересів в цілому [140].

3. Обґрунтовано властивості економічної злочинності як об'єкту державного управління через: по-перше, розвиток категоріального апарату шляхом визначення даного явища як: соціально-економічного явища, об'єкту кримінального права, об'єкту державного управління, загрози

національній безпеці; по-друге, розробку класифікаційної моделі економічної злочинності для цілей державного управління національною безпекою, яка передбачає наступні класифікаційні моделі: за складовими економічної діяльності; за сферою економічних відносин; за змістом скоєного злочину; за способом скоєного злочину; за суб'єктом скоєного злочину. Зазначене дозволило виявити роль держави в протидії економічній злочинності: як регулятора економічної сфери суспільства; як контролера економічної сфери суспільства; як інституту протидії злочинам.

4. Визначено економічні злочини як об'єкт державного управління національною безпекою держави. Відповідно до цього були ідентифіковані найбільш поширені види економічної злочинності в Україні та визначено їх прояв в корпоративному (недобросовісна конкуренція, легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму, рейдерство) та державному (нецільове використання бюджетних коштів, ухилення від сплати податків, корупція) секторах публічного управління. Встановлено, що економічні злочини чинять наступний вплив на рівень національної безпеки: 1) підвищують рівень терористичних загроз та окупації державних територій; 2) знижують рівень інвестиційної привабливості; 3) обумовлюють втрату іміджу країни на міжнародній арені; 4) знижують рівень обороноздатності; 5) підвищують рівень енергозалежності; 6) підвищують тінізацію економіки.

5. Запропоновані методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності мають комплексний характер, адже: по-перше, враховують усі рівні методології державного управління; по-друге, враховують особливості найбільш поширеніших економічних злочинів в

Україні, що становлять загрозу національним інтересам; по-третє, визначають усю сукупність суб'єктів реалізації політики; по-четверте, дозволяють врахувати особливості інших видів державної політики. Варто зауважити, що реалізація зазначених методологічних положень на практиці не означає безкомпромісність виділених, у даному дослідженні, положень, а навпаки, окремі із них можуть втратити свою актуальність, або ж зміна соціально-економічного середовища зумовить потребу в розширенні запропонованих методологічних положень державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

6. За кожним видом економічного злочину визначені види державної політики: антитерористична політика; інвестиційна політика; конкурентна політика; монетарна політика; бюджетна політика; фіскальна політика; антикорупційна політика; державна кримінальна політика. Обґрунтовано особливості реалізації державної кримінальної політики в частині запобігання та протидії економічній злочинності, що є основою формування її концептуально-методологічних положень.

7. Здійснено оцінку впливу економічної злочинності на національну безпеку через ідентифікацію місця України у міжнародних рейтингах за такими показниками: індекс економічної свободи, індекс конкурентоспроможності, індекс легкості ведення бізнесу, індекс прав власності, індекс сприйняття корупції, індекс недієздатності держави. Це дозволяє говорити про економічну злочинність як найбільш вразливий ризик порушення національних інтересів.

8. Визначено особливості міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, шляхом встановлення особливостей такої взаємодії та на цій основі розробки класифікаційної моделі. Класифікаційна модель передбачає ідентифікацію видів

міжнародного співробітництва за такими класифікаційними ознаками: за напрямками (презентаційне, навчально-освітнє, технічна та інші види допомоги, безпосередня взаємодія); за формами прояву (через налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків, через договірні відносини, через здійснення спільних правоохоронних заходах); за суб'єктами (шляхом створення міжнародних правоохоронних організацій (глобальні, регіональні), міжвідомча взаємодія (відомчі, через міжнародні організації); за діяльністю окремих осіб (офіцери зв'язку, особисті контакти). В цілому, визначені положення дозволяють сформувати комплекс взаємодії вітчизняної правоохоронної системи з подібними системами інших країн, що підвищує результативність та ефективність процесів запобігання та протидії економічній злочинності.

9. Удосконалено правовий механізм реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: 1) запропоновано критерії, за якими певні норми законодавства України про кримінальну відповідальність можуть бути віднесені до категорії таких, що забезпечують реалізацію державної політики в сфері протидії економічній злочинності; 2) визначено, що від санкції від Неоподаткованого мінімуму доходів громадян необхідно відмовитись, оскільки порушується принцип справедливості у частині необґрунтованості зменшення тяжкості покарання у вигляді штрафу; 3) обґрунтовано необхідність враховувати на момент винесення вироку податкової соціальної пільги у цей час; 4) запропоновано додати до спеціальних суб'єктів у ст. 365 службових осіб органів влади, підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності.

10. Для формування багатосторонніх інструментів запобігання та протидії економічній злочинності визначено напрями інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності. Запропоновано зміст

дефініції понять: 1) державна фінансово-контрольно діяльність - вид діяльності держави в процесі управління сферою фінансових, майнових, податкових, митних, бюджетних відносин, що спрямована на забезпечення контролю за законністю, правильністю, своєчасністю реалізації вказаних відносин, а також упередження, виявлення та припинення порушень, зловживань та злочинів в цих сферах; 2) інституалізація державної фінансово-контрольної діяльності - процес ідентифікації відповідних інститутів, формалізації та систематизації фундаментальних положень (об'єкт, мета, принципи, функції, завдання, форми, норми) такої діяльності цих інститутів зокрема та загалом в контексті відповідного фокусного запиту). Ідентифіковано та систематизовано інституційні засади щодо кожного з виокремлених інститутів такої діяльності. Розроблено матрицю інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту запобігання та протидії економічній злочинності.

11. Запропоновано наукові положення розвитку багаторівневої інформаційно-комунікаційної системи як основи розвитку інформаційного механізму формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Дана система передбачає налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків між усіма суб'єктами реалізації політики та формування комунікаційної карти взаємодії із громадськістю. Для ефективного функціонування інформаційно-комунікаційної системи обґрунтовано напрями застосування інформаційно-комп'ютерних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авакян Т.А. Суб'єкти й форми реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ / Т.А. Авакян // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2015. – № 1. – С. 37-43. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknvvs_2015_1_7 (Дата останнього звернення: 12.02.2020 р.)
2. Александрова І.А. Сучасна кримінальна політика по забезпеченню економічної безпеки і протидії корупції : дис. ... д-ра юр. Наук : 12.00.08 / Нижній Новгород. – 2015. – 330 с.
3. Андриенко Ю.В. Экономика преступления: теоретическое и эмпирическое исследование определяющих факторов преступности. Диссертация на соискание учёной степени кандидата экономических наук. Специальность 08.00.13 – математические и инструментальные методы экономики. – Москва. – 2004. – 132 с.
4. Андріяш В.І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення / В.І. Андріяш. // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2013. – № 9. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_9_6 (Дата останнього звернення: 15.09.2019 р.)
5. Асланханов А.А. Проблемы борьбы с преступностью в сфере экономики (криминологический и уголовно-правовой аспекты): дис. ... д-ра юрид. наук. / А. А. Аслаханов. – М., 1998. – 293 с.
6. Аслаханов А.А. Проблемы борьбы с преступностью в сфере экономики (криминологический и уголовно-правовой аспекты) : автореф. дис. д-ра юрид. наук / А. А. Аслаханов. – М., 1997. – 40 с.
7. Афанасьев Н.Н. Уголовное право. Особенная часть. – М., 1998. – 291 с.
8. Бабаєв М.М., Пудовочкин Ю.Е. Проблеми російської кримінальної політики. – М., 2014. – 101 с.

9. Базуряк І.М. Економічна злочинність та її ознаки // Науковий вісник ЛьвДУВС. – 2008. – № 2. – С. 279-286.

10. Баранов С.О. Ухилення від сплати податків як основний чинник тіньової економіки / С.О. Баранов. – Національна академія державного управління при Президентові України.

11. Баштанник В.В., Терханов Ф.І. Удосконалення державного управління у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11bvvozs.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11bvvozs.pdf) (дата останнього звернення: 14.06.2020)

12. Безверхов А.Г. Теория экономических преступлений: предпосылки становления [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.tisbi.ru/science/vestnik /2001/issue4/urist%5B2%5D.html>.

13. Безрутченко В.С. Історичний шлях виникнення корупції, різноманітність поглядів на проблему визначення дефініції цього явища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua /portal /Soc _Gum/bozk/18text/g18_32.htm (Дата останнього звернення: 15.08.2020 р.)

14. Бекряшев А.К., Белозеров И.П. Теневая экономика и экономическая преступность. Электронный учебник. – Режим доступа: <http://newasp.omskreg.ru> (Дата останнього звернення: 25.07.2019 р.)

15. Беницкий А.С. Ответственность за легализацию преступно приобретенных доходов в уголовном законодательстве Украины и Российской Федерации: монография / А.С. Беницкий Б.Г. Розовский, О.Ю. Якимов. – Луганск, 2008. – 496 с.

16. Бердиківський В.В. Бандитизм : соціально-правовий і кримінологічний аналіз : [монографія] / В.В. Бердиківський, О.М. Литвинов; [за наук. ред. професора О.Н. Ярмиша]. – Харків : Вид-во ХНУВС, 2009. – 162 с.

17. Бирюков П.Н. Право международных организаций. Учебное пособие. Сер. 63 Бакалавр. Академический курс. Модуль. (2-е изд., пер. и доп). – М.: Юрайт, 2017. – 140 с.

18. Білоус В.Т. Координація боротьби з економічною злочинністю: Монографія. – Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2002. – 449 с.

19. Білоус І.І. Сутнісна характеристика легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом // Економіка та держава. Економічна наука. – 2019. – № 5. – С. 82-88.

20. Білоцький О.В. Корупція та її вплив на розвиток українського суспільства / О.В. Білоцький, І.В. Підберезький, В.В. Дарвай // Науковий огляд. – 2015. – № 14. – Том 4 – С. 36-47.

21. Бойко А.М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження): монографія / А.М. Бойко. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 380 с.

22. Борисов В.І., Лопушанський Ф.А., Корж В.П. Боротьба зі злочинністю у сфері підприємницької діяльності (кримінально-правові, кримінологічні, кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми): Монографія. – Х.: Право. – 2001. – С. 186-210.

23. Бородін Д.І. Правоохоронні органи України: поняття та функції // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право, 2015. – № 2. – С. 47-51.

24. Бояров В.И. Убийства, совершенные в процессе противостояния организованных преступных группировок (особенности расследования) : [метод. пособ.] / В.И. Бояров. – Харьков : Изд-во «КримАрт», 1997. – 132 с.

25. Бурбело С.О. Інформаційне забезпечення протидії рейдерству. Проблемы материальной культуры – Экономические науки. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/65131/08-Burbelo.pdf?sequence=1> (дата останнього звернення: 14.12.2020 р.)

26. Бучко М.Б. Сучасна корислива економічна злочинність та заходи її попередження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / М.Б. Бучко; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т внутр.спр. – Х., 2002. – 24 с.

27. Войціховський А.В. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як пріоритетний напрямок зовнішньої політики України // Право і безпека. – 2010. – № 3(35). – С. 10-15.

28. Волеводз А.Г. Международная организация уголовной полиции – интерпол и тенденция формирования региональных правоохранительных организаций // Библиотека криминалиста: Научный журнал. – 2011. – № 1. – С.130-151.

<https://mgimo.ru/upload/iblock/39e/39e2db62337d919c05b15bd9316f2139.pdf>

29. Волков В.В. Мафия в зеркале социологии. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mafija-v-zerkale-sotsiologi> (дата останнього звернення: 15.10.2020 р.)

30. Волуйко О., Дручек О. Поняття правоохоронної діяльності та правоохоронних органів у світлі концепції національної безпеки України // Підприємництво, господарство і право. Адміністративне право і процес. – 2020. – № 10. – С. 95-100.

31. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій. Виведення шахрайства з тіні. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/pwc-gecs-2018-ukr.pdf> (Дата останнього звернення 04.12.2020 р.)

32. Гаврилюк В.І., Дубина В.І., Данилюк М.П. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України на напрямку протидії торгівлі людьми / посібник. – К.: Цифра, 2007. – 175 с. <https://www.osce.org/files/f/documents/2/3/75892.pdf>

33. Гарбовський Л.А. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як складова забезпечення економічної безпеки України / Л.А. Гарбовський // Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). – 2018. – Вип. 1-2. – С. 200-205. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2018_1-2_35 (Дата останнього звернення: 02.10.2020 р.)

34. Гаруст Ю.В., Мельник В.І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект: монографія / Ю.В. Гаруст, В.І. Мельник. – Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. – 256 с.

35. Гаухман Л.Д. Коррупция и коррупционные преступления. – М.: Юрид. программы. – 2009. – С. 6-15.

36. Гаценко Л.В. Теорія зацікавлених сторін (стейкхолдерів): історія розвитку та проблемні питання для подальших досліджень / Л. В. Гаценко // Водний транспорт. – 2016. – Вип. 1. – С. 156-160. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vodt_2016_1_27 (Дата останнього звернення: 5.02.20 р.)

37. Гель А.П., Семаков Г.С., Кондракова С.П. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Київ: МАУП, 2004. – 272 с.

38. Голова Верховної Ради підписав Закон про Бюро економічної безпеки України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/203215.html> (Дата останнього звернення 27.02.2020р.)

39. Головкін Б.М. Поняття злочинності у сфері економіки / Б.М. Головкін // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 128-133. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_3_24 (Дата останнього звернення: 15.03.2020 р.)

40. Головки С.А. Противодействие коррупционной преступности в России: ретроспектива, современность и перспективы: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Тюмень, 2006. – 25 с.

41. Горелик А.С. Преступления в сфере экономической деятельности и против интересов службы в коммерческих и иных организациях / А.С. Горелик, И.В. Шишко, Г.Н. Хлупина. – Красноярск, 1998. – С. 6–7.

42. Господаренко В.М. Основні напрями кримінально-правової політики США: формування та реалізація. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінальновиконавче право». Київ, 2019. – Режим доступу: <http://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/Dis-%D0%93%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf> (Дата останнього звернення: 07.08.2020 р.)

43. Грицишен Д.О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: монографія. – Житомир: ЖДТУ. – 2020. – 300 с.

44. Грицишен Д.О. Еколого-економічний аналіз в забезпечення сталого розвитку як пріоритетного напрямку державної політики // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 10. – С. 50-57.

45. Грицишен Д.О. Економічна злочинність як загроза державній безпеці: сутність та засоби протидії // Наукові праці МАУП. – 2020. – С. 74-86.

46. Грицишен Д.О. Засоби протидії економічній злочинності як загрози державній безпеці. Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю, 21 грудня 2020 р. – 21 січня 2021 р. – Полтава: НУПП. 2020. – 195 с.

47. Грицишен Д.О. Ісламська модель бухгалтерського обліку в умовах глобалізації: напрями адаптації в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук спец. 08.00.09. Житомирський державний технологічний університет. Житомир, – 2010. – 24 с. – Режим доступу: <http://library.ztu.edu.ua/e-copies/autoref/Grytsyshen.pdf>

48. Грицишен Д.О. Методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності // Аспекти публічного управління. Видавництво «Грані». – 2020. – № 6. – С. 41-63.

49. Грицишен Д.О. Методологія реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в контексті взаємодії із іншими видами державної політики // Аспекти публічного управління. Видавництво «Грані». – 2020. – № 5. – С. 97-106.

50. Грицишен Д.О. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: державно-управлінський аспект // Науковий вісник «Економічний вісник Дніпровської політехніки». Дніпро. – 2020. – № 4. – С. 32-51.

51. Грицишен Д.О. Нонік В.В. Еколого-економічна безпека як пріоритетний напрям реформування національної економіки. Глобальні проблеми економіки та фінансів : збірник тез наукових робіт V Міжнародної науково-практичної конференції (Київ-Прага-Відень, 29 квітня 2016 р.) / Фінансово-економічна наукова рада. – 2016. – С. 22-25.

52. Грицишен Д.О. Оцінка довіри стейкхолдерів до України з позиції запобігання та протидії економічній злочинності // Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. Харків. – 2020. – № 4. – С. 53-65.

53. Грицишен Д.О. Оцінка рівня безпеки України як середовища поширення економічної злочинності за міжнародними рейтингами // Науковий вісник Ужгородського університету. Секція Економіка. Ужгород. – 2020. – №2. – С. 10-21.

54. Грицишен Д.О. Передумови формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності // Наукові перспективи. – 2020. – № 6. – С. 32-42.

55. Грицишен Д.О. Сучасний стан поширення економічної злочинності в Україні як фактору загрози національній безпеці // Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. Харків. – 2020. – № 3. – С. 82-96.

56. Грицишен Д.О., Бевзенко С.Г., Горай О.С. Бухгалтерська оцінка наслідків бойових дій та окупації державних територій // Вісник ЖДТУ. Серія: економічні науки. – 2018. – №1 (83). – С. 27-39.

57. Грицишен Д.О., Лисак С.П. Економічна злочинність як загроза національній безпеці. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною

участю), м. Полтава, 08 грудня 2020 року / за заг. ред. Т.М. Лозинської, О.В. Дорофєєва. – Полтава : ПДАА. – 2020. – С.35-37.

58. Грицишен Д.О., Лисичко А.М. Принципи та класифікація еколого-економічного аналізу господарської діяльності. Принципи забезпечення розвитку підприємств в умовах змін ринкового середовища: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 8-9 грудня 2017 р.) / ГО “Центр економічних досліджень та розвитку”. У 2-х частинах. – О. : ЦЕДР, – 2017. Ч.2. – С. 113-116.

59. Грицишен Д.О., Ничипоренко Р.В. Теоретичні основи питання запобігання злочинам в сфері економічної діяльності в Україні. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки (11-15 травня 2020 року). – Житомир : «Житомирська політехніка». – 2020. – С.862.

60. Грицишен Д.О., Острогляд О.В. Важливість зв'язків з громадськістю в діяльності судових та правоохоронних органів. Правова політика України: історія та сучасність: матеріали I Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Житомир, 8 жовтня 2020 року). – Ж.: Житомирська політехніка. – 2020. – С.79-82.

61. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М. Розвиток аудиту як інструменту протидії фальсифікаціям // Літопис Волині. – 2020. – № 23. – С. 42-56.

62. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М., Опанасюк А.А. Якість фінансової звітності як об'єкт аудиту: ідентифікація протиправних дій // Публічне управління і адміністрування в Україні. – 2017. – №1. – С. 63-89.

63. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М., Опанасюк А.А. Процедури отримання аудиторських доказів як засіб виявлення викривлень у фінансовій звітності та зниження її якості // Держава і регіони. Серія Державне управління. – № 1. – 2019. – С. 31-59.

64. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М., Цепенда В.М. Оцінка потенціалу аудиторських фірм щодо встановлення якості фінансової звітності // Економічний простір. – 2020. – №163. – С. 57-73.

65. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Савіцький В.В., Опанасюк А.А. Економічний аналіз фінансового потенціалу аудиторських фірм // Публічне управління і адміністрування в Україні. – 2018. – №4. – С. 36-54.

66. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Савіцький В.В., Опанасюк А.А. Оцінка економічних ресурсів в господарській діяльності аудиторських фірм як об'єкту економічного аналізу // Економічний простір. – 2020. – №162. – С. 88-96.

67. Грицишен Д.О., Свірко С.В., Супрунова І.В. Бюджетна безпека як об'єкт аналітичних досліджень в умовах реформування системи управління місцевими бюджетами // Інвестиції: практика та досвід. – 2019. – № 24. – С. 129-134.

68. Грицишен Д.О., Світлишин І.І. Управління ризиками в діяльності суб'єктів господарювання. Менеджмент суб'єктів господарювання: проблеми та перспективи розвитку: тези виступів VI Міжнар. наук.- практ.конф. (19-21 грудня 2019 року). – Житомир: Житомирська політехніка. – 2019. – С. 263-265.

69. Грицишен Д.О., Супрунова І.В. Економічна злочинність як суспільне явище, що полягає в задоволенні економічних інтересів. Тенденції розвитку економіки у 2020 році: аналітичний та теоретико-методологічний аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 грудня 2020 р.) / відп. за випуск д.е.н., проф. С. О. Якубовський. – Одеса : ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2020. – С. 35-39.

70. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці // Інвестиції: практика та досвід. – 2020. – № 24. – С. 140-151.

71. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Класифікація економічної злочинності для цілей державного управління в контексті

забезпечення державної безпеки // Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки. – 2020. – Вип. 4(37). – С. 9-25.

72. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Сутність економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки // Інвестиції: практика та досвід. – 2020. – № 23. – С. 98-104.

73. Гришко І.Ю., Уткіна М.С. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні // Прикарпатський юридичний вісник. – 2020. – № 4(33). – С. 26-30. – Режим доступу: <https://ueff.org/uk/indeksy/77-property-rights-alliance-indeks-prav-vlasnosti>

74. Громак К.В. Методы измерения масштабов коррупции / К.В. Громак, А.М. Киселёва // Вестник Омского университета. Серия «Экономика». – 2012. – № 2. – С. 56-59.

75. Губернская А.А. Правовое регулирование деятельности международных полицейских организаций. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. 12.00.10 – Международное право; Европейское право. – Москва, 2018. – 177 с.

76. Гусева В.О. Основні напрями регулювання діяльності правоохоронних органів України в умовах її реформування // Сталий розвиток 2030 : правова, економічна, соціальна, екологічна та політична складові : матеріали доповідей Міжнар. міждисципл. конф., Будапешт, Угорщина. Будапешт. – 2017. – С. 73–76.

77. Гуторова Н.О., Романов С.Ю. Злочини в сфері економіки (проблеми кримінологічної і кримінально - правової класифікації) / Н.О. Гуторова, С.Ю. Романов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2001. – № 14. – С. 3-8. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2001_14_3

78. Делегація Міністерства внутрішніх справ України перебуває в США для ознайомлення з системою підготовки та навчання поліції. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2276040-ukrainski-policejski-poihali-dossa-zapozicuvati-dosvid.html> (Дата останнього звернення 17.03.2020 р.)

79. Дем'янчук О.П. Піраміда Маслоу як методологія пояснення політичної участі // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. – 2012. – Том 134. – С. 12-16.

80. Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Кулик С.Г. Кримінологія. Особлива частина: [Навчальний посібник]. – Запоріжжя: КПУ, 2012. – 705 с.

81. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; ред. кол. : Ю.В. Ковбасюк (голова), К.О. Ващенко (заст. голови), Ю.П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с.

82. Директива 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму. – Електронний ресурс. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_774 (Дата звернення: 15.10.2020 р.)

83. Доступ домогосподарств України до інтернету (за даними вибіркового опитування домогосподарств, проведеного у січні 2019 року) Статистичний збірник. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/zb_Internet_2018.pdf (дата останнього звернення: 29.09.2020)

84. Драгомирецька Н.М. Комунікативна діяльність в державному управлінні : навч. пос. / Н.М. Драгомирецька, К.С. Кандагура, А.В. Букач. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017 – 180 с.

85. Драчов Є.В. Сутність та функції комунікації в системі державного управління / Є.В. Драчов // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. – 2014. – Вип. 3. – С. 159-167. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2014_3_20 (Дата звернення: 12.02.2020 р.)

86. Дудка Ю.П. Рейтинги України у міжнародних вимірах та їх вплив на економічну безпеку // Інвестиції: практика та досвід. Загальні питання економіки. – 2009. – № 4. – С. 36-41.

87. Дудоров О.О. Класифікація економічних злочинів у кримінальному праві України та США: основні підходи / О.О. Дудоров, Д.В. Каменський // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2014. – № 4(1). – С. 245-253.

88. Дьяков С.В. Уголовное право / С.В. Дьяков, А.А. Игнатъев, В.В. Лунеев, С.И. Никулин. – М., 1999. – 224 с.

89. Ежов Ю.А. Преступления в сфере предпринимательства : учеб. пособие / Ю.А. Ежов. – М.: Маркетинг, 2001. – 108 с.

90. Енциклопедія банківської справи / За ред. В. Юценка. – К.: Атіка, 2001. – 640 с.

91. Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Горай О.С. Інформаційна модель управління господарською діяльністю в умовах бойових дій та окупації державних територій: монографія. – Житомир: ЖДТУ. – 2018. – 200 с.

92. Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Лисак С.П. Державна політика в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму: монографія. – Житомир: ЖДТУ. – 2020. – 200 с.

93. Євтушенко Є.В., Леонов Б.Д. Захист від недобросовісної конкуренції: нормативно-правовий та інформаційний аспекти // Інформація і право. – 2018. – № 4(27). – С. 98-103.

94. Жалинский А.Э. Уголовное право России: Учебник: В 2 т. – М., 1998. – Т. 2: Особенная часть. – 227 с.

95. Жаровська Г.П. Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінальновиконавче право (081 – Право). – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

96. Жаровська Г.П. Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні: дис. ... д-ра. юр. наук: 12.00.08 [Електронний ресурс] / Г.П. Жаровська; Національна академія внутрішніх справ. – Київ, 2019. – 593 с. – Режим доступу: <http://criminology.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/Disertatsiya-ZHarovskoyi-G.P..pdf> (дата звернення: 13.09.2020)

97. Загальні засади кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [Текст] : наук.-практ. посіб. / О.М. Юрченко, О.Ф. Бантишев, С.А. Кузьмін; Рада нац. безпеки і оборони України, Міжвідом. н.-д. центр з пробл. боротьби з орг. злочинністю. – К. : Паливода А.В., 2012. – 59 с.

98. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології : у 3 кн. / А.П. Закалюк // Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Ін Юре, 2007. – 712 с.

99. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15 листопада 2011 року N 4025-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4319-17#Text> (Дата останнього звернення: 11.07.2020 р.)

100. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15 квітня 2008 року N 270-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270-17#Text> (Дата останнього звернення: 12.03.2020 р.)

101. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21 лютого 2014 року за № 746-VII [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746-18#Text> (Дата звернення: 24.04.2020 р.)

102. Закон України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» від 26 листопада 2015 року № 838-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-19#Text> (Дата звернення: 15.09.2020 р.)

103. Закон України «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-12> (Дата звернення: 19.05.2020 р.)

104. Закон України Про Державну прикордонну службу України від 3.04.2003 рок № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (Дата останнього звернення 16.07.2020 р.)

105. Закон України Про Національне антикорупційне бюро України від 14.10. 2014 року № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (Дата останнього звернення 23.10.2020 р.)

106. Звіт за II півріччя 2020 року Національного антикорупційного бюро. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_ii_2020.pdf (Дата останнього звернення: 15.02.2021 р.)

107. Зорій Н.М., Данилюк І.В. Нецільове використання бюджетних коштів: теоретико-прагматичний аспект // Наукові записки. Серія “Економіка”. – 2011. Випуск 17. – С. 72-79.

108. Зпускалова О.Е. Философские проблемы экономической жизни общества. – Магнитогорск: Из-во Магнитогорского университета, 2000.

109. Йосипів Ю.Р. Деякі питання запобігання економічній злочинності // Актуальні проблеми діяльності ДСБЕЗ та підготовки фахівців для її підрозділів. – 2012. – №02/03. – С. 123-126.

110. Истомин А.Ф. Особенная часть уголовного права: Учебное пособие. – М., 1998. – С. 184-186.

111. Иванов С.В. Кримінальна політика Російської Федерації: політолого- кримінологічний і кримінально-правовий аспекти: автореф. дис. Єкатеринбург, 2006. – С. 18.

112. Иващенко В. Міжнародні та національні питання кримінальної відповідальності за фальшивомонетництво [Електронний ресурс]: Вісник академії управління МВС – 1, 2007. – Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VAUMVS/2007-01.pdf (Дата останнього звернення: 10.09.2019 р.)

113. Івченко В.І. Державне управління у період фінансової кризи. Проблеми та шляхи їх вирішення / В.І. Івченко // Матеріали з підвищення кваліфікації працівників органів державної влади I-IV категорії посад. – К.: Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління, 2009.

114. Інтерпол: як працює міжнародна організація кримінальної поліції? URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/interpol-yak-pratsyuue-mizhnarodna-organizatsiya-kryminalnoyi-politsiyi (Дата останнього звернення: 28.11.2020 р.)

115. Кальман О.Г. Рейдерство: причини та заходи протидії / О.Г. Кальман, М.А. Погорецький // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – Запоріжжя. – ЗЮІ ДДУВС, – 2009. – № 3. – С.150-160.

116. Кальман О.Г. Стан і головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми: монографія / О.Г. Кальман. Х.: Гімназія, 2003. – С. 52.

117. Каркач П., Копетюк М. Особливості нормативно-правового регулювання координації діяльності правоохоронних органів держав– членів Європейського Союзу. Історико-правовий часопис. – 2015. – № 1(5). – С. 46-50.

118. Клепицкий И.А. Система хозяйственных преступлений / И.А. Клепицкий. – М. : Статут, 2005. – 571 с.

119. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, N 49) – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (Дата звернення: 21.08.2020 р.)

120. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

121. Концепція реформування кримінального законодавства України, вироблена робочою групою у складі Комісії з питань правової реформи, створеної Указом Президента України № 584/2019 від 7 серпня 2019 р. – Режим доступу: <https://newcriminalcode.org.ua/concept> (Дата останнього звернення: 19.12.2020 р.)

122. Кравчук С. Основні причини поглиблення економічної злочинності в Україні / С. Кравчук // Право України. – 2002. – № 11. – С. 54-55.

123. Криминология: учеб. / под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова. 6-е изд., перераб. и доп. М.: Волтерс Клувер, – 2013. – С. 363.

124. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник. (Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько та ін.). Вид. 3-тє, переробл. та допов./ За ред. М. І. Мельника, В. А. Климен-ка. – К.: Юридична думка, 2004. – 352 с.

125. Кримінальний кодекс України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/prin> (Дата звернення: 05.09.2020 р.)

126. Кримінально-правова наука: теорія і практика: матеріали наукової школи «Реалізація кримінальної політики в області протидії службово-економічної злочинності» / под. ред. А.П. Кузнецова. Н. Новгород: НІМБ, 2009-2010. Вип. 1-2

127. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: Право, 2009. – 288 с.

128. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / [В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська, О.В. Лисодед та ін.]; за ред. В.В. Голіни і Б.М. Головкіна. – Х.: Право, 2014 – 513 с.

129. Крицак І.В. Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ України // Форум праваю. – 2009.– № 3. – С. 365-372.

130. Крутова А.С., Грицишен Д.О., Тарасова Т.О., Левіна М.В. Формування інформаційного забезпечення управління в системі національних рахунків // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2018. Том 2. № 25. – С. 105-114.

131. Кудинова Н.Т., Ярулин К.И. Социологический анализ теневой экономической деятельности: к постановке проблемы. Вестник ТОГУ. Экономическая социология и демография. – 2008. – № 3(10.). – С. 9-18.

132. Кузнецов А.П., Бокова И.Н., Маршакова Н.Н. Проблемы классификации преступлений, совершаемых в сфере экономики [Электронный ресурс] / А.П. Кузнецов, И.Н. Бокова, Н.Н. Маршакова // Проблемы экономики и юридической практики – 2006. – №1-2. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-klassifikatsii-prestupleniy-sovershaemyh-v-sfere-ekonomiki> (дата звернення: 08.11.2020).

133. Кузнецова Н.Ф. Кодификация норм о хозяйственных / Н.Ф. Кузнецова // Вестн. Моск. ун-та. — 1993. – № 4. – С. 12. (Сер. 11: Право)

134. Кузьмін С.А. Кримінальна відповідальність учасників організованих груп корисливо насильницької спрямованості: монографія / С.А. Кузьмін. – К.: Вид-во Паливода А.В., – 2011. – 118–132 с.

135. Кушнар'ов І.В. Причини та умови корупції / І.В. Кушнар'ов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 88-96.

136. Лаврук О.В. Сутність поняття державної політики // Українські наукові записки. – 2018. – № 67-68. – С. 254-263.

137. Леонтьев Б.М. Ответственность за хозяйственные преступления / Б.М. Леонтьев / М., 1993.

138. Лешукова І.В. Процесуальні особливості міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України при розслідуванні злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12. 00. 09 / І.В. Лешукова; Нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2004. – 20 с.

139. Литвак О.М. Злочинність в Україні: стан, тенденції, заходи протидії (1992 - 1995): Дисс. ... канд. юрид наук. Харків, – 1997.

140. Лихачов С. Національна безпека України як об'єкт державного управління. Право України. – 2009. – № 10. – С 182-189.

141. Лобанова Л.В. К вопросу о классификации преступлений в сфере экономической деятельности [Электронный ресурс] / Л.В. Лобанова / Legal Concept, 2008.– №10. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-klassifikatsii-prestupleniy-v-sfere-ekonomicheskoy-deyatelnosti> (дата звернення: 08.11.2020).

142. Лопашекко Н.А. Преступления в сфере экономической деятельности: понятие, система, проблемы квалификации и наказания: [монографія]. / Н.А. Лопашекко. – Саратов: СГАП, 1997. – 256 с.

143. Лопашенко Н. А. Преступления в сфере экономической деятельности: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / Н. А. Лопашенко. – Саратов, 1997. – 20 с.

144. Лунеев В.В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции / В.В. Лунеев. – М., 1997.

145. Мазур В.Г. Комунікації як механізм взаємодії державних органів влади та громадськості на регіональному рівні. Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2011. – № 8. – URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=313> (дата останнього звернення: 28.07.2020)

146. Марку Жерар. Борьба против коррупции во Франции / Марку Жерар // Журнал российского права. – 2012. – №7. – С.34-40.

147. Мартиновська Г.З. Соціальні комунікації, як засіб маніпулювання громадською думкою. – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/12/Main/articles/bilan-nadiya-social-communications-in-the-information-society_22506.pdf (дата останнього звернення: 12.12.2020)

148. Маршакова-Шайкевич И.В. Россия в мировой науке: библиометрический анализ / И.В. Маршакова-Шайкевич: Рос. акад. наук, Ин-т философии – М. : ИФРАН, 2008. – 227с.

149. Матусовский Г.А. Экономическая преступность: криминалистический анализ / Г.А. Матусовский // Х.: Консум, 1999. – 480 с.

150. Медицький І.Б. Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави. Монографія. – Івано-Франківськ, – 2007. – 209 с.

151. Мельник В., Гаруст Ю. Як в Україні карають за економічні злочини. [Електронний ресурс]. – Іскра. Режим доступу: <http://iskra.kiev.ua/iskra.html?act=article&id=18371> (дата звернення: 01.09.2019)

152. Мельник О.О. Основні способи ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів [Електронний ресурс] / О.О. Мельник // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) – 2014. – №2(33). – С. 122-125. Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/boz_2014_2_30.pdf (дата звернення 21.11 2019)

153. Мельничук Т. В. Ціна економічної злочинності: проблемні аспекти визначення та застосування. / Т.В Мельничук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2013. – № 5. – С. 189–193. (Сер.: Юриспруденція)

154. Митрофанов А.А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: Формування та реалізація. / А.А. Митрофанов – Одеса: Одеський юрид. ін-т УВС, 2004. – 132 с.

155. Митрофанов І.І. Загальна характеристика та види злочинів у сфері господарської діяльності / І.І. Митрофанов, Т.В. Гайкова // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. – 2009. – № 4. – Ч. 2. – С. 154-157.

156. Михайленко Д.Г. Протидія корупційним злочинам засобами кримінального права: концептуальні основи : [монографія] / Д.Г. Михайленко. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 582 с. (С. 14)

157. Монастырная Е.Е. Иерархия факторов, мотивирующих деятельность человека в социально-экономической системе // Вестник науки Сибири. – 2013. № 1(7). – С. 213-219.

158. Музичук О. М. Сучасний стан теоретичної розробки та законодавчого визначення поняття правоохоронних органів та їх переліку./ О.М Музичук // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ, 2009. № 44. – С. 12–21.

159. Наказ Міністерства Внутрішніх справ України Про затвердження Порядку направлення офіцерів зв'язку до Європейського поліцейського офісу від 29.10.2019 № 905. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1158-19#Text> (Дата останнього звернення 19.11.2020 р.)

160. Настенко А. Экономические интересы и экономические отношения / А. Настенко // Экономика. – 1995. – № 7-8.

161. Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу РФ: В 2 т. / Под ред. П.Н. Панченко. – Н. Новгород, 1996. – С. 457.

162. Неволя В.В. Интерпол та Європол: співвідношення діяльності міжнародних організацій в боротьбі з організованою злочинністю / В.В. Неволя // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – Вип. 24. – С. 15-20. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2011_24_2

163. Никитина И.Э. Сотрудничество европейских государств в сфере экспертно-криминалистической и оперативно-розыскной деятельности в рамках интеграционных и межправительственных объединений: дисс. ... д-ра. юр. наук: 12.00.12 / И.Э. Никитина. – Москва, 2017.

164. Никитов И.Н. Экономические интересы: противоречия и согласования на разных уровнях: дисс. ... канд. экон. наук: 08.00.01 / И.Н. Никитов. – Кострома, 2004. – 160 с.

165. Никольский Д.П. О выдаче преступников по началам международного права / Д.П. Никольский. – СПб., – 1884. – С. 48.

166. Нікулін В.В., Танасієнко Н.П. Припинення недобросовісної конкуренції в умовах інтеграції України в міжнародний економічний простір // Вісник Хмельницького національного університету Економічні науки. – 2010. – № 5. – Т. 4. – С. 229-232.

167. Остроухов Н.В., Ромашов Ю.С. Институт «передачи» лиц в международном уголовном праве / Н.В. Остроухов, Ю.С. Ромашов // Актуальные проблемы современного международного права: материалы XI международного конгресса «Блищенковские чтения». В 2-х частях. (Москва, 12 – 13 апреля 2013 г.). – М.: РУДН. – С. 223-229.

168. Офіційна веб-сторінка Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/pages/mission> (Дата останнього звернення: 22.03.2020 р.)

169. Офіційна веб-сторінка наукометричної бази даних Scopus. URL: <https://www.scopus.com/> (Дата останнього звернення 01.11.2020 р.)

170. Офіційний сайт Transparency International [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.transparency.org/whoweare/organisation/> (дата звернення: 10.04.2020).

171. Офіційний сайт Transparency International Ukraine [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/> (дата звернення: 15.04.2020).

172. Оцінка громадянами ситуації в країні, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків, електоральні орієнтації громадян (жовтень-листопад 2020р.) URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-zhovten-lystopad-2020r> (Дата останнього звернення: 21.01.2021 р.)

173. П'яте щорічне опитування іноземних інвесторів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/11/2020_ForeignInvestorSurvey_Presentation_ua.pdf (дата звернення: 13.05.2020).

174. Петренко І. Сутність державної політики та державних цільових програм [Електронний ресурс] / І. Петренко // Віче. – 2011. – № 10. – С. 23-25. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2011_10_10 (дата звернення: 18.02.2019).

175. Петров Э.И. Криминологическая характеристика и предупреждение экономических преступлений: [учеб. пособие] / Э.И. Петров, Р.Н. Марченко, Л.В. Барина. – М.: Академия МВД России, 1995. – С. 12.

176. Пилипенко Н.В. Поняття та ознаки економічного злочину / Н.В. Пилипенко // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2009. – № 1. – С. 60.

177. Погосян Т.Ю. Уголовное право. Особенная часть / Т.Ю. Погосян. – М., 1998. – С. 267-332.

178. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print> (дата звернення: 08.11.2020).

179. Познышев С.В. Основные вопросы учения о наказании / С.В. Познышев. – М., 1904. – С. 51.

180. Політика і брудні гроші не змогли порозумітися. Закон і бізнес. 2007. № 4 (784). URL: https://zib.com.ua/ua/print/2735-borotba_z_legalnim_rezultatom.html (Дата останнього звернення 11.04.2019 р.)

181. Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки: монографія / В.М. Попович – Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2014. – С. 116-117.

182. Поповська Т. Боротьба з рейдерством. кримінально-правові аспекти. URL: <https://uba.ua/documents> (Дата останнього звернення: 17.12.2020 р.)

183. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28 жовтня 2015 р. № 877. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248607704> (Дата останнього звернення 30.03.2020 р.)

184. Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України від 2.07.2014 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text> (Дата останнього звернення 24.05.2019 р.)

185. Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text> (Дата останнього звернення 11.09.2020 р.)

186. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации – М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер» – 2001. – 656 с.

187. Предборський В.А. Економічна безпека держави: монографія / В.А. Предборський. – К.: Кондор, 2005. – 391 с.

188. Про внесення змін до Указу Президента України від 13 вересня 1994 року № 519: Указ Президента України від 21.11.1995 року № 1082/95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082/95#Text> (дата звернення: 20.012.2019).

189. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання: Закон України: 26.11.2015 року № 838-VIII [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-19#Text> (дата звернення: 24.08.2019)

190. Про Стратегію національної безпеки України: указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України: від 14 вересня 2020 року №392/2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 02.12.2019)

191. Проневич О.С Європол: правові та організаційні засади участі у боротьбі з транснаціональною злочинністю // Вісник Запорізького державного університету. – 2003. – № 1. – С. 147-151.

192. Пчолкін В.Д. Проблеми визначення поняття та класифікації злочинів у сфері економіки [Електронний ресурс] / В.Д. Пчолкін // Право і Безпека. – 2005. – Т. 4, № 4. – С. 104-107. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2005_4_4_31. (дата звернення: 16.08.2019)

193. Рада ухвалила закон про терміни ліквідації податкової міліції. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/01/29/670498/> (Дата останнього звернення: 04.02.2020 р.)

194. Рашидова С.С. Визначення феномену і поняття «потреба» // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2015. – Вип. 5(68). – С. 106-121. – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2016/690-1459247465.pdf>

195. Регулярне опитування іноземних інвесторів: Спеціальний випуск. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2019/04/2019> (дата останнього звернення 24.09.2019 р.)

196. Рогов И.И. Проблемы борьбы с экономической преступностью (уголовно-правовое и криминологическое исследование): дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08/ И.И. Рогов. – Алма-Ата: Казахск. гос. ун-т, 1991. – 31 с.

197. Родионов К.С. Интерпол: вчера, сегодня, завтра / К.С. Родионов – М. 1990. – С. 29-30.

198. Ромен О. Рік системі «ProZorro»: 1001 можливість обдурити систему [Електронний ресурс] / О. Ромен. – Режим доступу: https://www.pwc.com/ua/uk/press-room/assets/gecs_ukraine_ua.pdf (дата звернення: 01.09.2018).

199. Савюк Л.К. О международной классификации преступлений / Л.К. Савюк // Вестник НГУЭУ – 2015 – № 4 – С. 223-239.

200. Савюк Л.К. Правоохранительные и судебные органы: [учебник] / Л.К. Савюк. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Юристъ, 2004. – 464 с.

201. Саенко В.П. Экономическая обусловленность уголовно-правовых норм об ответственности за хозяйственные преступления: автореф. дис... канд. юрид. наук / В.П. Саенко; М., 1994. – 18 с.

202. Сапунов В.И. Массовая коммуникация в XX веке: концепции западных исследователей / В.И. Сапунов – Воронеж, 2005. – 110 с.

203. Сатерленд Эдвин Х. Являются ли преступления людей в белых воротничках преступлениями? / Сатерленд Эдвин Х. // Социология преступности. – М., 1996. – С.45-59.

204. Седьмой конгресс ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями. – НьюЙорк. – 1986.

205. Селивановская Ю.И. Классификация преступлений в сфере экономической деятельности [Електронний ресурс] / Ю.И. Селивановская // Проблемы экономики и юридической практики. – 2009. – №1. Режим доступу:

<https://cyberleninka.ru/article/n/klassifikatsiya-prestupleniy-v-sfere-ekonomicheskoy-deyatelnosti> (дата звернення: 08.11.2020).

206. Сидоров В.И. Классификация преступлений в сфере экономической деятельности [Электронный ресурс] / В.И. Сидоров // ВЭПС. – 2017. – №4. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/klassifikatsiya-prestupleniy-v-sfere-ekonomicheskoy-deyatelnosti-1> (дата звернення: 08.11.2020).

207. Синютин М.В. Институт мафии – частная собственность на применение насилия // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2002. Том IV. – № 1. – С. 125-150.

208. Смирнов М.В. Методы и модели анализа данных в системе международного полицейского сотрудничества: дисс. ... канд. тех. наук: 05.13.10 / М.В. Смирнов, Москва, 2018.

209. Созанська Л. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю та корупцією. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/17139/1/76-78.pdf> (дата останнього звернення: 26.10.2020 р.)

210. Сравнительное уголовное право. Особенная часть: монография / В.Н. Додонов, О.С. Капинус, С.П. Щерба; под ред. С.П. Щербы. – М.: Изд-во «Юрлитинформ», 2010. – 544 с.

211. Сюравичик В.Г. Запобігання корисливим злочинам в аграрному секторі економіки України: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / В.Г. Сюравичик. // Київський національний університет внутрішніх справ. – Київ, 2006. – 22 с.

212. Таций В.Я. Ответственность за хозяйственные преступления: объект и система / В.Я. Таций. – Харьков, 1984. – 319 с.

213. Уголовное право России. Особенная часть: Учебник / Под ред. А.И. Рарога. – М., 1996. – С. 145-146.

214. Уголовное право. Особенная часть: учебник / под ред. И.Я. Козаченко, Г.П. Новоселова. – 4-е изд., изм. и доп. – М.: Норма, 2008. – 1008 с.

215. Українська секція Міжнародної поліцейської асоціації. URL: <https://www.lvduvs.edu.ua/ukrainska-sektsiia-mizhnarodnoi-politseiskoi-asotsiatsii> (Дата останнього звернення 23.04.2020 р.)

216. Фейсал Каид Али Международно-правовые основы сотрудничества государств в борьбе с экономическими преступлениями международного характера: дисс. ... канд. юр. наук: 12.00.10 / Фейсал Каид Али, – Москва, 2001.

217. Филюк Г.М. Високий рівень монополізації української економіки – бар'єр на шляху підвищення рівня її конкурентоспроможності [Електронний ресурс] / Г.М. Филюк // Сучасний економічний розвиток: інноваційний аспект – Київ, 2015. – С.102-108. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vkprnen_2015_10_19.pdf (дата звернення 09.03.2019).

218. Фокеев, В.А. Библиографическая наука и практика: терминология / В.А. Фокеев. – СанктПетербург: Профессия, 2008. – 272 с.

219. Фокин Н.И. Экономика: В начале было Слово [Електронний ресурс] / Н.И. Фокин // – Режим доступа: <http://dictionary-economics.ru/word> (дата звернення: 30.09.2020)

220. Франчук В.В. Історико-правові аспекти виникнення деяких видів економічної злочинності // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 4. – С. 214-223.

221. Циганов О.Г. Правоохоронна діяльність та правоохоронні органи: сучасні підходи до визначення сутності та змісту // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2015. – № 3. С. 314-323. – Режим доступу: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article>

222. Шай Р.Я. Природа та сутність правоохоронної діяльності / Р.Я. Шай // Наше право. – 2014. – № 5. – С. 10-16.

223. Шевчук І.В. Рейдерство та корпоративний шантаж (грінмейл) як загроза економічній безпеці України / І.В. Шевчук // Університетські наукові записки. – 2017. – № 62. – С. 231-240.

224. Шехавцов Р.М., Хавронюк М.І. Звіт щодо кримінальної статистики в Україні. / Р.М.Шехавцов, М.І. Хавронюк. – К., 2019. – 80 с.

225. Шигун М.М. Економічне моделювання в дисертаційних дослідженнях: бібліометричний аналіз / М.М. Шигун // Вісник ЖДТУ / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – № 1 (43). – 332 с.

226. Юртаєва К.В. Сучасні тенденції економічної злочинності в Україні // Вісник кримінологічної асоціації України. – 2018. – № 2(19). – С. 109-119.
http://Dspace.Univd.Edu.Ua/Xmlui/Bitstream/Handle/123456789/4203/Suchasni%20tendentsii%20ekonomichnoi%20zlochynnosti%20v%20Ukraini_Yurtaieva_2018.Pdf?Sequence=1

227. Юрченко О.М. Рейдерство в Україні [Електронний ресурс] / О.М. Юрченко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – № 2. – С. 80-87. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2012_2_12 (дата звернення 01.09.2020)

228. Юрьев В.М., Юхачев С.П. Коррупция как угроза национальной безопасности российской Федерации / В.М. Юрьев, С.П. Юхачев // Социально-экономические явления и процессы. – 2008. – №4. – С. 101-104.

229. Юхачев С.П. Экономический инструментарий борьбы с коррупцией. / С.П. Юхачев // Вестник, 2009. – №2(26). – С. 86-89.

230. Яковлев А.М. Преступления в сфере экономической деятельности. – М., 1997. – 175 с.

231. Янг Е. Як написати дієвий аналітичний документ у галузі державної політики: Практичний посібник для радників з державної політики у Центральній і Східній Європі / Е. Янг, Л. Куїнн; пер. з англ. С. Соколик; наук. ред. пер. О. Кілієвич. – К.: К.І.С., 2003. – 120 с.

232. Ярыгин В.Г. Экономическая преступность в современных условиях: теоретико-прикладные аспекты: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / В.Г. Ярыгин. – Нижний Новгород, 2006. – 20 с.

233. Barker, T. Social Definitions of Police Corruption: The Case of South City. *Criminal Justice Review*. – 1977. – Vol. 2(2). – Pp. 101-110.

234. Beenstock, M. Corruption and development. *World Development*. – 1979. Vol. 7(1). – Pp. 15-24.

235. Braibanti, R. Reflections on Bureaucratic Corruption. *Public Administration*. 1962. – Vol. 40(4). – Pp. 357-372.

236. Burn W.L. Electoral corruption in the nineteenth century. *Parliamentary Affairs*. – 1950. – Vol. 4. Issue 4. – Pp. 437-442.

237. Cochran, N. Grandma Moses and the “corruption” of data // *Evaluation Review*. – 1978. – Vol. 2(3). – Pp. 363-373.

238. Continued corruption in the Dublin college of surgeons. *The Lancet*. – 1836. Vol. 25. Issue 653. – Pp. 909-912

239. Dobel, J.P. The Corruption of a State. *American Political Science Review*. – 1978. – Vol. 72(3). – Pp. 958-973.

240. Drewry, G. Corruption: The Salmon Report. *The Political Quarterly*. – 1977. Vol. 48(1). – Pp. 87-90

241. Ease of doing business in Ukraine. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/ukraine> (Дата останнього звернення: 21.01.2021 р.)

242. Economy Profile of Ukraine Doing Business 2020 Indicators. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/ukraine/UKR.pdf> (дата звернення: 27.11.2020)

243. Europol. URL: <https://www.europol.europa.eu/> (Дата останнього звернення: 16.01.2021 р.)

244. Gardiner J.A. Public Attitudes toward Gambling and Corruption. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. – 1967. – Vol. 374. Issue 1. Pp. 123-134.

245. Goodlad J.I. On the cultivation and corruption of education // *Educational Forum*. – 1978. – Vol. 42(3). – Pp. 267-278.

246. Greenstone J.D. Corruption and self interest in Kampala and Nairobi: A Comment on Local Politics in East Africa. *Comparative Studies in Society and History*. 1966. – Vol. 8(2). – Pp. 199-210.

247. Gronbeck B.E. The rhetoric of political corruption: Sociolinguistic, dialectical, and ceremonial processes. *Quarterly Journal of Speech*. – 1978. – Vol. 64(2). Pp. 155-172.

248. Grytsyshen D., Lutska N., Dziubenko O., Petryk S., Krykun O. Evaluation of concession object modernization processes. Edited by: M. Dei, O. Rudenko, V. Lunov. *Association agreement: driving integrational changes*. Chicago: Accent Graphics Communications. – 2020. – P. 362.

249. Grytsyshen D., Rudenko O., Nonik V., Sergiienko L., Baryshnikova O. Efficiency evaluation of a socially responsible enterprise. *Management Science Letters*. – 2021. – Vol. 11(2). – P. 391–400.

250. Grytsyshen D., Svirko S., Yaremchuk I. Preliminary state audit of the accounting chamber as a tool for prevention of economic criminality in the general government sector. *SOCIOWORLD-SOCIAL Research & Behavioral Sciences*. – 2020. – Volume 01. Issue 02. – P. 67-78.

251. Grytsyshen D.O. Reforming of accounting for consequences of emergencies caused by hostilities as an element of state policy // *Economic Annals-XXI*. – 2016. – Volume 162, Issue 11-12. – P. 104-108.

252. Grytsyshen D.O., Dziubenko O., Dykyi A., Nord G., Prokopenko Zh. Financial security management based on assessment of the financial plan of the enterprise. *Association agreement: driving international changes: collective*

monograph. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA. – 2019. – P. 450-468.

253. Grytsyshen D.O., Svirko S.V., Suprunova I.V. Public procurement as an object of analysis in the context of reforming the system of public finance management // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. пр. Вип. 3 (41). – Житомир: ЖДТУ. – 2018. – С. 25-32.

254. Hay P.R. Factors Conducive to Political Corruption: The Tasmanian Experience. Political Science. – 1977. – Vol. 29(2). – Pp. 115-130.

255. Hutchinson J. Corruption in american trade unions // The Political Quarterly. – 1957. – Vol. 28. Issue 3. – Pp. 214-235.

256. Ievdokymov V., Grytsyshen D., Oliinyk O., Dziubenko O., Yukhymenko-Nazaruk I. Financial Potential Analysis of Forestry Enterprises of Ukraine on the Taxonomy Method Basis. Management Systems in Production Engineering (March 2021). – Volume 29. Issue 1. – P. 3-13.

257. Ievdokymov V., Grytsyshen D., Polyak K., Tarasova T. System Development for Generating Information on the Consequence Influence of Emergency Situations on the Safety of Economic Activities of Enterprises in Ukraine. 7th International Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System (MDSMES 2019). Advances in Economics, Business and Management Research. Volume 99. URL: <https://www.atlantispress.com/proceedings/mdsmes-19/125919203>

258. Ievdokymov V., Oliinyk O., Grytsyshen D., Ksendzuk V., Nord G. The new geological epoch “anthropocene” as result of human economic activity. Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe. – 2018. – Vol. 21. No. 3. – Pp. 131-149.

259. Ievdokymov V., Ostapchuk T., Lehenchuk S., Grytsyshen D., Marchuk G. Analysis of the impact of intangible assets on the companies' market value //

Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu. – 2020. – 2020(3). – P. 164–170.

260. Iga M., Auerbach, M. Political Corruption and Social Structure in Japan. *Asian Survey*. – 1977. – Vol. 17(6). – Pp. 556-564.

261. Index of economic freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year> (Дата останнього звернення: 11.02.2021 р.)

262. James L. Bribery and corruption in commerce. *International and Comparative Law Quarterly*. – 1962. – Vol. 11(3). – Pp. 880-886.

263. Jennings W.I. Corruption and the public service. *The Political Quarterly*. – 1938. – Vol. 9. Issue 1. – Pp. 31-46.

264. Lau C.-C., Lee R.P.L. Bureaucratic corruption in nineteenth-century China: Its causes, control, and impact. *Asian Journal of Social Science*. – 1979. – Vol. 7 (1-2). – Pp. 114-135.

265. Leff N.H. Economic Development Through Bureaucratic Corruption. *American Behavioral Scientist*. – 1964. – Vol. 8(3). – Pp. 8-14.

266. Leys C. What is The Problem About Corruption? *The Journal of Modern African Studies*. – 1965. – Vol. 3(2). – Pp. 215-230.

267. Maricari Y.M. Combating Corruption: The Malaysian Experience. *Asian Survey*. – 1979. – Vol. 19(6). – Pp. 597-610.

268. McGovern F.E. Legal Repression of Political Corruption. *Proceedings of the American Political Science Association*. – 1908. – Vol. 4. – Pp. 266-276.

269. McMullan M.A. Theory of corruption Based on a Consideration of Corruption in the Public Services and Governments of British Colonies and ex-Colonies in West Africa. *The Sociological Review*. – 1961. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-954X.1961.tb01093.x> (Дата останнього звернення 15.09.2020)

270. Monks G.R. The administration of the privy purse: An Inquiry into Official Corruption and the Fall of the Roman Empire // *Speculum* – Volume 32, Issue 4, October – 1957 – Pp. 748-779.

271. Monthoux, P.G. Marketing and Corruption. *Management Decision*. – 1977. Vol. 15(6). – Pp. 531-541.

272. Nye J.S. Corruption and political development: A cost-benefit analysis // *American Political Science Review* – Volume 61, Issue 2, June. – 1967. – Pp. 417-427.

273. Palmier L. Corruption and Development // *The IDS Bulletin*. – 1978. – Vol. 9(3), Pp. 30-32.

274. Peters J.G., Welch S. Political Corruption in America: A Search for Definitions and a Theory, or If Political Corruption Is in the Mainstream of American Politics Why Is It Not in the Mainstream of American Politics Research? // *American Political Science Review*. – 1978. – Vol. 72(3). – Pp. 974-984.

275. Peters J.G., Welch S. Politics, Corruption, and Political Culture: A View from the State Legislature // *American Politics Research*. – 1978. – Vol. 6(3). – Pp. 345-356.

276. Pinto-Duschinsky M. Corruption in Britain: the royal commission on standards of conduct in public life // *Political Studies*. – 1977. – Vol. 25(2). – Pp. 274-284.

277. Postgate J.P. An early corruption in virgil // *The Classical Review*. – 1902. – Volume 16, Issue 1, February. – Pp. 36-37.

278. PwC. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій Виведення шахрайства з тіні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/pwc-gecs-2018-ukr.pdf> (дата звернення: 27.10.2020)

279. Schmidhauser J.R. Corruption in the public and private sectors: A Review Essay on Studies of the American Political System // Law & Policy. – 1979. – 1(3). – Pp. 373-376.

280. Scott J.C. Corruption, Machine Politics, and Political Change // American Political Science Review. – 1969. – Volume 63, Issue 4, December. – Pp 315-341.

281. Shackleton J.R. Corruption: an essay in economic analysis // The Political Quarterly. – 1978. – Vol. 49(1). – Pp. 25-37.

282. Shumer S.M. Machiavelli: Republican Politics and Its Corruption // Political Theory. – 1979. – Vol. 7(1). – Pp. 5-34.

283. Sir William Burnett. Corruption in the Admiralty // The Lancet. – 1831. – Vol. 16, Issue 419, 10 September. – Pp. 759-762.

284. Slater D.A. Corruptions of set in latin MSS // The Classical Review. – 1904. – Volume 18, Issue 6, July. – P. 302.

285. Smith M.G. Historical and cultural conditions of political corruption among the hausa // Comparative Studies in Society and History. – 1964. – Vol. 6(2). – Pp. 164-194.

286. Sykes G.M. The corruption of authority and rehabilitation // Social Forces. – 1956. – Volume 34, Issue 3, 1 March. – Pp. 257-262.

287. The European Union is a key partner for us in fighting crime and terrorism. URL: <https://www.interpol.int/Our-partners/International-organization-partners/INTERPOL-and-the-European-Union> (Дата останнього звернення: 29.11.2020 р.)

288. The Fund for Peace. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fundforpeace.org/who-we-are/> (дата звернення 02.12.2019)

289. The Heritage Foundation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.heritage.org/> (дата звернення: 27.10.2020)

290. The royal college of surgeons in ireland;. its history, present state, and corruption // The Lancet. – 1834. – Volume 22, Issue 559, 17 May. – Pp. 274-277.

291. The Secretary General is the Organization's chief full-time official. The current Secretary General is Jürgen Stock. URL: <https://www.interpol.int/Who-we-are/General-Secretariat/Secretary-General> (Дата останнього звернення: 29.11.2020 р.)

292. Winston G.C. The appeal of inappropriate technologies: Self-inflicted wages, ethnic pride and corruption // *World Development*. – 1979. – Vol. 7(8-9). – Pp. 835-845.

293. Yevdokymov V.V., Grytsyshen D.O. Dragan I.O., Polyak K.Y., Skakovska S.S. Emergency consequences information disclosure in the accounting system // *Financial and credit activity-problems of theory and practice*. – 2019. – Том 4. – № 31. – С. 125-135.

ДОДАТКИ

Систематизація досліджень з проблем економічної злочинності, що опубліковані у 80-х роках ХХ ст.

Автор	Характеристика
1	2
БОРОТЬБА З ЕКОНОМІЧНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ	
Мбао, М.Л. (Mbao, M.L.), 1989	Розширення повноважень запобіжного затримання на економічні злочини в Замбії
Ліска А.Е., Чамлін М.Б., Рід М.Д. (Liska A.E., Chamlin M.B., Reed M.D., 1985)	Тестування економічного виробництва та конфліктних моделей боротьби зі злочинністю
Макфетерс Л., Манн Р., Шлагенгауф Д. (McPheters L.R., Mann R., Schlagenhauf D., 1984)	Економічна реакція на програму запобігання злочинів
Ламперт Н. (Lampert N., 1984)	Правопорядок в СРСР в контексті економічної та службової злочинності
Бом Р.М., Фрірі Р.Н. (Bohm R.M., Friery R.N., 1988)	Вплив економічних факторів на поведінку поліцейських, що реєструють злочини в США між 1960 та 1980 рр
МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	
Кебулак, В. (Cebulak W., 1989)	Білі комірці та економічна злочинність: міжнародна перспектива
Шварц К.А. (Schwartz C.A., 1981)	Економічна злочинність в США: Порівняння епохи хрущова та брежнєва
Дасков Г.В. (Daskov G.V., 1981)	Механізм позитивного впливу соціалістичної економічної інтеграції на розвиток співпраці в державах-членах Ради щодо взаємної економічної допомоги у запобіганні злочинам проти власності
Брантінгем П.Дж., Брантінгем П.Л. (Brantingham P.J., Brantingham P.L., 1980)	Злочинність, окупація та економічна спеціалізація
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З ЕКОНОМІЧНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ	
Савельсберг Дж. (Savelsberg, J.J., 1988)	Формування кримінального закону проти економічної злочинності
Вальтер, Дж. (Walter J., 1988)	Право як інструмент економічного регулювання: економічна злочинність у Чехословаччині 1947-1987
ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	
Гремлінг, Р., Фьюелл, Дж. (Gramling R., Fewell J., 1988)	Злочинність та економічна діяльність
Гіббонс Т. (Gibbons T., 1982)	Корисність економічного аналізу злочинності
Ойебанджі Дж.О. (Oyebojji J.O., 1982)	Економічний розвиток та географія злочинності: емпіричний аналіз

Продовження додатку А

1	2
Лофтин К., Макдауолл Д. (Loftin C., McDowall D., 1982)	Поліція, злочинність та економічна теорія
Майклсен Х.Д. (Michaelsen H.D., 1982)	Процеси економічних злочинів
ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ ЗЛОЧИННІСТЬ	
Хаусен Р.М., Джаррелл С.Б. (Howsen R.M., Jarrell S.B., 1987)	Деякі детермінанти майнової злочинності: економічні фактори впливають на злочинну поведінку, але не можуть повністю пояснити синдром
Фішер С. (Fisher S., 1987)	Економічний розвиток та злочинність в умовах соціальної революції
Діккенс В.Т. (Dickens W.T., 1986)	Економічні та психологічні аспекти злочинності
Герні, Дж. (Gurney J.N., 1985)	Фактори, що впливають на рішення про скоєння економічного злочину
Лю Ю.В., Бх Р.Х. (Liu Y.-w., Bhh R.H., 1983)	Моделювання злочинної діяльності в районі з економічним спадом: місцеві економічні умови є головним фактором злочинів проти місцевої власності
Де Фронцо Дж. (De Fronzo J., 1983)	Зв'язок бідності із випадками злочинності
Орсаг Т., Вітте А.Д. (Orsagh T., Witte A.D., 1981)	Економічний статус та злочинність: наслідки для реабілітації правопорушників
Маккарті Б.Р. (McCarthy B.R., 1980)	Внесок економічних факторів у участь жінок у економічних злочинах
ВИДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	
Пірс Ф. (Pearce F., 1987)	Корпоративна злочинність
Галі М., Есторес Е., Окано Ф., Танака Р. (Ghali M., Estores E., Okano F., Tanaka R., 1983)	Економічні чинники та склад злочинів проти власності неповнолітніх
Бакс С., Хель К. (Box S., Hale C., 1984)	Аргументи жіночим злочинам в Англії та Уельсі, 1951–1980
Маккарті Б.Р. (McCarthy B.R., 1980)	Внесок економічних факторів у участь жінок у економічних злочинах
Хаким С. (Hakim S., 1980)	Майнових злочини в приміських населених пунктах
Джордано Дж. (Giordano J.N., 1987)	Хвиля злочинності в економічній освіті
Балкін С., Макдональд Дж. (Balkin S., McDonald J.F., 1981)	Ринок вуличної злочинності: економічний аналіз взаємодії жертви та правопорушника
НАСЛІДКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	
Ског Г., Стюарт К. (Skogh G., Stuart C., 1982)	Економічний аналіз рівня злочинності, покарання та соціальних наслідків злочину
Травер Х. (Traver H., 1980)	Злочинність та соціально-економічні зміни в Гонконгу

Систематизація напрямів дослідження проблем корупції у 80-х роках ХХ століття за базою даних Scopus

Напрямок	Автор	Характеристика
1	2	3
Корупція в країнах світу	Findlay M., Chor-Wing, T.C., 1989	Корупція в контексті нового економічного порядку в Китаї
	Magnusson L., 1989	Корупція в сфері громадського порядку у Швеції
	Gould, D.J., Mukendi, T.B., 1989	Бюрократична корупція в Африці
	Kaminski, A.Z., 1989	Вплив корупції на державу та суспільство в Радянському союзі
	Rogovin, V.S., 1989	Соціологічний та історичний аналіз корупції в Радянському Союзі
	Bruszt, L., Reti, T., 1989	Функціональна корупція в Угорщині
	Johnston, M., 1989	Корупція та політична культура у Великобританії та США
	Palmier L., 1989	Корупція на заході тихого океану
	Osterfeld D., 1988	Вплив корупції на розвиток країн третього світу
	Finnane M., 1988	Особливості корупції в праві та політиці Австралії
	Collier J.G., 1988	Особливості корупції в Катарі
	Critchlow, J., 1988	Специфіка корупції в Радянській Центральній Азії
	Oldenburg, P., 1987	Посередники корупції в Індії
	Shackleton, J.R., 1985	Ринок корупції в Нігерії
	Atkinson, M.M., Mancuso, M., 1985	Елітна політична корупції в Канаді
	Jones, E., 1985	Політична корупція в Країнах Карибського басейну
	Cariño, L.V., 1985	Філіппінська бюрократична корупція
	Hope, K.R., 1985.	Наслідки бюрократичної корупції в державному управлінні країн світу
	Olowu, D., 1985	Наслідки бюрократичної корупції в Нігерії
	Suttmeier, R.P., 1985	Корупція в наукових установах Китаю
	Correa, H., 1985	Порівняльне дослідження бюрократичної корупції в Латинській Америці та США
	Werner, S.B., 1983	Розвиток поліцейської корупції в Ізраїлі
	Liu, A.P.L., 1983	Політика корупції в Китаї
	Olowu, D., 1983	Природа бюрократичної корупції в Нігерії
	Nice, D.C., 1983	Політична корупція в США
	Brownsberger, W.N.	Розвиток корупції в Уряді Нігерії
	Johnston, M., 1983	Корупція та політична культура в США
	Wade, R., 1982	Адміністративна та політична корупція в політичній Індії
	Williams, R.J., 1981	Політична корупція в США
	Eker, V., 1981	Витоки корупції в Нігерії

1	2	3
Корупція і суспільні системи	Alam M.S., 1989	Корупція в контексті теорії політичної економії
	Philp M., 1989	Корупція. в контексті політики та ринків
	Dey H.K., 1989	Особливості поширення економічної корупції
	Nice D.C., 1986	Наслідки політичної корупції
	Pitt, L.F., Abratt, R., 1986	Корупція в бізнесі
	Cavanaugh, G., 1981	Корупція в науці
Напрями боротьби з корупцією	Vosloo T., 1989	Преса як інструмент викриття корупцією
	Maass, A., 1987	Боротьба з політичною корупцією в США
	Lui, F.T., 1986	Модель стримування корупції
	Klitgaard, R., 1984	Управління боротьбою з корупцією
	Quah, J.S.T.	Антикорупційні стратегії Асоціації Держав Південно-Східної Азії
	Moodie, G.C., 1980	Політичні скандали та корупція
Корупція в різних політичних режимах	Pohorvles R.J., 1989	Корупція в контексті демографії
	Wo, K.A., 1986	Корупційні кампанії у військових режимах
	Jowitt, K.	Політична корупція ленінського режиму
Корупція та влада	Etzioni-Halevy E., 1989	Елітна влада та корупція в контексті перспектив розвитку
	Dudley L., Montmarquette C., 1987	Бюрократична корупція як обмеження права виборців
	Nas, T.F., Price, A.C., Weber, C.T., 1986	Теорія корупції орієнтована на політику
	Messner, E.	Політична корупція та право на виборну державну посаду
	Peters, J.G., Welch, S.	Вплив звинувачень у корупції на поведінку під час виборів до Конгресу
Теорія корупції	Trivedi V., 1988, Vijay Jagannathan N., 1986	Особливості корупції та майнових прав
	Cadot, O., 1987	Корупція як азартна гра
	Schaffer, B., 1986	Теорія корупції та бюрократії
	Perry, P., 1985	Корупція в контексті політичної географії
	Theobald, R., 1984	Корупція, розвиток та держава
	Moles, J., 1983	Моральні аспекти корупції
	Pospisil, L., 1982	Ритуал корупції
	Vernon, R., 1981	Свобода та корупція
	DEYSINE, A., 1980	Аналіз підходів до політичної корупції
Welch, S., Peters, J.G.	Політична культура держави та корупція	

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Історія корупції	Sawyer J.K., 1988	Судова корупція та правова реформа у Франції на початку XVII століття
	Blomqvist, Å., Mohammad, S., 1986	Вплив корупції на ренту
	Rubinstein, W.D.	Особливості «старої корупції» у Великобританії 1780-1860
	Thompson, M.S., 1983	Корупція та лобізм в ранньому золотому віці в США
Корупція на різних рівнях державного управління	Benson B.L., 1988	Корупція в правоохоронних органах
	Glaser, D., Fry, L.J., 1987	Корупція в місцях обмеження свободи
	Doig, A., 1985	Корупція на державній службі
	Mccarthy, B.J., 1984	Особливості та контроль за корекцією у місцях обмеження свободи
	Muscari, P.G., 1984	Етичні аспекти корупції в поліції
	Birch, J.W., 1983	Особливості корупції в поліції
	Macrae, J., 1982	Застосування теорії ігор до оцінки економічних наслідків корупції

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Головне управління Служби безпеки України у м. Києві та Київській області

пров. Аскольдів, 3-А, м. Київ, 01010, тел. (044) 226-32-32, факс (044) 253-55-86
www.sbu.gov.ua, e-mail: gusbu_kiv@ssu.gov.ua, Код ЄДРПОУ 20001792

1902/21 № 57/21-42014

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів

дисертаційного дослідження Дмитрія Олександровича Грицишена

з проблем формування та реалізації державної політики в сфері запобігання

та протидії економічній злочинності

Практичні рекомендації Д.О. Грицишена щодо діяльності правоохоронних органів державної влади в сфері запобігання та протидії економічній злочинності були використані підрозділами Служби безпеки України при підготовці пропозицій щодо управління процесами взаємодії з міжнародними поліцейськими організаціями.

Отримані результати свідчать про дієвість і ефективність авторських пропозицій та можливість їх використання правоохоронними органами.

Перший заступник начальника
Головного управління

Євгеній АЙДЕМСЬКИЙ

УКРАЇНА
ЖИТОМИРСЬКА МІСЬКА РАДА
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ

майдан ім. С.П. Корольова, 4/2, м. Житомир, 10014, тел. 48-11-85
E-mail mvk@zt-rada.gov.ua, код ЄДРПОУ 04053625

№563

11.01.2021

ДОВІДКА

про впровадження результатів
дисертаційного дослідження Дмитрія Олександровича Грицишена
з проблем формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та
протидії економічній злочинності

Наукові результати Дмитрія Олександровича Грицишена з проблем формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності були використані в діяльності департаментів економічного розвитку, бюджету та фінансів міської ради та соціальної політики. Крім того, результати аналітичного дослідження щодо впливу економічних злочинів на інвестиційну привабливість та територіальну безпеку були враховані при визначенні стратегічних напрямів розвитку міста.

В.о. міського голови

С.Г. Ольшанська

ДЕРЖАВНА АУДИТОРСЬКА СЛУЖБА УКРАЇНИ
ПІВНІЧНИЙ ОФІС ДЕРЖАУДИТСЛУЖБИ
УПРАВЛІННЯ ПІВНІЧНОГО ОФІСУ ДЕРЖАУДИТСЛУЖБИ
В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Майдан ім. С. П. Корольова, 12, м. Житомир, 10014 тел. 47-43-51, факс 41-84-61
E-mail: 260600@dasu.gov.ua Код ЄДРПОУ № 40479560

04.05.04 - 465/1 № 12.01.2021

На № _____

від _____

Спеціалізованій вченій Раді

Довідка

про використання результатів дисертаційного дослідження
Димитрія Олександровича Грицишена

Результати дисертаційної роботи здобувача кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету "Житомирська політехніка" Грицишена Д.О. на тему «Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності» були використані в процесі реалізації профільної діяльності.

Отримані результати сприяли розбудові відповідного функціонального напрямку діяльності відділу взаємодії з правоохоронними органами Управління Північного офісу Держаудитслужби в Житомирській області.

Начальник

Людмила КОСТЮК

ДЕРЖСТАТ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
СТАТИСТИКИ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

вул. Миколи Сціборського, 6а, м. Житомир, 10003, тел. (0412) 47-38-33, факс (0412) 47-38-33
E-mail: stat@zt.ukrstat.gov.ua Web: http://www.zt.ukrstat.gov.ua Код ЄДРПОУ 02360412

15.12.2020

№ 1291/32

На №

від

ДОВІДКА

**про впровадження результатів наукових досліджень
ГРИЦИШЕНА ДИМИТРІЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА**

Питання розвитку теорії та методології державного управління в сфері боротьби з економічною злочинністю є вкрай важливим у контексті забезпечення національної безпеки України. Беззаперечним є те, що економічна злочинність за різними її видами та сферами є фактором диспропорції в економічній системі, що, в свою чергу, обумовлює зниження соціальної стабільності в суспільстві.

Окремі положення, методичні розробки та результати дисертаційного дослідження Грицишена Дмитрія Олександровича, щодо сукупності складових суспільних відносин, які в цілому визначають місце держави в геополітичному просторі та формують рівень її національної безпеки, оцінка сучасного рівня України з позиції складових, що формують її безпеку в контексті наступних позицій: економічна свобода України та її місце в світовому рейтингу; індекс конкурентоспроможності України; індекс легкості ведення бізнесу; індекс прав власності; індекс сприйняття корупції; місце України в рейтингу недієздатності держав можуть бути використанні при формуванні статистичної методології та безпосередній діяльності Головного управління статистики в Житомирській області.

Довідка видана для представлення до Спеціалізованої вченої ради.

Заступник начальника
ГУС у Житомирській області,
д.е.н.

Кобилинська Т.В.

РАХУНКОВА ПАЛАТА

вул. М. Коцюбинського, 7, м. Київ 01601, Україна. Тел. (044) 234-95-65, 234-10-41, факс (044) 288-09-59
E-mail: rp@ac-rada.gov.ua

N 001/10 - 61/11
виг 11.01.2021

Спеціалізованій вченій Раді

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Грицишена Дмитрія Олександровича

Матеріали дисертаційної роботи здобувача Державного університету «Житомирська політехніка» Грицишена Д. О. на тему «Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності» були застосовані в процесі діяльності Рахункової палати при розбудові інституціональної моделі останньої.

Розроблені та запроваджені автором у дисертації пропозиції щодо інституалізації державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю сприяли формуванню підходів до опрацювання та оптимізації Стратегії розвитку Рахункової палати. Запровадження у практику запропонованих Грицишеним Д. О. інституційних засад щодо вищого органу аудиту в Україні сприяло посиленню її контрольної функції в цілому, підвищенню ефективності зовнішнього державного контролю в контексті боротьби з економічною злочинністю, а отже спричинило зростання результативності діяльності власне Рахункової палати.

Запровадження розробленої матриці інституалізації фінансово - контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю сприяло підвищенню внутрішнього контролю в межах Рахункової палати, а сформовані теоретичні засади вказаної діяльності забезпечили більш глибоке наукове опрацювання плану робіт Рахункової палати та інших його організаційних регламентів.

Секретар Рахункової палати –
керівник апарату

В. В. Ходаковський

ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ДПС У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

вул. Юрка Тютюнника, 7, м. Житомир, 10003, тел.: (0412) 418-018, 418-082
E-mail: zt.official@tax.gov.ua, сайт: www.zt.tax.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ ВП 44096781

від 18.02.2021 р. № 1114/570630-55-09 На № _____ від _____ 20__ р.

Про впровадження результатів наукових досліджень Грицишена Дмитрія Олександровича за темою «Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності»

Практичні рекомендації Д.О. Грицишена щодо діяльності контролюючих органів державної влади у сфері запобігання та протидії економічній злочинності були використані Житомирською державною податковою інспекцією Головного управління ДПС у Житомирській області в процесі підготовки пропозицій щодо виявлення порушень податкового законодавства суб'єктами господарювання.

Начальник ДПІ
Житомирської державної
податкової інспекції

Святослав МАКСИМЧУК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
 Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr Polytechnic State University

вул. Чуднівська, 103, м. Житомир, 10005
 103, Chudnivska Str., Zhytomyr, Ukraine, 10005
 Phone/fax: (0412) 24-14-22, 24-14-23, e-mail: rector@ztu.edu.ua, https://ztu.edu.ua, код ЄДРПОУ 05407870

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВІДПОВІДАЄ ДСТУ ISO 9001:2015
 QUALITY MANAGEMENT SYSTEM ISO 9001:2015

Від 12.11.2020 № 44-21.00/1978
 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження

Грицишена Дмитрія Олександровича

в освітній процес Державного університету «Житомирська політехніка»

Науково-практичні результати наукового дослідження Д.О.Грицишена, що полягають у розвитку теорії та методології формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці використовуються в освітньому процесі Державного університету «Житомирська політехніка» при підготовці фахівців з публічного управління та адміністрування.

Пропозиції з удосконалення теоретичних положень формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через обґрунтування їх змісту та властивостей як загрози національній безпеці та прояву в державному та корпоративному секторах; ідентифікацію складових державної політики, що пов'язані із окремими видами економічних злочинів; визначення сфер впливу економічних злочинів на національну безпеку використано при розробці навчальних програм і навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін «Державне управління», «Регіональне управління», «Державна політика», «Державне регулювання економіки».

Використання результатів дослідження Д.О.Грицишена свідчить про їх завершеність, реальність і можливість впровадження в освітній процес закладів вищої освіти.

Довідка видана для представлення до Спеціалізованої вченої ради.

Перший проректор

Оксана ОЛІЙНИК